

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถาน
ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

Creating an English Glossary for the Archaeological Sites Officially
Registered in Nakhonsawan Province

โดย

นายทวีศักดิ์ ชูมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิธรรม สำเนียง

นางสาวภาวิณี บุญจันดา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760326

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถาน
ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

Creating an English Glossary for the Archaeological Sites Officially
Registered in Nakhonsawan Province

โดย

นายทวีศักดิ์ ชูมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิธรรม สำเนียง

นางสาวภาวิณี บุญจันดา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760326

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Creating an English Glossary for the Archaeological Sites Officially
Registered in Nakhonsawan Province

By

Thaweesak Chooma

Assistant Prof.Patitham Samniang

Ms.Phawinee Boonjada

Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhonsawan Campus

B.E. 2560 (2017)

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760326

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อวิจัย :** การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์
- ผู้วิจัย :** นายทวิศักดิ์ ชูมา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิธรรม สำเนียง,
นางสาวภาวิณี บุญจันดา
- ส่วนงาน :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
- ปีงบประมาณ :** ๒๕๖๐
- ทุนอุดหนุนการวิจัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบไปด้วย ๑) เพื่อสำรวจคำศัพท์
ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อ
สร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๓)
เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่ง
ความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ งานวิจัยนี้เป็น
งานวิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed method research) โดยใช้รูปแบบเชิงผสมผสานแบบ
อธิบาย (explanatory design) เพื่อให้การวิจัยมีสาระครอบคลุมครบถ้วนเหมาะสมสำหรับนำไปใช้จริง

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ฐานข้อมูลในการสำรวจคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีจำนวน ๑๕ แหล่ง (จากทั้งหมดจำนวน ๔๑ แหล่ง รวมที่ไม่ได้รับ
การขึ้นทะเบียน) โดยปัจจุบันบางแหล่งไม่เหลือร่องรอยความเป็นโบราณสถานแล้ว

๒) คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สร้างขึ้นภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนใน
จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๑๕ แหล่ง กระจายอยู่ใน ๑๑ อำเภอ มีคำศัพท์ที่พบบ่อย จำนวน ๓๑๘ คำ
และนำมาแปลเป็นภาษาไทยเพื่อสามารถนำไปใช้จริง

๓) องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และ
แหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ดังนี้ ๓.๑) ผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพและประโยชน์ของ
คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ในภาพ
รวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๓.๒) คุณภาพของคู่มือคลังคำศัพท์โดยภาพรวมจากทุกกลุ่มของผู้ตอบ

แบบสอบถามพบว่ามีความพึงพอใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัติ
ในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (๓.๓) องค์กรความรู้ที่ได้ไปพัฒนา
คุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี
ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศได้จริง

คำสำคัญ (Keyword) คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ แปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย แหล่งโบราณสถาน

Research Title: Creating an English Glossary for the Archaeological Sites Officially Registered in Nakhonsawan Province

Researcher: Thaweesak Chooma, Assistant Prof.Dr.Patitham Samniang
Ms.Phawinee Boonjada

Segment: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonsawan Campus

Budget Year: B.E. 2560 (2017)

Research Grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of the study were 1) to survey both Thai and English vocabulary within the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province 2) to create an English glossary for the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan province 3) to apply the obtained body of knowledge for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge that was beneficial to Nakhonsawan province and national tourist attractions. This research was mixed method research used explanatory design to make the research comprehensive and suitable for practical use.

Results of the research:

1) A survey database of Thai and English glossary within archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province, there were 15 sources (from the total of 41 sources which included unregistered sources). Currently, some sources had no trace of being archaeological sites.

2) An English glossary was created from 15 sources as the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province which was in 11 districts. The most frequently used vocabulary in English and Thai consisted of 318 words which was created as a handbook with English to Thai translation in order to able to use in real situations.

3) The obtained body of knowledge was applied for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge as follows: 3.1) The evaluation of the efficiency and usefulness of the English glossary within archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province as a handbook by experts in overall found that was at the highest level. 3.2) The overall satisfaction towards quality of the handbook of the English glossary among foreign tourists,

Thai tourists, historical communicators in archaeological sites, and governmental officers found that was at the highest level. 3.3) The obtained body of knowledge for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge that was beneficial to Nakhonsawan province and national tourist attractions, can truly be used in real situations.

Keywords glossary, English to Thai translation, archaeological sites

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนงบประมาณของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์ โดยมี พระเทพปริยัติเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร., รองอธิการบดี วิทยาเขตนครสวรรค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริโรจน์ นามเสนา ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริม การวิจัย ที่ได้เป็นที่ปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับงานวิจัย และรูปแบบเนื้อหาการวิจัย

ขอขอบคุณบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตนครสวรรค์ ที่ช่วยสนับสนุนในการเก็บข้อมูล งานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปณฺโญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชา บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ และ อาจารย์ ดร. ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาจารย์ ดร.อาภาภรณ์ บุลสถาพร สาขาวิชานามยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์และ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือ และการประมวลผล

คุณค่าและประโยชน์อันที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบุติศเพื่อบูชาคุณ บิดามารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ให้การศึกษอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้ศึกษาค้นคว้า งานวิจัยคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด นครสวรรค์ในครั้งนี้

นายทวีศักดิ์ ชูมา

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

- ชื่อวิจัย** : การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์
- ผู้วิจัย** : นายทวิศักดิ์ ชูมา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิธรรม สำเนียง,
นางสาวภาวิณี บุญจันทา,
- ส่วนงาน** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๖๐
- ทุนอุดหนุนการวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบไปด้วย ๑) เพื่อสำรวจคำศัพท์
ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อ
สร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๓)
เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่ง
ความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ งานวิจัยนี้เป็น
งานวิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed method research) โดยใช้รูปแบบเชิงผสมผสานแบบ
อธิบาย (explanatory design) เพื่อให้การวิจัยมีสาระครอบคลุมครบถ้วนเหมาะสมสำหรับนำไปใช้จริง

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ฐานข้อมูลในการสำรวจคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ
การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีจำนวน ๑๕ แหล่ง (จากทั้งหมดจำนวน ๔๑ แหล่ง รวมที่ไม่ได้รับ
การขึ้นทะเบียน) โดยปัจจุบันบางแหล่งไม่เหลือร่องรอยความเป็นโบราณสถานแล้ว

๒) คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สร้างขึ้นภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนใน
จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๑๕ แหล่ง กระจายอยู่ใน ๑๑ อำเภอ มีคำศัพท์ที่พบบ่อย จำนวน ๓๑๘ คำ
และนำมาแปลเป็นภาษาไทยเพื่อสามารถนำไปใช้จริง

๓) องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และ
แหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ดังนี้ ๓.๑) ผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพและประโยชน์ของ
คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ในภาพ
รวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๓.๒) คุณภาพของคู่มือคลังคำศัพท์โดยภาพรวมจากทุกกลุ่มของผู้ตอบ

แบบสอบถามพบว่ามีความพึงพอใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัตินในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (๓.๓) องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศได้จริง

คำสำคัญ (Keyword) คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ แปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย แหล่งโบราณสถาน

Research Title : Creating an English Glossary for the Archaeological Sites Officially Registered in Nakhonsawan Province

Researcher : Thaweesak Chooma, Asst. Prof.Dr.Pathitam Samneing.
Ms.Phawinee Boonjanda.

Segment : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhonsawan Campus

Budget Year : B.E. 2560 (2017)

Research Grants : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of the study were 1) to survey both Thai and English vocabulary within the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province 2) to create an English glossary for the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan province 3) to apply the obtained body of knowledge for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge that was beneficial to Nakhonsawan province and national tourist attractions. This research was mixed method research used explanatory design to make the research comprehensive and suitable for practical use.

Results of the research:

1) A survey database of Thai and English glossary within archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province, there were 15 sources (from the total of 41 sources which included unregistered sources). Currently, some sources had no trace of being archaeological sites.

2) An English glossary was created from 15 sources as the archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province which was in 11 districts. The most frequently used vocabulary in English and Thai consisted of 318 words which was created as a handbook with English to Thai translation in order to able to use in real situations.

3) The obtained body of knowledge was applied for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge as follows: 3.1) The evaluation of the efficiency and usefulness of the English glossary within archaeological sites officially registered in Nakhonsawan Province as

a handbook by experts in overall found that was at the highest level. 3.2) The overall satisfaction towards quality of the handbook of the English glossary among foreign tourists, Thai tourists, historical communicators in archaeological sites, and governmental officers found that was at the highest level. 3.3) The obtained body of knowledge for improving quality of life, and increasing intellectual capital value, community network, and source of archaeological knowledge that was beneficial to Nakhonsawan province and national tourist attractions, can truly be used in real situations.

Keywords glossary, English to Thai translation, archaeological sites

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนงบประมาณของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครสวรรค์ โดยมี พระเทพปริยัติเมธี, รองศาสตราจารย์ ดร., รองอธิการบดี วิทยาเขตนครสวรรค์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริโรจน์ นามเสนา ผู้ช่วยอธิการบดี วิทยาเขตนครสวรรค์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย ที่ได้เป็นที่ปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับ งานวิจัย และรูปแบบเนื้อหาการวิจัย

ขอบคุณบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตนครสวรรค์ ที่ช่วยสนับสนุนในการเก็บ ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญโญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชา บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ และ ดร.ศักดิ์ชัย โพธิ์สัย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ภาควิชา ภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดร.อาภาภรณ์ บุลสถาพร สาขาวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยหัว เฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือและการประมวลผล

คุณค่าและประโยชน์อันที่จะเกิดขึ้นจากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบอุทิศเพื่อบูชา คุณบิดามารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่ให้การศึกษอบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้ศึกษา ค้นคว้างานวิจัยคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด นครสวรรค์ในครั้งนี้

นายทวิศักดิ์ ชูมา

๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๖
๑.๔ คำจำกัดความของการวิจัย.....	๖
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคำศัพท์.....	๘
๒.๑.๑ ทฤษฎีศัพท์วิทยา.....	๘
๒.๑.๒ ความหมายของศัพท์วิทยา.....	๑๐
๒.๑.๓ การสร้างคำศัพท์.....	๑๑
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีทางภาษาและวัฒนธรรม.....	๑๒
๒.๒.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา.....	๑๒
๒.๒.๒ ทฤษฎีสังคมวิทยา.....	๑๔
๒.๒.๓ ทฤษฎีมานุษยวิทยา.....	๑๕
๒.๒.๔ แนวคิดภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ.....	๑๖
๒.๓ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม.....	๑๗
๒.๓.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๑๗
๒.๓.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้.....	๒๑
๒.๓.๓ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	๒๔
๒.๔ ฐานข้อมูลเพื่อการสร้างคลังคำศัพท์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์.....	๒๖

	๒.๔.๑ โบราณสถานในอำเภอเมืองนครสวรรค์.....	๒๗
	๒.๔.๒ โบราณสถานในอำเภอชุมแสง.....	๔๓
	๒.๔.๓ โบราณสถานในอำเภอบรรพตพิสัย.....	๔๖
	๒.๔.๔ โบราณสถานในอำเภอไพศาลี.....	๕๔
	๒.๔.๕ โบราณสถานในอำเภอโกรกพระ.....	๖๑
	๒.๔.๖ โบราณสถานในอำเภอตากฟ้า.....	๖๘
	๒.๔.๗ โบราณสถานในอำเภอท่าตะโก.....	๗๑
	๒.๔.๘ โบราณสถานในอำเภอตากาลี.....	๘๑
	๒.๔.๙ โบราณสถานในอำเภอยุหะคีรี.....	๘๖
	๒.๔.๑๐ โบราณสถานในอำเภอเก้าเลี้ยว.....	๑๑๑
	๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑๒
	๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๑๗
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๑๘
	๓.๑ รูปแบบบูรณาการ การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)	๑๑๘
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๑๙
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	๑๒๑
	๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๒๓
บทที่ ๔	ผลการวิจัย.....	๑๒๖
	๔.๑ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์.....	๑๒๖
	๔.๑.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดนครสวรรค์.....	๑๒๖
	๔.๑.๒ คำศัพท์ภาษาไทยในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์.....	๑๒๗
	๔.๒ สร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถาน ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์.....	๑๔๒
	๔.๓ นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี.....	๑๕๖
	๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มมูลค่าทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ ภาษาอังกฤษ.....	๑๕๘

บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๑๖๐
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๖๑
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๗๘
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๘๑
บรรณานุกรม.....		๑๘๓
	ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย.....	๑๘๘
	ภาคผนวก ข คู่มือการคลังคำศัพท์.....	๑๙๖
	ภาคผนวก ค การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๑๕
	ภาคผนวก ง ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย.....	๒๑๗
ประวัติผู้วิจัย.....		๒๒๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สังคมยุคปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (knowledge societies) เพราะมนุษย์ต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมของตน เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติหลงเหลือเพื่อใช้ในการพัฒนาเพียงน้อยนิด ไม่เหมือนในยุคที่ผ่านมา^๑ การศึกษาในยุคนี้จึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์องค์ความรู้และความเจริญก้าวหน้าในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาสังคมและตนเองด้านต่างๆ ตลอดจนช่วยวางรากฐานพัฒนาการของชีวิต และการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ ดังนั้นประเทศที่มีประชากรที่ได้รับการศึกษาอย่างถูกต้องและทั่วถึง ก็จะสามารถประสบความสำเร็จในทุกด้านทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นพื้นฐานอันสำคัญของการพัฒนาและเป็นเครื่องชี้นำสังคม ผู้ที่ได้รับการศึกษาจึงเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการสร้างและพัฒนาประชากรของชาติให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่การศึกษาของประเทศไทยจะต้องเร่งพัฒนาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถพัฒนาคนของประเทศให้มีศักยภาพเพียงพอต่อการดำรงชีวิตอย่าง มีคุณภาพในสังคมที่เปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยจึงมีความจำเป็นต้องได้รับการศึกษา และพัฒนา

ในการติดต่อสื่อสารนั้น ภาษาอังกฤษมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งประเภทการศึกษา การเมือง ธุรกิจ หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการใช้ภาษาอื่นๆ อาทิ เช่น ภาษาจีน ภาษาอาหรับ ภาษาฝรั่งเศส แต่ภาษาอังกฤษก็ยังคงเป็นภาษากลางในการสื่อสารที่สำคัญยิ่งอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ ยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศด้วยแล้ว จะปรากฏเห็นชัดได้ชัดเจนว่า การสื่อสารภาษาอังกฤษมีประโยชน์และสามารถเรียนรู้ได้ในชีวิตประจำวันของเรา ซึ่งสอดคล้องกับคริสตัล^๒ (Crystal, ๑๙๙๗ : ๗๘-๘๐) ได้กล่าวไว้ว่า เพราะใน

^๑ อรุณี วิริยะจิตรา, การเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒) หน้า ๓

^๒ Hucchinson. T., and Waters, A. English for specific Purposes. Cambridge: Cambridge University Press. ๑๙๙๙. Pp ๗๘-๘๐

ยุคปัจจุบันความเจริญในทางเทคโนโลยีมีบทบาทต่อการสื่อสารมากทำให้การติดต่อสื่อสารกันระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยมีภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลาง จึงเป็นสาเหตุให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่มีคนใช้มากที่สุด ภาษาอังกฤษนับเป็นภาษาต่างประเทศที่ได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน จนทำให้ภาษาอังกฤษเป็นวิชาที่ได้รับการบรรจุให้อยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ สำหรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษา เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างผู้คนในประเทศต่างๆ มากที่สุดและยังเป็นฐานของการแสวงหาความรู้ต่อไปในอนาคตอีกด้วย^๓

ในระดับภูมิภาควิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ โดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อาทิ การศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรม นวัตกรรม การส่งเสริมป้องกันคุณภาพการปฏิบัติงาน รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยี ภายใต้ประเด็นสำคัญได้แก่ ความร่วมมือทางด้านวิชาการ และการพัฒนาซึ่งจะช่วยสนับสนุนกระบวนการรวมตัวของอาเซียน หรือประชาคมแห่งชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศบรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม และไทย ในช่วงระยะเวลาการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นในหลายๆ ด้าน อาทิ การเปิดเขตแดนการค้าเสรี การบริการ การลงทุน แรงงานระหว่างประเทศ เป็นต้น รวมไปถึงด้านการศึกษาที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง กลไกความร่วมมือด้านการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการสร้างอาเซียนสู่การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์เพื่อสร้างอนาคตที่รุ่งเรืองของอาเซียน ทั้งนี้มีการดำเนินกิจกรรมในด้านการศึกษาอย่างหลากหลายเช่นโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนคณาจารย์การจัดการศึกษาดูงานการประชุม วิชาการการจัดค่ายเยาวชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างประชาชนและสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรมก่อเกิด มิตรภาพและผนึกอาเซียนให้เป็นดินแดนที่ประชาชนมีความรู้สึก ร่วมกันในการเป็นเจ้าของภูมิภาคและมีอัตลักษณ์ร่วมกัน

อาเซียนได้ตั้งเป้าหมายที่จะพัฒนาแนวคิด กิจกรรม และการจัดการศึกษาร่วมกันในภูมิภาค เพื่อป้องกันสภาพไม่สมดุลจากการไหลบ่าเพียงด้านเดียวของกระแสโลกาภิวัตน์จากตะวันตก โดยเน้นการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนทั้ง ๓ เสาหลักที่สำคัญของอาเซียน คือ ๑) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-ASC) อาเซียนจะเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประเทศสมาชิกมีความพร้อมในการร่วมมือป้องกันและจัดการกับความขัดแย้งระหว่างกันมากขึ้น โดยเฉพาะภัยข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งจะจัดตั้งกลไกสิทธิมนุษยชน เพื่อส่งเสริมแนวคิด

^๓ Richard. J.C., and Roger, T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press. ๑๙๙๑. Pp. ๘๘

ประชาชาติไทยและสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค ๒) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) อาเซียนกำลังเร่งรวมตัวทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างเขตการค้าเสรีอาเซียนและเขตการลงทุนอาเซียน เพื่อพัฒนาอาเซียน ซึ่งมีประชากรกว่า ๕๖๗ ล้านคน และมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ให้เป็นตลาดและฐานการผลิตที่เป็นหนึ่งเดียวภายในปี ๒๕๕๘ ซึ่งจะทำให้อาเซียนน่าสนใจและมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ ๓) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) อาเซียนกำลังมุ่งพัฒนาความร่วมมือในสาขาการศึกษา วัฒนธรรม สาธารณสุข พลังงาน สวัสดิการสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีเป้าหมายให้ประชาชนในภูมิภาค รู้จักและเข้าใจกันมากขึ้น มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนนี้ นอกจากนี้ อาเซียนยังได้ร่วมมือร่วมใจกันจัดการกับปัญหาสังคมและภัยคุกคามอื่นๆ ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันและเกินกว่าที่จะควบคุม ดูแลได้เพียงลำพัง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาภัยพิบัติ ปัญหาโรคระบาด เป็นต้น (<http://about.uasean.com>) สามเสาหลักจะ สะท้อนการจัดการศึกษาแบบเชื่อมโยง การหลอมรวมความหลากหลายบนพื้นฐานของเอกลักษณ์และความแตกต่างการพัฒนาและประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนวิชาการระหว่างชาติในภูมิภาคบนพื้นฐานประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ความร่วมมือในการเปิดเสรีด้านการศึกษา ยังเป็นมาตรการรองรับสำคัญต่อเป้าหมายการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งครอบคลุมการจัดทำความตกลงยอมรับร่วมกันด้านการศึกษา ความสามารถ ประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพสำคัญต่างๆ ควบคู่ไปกับการเปิดเสรีด้านแรงงาน^๔

ประเทศในอาเซียน มีอยู่ ๖ ประเทศที่มีจุดเด่นในด้านต่างๆ รับหน้าที่เป็นหัวเรือใหญ่ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในทุกด้านของภูมิภาค พม่า รับผิดชอบด้านสาขาเกษตรและประมง มาเลเซีย รับผิดชอบสาขาผลิตภัณฑ์ยางและสาขาสิ่งทอ อินโดนีเซีย รับผิดชอบสาขาภาพยนตร์และสาขาผลิตภัณฑ์ไม้ ฟิลิปปินส์ สาขาอิเล็กทรอนิกส์ สิงคโปร์ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและสาขาสุขภาพ และประเทศไทย รับผิดชอบด้านสาขาการท่องเที่ยวและสาขาการบิน เนื่องจากมีชัยภูมิอยู่ตรงกลางภูมิภาคพอดี

นั่นหมายความว่า แรงงานในประเทศต่างๆ ของภูมิภาคอาเซียนเริ่มตั้งแต่ สิงคโปร์ เวียดนาม มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ พม่า ลาว กัมพูชา ฯลฯ สามารถเดินทางไปมาหาสู่และทำงานในประเทศเหล่านี้ได้อย่างอิสระเสรี เปรียบเหมือนเป็นประเทศเดียวกัน ซึ่งสิ่งที่สำคัญอย่างมากคือเรื่องของการ

^๔ สุทธิชัย ปัญญาโรจน์. "สาธารณสุขไทยกับอาเซียน" [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๘ จาก <http://www.si.mahidol.ac.th/nursing/ns/index.php/aec-wiki/๑๓๘-aec-news-๕๗๐๓๒>

สื่อสาร ที่ทุกคนจะพูดภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ดังนั้นใครที่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษ จะมีความได้เปรียบอย่างมาก^๕

ข้อได้เปรียบของคนที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี สามารถเดินทางไปทำงานยังประเทศต่างๆ ในแถบอาเซียนได้อย่างเสรี โดยเฉพาะอาชีพในกลุ่มอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ซึ่งมีประเทศสิงคโปร์เป็นหัวหอกหลักในการขับเคลื่อนจริงๆ แล้วคนไทยเก่งเรื่องซอฟต์แวร์ แต่ปัจจุบันได้ค่าแรงถูกมากกว่าต่างชาติ สิงคโปร์จึงเป็นตลาดที่น่าสนใจสำหรับแรงงานไทยในด้านซอฟต์แวร์

ข้อได้เปรียบอีกอย่างหนึ่งของเราน่าจะเป็นการลงทุนด้านการเกษตรและการท่องเที่ยว ในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยววันั้น เป็นตลาดที่ใหญ่โตมากภายในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยตัวเอง จำนวนนักท่องเที่ยวกว่า ๖๐๐ ล้านคนสามารถเดินทางไปมาหาสู่ท่องเที่ยวกันได้โดยอิสระ และหากอนาคตมีการผลักดันให้นักท่องเที่ยวจากประเทศนอกเหนืออาเซียนสามารถเดินทางเข้าสู่ประเทศในอาเซียนได้อย่างอิสระ โดยขอวีซ่าครั้งเดียวไปได้ทั่ว จะยิ่งทำให้ตลาดท่องเที่ยวของ AEC ใหญ่โตมโหฬาร^๖

ภาษาอังกฤษไม่ใช่แค่สำคัญสำหรับการไปทำงานต่างประเทศเท่านั้น แต่แม้กระทั่งทำงานในประเทศไทยก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน เนื่องจากจะมีคนอาเซียน เข้ามาอยู่ในไทยมากมายไปหมด และมักจะพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ แต่จะใช้ภาษาอังกฤษ เพราะ AEC มีมาตรฐานว่าจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางใน AEC และ ป้ายต่างๆ หนังสือพิมพ์ สื่อต่างๆ จะมีภาษาอังกฤษมากขึ้น

แต่สิ่งที่คนไทยต้องยอมรับกันอย่างไม้อาจปฏิเสธได้เลย คือ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการศึกษาภาษาอังกฤษในประเทศไทย ยังไม่อาจเทียบได้เลยกับประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ หรือฟิลิปปินส์ คนไทยแม้จะรู้ภาษาอังกฤษ แต่ยังขาดทักษะในการสื่อสาร พูดง่ายๆ ก็คือ สถาบันการศึกษาในประเทศไทย สอนให้เด็กท่องจำภาษาอังกฤษเพื่อสอบมากกว่าการนำไปใช้จริง

และเนื่องจากประเทศไทยเมื่อกล่าวถึงในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศโดยส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม โดยเฉพาะเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเพื่อที่จะเที่ยวชมความงดงามของวัดวาอารามในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและในต่างจังหวัด โดยเฉพาะตามวัดที่มีความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมนั้นจะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาเที่ยวชม ดังเช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม หรือวัดโพธิ์นั้น มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาเที่ยวชม

^๕ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. "การวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน", กรุงเทพฯ : ๒๕๔๙ หน้า ๒๙

^๖ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. "การวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน", กรุงเทพฯ : ๒๕๔๙ หน้า ๖๑

จำนวนมากถึงปีละ ๘-๙ ล้านคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุว่าในปี ๒๕๔๙-๒๕๕๐ มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยววัดโพธิ์ถึงจำนวน ๘,๑๕๕,๐๐๐คน/ปี ซึ่งถือว่าได้รับความนิยมเที่ยวเป็นลำดับที่ ๒๔ ของโลก และปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมาก)

การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติในทางศาสนา หรือการเดินทางเพื่อ การแสวงบุญของศาสนิกชนต่าง ๆ นั้น เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและ จิตใจของผู้เดินทางดังเช่น พุทธศาสนิกชน เดินไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ในประเทศอินเดีย ที่น้องชาวมุสลิมเดินทางไปยัง นครเมกกะ เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย หรือแม้แต่คนไทยเดินทางไปศึกษาปฏิบัติธรรม ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ในจังหวัดตามเทศกาลที่สำคัญของ ไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กิจกรรม ประเพณีและการเรียนรู้ทางศาสนาเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้คนเดินทางไป ยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ทางศาสนาดังกล่าวเป็น ทางเลือกในการเดินทางท่องเที่ยว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับการเข้าเป็นส่วนหนึ่ง ของ AEC หรือ Asean Economic Community (ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน) จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาต้องมีคู่มือที่เป็นภาษาอังกฤษโดยเฉพาะศัพท์ในเรื่อง พุทธศิลป์ ด้านจิตรกรรม ด้านประติมากรรม และด้านสถาปัตยกรรม เพื่อตอบคำถามสำหรับ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมแนวพุทธศาสนา ดังนั้นในสภาพของการปฏิบัติจริงผู้มีส่วน เกี่ยวข้องโดยเฉพาะชุมชนที่อาศัยอยู่ในวัดที่มีพุทธศิลป์ด้านต่าง ๆ^๗ ไม่รู้คำศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ไม่ทราบความหมาย อ่านคำศัพท์ไม่ออก ไม่มีข้อมูลทางด้านภาษาอังกฤษทำให้ คุณค่า และความงามของพุทธศิลป์ไม่ได้ถูกถ่ายทอดสื่อความหมาย และความงามออกมาให้เข้าใจได้ อย่างลึกซึ้งเพียงพอ ชุมชนในวัดที่มีพุทธศิลป์จึงจำเป็นต้องมีคู่มือคำศัพท์ภาษาอังกฤษประเภท พุทธศิลป์เพื่อเป็นพื้นฐานในการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษต่อไป

เพื่ออำนวยความสะดวกการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาประเภทพุทธศิลป์ภายใน แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และเนื่องจากปัญหาด้านความสามารถ ใช้ภาษาอังกฤษที่จำกัด ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดทำคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายใน แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และด้านสถาปัตยกรรมเพื่อให้ได้สื่อที่ ง่ายต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชน และนิสิตนักศึกษาทั่วไป

^๗ สุนทรี ลีลา, กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและธำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น "จันเสน" จังหวัดนครสวรรค์, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตนิเทศศาสตร์ (วาทวิทยา) บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔, บทคัดย่อ.

สามารถเพิ่มคำศัพท์ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสื่อสารได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อสำรวจคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๒ เพื่อสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๓ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องทราบ

๑.๓.๑. ระบบฐานข้อมูลแหล่งโบราณคดีที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์มีอะไรบ้าง

๑.๓.๒. คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์เป็นอย่างไร

๑.๓.๓. มีการส่งเสริมให้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ ด้านใดบ้าง

๑.๔ คำจำกัดความ

คลังคำศัพท์ หมายถึง ที่เก็บรวบรวมคำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

แหล่งโบราณสถาน หมายถึง สิ่งที่เป็นโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากร ที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๕.๑ ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ แหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์จำนวน ๗๔ แหล่งคือ

๑.) อำเภอเมืองฯ จำนวน ๘ แหล่ง, วัดกระตี่ทอง, วัดจอมคีรีนาคพรต, วัดช่องลม, เมืองพระบาง, วัดเขากบ, วัดบน, แหล่งโบราณคดีบ้านคลองกระดาน, บ้านทัพชุมพล

๒.) อำเภอชุมแสง จำนวน ๓ แหล่ง วัดถ้ำเนินพระปรางค์, วัดเกษไชยเหนือ, วัดหนองปลาคนอก

๓.) อำเภอเก้าเลี้ยว จำนวน ๕ แหล่ง วัดเขาดินใต้, วัดมหาโพธิ์ใต้, ดงแม่นางเมือง, ถ้ำพระนอน, บ้านดงประดาง, วัดท่าพระเจริญพรต, แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยถั่วใต้

๔.) อำเภอไพศาลี จำนวน ๑๑ แหล่ง โศกพระยาเผาเข้า, เมืองอโยธยาศรี (เมืองอภัยศาลี), โศกเศรษฐีหรือนาไร่เนาเดียว, ตีกอึกา, เมืองประจำ(บ้านโคกเตี้ย), วัดหลวงพ่อดำ, วัดโพธิ์ประสาท, เขาสอยดาว, บ้านวังตามด, บ้านสำโรงชัย, รอยพระพุทธรูปไพศาลี

๕.) อำเภอโกรกพระ จำนวน ๗ แหล่ง วัดท่าซุด, วัดบางประมง, วัดบางมะฝ่อ, บ้านดินเขา, วัดหนองตอ, วัดเกาะหงษ์, วัดหนองปลาแห้ง,

๖.) อำเภอดงพญา จำนวน ๑๖ แหล่ง ถ้ำพระ, บ้านเขาดินแดง, บ้านพุนิมิตร, บ้านหนองใหญ่ (ไธเนย์จวง คงสะบุตร), บ้านหนองใหญ่ (ไธเนย์เสนต์ น่วมภักดี), เนินโบราณสถานบ้านพุนิมิตร, บ้านซอนทุเรียน (ไธเนย์นงค์ สมสุด), บ้านพุนกยูง, แหล่งโบราณคดีบ้านพุ่มน, บ้านพุกำแพง (ไธเนย์สำรวย บุญญาติพงษ์), บ้านพุกำไย, วัดถ้ำพรสวรรค์, บ้านเขากา, บ้านซับตะเคียน, บ้านพุ่มน (ไธเนย์เล็ก เอ็มเปรม), บ้านพุ่มน

๗.) อำเภอท่าตะโก จำนวน ๓ แหล่ง, บ้านดอนคา, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาล้อ, บ้านหัวถนนกลาง,

๘.) อำเภอตากถ้ำ จำนวน ๑๘ แหล่ง, บ้านโคกจันเสน, บ้านตากถ้ำ, บ้านเขาน้อย, บ้านเขาใบไม้, แหล่งโบราณคดีบ้านบ่อดินขาว, บ้านเขาขวาง (ไธเนย์ยม กัญหารัก), บ้านเขาขวาง (ไธเนย์สิน ใจกล้า), บ้านเขาขวาง (ไธเนย์แหมว แผ่นทอง), บ้านพุ่มน (ไธเนย์เคียง), บ้านพุ่มน (ไธเนย์สมพล มีฉ่ำ), บ้านพุ่มน (ไธเนย์สุธน ศรีเนตร), บ้านเขาขวาง (ไธเนย์แหมว แผ่นทอง), บ้านใหม่ชัยมงคล, บ้านโคกสูง, บ้านพุ่มน, บ้านหนองบัวตากลาน, บ้านห้วยน้ำหวาน (ไธเนย์ภู เจริญศักดิ์), บ้านดงเพิ่ม,

๙.) อำเภอพยุหะคีรี จำนวน ๑๐ แหล่ง, บ้านพุ่มน, บ้านซอน (ไธเนย์เข้า เสือสนธิ), บ้านซับกระโดน, บ้านซับผักกาด, บ้านพุ่มน, บ้านพุ่มน, บ้านพุ่มน, บ้านพุ่มน, บ้านพุ่มน (บ้านหนองไม้เดน), กลุ่ม

โบราณสถานโคกไม้เดน, วัดพระพรางค์เหลือง, บ้านนิคมสาย, วัดเขาแก้ว, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาบ่อปลับ, สระทะเล, วัดสระทะเล, แหล่งโบราณคดีโคกสำริด, เมืองโบราณคูเมือง, เขาสะพานสง

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาในด้านเนื้อหาประเภทคำศัพท์เพื่อการสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งนี้เพื่อประกอบการเรียนรู้ประเภทสถานที่สำคัญแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ในกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในด้านการศึกษาภาษาอังกฤษ พัฒนาการองค์ความรู้ให้เกิดทักษะในการใช้ภาษา ให้เหมาะสมกับบริบทได้อย่างถูกต้อง โดยมีขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาด้านเนื้อหาของคลังคำศัพท์ประเภทวัสดุสิ่งของและสิ่งอื่นๆ ซึ่งจัดเป็นหมวดหมู่ประเภทพุทธศิลป์ เช่น โบสถ์ ศาลาการเปรียญ วิหาร หอระฆัง เจดีย์ เมรุ กุฏิ เป็นต้น

๑.๕.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยจะใช้กลุ่มประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ พระสงฆ์ และตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธรศาสนาทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้นำชาวบ้านในชุมชนที่จะการศึกษานั้น ๆ นักวิชาการ ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล โดยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดที่เป็นที่กรณีศึกษา โดยจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แต่ละวัดจะมีพระสงฆ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ ประมาณวัดละ ๕-๑๐ รูป/คน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด

๒.) ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น นักวิชาการ ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดนครสวรรค์ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล จะกำหนดกลุ่มตัวอย่างรวม ๓๐ คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้จัดทำระบบฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๒ ได้คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๓ ได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณสถาน ในจังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์” คณะผู้วิจัยได้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็น ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคำศัพท์

๒.๑.๑ ทฤษฎีศัพท์วิทยา

๒.๑.๒ ความหมายของศัพท์วิทยา

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของภาษา

๒.๑.๓ การสร้างคำศัพท์

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีทางภาษาและวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา

๒.๒.๒ ทฤษฎีสังคมวิทยา

๒.๒.๓ ทฤษฎีมโนษยวิทยา

๒.๒.๔ แนวคิดภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ

๒.๓ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

๒.๓.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๓.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๓.๓ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๒.๔ ฐานข้อมูลเพื่อการสร้างคลังคำศัพท์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคำศัพท์

๒.๑.๑ ทฤษฎีศัพท์วิทยา

ศัพท์วิทยาและภาษาศาสตร์ พจนานุกรมและประมวลศัพท์ รวมไปถึงคำและศัพท์ มีความเหมือนและความแตกต่างกัน ทำให้คนโดยทั่วไปเกิดความสับสน การศึกษาเรื่องการสร้างคำศัพท์ในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ นอกจากจะได้อธิบายให้ความรู้เบื้องต้นคำศัพท์ภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ยังช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นศาสตร์ศัพท์วิทยา และการสร้างคลังคำศัพท์อีกด้วย

ศัพท์วิทยาหรือวิชาการประมวลศัพท์ (terminology) เป็นความรู้ที่ว่าด้วยการรวบรวม คำศัพท์และการศึกษาคำศัพท์เฉพาะสาขาความรู้ หรือภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (English for specific purposes) ความหมายของคำว่า “terminology” ไม่ได้หมายถึงคำศัพท์วิทยาเท่านั้น แต่ยังมีความหมายอีกสองอย่าง คือ ๑) แนวทางปฏิบัติหรือหลักการของการประมวลศัพท์ และ ๒) ชุดศัพท์หรือประมวลศัพท์ของสาขาความรู้หนึ่ง ๆ ดังนั้น “Terminology” จึงอาจจะหมายถึงวิธีการ รวม จำแนก และจัดมาตรฐานของศัพท์หรืออาจหมายถึงทฤษฎีศัพท์วิทยา หรืออาจหมายถึงชุดศัพท์ เฉพาะสาขาวิชาความรู้หนึ่ง ๆ ที่ประกอบไปด้วยคำนาม คำกริยา วิเศษณ์ ซึ่งมีความหมายที่ชัดเจน โดดเด่นเฉพาะในเรื่องนั้น^๑ ดังนั้น ศัพท์วิทยาจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคำศัพท์ เช่น การรวบรวม คำศัพท์ การอธิบาย การประมาณ การบันทึกคำศัพท์ และการสร้างคลังคำศัพท์ หรือกล่าวอีกทางหนึ่ง ว่า ชุดของคำที่ใช้สื่อสารกันเฉพาะบุคคลในวิชาความรู้สาขาหนึ่ง ๆ โดยอาจศึกษาและทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับศัพท์ชุดหนึ่ง ๆ เป็นภาษาเดียวกันหรือหลายภาษาก็ได้ กิจกรรมของศัพท์วิทยาหรือการ ประมวลคำศัพท์มีความคล้ายคลึงกันกับการทำพจนานุกรม ตรงที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของคำเพื่อ อ้างอิงความหมายและแนะนำการใช้คำ แต่การสร้างคลังคำศัพท์หรือการประมวลคำศัพท์แตกต่างจาก การทำพจนานุกรมในด้านการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานความรู้ของผู้จัดทำ และวิธีการที่ใช้ในการทำงาน

ทฤษฎีศัพท์วิทยามีความสำคัญและวัตถุประสงค์ ๒ ประการที่สำคัญ คือ ๑) เพื่ออธิบาย คุณสมบัตินของ ศัพท์ ซึ่งมีความสัมพันธ์เฉพาะเรื่อง และ ๒) เพื่ออธิบายการเกิดขึ้นหรือการสร้างศัพท์

ศัพท์ หมายถึง รูปคำหรือลักษณะทางภาษาที่ใช้เพื่ออ้างอิงถึงมโนทัศน์ (concept)ใด ๆ ในสาขาหรือความรู้เฉพาะเจาะจง โดยที่ศัพท์หนึ่งศัพท์จะแทนมโนทัศน์เพียงหนึ่งมโนทัศน์ในแต่ละ สาขาวิชาความรู้ ศัพท์สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ คือ ๑) ศัพท์ที่ใช้ในความรู้สาขาวิชาเดียว เท่านั้น และ ๒) ศัพท์ที่ใช้อ้างอิงมโนทัศน์ต่างสาขาวิชาความรู้กันได้ เช่น ศัพท์ว่า “pole” ใน สาขาวิชาความรู้ทางภูมิศาสตร์หมายถึง “ขั้วโลก หรือขั้วท้องฟ้า” ส่วนในสาขาทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์จะหมายถึง “ขั้วของฟังก์ชันตัวแปรเชิงซ้อน” เป็นต้น^๒

คำ หมายถึง รูปหรือสัญลักษณ์ทางภาษาที่ใช้เพื่ออ้างอิงความหมายที่ใช้ในภาษาทั่ว ๆ ไป หรือสามารถกล่าวได้ว่า “คำ” เป็นรูปภาษาที่อ้างอิงความหมายโดยทั่ว ๆ ไปหรือความหมายที่ เหมือนกันในทุก ๆ เนื้อหาเฉพาะเรื่อง

ทฤษฎีคำศัพท์วิทยา มีพื้นฐานการให้ความสำคัญต่อมโนทัศน์ (concept) ซึ่งการมองว่า ศัพท์มาจากมโนทัศน์นี้เอง ที่ทำให้วิธีการประมวลศัพท์หรือการสร้างคลังคำศัพท์ (glossary) ต่างจาก วิธีทำพจนานุกรม กล่าวคือประมวลศัพท์ต้องแสดงถึงความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ในสาขาวิชาความรู้

^๑ วิวรรณ วงศ์ทองศรี ประมวลศัพท์เรื่องการซ่อมใบจักรเรือเดินทะเล วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (การแปลและล่าม) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๖

^๒ ศัพท์บัญญัติ ราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๓๒

นั้น ๆ และมักจะมีการนำเสนอเทียบเคียงในภาษาอื่น ๆ ด้วย ศัพท์จึงถูกนำเสนอตามลำดับของมโนทัศน์ที่สัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ในขณะที่พจนานุกรมภาษาโดยทั่ว ๆ ไปจะเรียงคำตามลำดับตัวอักษร

๒.๑.๒ ความหมายของศัพท์วิทยา

ความหมายของภาษา คำว่า “ภาษา” อาจแบ่ง ความหมายออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ “ภาษาในความหมายกว้าง” หมายถึง ภาษาที่ใช้คำพูด (วจนภาษา) และภาษาที่ไม่ได้ใช้คำพูด หรือภาษาท่าทาง (อวจนภาษา) ทั้งนี้ภาษาในความหมายนี้ อาจนับรวมไปถึงภาษาของสัตว์ด้วย แต่เรื่องภาษาของสัตว์นี้ยังมีข้อมูลไม่มากนักจึงไม่ค่อยมีใครนำ มากล่าวรวมกับภาษาของมนุษย์ “ภาษาในความหมายแคบ” หมายถึงภาษาที่ใช้คำพูดจะเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นเครื่องหมายใช้แทนคำพูดก็ได้ ดังนั้น ความหมายของภาษาที่เขียนเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ก็คือความหมายประการหลังซึ่งหมายถึง ถ้อยคำที่มนุษย์ใช้สื่อสารเพื่อความเข้าใจกันนั่นเอง นักภาษาศาสตร์เรียก ความหมายของภาษาในแง่ที่ว่า “ความหมายแคบ” เพราะจำกัดอยู่เพียงคำพูดของมนุษย์เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อมนุษย์พัฒนาขึ้นก็มีวิธีถ่ายทอดเสียงพูดเป็นสิ่งอื่นในการสื่อสารสิ่งที่ใช้แทนเสียงในการสื่อสารก็คือ ตัวอักษร เช่นเดียวกับที่เราถ่ายทอดเสียงภาษาไทยเป็นตัวอักษรไทย ภาษาเป็นสิ่งแสดงภูมิปัญญาอันยอดของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาเสียงซึ่งเปล่งออกได้ด้วยอาการตามธรรมชาติ ให้กลายเป็นเครื่องมือใช้สื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการของตนให้ผู้อื่นรู้และสื่อสารกันได้จนเกิดเป็นภาษา มนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร และทำความเข้าใจกันในหมู่คณะที่ใช้ภาษาเดียวกัน ภาษาทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ความรู้ความสามารถในการหาเลี้ยงชีพ และความสามารถอื่น ๆ อีกมากมาย มนุษย์สามารถพัฒนาความรู้ ความคิด จิตใจ คุณธรรม ความเชื่อ ศิลปะ ฯลฯ จนแตกต่างจากสัตว์ทุกชนิดและเป็นผู้ครองโลกได้ด้วยภาษาของมนุษย์นี้เอง ภาษาจึงเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะในกลุ่มชนที่เจริญก้าวหน้าจนเป็นมหาอำนาจหรือกลุ่มชนที่ล้าหลังที่สุด ต่างก็มีภาษาใช้สื่อสารกันในกลุ่มของตน และทุกภาษาจะมีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้สื่อสารกันได้ในกลุ่มเมื่อมนุษย์ได้ติดต่อกับคนต่างกลุ่ม ติดต่อกับคนที่ใช้ภาษาต่างกัน การหิบบัณฑิตทางภาษาก็อาจเกิดขึ้นได้ในทุกกลุ่มชน การหิบบัณฑิตจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความต้องการของคนในสังคมนั้น ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ภาษา ไว้ว่า "ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม; เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยา; อาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ"

๒.๑.๓ การสร้างคลังคำศัพท์

Terminology หรือศัพท์วิทยาวิทยาเป็นศาสตร์ที่สามารถกล่าวได้ว่าคล้ายกับพจนานุกรมหรือ lexicology และการทำประมวลศัพท์ (terminology หรือ thesography) หรือคลังคำศัพท์ก็คล้ายกับการทำพจนานุกรม (lexicography) สิ่งที่แตกต่างกันคือขอบเขตเนื้อหา พจนานุกรมจะครอบคลุมภาษาโดยภาพรวม ในขณะที่ประมวลศัพท์หรือคลังคำศัพท์จะครอบคลุมเฉพาะสาขาดังนั้น การทำประมวลศัพท์หรือคลังคำศัพท์ เริ่มต้นจากการรวบรวมคลังข้อมูลในสาขาเพื่อเป็นตัวแทนของสาขาวิชานั้น ๆ จากนั้นจึงดึงศัพท์เฉพาะในสาขานั้น ๆ ออกมา วิเคราะห์ ความหมาย เพื่อหาโมโนทัศน์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร โมโนทัศน์ที่สร้างขึ้นได้เป็นภาพแทนองค์ความรู้ในสาขาวิชานั้น คลังข้อมูลภาษาเป็นทรัพยากรที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการทำคลังคำศัพท์ พจนานุกรมและประมวลศัพท์ในปัจจุบัน ททำให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและทันสมัย ขนาดของคลังข้อมูลภาษาที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างมหาศาลทำให้มีความ จำเป็นต้องประยุกต์ใช้คอมพิวเตอร์และแนวคิดทางสถิติเพื่อช่วยสกัดข้อมูลต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์คำศัพท์ ประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคลังข้อมูลภาษา คือการใช้ คลังข้อมูลภาษาเป็นพื้นฐานในการฝึกสอน (train) ระบบการประมวลผลภาษา (Natural Language Processing) ให้เข้าใจลักษณะบางประการของภาษา^๓

สร้างคลังคำศัพท์หรือทฤษฎีศัพท์วิทยาโดยทั่วไปแล้วมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องโมโนทัศน์ โมโนทัศน์สัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์และโมโนทัศน์ และการกำหนดศัพท์เพื่อใช้เรียกโมโนทัศน์ การให้ความสำคัญกับการสร้างศัพท์เพื่อให้เรียกโมโนทัศน์นี้เองทำให้การประมวลคำศัพท์หรือคลังคำศัพท์แตกต่างจากวิธีการทำพจนานุกรม การประมวลศัพท์เริ่มจากโมโนทัศน์ไปสู่การสร้างคำศัพท์ ในขณะที่การทำพจนานุกรมเริ่มจากคำไปสู่โมโนทัศน์โดยอธิบายความหมายและการใช้คำนั้น ๆ (Cabré, ๑๙๙๙: ๗-๘)

คุณสมบัติของประมวลศัพท์หรือคลังคำศัพท์ ขอบเขต (domain) เป็นคำที่ใช้ในสาขาวิชาหนึ่ง ๆ เช่นฟิสิกส์ สถาปัตยกรรม หรือกิจกรรมเฉพาะอาชีพ เช่น กีฬา หน่วยพื้นฐาน (basic unit) ศัพท์ (term) ซึ่งเป็นหน่วยที่มี คุณลักษณะทางภาษาศาสตร์ เช่นเดียวกับคำ แต่ใช้ในภาษาเฉพาะด้านศัพท์ในประมวลศัพท์โดยทั่วไปจะมีเพียงค่านามเท่านั้น ผู้ใช้คำศัพท์คือ ผู้เชี่ยวชาญหรือคนที่อยู่ใน วงการนั้น ๆ จุดประสงค์ (purpose) เพื่อระบุและสร้างศัพท์เพื่อใช้เรียกโมโนทัศน์ในสาขาวิชาหนึ่ง ๆ ระเบียบวิธีการ (methodology) หาศัพท์เพื่อใช้เรียกโมโนทัศน์ที่มีอยู่^๔

^๓ วิโรจน์อรุณมานะกุล. (๒๕๕๓). ภาษาศาสตร์คลังข้อมูล : หลักการและการใช้. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๔ นางสาวชุตินา เตชะพิรุฬห์ (๒๕๕๐) ประมวลศัพท์เรื่องเครื่องหมายการค้า (Terminology on Trademarks) สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีทางภาษาและวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา

๑. ทฤษฎีความพึงพอใจแห่งตน (the autism theory หรือ autistic) ทฤษฎีนี้ถือว่าเป็นการเรียนรู้การพูดของเด็กเกิดจากการเรียนเสียงอันเนื่องมาจากการพึงพอใจที่จะได้ทำเช่นนั้น โม่ว์เรอร์ (mowrer) เชื่อว่าความสามารถในการฟังและความเพลิตเพลินจากการได้ยินเสียงของผู้อื่นและเสียงของตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการทางภาษา

๒. ทฤษฎีการเลียนแบบ (the Imitation theory) เลวิส (lewis) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเลียนแบบในการพัฒนาภาษาอย่างละเอียด ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางภาษานั้นเกิดจากการเลียนแบบซึ่งอาจเกิดจากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง

๓. ทฤษฎีเสริมแรง (reinforcement theory) ทฤษฎีนี้อาศัยจากหลักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยการวางเงื่อนไข ไรนโกลด์ (rhiengold) และคณะศึกษาพบว่า เด็กจะพูดมากขึ้นเมื่อได้รับรางวัล หรือได้รับการเสริมแรง

๔. ทฤษฎีการรับรู้ (motor theory of perception) ลิเบอร์แมน (liberman) ตั้งสมมุติฐานไว้ว่าการรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับ การเปล่งเสียง จึงเห็นได้ว่าเด็กมักจ้องหน้าเวลาเรา พูดด้วยการทำเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กฟังและพูดซ้ำกับตนเอง หรือหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปากแล้วจึงเรียนรู้คำ

๕. ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (babble buck) ซึ่ง ธอร์นไดค์ (Thorndike)เป็นผู้คิดโดยอธิบายว่าเมื่อเด็กกำลังเล่นเสียงอยู่นั้น เผอญมีบางเสียงไปคล้ายกับ เสียงที่มีความหมายในภาษาพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้การเสริมแรงทันที ด้วยวิธีนี้จึงทำให้เด็กเกิดพัฒนาการทางภาษา

๖. ทฤษฎีชีววิทยา (biological theory) เลนเนเบอร์ก (lenneberg) เชื่อว่าพัฒนาการทางภาษานั้นมีพื้นฐานทางชีววิทยาเป็นสำคัญ กระบวนการที่คนพูดได้ขึ้นอยู่กับอวัยวะในการเปล่งเสียง เด็กจะเริ่มส่งเสียงอ้อแอ้และพูดได้ตามลำดับ

๗. ทฤษฎีการให้รางวัลของแม่ (mother reward theory) ดอลลาร์ด (Dollard) และ มิลเลอร์ (miller) เป็นผู้คิดทฤษฎีนี้โดยย้าเกี่ยวกับบทบาทของแม่ของเด็กในการพัฒนาภาษาของเด็กว่าภาษาที่แม่ใช้ในการเลี้ยงดูเพื่อสนองความต้องการของลูกนั้นเป็นอิทธิพลที่ทำให้เกิดภาษาพูดแก่ลูก จากการศึกษาทฤษฎีและกระบวนการเรียนภาษาดังกล่าว จะได้ว่าพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยจะต้องผ่านกระบวนการพัฒนาการเป็นขั้นตอน เด็กจะเรียนรู้ภาษาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวในลักษณะที่เลียนแบบหรือลองผิดถูก การเฝ้าและการได้รับแรงเสริมจากคนใกล้ชิดจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษา ได้ดียิ่งขึ้น

๒) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory)

ทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นแนวความคิดที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีวภาพของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin ค.ศ.๑๘๐๙-๑๘๘๒) ซึ่งต่อมาได้มีการนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสังคม นักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งในลักษณะที่มีการพัฒนาและก้าวหน้ากว่าขั้นที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีรูปแบบเรียบง่ายไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น และมีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อยๆ จนเกิดเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์

แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการในเวลาต่อมาได้มีการสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบสายเดี่ยว (Unilinear) ขึ้นโดยเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเปลี่ยนผ่านตามในแต่ละขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ แต่ภายหลังได้มีการโต้แย้งว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน่าจะมีวิวัฒนาการแบบหลายสาย (Multilinear) เพราะในแต่ละสังคมจะมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกันและมีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกันหรือแม้ว่าสังคมที่มีรูปแบบที่เหมือนกัน แต่อาจจะมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันก็เป็นได้ ตัวอย่างของนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาที่อธิบายทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

โดยใช้แนวความคิดของทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นตัวอธิบาย ได้แก่ เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) เขาเสนอว่าวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นแบบสายเดี่ยว (Unilateral) ที่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกันและมารวมตัวกันด้วยกระบวนการสังเคราะห์ทำให้เกิดพัฒนาการที่ก้าวหน้าและซับซ้อนการพัฒนาของสังคมจะมีวิวัฒนาการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติกล่าวคือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดีจะมีชีวิตอยู่รอดตลอดไปและนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้น

ขณะที่ เอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tylor) (๑๘๓๒-๑๙๑๗) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษได้อธิบายการจัดแบ่งขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ

๑. ยุคคนป่า (Savagery) เป็นขั้นต่ำที่สุด
๒. ยุคอารยชน (Barbarism) เป็นขั้นกลางที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างพฤติกรรมที่ง่ายที่สุดไปจนถึงยุ่งยากที่สุด
๓. ยุคอารยธรรม (Civilization) เป็นขั้นที่มีความเจริญแล้ว ซึ่งขั้นตอนการแบ่งวิวัฒนาการในแต่ละยุคจะสอดคล้องกับพัฒนาการของระบบความเชื่อในวัฒนธรรมนั้นๆ

เอ็ดเวิร์ดยังเชื่อว่าสังคมทุกสังคมจะต้องผ่านขั้นตอนของกระบวนการวิวัฒนาการเหล่านี้ทีละขั้นเริ่มจากยุคคนป่าไปสู่ยุคอารยชนจนกระทั่งบรรลุถึงขั้นอารยธรรมในที่สุด และเชื่อว่าสังคมที่เจริญถึงขั้นอารยธรรมอาจเสื่อมสลายได้เหมือนกับร่างกายมนุษย์สังคมที่อยู่ขั้นเจริญแล้วจะสามารถ

อยู่รอดได้ด้วยการปรับตัวด้วยความสามารถอยู่ตลอดเวลา ส่วนจูเลียน สจิวต์ (Julian Steward) เชื่อว่า วัฒนธรรมหรือพฤติกรรมของคนจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ที่สิ่งแวดล้อมที่หลากหลายเป็นตัวทำให้พฤติกรรมของมนุษย์มีความหลากหลายและสิ่งแวดล้อมที่อดีตจะทำให้มนุษย์คิดที่จะปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในสิ่งแวดล้อมแบบนั้นได้ การปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่ยืนยาวได้ มนุษย์จะคิดหาวิธีการต่างๆ เพื่อมาจัดหาสิ่งที่มนุษย์ต้องการแต่ยังขาดแคลนให้อยู่ได้โดยสิ่งแวดล้อมที่ขาดแคลนส่งผลให้มนุษย์ต้องใช้ความคิดมากขึ้น

การแสดงพฤติกรรมย่อมมีมากขึ้นและดีขึ้นเพื่อจะเอาชนะธรรมชาติให้ได้ความคิดนี้เป็นที่มาของทฤษฎี“Cultural Ecology” หรือทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ต่อเนื่องกับ ทฤษฎีวิวัฒนาการหลายสาย (Matrilineal Evolutionism)

๒.๒.๒ ทฤษฎีสังคมวิทยา

ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นภาวะการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดเนื่องจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม นั่นคือบุคคลหรือกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนซึ่งเป็นกระบวนการสองทางคือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่งในขณะเดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอดมาด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างช้าหรือเร็วเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการผสมผสานทางวัฒนธรรมนั่นเองว่าจะมีมากน้อยและมีความรุนแรงเพียงไร การผสมผสานวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทัศนคติของคนด้วยหากฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมเป็นไปได้น้อย แต่อย่างไรก็ตามการที่จะขอยืมหรือลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมนั้นโดยปกติแล้วจะไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่ตนถือว่ามิสถานภาพต่ำต้อยหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมของตน แต่จะมีความโน้มเอียงรับเอาแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่ามีความค่าสูงกว่าหรือดีกว่าวัฒนธรรมของตนเข้ามา เช่นการผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยของคนจีนที่เกิดในประเทศไทยในทุกระดับทางสังคมในยุคต้น ๆ ก่อนศตวรรษที่ ๒๐ พบว่าไม่ค่อยมีปัญหายุ่งยากเนื่องจากในเวลานั้นรัฐบาลไทยได้ให้ตำแหน่งทางสังคม ให้ยศถาบรรดาศักดิ์แก่คนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีทำให้กลายเป็นชนชั้นสูงในสังคมไทยได้ง่ายขึ้นเป็นหนทางนา ไปสู่การยอมรับในสังคม ได้รับการยกย่อง การมีอำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนเหล่านี้ยอมรับแสดงตนว่าเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ ทฤษฎีนี้การผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมในท้ายที่สุดจะนำไปสู่ภาวะสุดท้ายตามแนวคิดของกอร์ดอน หรือที่ปาร์คและเบอร์เกสส์เรียกว่าสภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน คือไม่มีความ

^๕ งาน อติวิพนสิทธิ์ (๒๕๔๓), สังคมวิทยา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๕.

แตกต่างกันระหว่างคนส่วนน้อยกับคนส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่เลย กลุ่มที่เชื่อเช่นนี้เรียกว่าทฤษฎีเอกวัฒนธรรม (melting pot theory) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นตรงกันข้ามคือไม่เชื่อว่าการผสมผสานกลืนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ ภาวะการณ์สลายตัวของวัฒนธรรมเดิมจนหมดสิ้น แต่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดมีการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเข้าเป็นสมาชิกของประเทศเดียวกันขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากมีการลดอคติและการถือเขาถือเราลงแต่ไม่หมดไปทีเดียวเรียกว่าทฤษฎีพหุวัฒนธรรม^๖

๒.๒.๓ ทฤษฎีมานุษยวิทยา

ทฤษฎีแนวคิดทางมานุษยวิทยาเป็นทฤษฎีที่สำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาได้มากมาย นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่จูเลียน เอช สจิวต์ (Julian H. Steward), แดรี่ ฟอร์ด (Daryl Forde), คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geertz) และมาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris) สจิวต์ ให้ความหมายนิเวศน์วิทยาว่า “คือการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมนิเวศน์วิทยาทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงวิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม (ของมนุษย์แต่ละสังคม) นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมจึงแตกต่างไปจากนิเวศน์วิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อม มากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม” สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง “กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ” ทั้งนี้จะมุ่งสนใจการนำวัฒนธรรมทางวัตถุ (ระบบเทคนิควิทยาที่ใช้หรือเครื่องมือเทคโนโลยี) มาใช้แตกต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดการจัดการทางด้านสังคมที่แตกต่างกันอย่างไรในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพราะสภาวะแวดล้อมแต่ละแห่งอาจเป็นตัวช่วยหรือข้อจำกัดใช้เทคนิควิทยาเหล่านี้ก็ได้ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำ

^๖ สำราญ ท้าวเงิน, การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์.

วัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคูณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มี วัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เอช.จี. บาร์เนท (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรมอื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (๑๙๕๓) กล่าวไว้ว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เนทเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ ๕ ประการ ได้แก่ (๑) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (๒) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (๓) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (๔) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (๕) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนี้โรเจอร์ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก ๕ ขั้นตอนได้แก่ (๑) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (๒) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (๓) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (๔) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (๕) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Rejection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป” โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

๒.๒.๔ แนวคิดภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ

ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ หรือ English for Specific Purpose (ESP) ได้มีขึ้นในประวัติศาสตร์มานานแล้วตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ หรือที่เรียกตัวย่อว่า ESP ได้เข้ามามีบทบาทในการสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ (TEFL) และการสอนภาษาอังกฤษในฐานะเป็นภาษาที่สอง (TESL) ในช่วงแรกๆ จะเป็นภาษาอังกฤษเพื่อการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะว่าเป็นภาษาอังกฤษที่มุ่งเน้นให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน ซึ่งอาจจะเป็นความต้องการที่แตกต่างกัน เนื้อหาจะอยู่ใน

ขอบเขตที่ผู้เรียนต้องการ มีความสัมพันธ์กับอาชีพ หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ อาจจะมีมุ่งเน้นไปที่ทักษะเฉพาะด้าน เช่น การฟัง การอ่าน เป็นต้น ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะนี้เป็นการสอนที่เกี่ยวข้องกับการอบรม การปฏิบัติ และความรู้ ๓ ด้านคือด้านภาษา ด้านการเรียนการสอน และความสนใจเฉพาะของผู้เรียน

ลักษณะของภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ ได้แบ่งลักษณะของภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้ ๑) ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะมุ่งเน้นที่เป้าหมายในการเรียนของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้งาน ไม่ได้เรียนเพราะว่าสนใจในด้านภาษาและวัฒนธรรม ๒) การจัดหลักสูตรสำหรับภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะต้องเหมาะสมกับเวลาที่จัดไว้ ๓) การจัดหลักสูตรสำหรับภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะสำหรับรายวิชาหนึ่งๆ ผู้เรียนจะมีความต้องการและเป้าหมายในการเรียนที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ๔) ผู้เรียนส่วนใหญ่ที่เรียนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะจะเป็นผู้ใหญ่ การสอนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเป็นวิธีการสอนที่สนองต่อการประกอบอาชีพ และกระบวนการสอนก็จะแตกต่างจากการสอนภาษาอังกฤษทั่ว ๆ ไป^๗

๒.๓ แนวคิดด้านการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม

๒.๓.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีความหมายหลากหลายการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทาง (travel) ประกอบด้วยเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ๑) การเดินทาง (travel) หมายถึงการเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง โดย มีการวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะไปในระยะทางไกลหรือไกลก็ได้ ๒) จุดหมายปลายทาง (destination) หมายถึงมีจุดมุ่งหมายปลายทางที่จะไปอยู่ เป็นการชั่วคราว แล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม ไปเยือนและใช้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ณ สถานที่นั้น ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว ๓) จุดมุ่งหมาย (purpose) หมายถึงมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางใดก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ สำหรับนักท่องเที่ยวคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยว ไว้ว่าจะต้องเป็นการท่องเที่ยวตามหลักสากลดังต่อไปนี้ คือ ๑) ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการ

^๗ อัครพนธ์, เนื้อไม้หอม; พุทธชาติ, รายงานการวิจัย, ศรีพัฒนสกุล การพัฒนานวัตกรรมการส่งเสริมความสามารถการใช้ ภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน สำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ ๒๕๕๗

ชั่วคราว ๒) ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ๓) ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : W.T.O) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเดินทางด้วยความสมัครใจเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ติดต่อดูธรรมชาติและวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ ขณะที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ได้ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวคือการเดินทางเพื่อผ่อนคลายความเครียด แสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางนั้น เป็นการเดินทางเพียงชั่วคราว ผู้เดินทางจะต้องไม่ถูกบังคับให้เดินทาง

๑) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจร คือ ๑) นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว เพราะถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยวและนักทัศนจร ดังนี้คือ นักท่องเที่ยว (tourist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่สถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวตั้งแต่ ๒๔ ชั่วโมงขึ้นไป แต่ไม่เกิน ๙๐ วัน ส่วนนักทัศนจร (excursionist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปอยู่ในสถานที่อันมิใช่ที่พักถาวรของตน ซึ่งเป็นการเดินทางไปอยู่ชั่วคราวในระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ถึง ๒๔ ชั่วโมงแต่ไม่ได้ค้างคืน ๒) การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตนแล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๓) การขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือ และทางเครื่องบิน ๔) ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ป่าไม้ ชายทะเล น้ำตก เป็นต้น ๒) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นในสมัยอดีตรวมไปถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของสถานที่นั้น และมีผลดึงดูดให้คนไปเยือนพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น และ ๓) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น

สภาพชีวิตผู้คนในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ๕) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เช่น การตรวจหนังสือเดินทาง และการต่อวีซ่า นอกจากนี้ยังรวมถึงการให้บริการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสะดวกระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เช่น บริการที่พัก แรม บริการอาหาร บริการนำเที่ยว บริการขนส่ง บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และ ๒) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชน เช่น การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การรักษาความปลอดภัย และการรักษาพยาบาล เป็นต้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๔๐) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ องค์ประกอบ ดังนี้คือ ๑) แหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุทยานการท่องเที่ยว ได้จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น ๔ ประเภท ดังนี้คือ ๑) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (culture attractions) เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่าง ๆ (traditional attractions) ๒) แหล่งท่องเที่ยวตามสภาพธรรมชาติ (scenic attractions) ซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่าง ๆ ของภูมิประเทศ ๓) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (entertainment attractions) ๔) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (specific attractions)

๒) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การประกอบกิจกรรมด้วยการนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผลิตบริการอย่างใดอย่างหนึ่งด้านการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดความสะดวสบายหรือความพึงพอใจ และขายบริการด้านการท่องเที่ยวนั้นให้แก่ผู้เยี่ยมชม องค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้แบ่งออกเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยว (องค์ประกอบหลัก) คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ธุรกิจการคมนาคมขนส่ง ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหารและภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และองค์ประกอบที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว (องค์ประกอบเสริม) คือ ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ธุรกิจ MICE การบริการข่าวสารข้อมูล การอำนวยความสะดวกทางด้านความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกในการเข้า-ออก (อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. ๒๕๕๖)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry) ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม หรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ อุตสาหกรรม

ท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ซึ่งจะมีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินได้เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีบทบาทช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ที่ผู้อยู่ในท้องถิ่นได้เก็บมาประดิษฐ์เป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน ขายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ฉันทิช วรรณถนอม (๒๕๕๒) ได้แบ่งบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ออกเป็น ๓ ด้านคือ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทที่เด่นชัดบทบาทหนึ่งในช่วงหลายปีที่ผ่านมาของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ที่สำคัญให้ประเทศเป็นลำดับต้นๆ โดยเฉพาะการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ๒) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ปกติรูปแบบวิถีชีวิตของคนในทุกสังคม จะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้ว จะช้าหรือเร็วก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยจากทั้งภายนอกและภายในมาเป็นตัวกระตุ้น จะพัฒนาไปในทางที่ดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งสองนั้น ตลอดจนสภาพสังคมนั้นประกอบด้วย เช่นเดียวกับการที่หากสังคมใดต้องการเปลี่ยนแปลงตัวเองจากสังคมเดิมตามปกติมาเป็นสังคมที่เปิดกว้างพร้อมรับการเข้ามาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สังคมนั้นก็จะยิ่งมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นหลายเท่าตัว เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องเกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจหลายฝ่าย ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายคน และต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและความต้องการของคนที่หลากหลาย ๓) ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมทำให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นเหตุให้มีการช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น และสามารถอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวมาสนับสนุนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ อันเป็นการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. ๒๕๔๘) ขณะที่วรรณภา วงษ์วานิช (๒๕๓๙: ๕๑) กล่าวว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด นำรายได้มาสู่ประเทศและมีแนวโน้มว่าจะมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับธุรกิจการให้บริการ ตลอดจนวิธีต่างๆ ที่จะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและยังเกี่ยวพันกับสถานะทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วย

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยจิรัชญา มณีเนตร (๒๕๕๒,๑๓) ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้ช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ ส่งเสริมความมั่นคงและสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สร้างรายได้

ให้เพิ่มมากขึ้น เพิ่มการจ้างงานและเพิ่มงานอาชีพให้มากขึ้น ช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ทำให้เกิดการซื้อขายทั้งทางตรงและทางอ้อม กระจายรายได้ไปสู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง และเชื่อมโยงถึงอุตสาหกรรมอื่น เพิ่มผลผลิตอุตสาหกรรมแขนงต่างๆ เช่น ด้านการเกษตรเร่งให้เกิดการพัฒนาชนบท เพิ่มการลงทุนภายในประเทศ โดยเฉพาะการสร้างสาธารณูปโภค มีเงินภาษีเข้าสู่รัฐบาลเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของผลผลิตทางการค้า และการบริการทางการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวคือการเดินทางของมนุษย์จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มิใช่เป็นการเดินทางเพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ เช่น นักท่องเที่ยว การขนส่ง การตลาด ทรัพยากรท่องเที่ยว และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่คอยอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และชุมชนท้องถิ่น

๒.๓.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน และการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือพิชยาต่าง ๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเกิดการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง (Bloom, ๑๙๕๖) ดังนี้คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ

๓. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือ เป็นต้น (มนตรี แยมกสิกร. ๒๕๕๑)

ธรรมชาติของการเรียนรู้เป็นกระบวนการชนิดหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบ (Cronbach, ๑๙๕๗) ดังนี้คือ

๑. จุดมุ่งหมายของผู้เรียน (goal) หมายถึงสิ่งที่ผู้เรียนต้องการหรือสิ่งที่ผู้เรียนมุ่งหวัง การเรียนอย่างไม่มีจุดมุ่งหมาย คือไม่ทราบว่าจะเรียนไปทำไม ย่อมจะไม่บังเกิดผลดีขึ้นได้

๒. ความพร้อม (readiness) หมายถึงความพร้อมของผู้เรียน เป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเรียนหรือผู้เรียนแต่ละคนหมายถึงวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย คนที่มีความพร้อมจะเรียนได้ดีกว่าทั้ง ๆ ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน จึงควรสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเพื่อให้พร้อมที่จะเรียนได้

๓. สถานการณ์ (situation) หมายถึง สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากระทำต่อผู้เรียน เช่น การเรียนการสอน สถานการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น คนหรือสัตว์จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้เข้าไปมีประสบการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างแท้จริง

๔. การแปลความหมาย (interpretation) เป็นการศึกษาหาเส้นทางในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่เพื่อเข้าไปสู่จุดมุ่งหมาย หรือการวางแผนการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย โดยพิจารณาสีสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์ การจะบรรลุจุดมุ่งหมายนั้นอาจมีหลายวิธี และอาจจะมีวิธีหนึ่งที่ดีที่สุด การที่คนจะเลือกวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการแปลความหมายเป็นสำคัญ

๕. ลงมือกระทำ (action) เมื่อแปลสถานการณ์แล้ว ผู้เรียนจะลงมือตอบสนองสถานการณ์หรือสิ่งเร้าในทันที การกระทำนั้นผู้เรียนย่อมจะคาดหวังว่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้เขาบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

๖. ผลที่ตามมา (consequence) หลังจากตอบสนองสิ่งเร้าหรือสถานการณ์แล้ว ผลที่ตามมาคือ อาจจะประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย แล้วจะเกิดความพอใจ (confirm) ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จย่อมไม่พอใจ ผิดหวัง (contradict) ถ้าประสบผลสำเร็จก็จะเป็นแรงจูงใจให้ทำกิจกรรมอย่างเดิมอีก ถ้าไม่บรรลุจุดมุ่งหมายอาจหมดกำลังใจ ท้อแท้ที่จะตอบสนองหรือทำพฤติกรรมต่อไป

๗. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (contradict) ซึ่งจะกระทำใน ๒ ลักษณะคือ ปรับปรุงการกระทำของตนใหม่เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย โดยย้อนไปพิจารณาหรือแปลสถานการณ์หรือสิ่งเร้าใหม่ แล้วหาวิธีการทำพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางให้ได้ อีกประการหนึ่ง อาจเลิกไม่ทำกิจกรรมนั้นอีก หรืออาจจะกระทำซ้ำ ๆ อย่างเดิมโดยไม่เกิดผลอะไรเลยก็ได้

๑) การเรียนรู้ด้วยตัวเอง

หัทซีย์ สิทธิรักษ์ (๒๕๕๐) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของแต่ละบุคคล เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของสังคมปัจจุบัน ความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นมีเงื่อนไขและปัจจัยหลักอยู่ที่ตัวผู้เรียน ที่ต้องมีวินัย ความมุ่งมั่นและนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน โดยเฉพาะครอบครัวและสถานศึกษาที่ส่งเสริมหรือจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ได้ด้วยตนเองถือว่าเป็นสุดยอดของการเรียนรู้ การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ โดยมากมักจะเริ่มต้นการเรียนรู้จากสิ่งที่คุณเองรักและชอบก่อน ซึ่งจะเป็นตัวปลุกเร้าให้เกิดความสนใจ ที่จะศึกษาเรียนรู้ในรายละเอียดต่อไป

ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ทั่วโลกเต็มไปด้วยข่าวสารและข้อมูลต่างๆ ที่ล้วนส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตและการตัดสินใจของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้ที่สามารถเข้าถึงและมีความแม่นยำของข่าวสารและข้อมูลมากกว่า ย่อมตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง การรับรู้ข่าวสารและข้อมูลเหล่านี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีกลุ่มมานุษยนิยม (Humanism) ซึ่งมีความเชื่อเรื่องความเป็นอิสระ และความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดี มีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง สามารถหาทางเลือกของตนเอง มีศักยภาพและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างไม่มีขีดจำกัด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับนักจิตวิทยา มานุษยนิยม (Humanistic Psychology) ที่ให้ความสำคัญในฐานะที่ผู้เรียนเป็นปัจเจกบุคคล และมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ และมีความโน้มเอียงที่จะใส่ใจ ใฝ่รู้ ขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง และมนุษย์สามารถรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเองและถือว่าตนเองเป็นคนที่มีความ (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (๒๕๕๒)

๒) กระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

กระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเองเริ่มจากการประเมินความต้องการของตนเอง (assessing needs) แล้วกำหนดจุดมุ่งหมาย (setting goals) กำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ (specifying learning content) โดยกำหนดระดับความยากง่ายชนิดของสิ่งที่ต้องการเรียน พิจารณาค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการเรียน ความต้องการช่วยเหลือ แหล่งทรัพยากร ประสพการณ์ที่จำเป็นในการเรียน ส่วนลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ มีหลายลักษณะ เช่น การทำสมุดบันทึกส่วนตัว เพื่อใช้บันทึกข้อมูล ความคิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เราได้เรียนรู้หรือเกิดขึ้นในสมองของเรา สมุดนี้จะช่วยเก็บสะสมความคิดที่ละน้อยเข้าไว้ด้วยกันเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างไกลออกไป โดยกำหนด

โครงการเรียนรู้รายบุคคลที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะเรียนรู้อย่างไร โดยพิจารณาว่าความรู้ที่เราจะแสวงหานั้นช่วยให้เราถึงจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ทำให้เกิดความพอใจ ความสนุกสนานที่จะเรียนหรือไม่ ประหยัดเงินและเวลามากน้อยเพียงใด

ผู้ที่มีการเรียนรู้ด้วยตัวเองจะมีลักษณะดังต่อไปนี้คือมีความสมัครใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง (voluntarily to learn) มิได้เกิดจากการบังคับแต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้ ใช้ตนเองเป็นแหล่งข้อมูลของตนเอง (self-resourceful) นั่นคือผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าสิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการหรือจำเป็นต้องใช้มีอะไรบ้าง สามารถกำหนดเป้าหมายวิธีการ รวบรวมข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้วยตนเอง (manage of change) ผู้เรียนมีความตระหนักในความสามารถ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี (อัญชลี อติแพทย์, ๒๕๕๓:๒๑-๒๒)

สรุปได้ว่าการเรียนรู้คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ความคิด ความรู้ อารมณ์ และความชำนาญซึ่งมีหลายองค์ประกอบ เช่น ความพร้อมของผู้เรียน สถานการณ์ และผลที่เกิดตามมา เป็นต้น ส่วนการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของแต่ละบุคคลที่เกิดจากความต้องการของตนเอง มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ให้ชัดเจน

๒.๓.๓ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มี คุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคม และมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของ สังคม โดยสถาปัตยกรรม (architecture) ที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึง ความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียม ประเพณีในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วน หนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับ กระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่กำลังมาแรง ผู้อ่านคงจะเริ่มมีคำถามในใจ ว่าแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คืออะไร การท่องเที่ยวแบบไหนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและ ประเทศต่าง ๆ ในโลกมีนโยบายอย่างไรกับรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชม สามารถสังเกตความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วมใน

ชุมชนชุมชน ของชนเผ่าศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่า ต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้วิสัยทัศน์ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ และภูมิปัญญา ของชนเผ่าตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงทีโปจิ จังหวัดตาก บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยว ชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่ง หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะ วิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มี เอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้คุณผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา พื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา มรดกทางวัฒนธรรม และ คุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยว

๒) แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ ประกอบหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษา มรดก ความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อ ผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และการได้ ซื้อสิ่งของที่ ระลึกที่พอใจตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่ เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยว ชมวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งหมายถึงการ เดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่น ตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อ ศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับ ความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐาน ของความ รับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมใน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) มี ๒ องค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย

๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยัง แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความ รับผิดชอบและมี จิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า ของสภาพแวดล้อมโดยที่ ประชาชนในท้องถิ่น มี ส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์

ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว^๘

๓) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) หมายถึงการ เดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมี ความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจ ในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อการรักษา มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว^๙

๒.๔ ฐานข้อมูลเพื่อการสร้างคลังคำศัพท์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์

การศึกษาวิจัยในบพนี้เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานในด้านปรัชญาการสร้าง ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม ด้านจิตรกรรมและศิลปะที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็นดังต่อไปนี้

- ๒.๔.๑ โบราณสถานในอำเภอเมืองนครสวรรค์
- ๒.๔.๒ โบราณสถานในอำเภอชุมแสง
- ๒.๔.๓ โบราณสถานในอำเภอบรรพตพิสัย
- ๒.๔.๔ โบราณสถานในอำเภอไพศาลี
- ๒.๔.๕ โบราณสถานในอำเภอโกรกพระ
- ๒.๔.๖ โบราณสถานในอำเภอดงทับฟ้า
- ๒.๔.๗ โบราณสถานในอำเภอท่าตะโก
- ๒.๔.๘ โบราณสถานในอำเภอตากาลี
- ๒.๔.๙ โบราณสถานในอำเภอพยุหะคีรี
- ๒.๔.๑๐ โบราณสถานในอำเภอเก้าเลี้ยว

^๘ <https://tourismatbuu.wordpress.com/> [สืบค้นวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๐]

^๙ [http://www.elfhs.ssrุ.ac.th/siriman_wa/pluginfile.php/๑๔๘/blockhtml/content/df](http://www.elfhs.ssrु.ac.th/siriman_wa/pluginfile.php/๑๔๘/blockhtml/content/df)

๒.๔.๑ โบราณสถานในอำเภอเมืองนครสวรรค์ ๙ แห่ง

ในอำเภอเมืองมีวัดที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ วัดกระตี่ทอง, วัดจอมคีรีนาคพรต, วัดช่องลม, เมืองพระบาง, วัดเขาบก, วัดบน, แหล่งโบราณคดีบ้านคลองกระดาน, บ้านทัพชุมพล วัดหนองปลาแห้ง ผู้วิจัยขอเสนอ ดังนี้

๑) วัดกระตี่ทอง

วัดกระตี่ทอง เป็นวัดร้าง ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะเห็ด หมู่ที่ ๑ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองนครสวรรค์ สิ่งสำคัญในวัดร้างที่เหลือให้เห็นคือ เจดีย์ย่อมุมสิบสอง วัดแห่งนี้ ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ ปัจจุบันชาวบ้านใช้วัดกระตี่ทอง เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมด้านลานวัฒนธรรม ลานกีฬา และสำหรับพักผ่อนของชุมชนบ้านเกาะเห็ดอยู่ในเขตตำบลนครสวรรค์ โบราณสถานในวัดคือ เจดีย์วัดกระตี่ทอง ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘

๒) วัดบน

วัดบน ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมือง ฯ โบราณสถานในวัดประกอบด้วยฐานพระอุโบสถ และพระวิหารก่อด้วยอิฐ มีกำแพงแก้วที่ก่อด้วยอิฐล้อมรอบกลุ่มโบราณสถาน วัดเขาบน ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘

๓) วัดช่องลม

วัดช่องลม ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมือง ฯ พระอุโบสถมีอายุอยู่ในสมัยสุโขทัย วัดช่องลม ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘^{๑๐}

๔) วัดจอมคีรีนาคพรต

วัดจอมคีรีนาคพรต (วัดเขา) ตั้งอยู่เลขที่ ๓ บ้านเขาบวชนาค หมู่ที่ ๔ ต.นครสวรรค์ออก อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ริมถนนพหลโยธิน ก่อนข้ามสะพานเดชาติวงศ์เข้าสู่ตัวเมือง ห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑ กม. บนเนื้อที่ ๗๔ ไร่ ๓ งาน ๑๘ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ. ๒๐๑๕ รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมัยกรุงศรีอยุธยา

วัดจอมคีรีบรรพตตั้งอยู่บนเขาบวชนาค ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง ฯ โบราณสถานและโบราณวัตถุในวัดประกอบด้วย พระอุโบสถ วิหาร และพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีอายุอยู่ในสมัยสุโขทัย – อยุธยา วัดจอมคีรีนาคพรตเป็นวัดโบราณ เดิมมีชื่อเรียกว่า "วัดลั่นทม" บ้าง "วัดเขา" บ้าง "วัดเขานครสวรรค์" บ้าง จนถึงสมัย ร.๔ ใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า "วัดเขาบวชนาค" แต่หลักฐานจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ มีชื่ออื่นคือ "วัดสุวรรณคีรีนาคพรต" ต่อมาในราวปี พ.ศ. ๒๔๒๕ พระยาราชสัมภารากร (เลื่อน

^{๑๐} <http://student.nu.ac.th.html>. [สืบค้นวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๙.]

สุรนนท์) ได้เขียนบอกชื่อขณะเดินทางผ่านไปเมืองเชียงใหม่ว่า "วัดหัวเมือง" ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ วัดนี้จึงมีชื่ออย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบันว่า "วัดจอมคีรีนาคพรต" แต่คนทั่วไปยังคงเรียกว่า "วัดเขาวงกต" หรือเรียกแบบย่อ ๆ ว่า "วัดเขา"

ในอดีตวัดจอมคีรีนาคพรตมีหลายชื่อก็เพราะ ชื่อว่า "วัดลั่นทม" ก็เพราะว่า มีต้นลั่นทม (ลีลาวดี) เป็นจำนวนมากขึ้นรอบบริเวณรอบโบสถ์

ชื่อว่า "วัดเขา" หรือ "วัดเขานครสวรรค์" ก็เพราะในเมืองนครสวรรค์ มีวัดนี้เพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่บนเขา สมัยนั้นวัดคีรีวงศ์และวัดวรนาถบรรพต(วัดเขากบ)ยังไม่ได้สร้าง

ชื่อว่า "วัดเขาวงกต" ก็เพราะว่า เดิมในจังหวัดนครสวรรค์มีวัดนี้เพียงแห่งเดียวที่บวชนาคได้ เพราะอุโบสถวัดนี้มีวิสุคามสีมาถูกต้องตามพระธรรมวินัย สามารถใช้เป็นที่อุปสมบทกรรมได้ ส่วนวัดอื่น ๆ ยังไม่มีความพร้อมในส่วนนี้

ชื่อว่า "วัดจอมคีรีนาคพรต" ก็เพราะว่า วัดนี้มีพญานาคซึ่งเป็นเทพชั้นผู้ใหญ่มาบำเพ็ญพรต(รักษาศีล)และอารักขา แม้ในซุ้มเรือนแก้วของอุโบสถก็มีรูปนาค ๓ เศียรทั้งสองข้าง

ตำนานเรื่องโบสถ์เทวดาสร้าง โบสถ์หลังนี้อยู่ที่วัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมือง ตัวโบสถ์เป็นรูปศาลาโถง ไม่มีผนังทั้งสี่ด้าน รูปทรงแบบโบราณ เครื่องบนเป็นไม้สักกล้าน หลังคามุงกระเบื้องยาว ๖ วา ๒ ศอก กว้าง ๔ วา ๑ ศอก มีพระไลโคยรอบ

มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า เมื่อชาวบ้านเริ่มสร้างอุโบสถ ได้ติดตั้งเสาพร้อมเครื่องบน ตอนกลางคืนก็ได้ยินเสียงมโหรีปี่พาทย์ และแสงสว่างส่องสว่างไปทั่วบริเวณยอดเขา จึงพากันไปดูโบสถ์ที่สร้างพบว่างานที่ทำค้างอยู่เสร็จหมด โดยที่ไม่พบผู้ใดเลยเป็นที่มหัศจรรย์ จึงพักการสร้างไว้เพียงเท่านั้น เรื่องราวดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เมื่อพม่ายกทัพมาตีไทย ขณะที่ทหารไทยตั้งค่ายพักแรมอยู่ตามบริเวณวัดเขาวงกต วันหนึ่งเกิดฝนตกหนัก กองทหารได้เข้าไปพักหลบฝนอยู่ในบริเวณพระอุโบสถแห่งนี้ได้หมดทั้งกอง ทั้งที่พระอุโบสถไม่ได้ใหญ่โตอะไร ด้วยเหตุนี้ชาวนครสวรรค์จึงเชื่อว่าเป็นพระอุโบสถที่เทวดาสร้าง เมื่อครั้งที่วัดแห่งนี้ถูกไฟป่าลามเข้ามาไหม้ครั้งใหญ่ บรรดาถาวรวัตถุของวัดถูกไฟไหม้เกือบหมด คงเหลือแต่โบสถ์หลังนี้เหลืออยู่เพียงหลังเดียว ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสนครสวรรค์ และได้มีการทดลองว่าพระอุโบสถหลังนี้ จะบรรจุคนได้มากจริงตามที่รำลือกันหรือไม่ โดยทรงนำข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จทั้งหมดเข้าไปในพระอุโบสถ ก็ปรากฏว่าเมื่อเข้าไปทั้งหมดแล้วก็ยังไม่เต็ม ทำให้ชาวนครสวรรค์มีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่าเป็นพระอุโบสถที่เทวดาสร้างจริง^{๑๑}

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริศรีรักษ์ (สมคิด กนตมโม)เจ้าอาวาสวัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๕๙

วัดนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านทิศตะวันออก ฝั่งเดียวกับสถานีรถไฟนครสวรรค์ได้ สะพานเดชาติวงศ์เพียงเล็กน้อย ปัจจุบันนี้การคมนาคมดีขึ้น จึงสะดวกต่อการสัญจรไปมา ถ้านั่งรถไฟ จากกรุงเทพฯ ลงที่สถานีนครสวรรค์ (หนองปลิง) จะมีรถเมล์ประจำทางและแท็กซี่คอยให้ความ สะดวกจนถึงซุ้มประตูวัด ส่วนทางเรื่อนั้นไม่ค่อยสะดวกเหมือนแต่ก่อน เพราะประชาชนหันมานิยม การขึ้นรถเพราะสะดวกกว่าหลายเท่า ดังนั้นความสำคัญของเรือจึงน้อยลง แต่ก็ยังมีเรือแล่นผ่านไป มาอยู่เสมอ สำหรับภายในบริเวณวัดแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาสูง เป็นที่ตั้งโรง อุโบสถที่ศักดิ์สิทธิ์และวิหาร รวมทั้งมณฑปและเจดีย์ อีกส่วนหนึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงเขา เป็นที่ตั้งศาลา การเปรียญ กุฏิ สำหรับภิกษุสามเณรได้อาศัยบำเพ็ญสมณะธรรมและเป็นที่ย่ำเพ็ญบุญของ พุทธศาสนิกชน ถาวรวัตถุ โรงอุโบสถที่เรียกว่า"โบสถ์เทวดาสร้าง" เป็นทรงแบบโบราณเครื่องบนเป็น ไม้สักล้วน มุงกระเบื้องยาว ๖ วา ๒ ศอก กว้าง ๔ วา ๑ ศอก มีพะไลโดยรอบไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้าง มาตั้งแต่ครั้งไหน ทราบแต่ว่ามีการปฏิสังขรณ์บ้างเป็นครั้งคราว

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด

๑. โบสถ์เทวดาสร้าง มีลักษณะเป็นรูปศาลาโถง ไม่มีผนังทั้งสี่ด้าน ทรงแบบโบราณ เครื่องบนเป็นไม้สักล้วน มุงกระเบื้องยาว ๖ วา ๒ ศอก กว้าง ๔ วา ๑ ศอก มีพะไลโดยรอบ โบสถ์นี้มี ลักษณะพิเศษกว่าโบสถ์ทั่วไปคือ

๑.๑ ชายคาต่ำ โบสถ์หลังนี้มีชายคาที่ต่ำกว่าโบสถ์ทั่วไป เป็นการบังคับกลาง ๆ ว่า เมื่อจะเข้าไปกราบพระประธานภายใน ต้องก้มหัวคืออ่อนน้อมถ่อมตนเข้าไปเท่านั้น ถ้าไม่ก้ม จะได้รับอันตรายคือศีรษะจะชนชายคาโบสถ์ เป็นปริศนาธรรมว่า เมื่อจะเข้าไปในสถานที่ใด ๆ ให้ อ่อนน้อมถ่อมตนเข้าไป ถ้าไม่ถ่อมตน จะได้รับอุปสรรคหรืออันตรายจากที่นั่น ๆ

๑.๒ โถงโถง คือปราศจากประตู หน้าต่าง และฝาผนัง (ลูกกรงเหล็กเพิงจะ สร้างที่หลังเพื่อกันขโมย) ความจริงแม้โบสถ์หลังนี้จะมีขนาดเล็ก แต่เมื่อเป็นโบสถ์โถงโถงไม่มีฝา ผนัง จึงเป็นโบสถ์ที่บรรจุหรือรองรับคนได้ไม่จำกัด เพราะความจุของโบสถ์หลังหนึ่ง ๆ ถูกจำกัดด้วย ฝาผนัง แต่โบสถ์หลังนี้ไม่มีฝาผนัง ดังนั้นความจุจึงไม่ถูกจำกัด นี่คือคำเฉลยปริศนาของคนโบราณ ที่ว่า โบสถ์เทวดาสร้าง จุคนได้ไม่เคยเต็ม

คติการสร้างโบสถ์แบบนี้ เป็นการสร้างแบบชาวพุทธโบราณในยุคทวารวดีและ สุโขทัย โบสถ์หลังนี้ที่เห็นในปัจจุบันคือผ่านการบูรณะมาแล้วหลายครั้งหลายยุคสมัย ด้านนอกโบสถ์ เป็นหินอ่อน นายช่างเขาเว้นช่องให้ดูพื้นเดิมว่าเก่าเพียงไร เพื่อให้เห็นเนื้อปูนหรือสวดลายเดิมแต่ โบราณ

๒. พระศรีสรรเพชญ์ พระประธานในซุ้มเรือนแก้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสมัยทวาราวดี(ขอมโบราณ) อายุประมาณพันปีเศษ หน้าตักกว้าง ๖ ศอกเศษ เป็นของสร้างมาแต่เดิมไม่ปรากฏปีที่สร้าง พระพักตร์ทำนองพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน สถิตในซุ้มเรือนแก้วมีหัวนาศ ๓ เศียร เป็นศิลปะแบบขอม ที่บัลลังก์หรือฐานชุกชีมียักษ์ ๖ ตนดูแลอยู่ คืออาฬวกยักษ์ ท้าวเวสสุวรรณ และยักษ์อื่น ๆ คอยอารักขา

๓. พระพุทธอัญญาตร พระปางลีลาในซุ้มเรือนแก้ว ตั้งอยู่ด้านหลังพระประธาน หากไม่สังเกตหรือไม่ทราบข้อมูลมาก่อนอาจไม่รู้ว่ามีพระปางลีลาอยู่ตรงนี้อีก ๑ องค์ องค์พระสูงประมาณ ๑ เมตร ฐานสูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร ที่รู้ว่าเป็นศิลปะทวาราวดีก็เพราะว่า ยกพระหัตถ์คือมือข้างขวาขึ้นมาที่อุระ(อก) ถ้าเป็นศิลปะสุโขทัยจะยกมือซ้าย พระปางลีลาที่มีลักษณะอย่างนี้ อยู่ในโบสถ์หลังพระประธานเช่นนี้ มีแห่งเดียวในประเทศไทย (Unseen Thailand)

๔. พระอัครสาวกคู่ รูปหล่อพระอัครสาวกทั้งคู่นี้ เป็นองค์เล็ก ๆ เหมือนเด็ก ต่างจากพระอัครสาวกที่เห็นตามวัดทั่วไป เพราะนี่คืออัครสาวกที่สร้างในสมัยทวาราวดี

๕. ยักษ์ที่พระแทน ที่แทนหรือบัลลังก์มียักษ์หน้าตาน่ากลัวดุร้ายมาอารักขาพระพุทธเจ้าอยู่ ข้างละ ๓ ตน รวมเป็น ๖ เป็นของเก่าโบราณสร้างสมัยเดียวกัน ยักษ์เหล่านี้ในอดีตเคยเป็นอสูรไม่ดี คือเป็นยักษ์มีฉันทิฐิไม่เลื่อมใสในพระศาสนา ต่อมาพระพุทธองค์ทรงทรมานให้หายพยศ สอนให้รู้บาป บุญ คุณ โทษ จึงบวารณาตัวมารับใช้พระศาสนา ปัจจุบันถึงแม้จะเป็นยักษ์ที่ใจดีแล้วก็ตาม แต่กายก็ยังไม่เปลี่ยนไปตามจิต ยักษ์เหล่านี้เขาว่าเป็นอาฬวกยักษ์และท้าวเวสสุวรรณ

๖. วิหาร ยาว ๑๕ วา กว้าง ๕ วาเศษ ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ รอบผนังของพระวิหาร มีพระสมัยกรุงสุโขทัย พระนาศปรกสลักด้วยหิน สมัยลพบุรี นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปยืนปางต่างๆ ที่ชำรุดหักพังลงบ้างแล้ว เพราะถูกคนร้ายคอยงัดคอยแย่งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่ได้ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ให้คงอยู่ในสภาพเดิมแล้ว

๗. มณฑปครอบรอยพระพุทธรูปบาท กว้าง ๔ วา ยาว ๔ วา หลังคายอดเป็นพระเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปบาท ๔ รอยจำลอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง และน่าจะเป็นสมเด็จพระปิ่นเกล้าด้วย

๘. ศาลายาว สำหรับพระอาศัย ยาว ๖ วาเศษ กว้าง ๓ วาเศษ นอกจากนั้นก็ยังมีพระเจดีย์หลายองค์ แต่ที่ขนาดใหญ่และเป็นของโบราณนั้นมีอยู่องค์หนึ่ง วัดโดยรอบได้ ๒๐ วา สูงประมาณ ๑๐ วาเศษ บันไดลงจากเขาถึงพื้นลานวัดเป็นบันไดอิฐถือปูน แบ่งเป็นตอนๆ รวมความยาวประมาณ ๒๐๐ ฟุต ตอนกลางของบันไดทำเป็นรูปพญานาคทั้งสองข้างหันศรีษะลงสู่แม่น้ำ ต่อจากนั้นเป็นคอนกรีตทอดยาว เป็นแนวตรงลงสู่สะพานศาลาท่าน้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยา) ยาว ๒๕๐ เมตร กว้าง ๒ เมตร

๙. สะพาน เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก และมีลูกกรงตลอดทั้งสองข้าง กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาว ๖๐ เมตร ถึงศาลาทำน้ำซึ่งกว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร นอกจากนี้ยังมีสิ่งปลูกสร้างอีกหลายแห่ง เช่น ศาลาเฉลิมธรรม ศาลารวมสุข เมรุ ศาลาธรรมเวช และเสนาสนะสำหรับภิกษุสงฆ์อาศัยบำเพ็ญสมณะธรรม มีกุฏิจำรัสอุปถัมภ์ กุฏิสายทองคำ กุฏิสว่างอุปถัมภ์ และกุฏิเก่าแก่สมัยอาจารย์ยวงปฏิสังขรณ์ไว้ ๒ หลัง ซุ้มประตูวัดด้านทิศตะวันออกติดกับถนนพหลโยธิน ทำด้วยคอนกรีต กรมพลที่ ๔ สร้างถวายถนนแยกจากถนนพหลโยธินผ่านอาคารโรงเรียนของวัดจอมคีรีนาคพรตเข้าสู่วัด และเข้าค่ายจิรประวัติ เป็นถนนถาวร กว้าง ๖ เมตร รถยนต์เข้าออกสะดวกมาก

๑๐. ระฆังใบใหญ่โบราณ คาดว่าน่าจะสร้างในสมัย ร.๕ หรือ ร.๖ สำหรับตีบอกเวลาในอดีต

๑๑. ระฆังแขวน มีจำนวนหลายสิบใบรายรอบวัด เอาไว้ตีเพื่อความเป็นสิริมงคลของนักท่องเที่ยว

๑๒. พระเจดีย์ทรง ๘ เหลี่ยม คู่กับวิหารรัชกาลที่ ๔ แปรเหลี่ยมหมายถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ น่าจะเป็นที่เก็บพระบรมสารีริกธาตุ

๑๓. ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าจะเป็นที่ตั้งพระอารามหลวงในอดีต เพราะว่าเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง^{๑๒}

ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี จะมีงาน "ไหว้พระปิดทองวัดจอมคีรีนาคพรต" ในวันนั้นทุกคนที่มาร่วมงาน จะได้กราบไหว้ปิดทองพระประธานในอุโบสถเทวดาสราง เพื่อขอพรให้เป็นสิริมงคลแก่ตน^{๑๓} คำอธิบายความหมายของสรรพนามมีดังนี้

๑. พระศรีสรรเพชญ์ ชื่อพระประธานในโบสถ์ แปลว่า พระผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง พระสัพพัญญูหรือพระศรีสรรเพชญ์เป็นนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า พระประธานองค์สำคัญ ๆ หรือดั่ง ๆ ในอดีต ผู้คนมักตั้งชื่อนี้ให้ท่าน เพราะนามนี้ใหญ่มาก ที่อยู่ชยามีการใช้ชื่อศรีสรรเพชญ์ตั้งเป็นทั้งชื่อวัดและพระประธาน ซึ่งต่อมาถูกพม่าเผาลอกเอาทองคำไป

ศรี แปลว่า ดี, เป็นคำนำหน้า

สรรเพชญ์ แปลว่า รู้ทุกอย่าง มาจากคำบาลีว่า สัพพัญญู เขียนว่า สัพพัญญู เขียนแบบไทยว่า สรรเพชญ์ ต้องมี ญ สะกดเพื่อให้รู้ว่ามาจากคำว่า "ญา" ที่แปลว่ารู้

พระศรีสรรเพชญ์ หรือพระพุทธศรีสรรเพชญ์ จึงแปลว่า พระผู้รู้สิ่งทั้งปวง พระผู้รู้ทุกสิ่งหรือพระพุทธผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริศิริรักษ์,ดร. (สมคิด กนตมโม)เจ้าอาวาสวัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๙.

^{๑๓} <http://www.intaram.org/index.php?lay=show&ac=article&Id=๕๓๘๙๗๙๔๘๕&Ntype=๒๒>
[สืบค้นวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๙]

พระศรีสรรเพชญ์ จึงเป็นพระที่ชาวบ้านในอดีตนิยมมากราบไหว้ เพื่อขอความมีสติปัญญารอบรู้ทุกอย่าง สมดังนามของท่าน

พระศรีสรรเพชญ์ เวลาเขียนให้ระวางอย่าเขียนผิดว่า สรรเพ็ชร หรือสรรเพชร เพราะแม้ว่าจะออกเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกันไปไกล

๒. พระพุทธธัญดร (อ่านว่า พระ-พุท-ทะ-ทัน-ดอน) ชื่อพระปางลีลาหลังพระประธาน แปลว่า พระผู้ทรงไว้ซึ่งความร่ำรวย, พระผู้มีโชค, หรือจะแปลให้เข้าใจง่าย ๆ แบบไทย ๆ ว่า หลวงพ่อเศรษฐี หรือพระทุ่งเศรษฐี ก็ได้

พุท คือ พระพุทเจ้า

ธัญ แปลว่า รุ่งเรือง, มั่งมี, ร่ำรวย, มีโชค, เลิศ, ดี,

ดร แปลว่า ทรงไว้ มาจากคำว่า ธร (แปลง ฐ เป็น ด)

พระพุทธธัญดร แปลว่า พระผู้รุ่งเรือง, พระผู้มั่งคั่ง, พระผู้มีโชค, พระผู้เลิศทางโชคลาภ, พระเศรษฐี, หลวงพ่อเศรษฐี หรือพระทุ่งเศรษฐี

พระพุทธธัญดรจึงเป็นพระที่ชาวบ้านในอดีตนิยมมาอธิษฐานขอโชคลาภ ขอความร่ำรวย และขอความรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน สมดังนามของท่าน

พระพุทธธัญดร เวลาเขียนให้ระวางอย่าเขียนผิดว่า พระพุทธันดร เพราะพุทธันดร แปลว่า ระหว่างพระพุทเจ้าหรือช่วงเวลาในโลกว่างพระพุทศาสนา ความหมายคนละอย่าง

กล่าวโดยสรุป วัดจอมศรีนาคปรตแห่งนี้ น่าจะสร้างตั้งแต่สมัยทวาราวดียุคที่ขอมยังมีอำนาจอยู่ในดินแดนแถบนี้ สิ่งที่เหลือให้เห็นคือพระประธานและบริวารของท่านในโบสถ์ เพราะที่นี้เป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยทวาราวดีก่อนสุโขทัยประกาศเอกราชไม่ขึ้นต่อขอมลพบุรี (ละโว้ปุระ) จากลักษณะของพระประธาน ๒ องค์ จากลักษณะของโบสถ์ จากลักษณะของใบเสมาคู่ จากความใหญ่โตขององค์พระ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า วัดแห่งนี้ในอดีตคงจะเป็นวัดที่ยิ่งใหญ่และมีความสำคัญมากของนครสุวรรณคร ตามความเข้าใจของ WM คิดว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พญาลิไทย) และนายช่างผู้หล่อพระพุทชินราชและพระปางลีลาที่สุโขทัยที่ได้ชื่อว่างดงามที่สุดในประเทศ คงเคยมากราบนมัสการและได้รับอิทธิพลแนวความคิดจากพระประธานองค์นี้ แล้วจึงไปสร้างพระพุทชินราช เพราะสุโขทัยกับนครสุวรรณครห่างกันไม่ไกล แต่พระพุทชินราชและพระปางลีลาสมัยสุโขทัยสร้างทีหลัง ดังนั้นจึงสร้างได้งดงามกว่า และประณีตกว่าจุดที่น่าสังเกตคือ ชุ่มเรือนแก้วของพระพุทธรูปทั้งสอง ชุ่มเรือนแก้วของพระประธานที่มีหัวเป็นนาค หัวพญานาคอย่างนี้เป็นศิลปะขอม (คลิกที่ภาพดูเพื่อเปรียบเทียบกัน) ถ้าใครดูหัวนาคเป็นจะแยกออกได้ว่า นาคอย่างนี้ศิลปะไทย นาคอย่างนี้ศิลปะเขมร นาคอย่างนี้ศิลปะลาว

๕) เมืองพระบาง

เมืองพระบาง ตั้งอยู่บริเวณวัดสี่เขา ซึ่งเป็นวัดตั้งอยู่กลางเมืองตัวเมือง มีคันกำแพงและคูเมือง กำแพงกว้าง ยาวด้านละ ๔ เส้น (๑๖๐ เมตร) (ภาพที่ ๓.๒๑) มีเจดีย์ตั้งอยู่กลางเมืองและพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน เศียรขนาด ๒๐ กำมือ ตัวเมืองตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองนครสวรรค์ ราว ๒ กิโลเมตร ในเขตเทศบาล เป็นเมืองเก่าสมัยสุโขทัย ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนต้นเรียกว่า เมืองพังคา ยังมีแนวกำแพงดินรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีคูน้ำล้อมรอบยาวด้านละ ๘๐ เมตร สูง ๑.๕๐ เมตร กว้าง ๒ เมตร ต่อมาสมัยกรุงธนบุรีแม่น้ำปิงเปลี่ยนทางเดิน จึงย้ายเมืองไปตั้งบริเวณใต้มณฑลทหารบกที่ ๔ บริเวณบ้านตลาดไผ่ล้อม บางครั้งก็เรียกเมืองทานตะวันหรือเมืองซอนตะวัน เมืองพระบางและวัดสี่เขาได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานอีกว่า เมืองพระบางตั้งอยู่เชิงเขาบก ทิศตะวันออกเฉียงใต้ และด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำปิงราว ๓๐๐ เมตร ด้านทิศใต้ ห่างจากบริเวณที่แม่น้ำปิงบรรจบแม่น้ำน่านประมาณ ๗๐๐ เมตร ลักษณะเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมนตั้งขนานกับแม่น้ำปิง ตามสภาพภูมิประเทศขนาดของเมืองโดยประมาณ น่าจะราว ๕๐๐ x ๖๐๐ เมตร ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองพระบางยังปรากฏเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าซ้อนกัน ๒ เมือง ขนาดราว ๒๐๐ x ๒๕๐ เมตร และ ๘๐ x ๒๐๐ เมตร นอกจากนี้ยังมีหนองสมบูรณ์ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าเมืองพระบางราว ๓ เท่า^{๑๔} ลักษณะการตั้งเมืองพระบางคล้ายกับเมืองสมัยทวารวดี เช่น เมืองดอนคา อำเภอท่าตะโก เมืองบน (โคกไม้เดน) อำเภอพยุหะคีรี เป็นต้น กล่าวคือ ตั้งตามสภาพภูมิประเทศบริเวณดินตะกอนลำน้ำเก่าหรือชั้นดินจากการผุพังของชั้นหินปูน ส่วนบริเวณที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมน่าจะอยู่ในสมัยลพบุรี^{๑๔}

๖) วัดเขากบ

วัดเขากบ มีชื่ออื่นว่า วัดวรรณถาวรพตหรือวัดปากพระบาง ตั้งอยู่บนเขากบ ในเขตอำเภอเมือง ฯ ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิง สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพบศิลาจารึกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ บนเขากบ ใกล้รอยพระพุทธรูปของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระเจ้าลิไทย) ซึ่งในศิลาจารึกนครชุมกล่าวถึง "พระยารัทธิกรมราชให้ไปพิมพ์รอยตีนพระเป็นเจ้าถึงสิงหล อันเหยียบเหนือจอมเขาสมณภูฏบรรพต ประมาณเท่าใด เอามาพิมพ์ไว้ จุงคนทั้งหลายเห็นแท้ อันหนึ่งประดิษฐานไว้เหนือจอมเขาที่ปากพระบาง" ส่วนศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ พ.ศ. ๑๙๖๒ (วัดกบ) กล่าวถึงการสร้างพระ

^{๑๔} http://eak-taput.blogspot.com/blog-post_๕๒๔.html. [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

เจดีย์วิหารอุทิศให้พระยารามผู้น้อง ตามหลักฐานระบุว่า ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๒ ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ผู้สร้าง คือ พญาบาลเมือง เพื่ออุทิศแด่พระยารามผู้น้อง ภายในวัดเขากบมีสิ่งที่สำคัญดังนี้

เจดีย์ทรงลังกาหรือทรงระฆัง ก่ออิฐถือปูน เป็นเจดีย์ที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ องค์ระฆังตั้งอยู่บนฐาน บัลลังก์ไม่มีเสาด้านแบบศิลปะสุโขทัยพระพุทธรูปศิลาปางนาคปรก เป็นศิลปะลพบุรี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ รอยพระพุทธรูป เป็นหินชนวน ลายดอกบัวตรงกลางมีขนาดเล็กกว่ารอยพระพุทธรูปเขาหน่อ อำเภอบรรพตพิสัย เขากบ ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๖

ปัจจุบัน วัดนรนาถบรรพต มีเนื้อที่ดินตามโฉนดของวัด ๑๐๙ ไร่ ๑ งาน ๑๐ ตารางวา วัดแบ่งออกเป็น ๒ เขต คือ เขตที่สังฆาวาส และเขตที่ธรณีสงฆ์ วัดนี้ได้รับการคัดเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้ทำการพัฒนาและปรับปรุงมาโดยลำดับ ทั้งส่วนที่อยู่บนยอดเขาล้างล้าง ดังเป็นที่ปรากฏอยู่ขณะนี้

ตำนานเขากบ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๐ มีพระภิกษุรูปหนึ่งชาวบ้านเรียกว่าหลวงพ่อทอง ได้จุดธูปมาปักกรตอยู่ที่ข้างหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่เชิงเขากบปัจจุบัน วันหนึ่งหลวงพ่อทอง ได้ไปพบเจดีย์เก่าแก่ จึงเข้าไปถามชาวบ้านชาวบ้านชื่อตากับภรรยาชื่อยายเอียด บอกว่าเจดีย์เก่าแก่นี้ชาวบ้านนับถือมาก ถ้าต้องการใช้ที่ดินบริเวณนั้นเป็นที่พำนัก ตนก็ยินดีถวายให้ เพราะตนมีที่ดินอยู่ประมาณร้อยไร่เศษ ครอบคลุมนยอดเขาแห่งนี้ หลวงพ่อทองได้รับที่ดินแล้วจึงขอแรงชาวบ้านสร้างกุฏิ อุโบสถ และศาลา เป็นใช้จำพรรษาเป็นที่ถาวร เมื่อตากับยายเอียดถึงแก่กรรม หลวงพ่อทองจึงให้ช่างปั้นรูปจำลองตากับยายเอียดตั้งไว้หน้าพระอุโบสถ ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ หลังจากนั้นจึงได้กำหนดที่ดินทั้งหมดเป็นของวัด และตั้งชื่อว่า วัดกบ ตามชื่อเจ้าของที่ดิน ที่ดินแปลงนี้มีคูน้ำล้อมรอบบนไหล่เขาเต็มไปด้วยไม้รวก และเนื่องจากเชิงเขากบมีไม้สักขึ้นอยู่มากมาย หลวงพ่อทองจึงตั้งชื่อวัดใหม่ว่า วัดกบทวารสีจอมคีรี ณ ป่าสัก ภายหลังต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น วัดนรนาถบรรพต^{๑๕}

จากศิลาจารึกวัดเขากบ พบเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔ มีลักษณะเป็นหินอ่อนสูง ๘๐ เซนติเมตร กว้าง ๔๗ เซนติเมตร เป็นอักษรครึ่งพระยาภาษาไทย สันนิษฐานว่าจารึกเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๙๐๖ จารึกเป็นภาษาไทยสมัยสุโขทัย ด้านที่ ๑ เป็นเรื่องสร้างรามเจดีย์และรามวิหาร ที่รามวิหารคือเขาสุมณภูฏ (คือเขากบ) ผู้สร้างพระเจดีย์และวิหาร ขออุทิศส่วนกุศลให้พระยารามผู้เป็นน้อง ด้านที่ ๒ เป็นเรื่องที่ได้ผู้หนึ่งไม่ปรากฏชื่อได้บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แล้วไปเที่ยวเสาะแสวงหาพระธาตุจนถึงเมืองอินเดียนและลังกา^{๑๖}

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระโสภณวราภรณ์ (ประเสริฐ โชติธมโม)เจ้าอาวาสวัดนรนาถบรรพต อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙.

^{๑๖} <http://kartydaa.blogspot.com/blog-post.html>[สืบค้นวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

ปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปไสยาสน์ ยาวประมาณ ๑๐ วาเศษ รอยพระพุทธรูปจำลองข้างซ้าย ซึ่งกล่าวในศิลาจารึกว่า พระยาศรณมิกราช ได้นำมาจากลังกาทวีปมาประดิษฐานบนยอดเขาปากพระบาง ปัจจุบันประดิษฐานในวิหาร และเจดีย์ใหญ่สมัยสุโขทัย

วัดวรนาถบรรพต มีปูชนียวัตถุที่สำคัญซึ่งทางกรมศิลปากรได้นำขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ คือ

๑. รอยพระพุทธรูปจำลองสมัยสุโขทัย
๒. เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ ๒ องค์ เป็นเจดีย์แบบทรงสุโขทัย
๓. วิหารและพระนอนใหญ่
๔. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่ได้นำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย ได้นำมาปลูกเมื่อวันเพ็ญ วิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๒๘
๕. พระอุโบสถหลังเก่า แบบโบราณ
๖. พระพุทธรูปปางมารวิชัย สมัยสุโขทัย หน้าตัก ๒๐ นิ้ว วิหารพระนอนใหญ่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของเจดีย์องค์ใหญ่ อยู่ในบริเวณวัดวรนาถบรรพต พระนอนองค์นี้มีความสวยงามมาก มีความยาวถึง ๑๐ วาเศษ เป็นของเก่ามีความศักดิ์สิทธิ์และมีอภินิหาร เป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนมาก ทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุเอาไว้ ปัจจุบันตัววิหารเล็กและแคบ ซึ่งทางวัดกำลังมีโครงการที่จะปรับปรุงตัววิหารอยู่เขากบเป็นโบราณสถานส่วนหนึ่งของวัดวรนาถบรรพต เพราะวัดนี้ตั้งอยู่ที่เชิงเขา มีอาณาเขตติดต่อขึ้นไปจนถึงบนยอดเขา วัดนี้จึงมีนามเรียกกันจนติดปากว่า วัดกบบ้าง วัดเขากบบ้างจนทุกวันนี้ บนยอดเขามีรอยพระพุทธรูปจำลองที่พระเจ้าลิไทได้มาจากลังกาทวีป ประดิษฐานอยู่ในวิหารอันสวยงาม มีเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ มีกุฏิสงฆ์และพระสงฆ์อยู่จำพรรษาเป็นประจำ พื้นที่บนยอดเขามีบริเวณกว้างขวาง มีความสงบร่มรื่นเหมาะแก่การที่ขึ้นไปบำเพ็ญกุศลและพักผ่อนหย่อนใจ ชมทิวทัศน์อันสวยงามของตัวเมืองนครสวรรค์โดยรอบ

๗. หลวงพ่อช้างขุด ในวิหารหลวงพ่อทอง มีพระดีที่ควรบูชาอยู่หลายองค์ แต่อย่างหลวงพ่อช้างขุด มีประวัติที่แปลกกว่าองค์อื่น หลวงพ่อช้างขุด เป็นพระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร หน้าตักกว้าง ๖๐ ซม. สูง ๑๐๐ ซม. ตามประวัติถูกฝังดินอยู่ในจอมปลวกแห่งหนึ่งที่แถวๆ บ้านโคลน อ.คลองขลุง จ.กำแพงเพชร เป็นเวลานาน วันหนึ่ง ได้มีพ่อค้าไม้ นำช้างมาล่ามไว้แถวจอมปลวก จะเป็นด้วยอภินิหารของหลวงพ่อ หรือไม่ที่ทำให้ช้างเชือกนั้นใช้งาแทงเข้าไปที่จอมปลวกจนพังทลายลง เจ้าของจึงได้พบกับพระพุทธรูปที่ซ่อนอยู่ในนั้น เมื่อเป็นอย่างนั้นพ่อค้าไม้จึงนำกลับไปบูชาที่บ้าน แต่ต่อมาเห็นว่าพระมีขนาดใหญ่เกินกว่าจะเก็บไว้บูชาคนเดียว จึงมอบให้วัดเขากบประดิษฐาน ด้วยเหตุว่าช้างเป็นตัวการขุดพบ ผู้คนจึงเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่า (หลวงพ่อช้างขุด)

๘.ตากบ ยายเขียด เป็นรูปปั้นด้วยปูนปิดทองสวยงาม ตั้งอยู่ที่ซุ้มหน้าประตู อุโบสถทั้งสองข้าง ไม่มีใครทราบประวัติว่ามีความเป็นมาอย่างไร เพราะหลวงพ่อบอกท่านไม่ได้บอกเข้าใจไว้ราบแต่เพียงว่า เมื่อหลวงพ่อบอกท่านซ่อมอุโบสถเสร็จแล้ว ท่านได้ปั้นเข้าไว้ เข้าใจว่าที่หลวงพ่อบอกท่านทำไว้ คงจะมีความหมายอะไรสักอย่างเป็นแน่ แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ถือว่าเป็นของเก่าของหลวงพ่อบอก มีประชาชนไปกราบไหว้ขอความปรารถนากันทุกวันมิได้ขาด

๙.หลวงพ่อบุญคุณ หลวงพ่อบุญคุณ เป็นพระผู้เชี่ยวชาญในฌานสมาบัติ มีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถปราบพญามารได้ ตามปกท่านจะจำพรรษาอยู่ใต้ท้องมหาสมุทร เพียงองค์เดียวเท่านั้น ชาวบ้านนิยมเรียกกันง่ายๆ ว่า พระบัวเข็ม

๑๐.บนหอรระฆัง บนนี้ทำให้มองเห็นวิหารใหญ่สง่าสวยงาม มองเห็นพระเจดีย์องค์เก่าที่นับเป็นโบราณสถานคู่วัดมาตั้งแต่อดีต โบราณสถานที่อยู่คู่กับวัด คือ โบสถ์เก่า - วิหารพระนอน - เจดีย์เก่า

๑๑.ย้อนกลับไปเมื่อประมาณปี ๒๕๖๐ ณ วัดเขากบ ในสมัยนั้นบริเวณวัดยังเป็นป่าทึบรกชัฏ วัดแห่งนี้เป็นวัดร้าง ไม่มีพระเณรอยู่จำพรรษา จึงถูกทิ้งร้างไว้หลายสิบปี จนกระทั่งหลวงพ่อบอกเกจิด้านวิปัสสนากรรมฐาน ท่านเดินธุดงค์มาจากจังหวัดอุดรธานี ผ่านมาปักกลดจำพรรษาอยู่ที่นี่ ชาวบ้านเลยนิมนต์ให้ท่านมาอยู่เป็นเจ้าอาวาสและพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งท่านก็ไม่ขัดศรัทธา วัดร้างแห่งนี้ มีโบสถ์เล็ก ๆ อยู่ด้านข้างเจดีย์ทรงสุโขทัย ข้างในมีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เป็นรูปปางยืน ขนาดเท่าตัวคนจริง ประดิษฐานอยู่ ท่ามกลางไม้เลื้อยเถาวัลย์ หยักใยขึ้นอยู่ตามลำตัวของท่านและในสภาพที่อากาศอึมครึมหมกหมัว ทำให้โบสถ์แห่งนี้ดูน่ากลัวอย่างยิ่ง จนไม่มีใครกล้าเดินผ่าน แม้เวลากลางวัน ซึ่งกาลต่อมาหลวงพ่อบอกก็ได้เริ่มลงพัฒนาซ่อมแซมโบสถ์แห่งนี้ใหม่จนสะอาดสะอาด และความเจริญเริ่มคืบคลานเข้ามา มีชาวบ้านเริ่มทยอยกันมาทำบุญและช่วยหลวงพ่อบอกสร้างวัดมากขึ้นเรื่อย ๆ มีคนมาขอบวชพระ บวชเณร จำนวนไม่น้อยเช่นกันแล้วเหตุการณ์ไม่คาดฝันก็อุบัติขึ้น เมื่อมีเหตุการณ์แปลกๆเกิดขึ้น นั่นคือ มีสามเณรที่วัดหายตัวไปอย่างลึกลับทีละคน ตอนแรกเจ้าอาวาสก็ไม่ได้คิดอะไร คิดว่าสามเณร คงจะหนีกลับบ้านก็ได้เพราะยังเด็กอยู่อาจคิดถึงบ้าน แต่ปรากฏว่าสามเณร ก็ยังคงหายไปเรื่อยๆ เจ้าอาวาสก็เริ่มเอะใจ จนมาเป็นเรื่องกันตอนที่โยมพ่อ โยมแม่ ของสามเณรที่หายมาที่วัด แจ้งหลวงพ่อบอกว่า เณรเหล่านั้นไม่ได้กลับบ้านแต่อย่างใด เอ๊ะ !! แล้วสามเณรเหล่านั้นหายตัวไปไหนกัน ช่วงนั้นพระผู้ดูแลโบสถ์ท่านมาบอกว่า เห็นเศษผ้าจีวรขาดๆ ไปได้ดูอยู่ที่ปากพระพุทธรูปองค์ที่อยู่ในโบสถ์เก่า ข้างเจดีย์ทรงสุโขทัย ทั้ง ๆ ที่เอาออกหลายครั้งแล้ว ก็มีมาใหม่ ที่แรกคิดว่าอาจมี ใครเล่นพิเรนมากลั่นแกล้ง แต่ท่านมาสังเกตเห็นว่า พระพุทธรูปองค์นี้มีขนาดใหญ่ขึ้น จากตอนแรกท่านว่าขนาดเท่าคนจริง ตอนนี้อยู่สูงสัก ๒ เมตรได้แล้วมั้ง ตอนแรกท่านว่าท่านคงคิดมาก ก็ไม่ค่อยได้ตั้งใจอะไร แต่ก็กำชับไม่ให้พระ สามเณร ออกมาข้างนอกตอนยามวิกาล

แต่จะเห็นได้ว่า สามเณรที่หายตัวไป ส่วนมากจะอยู่กุฏิแถวๆ พระพุทธรูปนั้น และ เหตุการณ์ประหลาดดังกล่าว ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามเณรก็ยังคงหายตัวไปอย่างลึกลับ จน เจ้าอาวาสรู้สึกผิดสังเกตมาก จนกระทั่งวันหนึ่ง พระท่านที่เฝ้าโบสถ์วิ่งมาเรียกเจ้าอาวาส ด้วยความ ตกใจ เรียกให้ท่านเจ้าอาวาสไปดูอะไร ซักอย่างหนึ่ง ท่านเจ้าอาวาสก็รีบไปดู เมื่อไปถึงโบสถ์ ก็ได้แต่ ตกตะลึง เพราะพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว จากตอนที่บอกว่า เป็นปางยืน ขณะนี้ได้อยู่ในท่าปาง นอน เป็นท่านอนตะแคง แล้วเอามือข้างหนึ่งดันเศียรเอาไว้ แล้วขนาดก็ใหญ่ขึ้นด้วย ท่านบอกว่าตอน นั้นใหญ่กว่าคน ๓ คนอีก แล้วที่น่ากลัวคือ พบเศษจิวรติดที่แถวปากพระพุทธรูปองค์นั้นอีกแล้ว เห็น อย่างนี้ท่านเจ้าอาวาสก็ไม่รอช้า จัดเวรยามเฝ้าพระพุทธรูปองค์นี้จนเช้า วันรุ่งขึ้นจึงจ้างช่างประตุ มา ทำเป็นประตุเหล็กล้อมกรอบ ให้ขนาดใหญ่กว่าตัวพระพุทธรูปเล็กน้อย ล้อมจนหมด นับจากนั้นก็ไม่มี เหตุการณ์สามเณรหายอีกเลย

ประวัติของหลวงพ่อทอง หลวงพ่อทอง หรือ หลวงปู่ทอง ท่านเป็นอดีตเจ้าอาวาสองค์ แรกของวัดนรนาถบรรพต เป็นพระเถระที่มีชื่อเสียงมากในด้านมิชชาอคัมขลังรูปหนึ่งของจังหวัด นครสวรรค์ และจังหวัดใกล้เคียง ทราบว่าท่านมีวัยรุ่งราวเดียวกับหลวงพ่อกเงิน วัดบางคลาน และ หลวงพ่อเดิม วัดหนองโพ ถึงแม้ท่านจะมรณภาพนานมาแล้วก็ตาม แต่ชื่อเสียงกิตติคุณของท่านก็หา ได้หมดไปไม่ ยังอยู่ในความทรงจำของประชาชนตลอดมา โดยเฉพาะชาวตลาดปากน้ำโพและบ้าน ไกลเคียง เกือบจะพูดได้ทั้งหมดว่า ทุกคนล้วนเป็นลูกหลานของหลวงพ่อทองทั้งนั้น หลังจากท่าน มรณภาพแล้ว ทางวัดได้จัดหล่อรูปเหมือนเท่าองค์จริงของท่านไว้ในวิหาร ทุกวันจะมีประชาชนทั้งใกล้ และไกลพันมาราบไหว ขอพรความศักดิ์สิทธิ์จากท่านเป็นประจำมิได้ขาด

ประวัติของหลวงพ่อทองนั้น เท่าที่ทราบมาจากคำบอกเล่าของพระเถระบางรูปและผู้ที่เป็นศิษย์ใกล้ชิดท่านมา พอจะได้ความว่า ท่านเป็นคนชาวทุ่งยั้ง จังหวัดอุตรดิตถ์ ท่านได้เดินธุดงค์จาก เหนือ เพื่อจะไปทางใต้มาพบวัดเข้า จึงปักกลดพักอยู่ ต่อมาเมื่อท่านได้รับนิมนต์จากญาติโยมให้อยู่ ช่วยบำรุงศรัทธาและบูรณะวัด ท่านจึงได้รับนิมนต์และอยู่ช่วยบูรณะวัด ทำให้วัดร้างได้คืนสภาพมา เป็นวัด มีพระสงฆ์ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นว่า หลวงพ่อทองท่านเป็นพระที่มีอาคมขลังและเคร่งครัดในข้อ วัตรปฏิบัติมาก จึงใครขอนำมากล่าวเพื่อเป็นที่เชิดชูเกียรติคุณของท่านไว้ ณ ที่นี้ เท่าที่พอจะรวบรวม มาได้

ด้านธุดงค์วัตร หลวงพ่อทอง ท่านเป็นพระที่เคร่งครัดในวินัยข้อวัตรปฏิบัติ ตามปกติ หลวงพ่อจะออกบิณฑบาตเป็นประจำทุกวันมิได้ขาด ในตอนหลังเมื่อท่านมีอายุมากเดินไม่ไหว ท่านก็ ไม่ละกิจวัตรของท่าน ได้นำรถสามล้อออกไปบิณฑบาตเป็นประจำทุกวันจนถึงมรณภาพ หลวงพ่อทอง ท่านเป็นพระที่มักน้อยสันโดษ ไม่สะสม ฉันทอาหารหนเดียว นุ่งห่มผ้า ๓ ผืนตลอดมา

เรื่องความเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติของท่าน ได้มีผู้เล่าให้ฟังว่า มีพระรูปหนึ่งมาจากวัดบ้านนอก เข้ามาหาหลวงพ่อกับขอพักอาศัยสัก ๑ คืน หลวงพ่อท่านถามพระรูปนั้นว่า คุณเอาผ้ามาที่ผืน เอาบาตรมาด้วยหรือเปล่า พระรูปนั้นตอบว่า มีผ้าห่มมาผืนเดียว บาตรก็ไม่ได้เอามา หลวงพ่อท่านตอบไปว่า คุณไปพักโรงแรมดีกว่าจะ ที่วัดพักไม่ได้หรอก เพราะพระเจ้าต้องมีบาตร ไตรจีวรครบชุด ผลก็คือพระรูปนั้นไม่ได้พัก

ด้านเมตตาธรรม หลวงพ่อทอง นอกจากท่านจะเคร่งในวินัยสงฆ์และข้อวัตรปฏิบัติแล้ว ท่านยังเป็นผู้เปี่ยมล้นด้วยเมตตาธรรม ทุกเช้าที่ท่านออกบิณฑบาตจะมีคนมารอคอยตักบาตร บางคนก็ขอศีลขอพรจากท่าน บางคนก็ขอให้ท่านช่วยเป่าสิริระ เพื่อให้อายจากโรคร้ายไข้เจ็บ บางคนก็อุ้มลูกจูงหลานมาเพื่อยกให้เป็นลูกหลานของหลวงพ่อ ซึ่งท่านก็รับและให้การสงเคราะห์ทุกรายไป กว่าจะกลับมาถึงวัดก็สายมาก

หลวงพ่อกับท่านปกติฉันอาหารหนเดียว ก่อนที่จะฉันอาหาร หลวงพ่อจะต้องแบ่งถวายข้าวพระพุทธเสียก่อน จากนั้นก็จะเอากับข้าวและขนมที่ได้มาเทรวมกันลงไปบาตรแล้วจึงฉัน จากนั้นก็จะแบ่งอาหารที่ท่านฉันเหลือให้เป็นทานแก่ นก กา ไก่ และสุนัขที่พากันมารุมล้อมรอบๆตัวท่านเป็นประจำทุกวัน

ด้านอาคมขลังและความศักดิ์สิทธิ์ จากผู้ใกล้ชิดกับหลวงพ่ทองที่ยังมีชีวิตอยู่และได้สิ้นชีวิตไปแล้ว เคยเล่าให้ฟังว่า หลวงพ่อกับท่านเป็นพระสันโดษ ชอบสงบ และไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับใครสนใจในด้านก่อสร้างและมักจะทำด้วยมือของตนเอง เช่น ร้านตักบาตร โบสถ์ วิหารพระนอน กำแพงวิหาร และเจดีย์ สิ่งต่างๆเหล่านี้ ยังมีหลักฐานปรากฏอยู่จนบัดนี้ เรื่องเกี่ยวกับการซ่อมเจดีย์องค์ใหญ่ มีเรื่องเล่าว่า หลวงพ่อกับท่านได้จัดทำนั่งร้านขึ้นไปจนถึงยอดเจดีย์ วันหนึ่งขณะที่หลวงพ่อกับท่านกำลังพอกปูนเจดีย์อยู่นั้น ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด หลวงพ่อกับท่านได้ตกลงมาจากนั่งร้านยอดเจดีย์ลงมาถึงพื้นดิน พวกพระและลูกศิษย์ที่ช่วยงานอยู่ข้างล่าง ต่างพากันตกใจวิ่งเข้าไปดู แทนที่จะเห็นหลวงพ่อกับท่านบาดเจ็บ กลับเห็นหลวงพ่อกับท่านลุกขึ้นยืนปัดฝุ่นที่เปื้อนจีวร แล้วกลับขึ้นไปใหม่

เรื่องนี้ต่างเป็นที่โจษขานกันมากกว่า หลวงพ่อกับท่านมีวิชาทำให้ตัวเบาได้ มาจนถึงทุกวันนี้

เรื่องบิณฑบาต ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น หลวงพ่อกับท่านถือธุดงค์บิณฑบาตเป็นวัตร มีผู้เล่าให้ฟังว่า สมัยนั้นปากน้ำโพยังไม่มีรถลว้างเหมือนสมัยนี้ จะไปไหนมาไหนมีการเดินเท้าเป็นส่วนใหญ่ เช้าวันนี้ผู้เล่ามีธุระขี่ม้าไปที่ตลาดใต้ เห็นหลวงพ่อกับท่านกำลังเดินบิณฑบาตอยู่ที่ตลาดใต้ เขาเห็นก็เพียงนึกอยู่ในใจว่า หลวงพ่อกับท่านทำไมจึงมาบิณฑบาตไกลนัก ท่านมาได้อย่างไร นี่ก็สายแล้ว เขาขี่ม้าวิ่งกลับมาผ่านมาทางวัด กลับเห็นหลวงพ่อกับท่านกำลังนั่งฉันข้าวอยู่ที่วัด ก็เป็นเรื่องที่น่าแปลก นอกจากนั้นก็ยังมีคนเคยเห็นหลวงพ่อกับท่านไปบิณฑบาตที่บ้านหาดทรายงามบ้าง ที่ตลาดแก้ว อำเภอบรรพตพิสัยบ้าง

จากที่กล่าวมานี้ก็เป็นที่โจษขานกันมาก ว่าหลวงพ่อดองท่านมีวิชาหายตัวบ้าง ย่นหนทางได้บ้าง ก็เป็นเรื่องที่น่าแปลกเรื่องหนึ่ง

เรื่องกระสุนวิถีโค้ง ตามปกติหลวงพ่อดองท่านจะมีคั่นกระสุนและลูกไว้เสมอ เพื่อป้องกันคนมาลักตัดไม้ไผ่รวก ลักไก่ ยิงนกในบริเวณวัดของท่าน เรื่องที่น่าแปลกก็คือเวลามีคนมาบอกท่านว่า มีคนกำลังลักตัดไม้หรือยิงไก่ ยิงนกของท่าน แทนที่ท่านจะยิงกระสุนไปทางคนที่ลัก แต่ท่านกลับยิงออกไปตรงหน้าท่าน ซึ่งเป็นคนละทิศกับคนที่มาลัก แต่ผลปรากฏว่าลูกกระสุนไปถูกคนที่มาลักทุกที จนเป็นที่หวาดเกรงกันมาก ไม่มีใครกล้ามาตัดไม้ หรือขโมยของๆท่าน ซึ่งเรื่องนี้ก็เป็นที่โจษกันมากกว่าหลวงพ่อดองท่านมีอาคมขลัง มีกระสุนวิถีโค้ง

การเล่นแร่แปรธาตุ ตามปกติหลวงพ่อดอง ท่านมีความสนใจในเรื่องนี้มาก ท่านจะมีเตาสูบเข้าสำหรับหลอม และกระบอกสำหรับสูบ ท่านจะทำของท่านอยู่เป็นประจำ ส่วนจะได้ผลเป็นประการใดนั้น ไม่มีใครทราบ ทราบกันแต่เพียงว่าของที่ได้จากกาะนั้น ท่านจะทำเป็นลูกกลมๆคล้ายลูกอม นานๆท่านก็จะเอามาใส่ในลูกมะกรูด แล้วก็หว่านทานแจก ปรากฏว่าคนที่ได้ลูกอมของท่านไปใช้ มีความศักดิ์สิทธิ์ ในด้านอยู่คงกระพันตีมา

การทำเครื่องรางของขลัง เท่าที่ทราบในสมัยที่หลวงพ่อดองยังมีชีวิตอยู่ นอกจากมีลูกอมและรัตนน้ำมนต์แล้ว หลวงพ่อดองไม่เคยทำอะไรเหล่านี้เลย แม้แต่รูปถ่ายของท่าน ท่านก็ไม่ยอมให้ใครถ่าย มีคนมาแอบลักถ่ายรูปของท่านไปบ่อยๆ แต่ปรากฏว่าพอเอาฟิล์มไปล้าง แล้วฟิล์มเสียหายหมด ไม่มีภาพของท่านติดเลยแม้แต่ภาพเดียว รูปถ่ายของหลวงพ่อดองมีเพียงภาพเดียวและครั้งเดียวเท่านั้นที่หลวงพ่อดองอนุญาต คือภาพที่ท่านกำลังนั่งบนธรรมมาสน์ กำลังถือใบลานเทศน์อยู่

ทั้งนี้ก็เพราะทนความอ่อนนอบเร้าของบรรดาพวกลูกศิษย์ไม่ไหว เพื่อขอไว้เป็นที่ระลึก เคารพบูชาเท่านั้น พูดถึงรัตนน้ำมนต์ของหลวงพ่อดองมีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีคนมาขอให้หลวงพ่อดองรัตนน้ำมนต์ให้เป็นประจำทุกวันมิได้ขาดและได้ผลตามความปรารถนาทุกราย

พูดถึงเรื่องรัตนน้ำมนต์ของหลวงพ่อดองมีเรื่องแปลกแต่จริงเรื่องหนึ่งก็คือ ผู้ที่มาขอรัตนน้ำมนต์หลวงพ่อดองไปอาบ เพื่อให้รอดพ้นจากการเป็นทหารในตอนคัดเลือก ปรากฏว่าทุกรายที่อาบรัตนน้ำมนต์ของหลวงพ่อดองจะต้องถูกเป็นทหารหมด จนเป็นที่รู้กันโดยทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้เข้าใจว่า หลวงพ่อดองคงจะเห็นว่า เราเกิดมาเป็นผู้ชายคนไทย ไม่ควรเป็นคนเห็นแก่ตัว ควรจะเป็นทหารรับใช้ประเทศชาติ เพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยชาติเราเข้าไว้ก็อาจเป็นได้

บนเขากบด้านบนนี้สามารถมองเห็นบึงบอระเพ็ด และทิวทัศน์มุมสูงของเมืองนครสวรรค์ได้ดีทีเดียว บนนี้มีรอยพระพุทธรูปบาทจำลองที่ถูกสร้างขึ้นสมัยสุโขทัยทางเดินเท้ามีบันไดขึ้นไปจนถึงบนยอดเขา ๔๓๗ ชั้น ทางรถยนต์มีถนนลาดยางขึ้นไปจนถึงยอดเขาเช่นเดียวกัน มีลานสำหรับเป็นที่จอดรถกว้างขวางสะดวกสบาย มีสถานีถ่ายทอดโทรทัศน์ของกองทัพบกช่อง ๕ และของ

อส. มท. ช่อง ๙ ตั้งอยู่บนนั้นด้วย ตามปกติวันธรรมดาจะมีประชาชนชาวนครสวรรค์และต่างจังหวัดที่ผ่านมานิยมขึ้นไปนมัสการและพักผ่อนหย่อนใจชมทิวทัศน์ของตัวเมืองมิได้ขาด

งานเทศกาลที่สำคัญก็คือ เทศกาลตรุษจีนของชาวตลาดปากน้ำโพ ปรากฏว่ามีประชาชนทั้งไทยและจีนเป็นจำนวนมาก เกือบทุกจังหวัดของประเทศ จะหลั่งไหลพากันขึ้นไปนมัสการและพักผ่อนหย่อนใจชมทิวทัศน์ของตัวเมืองเป็นจำนวนมาก จนเป็นที่กล่าวกันโดยทั่วไปว่าเมื่อมานครสวรรค์แล้ว ถ้าไม่ได้ขึ้นไปบนยอดเขากบก็เหมือนกับว่าไม่ได้มาเมืองนครสวรรค์ หรือถึงนครสวรรค์อะไรทำนองนั้น นอกจากนั้นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันกล่าวคือ พระราชรัตนเวที (ประเสริฐโชติธรมโม) ได้พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชนได้จัดให้มีประเพณีตักบาตรเทโวขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมาจัดระเบียบบนเขากบให้สะอาดร่มรื่นการตักบาตรเทโวก็ได้ผสมผสานกับศิลปะของไทยจีนมีการเชิดสิงโตเบิกทางนำพระสงฆ์เป็นร้อยๆ รูปเดินลงมาจากเขากบซึ่งเป็นทัศนียภาพที่สวยงามถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครสวรรค์อีกกิจกรรมหนึ่งก็ได้

๗) แหล่งโบราณคดีบ้านคลองกระดาน

พบกำแพงเมืองโบราณอายุราว ๓๐๐-๑๐๐๐ ปี กลางทุ่งนา หมู่ ๒๐ บ้านคลองกระดาน เขตติดต่อบ้านสวนหลวง ต.บ้านไร่ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ จึงไปตรวจสอบ พบเป็นที่นาดอนกว้างประมาณ ๓๐ ไร่เศษของนายลมพาย ศักดิ์ศรีและนางใบ เจริญรส สองสามีภรรยา ชาวอ.ลาดยาว โดยที่บริเวณกลางทุ่งนาดังกล่าวพบชาวบ้านจากจังหวัดนครสวรรค์อุทัยธานี ชัยนาท พิจิตร ชลบุรี จันทบุรี และกทม.เดินทางมากرابไต้หวันพันคน ทำให้ท้องทุ่งนากว่า ๓๐ ไร่ดูแคบไปถนัดตากำลังห้อมล้อมซากกำแพงเมืองเก่า ที่เพิ่งถูกขุดค้นพบ โดยบางรายถึงกับนำดอกไม้ธูปเทียนมาทำพิธีกราบไหว้เพื่อขอโชคลาภ จากการสังเกตพบซากกำแพงดังกล่าว สร้างจากอิฐเผา ซึ่งมีสภาพเก่าแก่หักพังทลาย รอบซากกำแพงดังกล่าวพบ เศษลูกแก้ว ลูกปัด วางเรียงรายจำนวนมาก โดยนายลมพายเปิดเผยว่า ก่อนหน้านี้ได้จ้างรถแบ็คโฮ มาปรับพื้นที่เพื่อราบเรียบเสมอกัน ขณะที่รถตักไปโค่นต้นประดู่ขนาดใหญ่ที่อยู่บนจอมปลวก ได้พบเศียรพระพุทธรูปและ ซากกำแพงโบราณโดยบังเอิญอีกทั้งเกิดเหตุการณ์แปลกประหลาดเหนือคำบรรยายหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นเครื่องยนต์ดับ ไปเฉยๆโดยหาสาเหตุไม่พบ คนขับรถแบ็คโฮเกิดมีอาการแปลกๆแขนขาไร้เรี่ยวแรงทำงานต่อไม่ได้ ชาวบ้านบางรายที่ทราบข่าวการขุดพบสิ่งของเกิดความละโมภแอบเอา หิน เศียรพระพุทธรูปไป แต่สุดท้ายก็เกิดอาการเจ็บป่วย ปวดท้อง ปวดหัว ต้องนำมาคืนกันกลางดึก ทำให้ชาวบ้านนำไปเล่าลือกันปากต่อปากถึงความอาภรรพ์ของซากกำแพงที่พบนี้และ พวกกันเดินทางมากرابไต้หวันกันอย่างมากมาย ด้านนายทวยเทพ โกวิทย์ อายุ ๖๔ ปี อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดสวนหลวง เปิดเผยว่า จากการสืบค้น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และการสอบถามชาวบ้านเก่าแก่ ทราบว่ากำแพงดินเผาที่พบน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของ

เมืองโบราณหรือวัดเก่าแก่ อายุ ระหว่าง ๓๐๐-๑,๐๐๐ ปี เนื่องจากพื้นที่ค้นพบทิศเหนือติดกับ ต.บ่อถ้ำ อ.ชาณุวรลักษณ์ จ.กำแพงเพชร ทิศใต้ติดกับ อ.ลาวยาว จ.นครสวรรค์ ทิศตะวันออกติดกับ บ้านหนองแพบ อ.ลาดยาว ทิศตะวันตก ติดกับบ้านสวนหลวง อ.ลาดยาว สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของเมืองพระบาง เมืองหลวงแรกของไทย ซึ่งเคยตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย และถูกควมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัยในที่สุด และยังคงหลงเหลือร่องรอยทาง

ประวัติศาสตร์ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาอย่างสถานที่ แห่งนี้ ซึ่งคงจะถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของชนเผ่าชาวอำเภอลาดยาวได้อย่างดี เพราะว่าพื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นรอยต่อระหว่างอำเภอทัพทัน จ.อุทัยธานี และเมืองซำกั้งราว จ.กำแพงเพชร ซึ่งคาดว่ากรมศิลปากรจะมาตรวจสอบไม่ช้านี้ ซึ่งจะทราบข้อมูลที่แน่ชัดว่าร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่พบอยู่ในยุคสมัยใด กันแน่ ด้านนายการะเวก เรืองบุญธรรม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ บ้านสวนหลวง เปิดเผยว่า ได้ประสานไปยังกรมศิลปากรให้เร่งสำรวจและตรวจสอบ เนื่องจากเกรงว่าชาวบ้านจะเข้าไปบุกรุกทำลาย เพราะว่าแต่ละวันมีชาวบ้านทั่วประเทศทราบข่าวเดินทางมาขอเลขเด็ด มากกราบไหว้บูชาพันคน หากปล่อยทิ้งไว้ร่องรอยทางประวัติศาสตร์จะเสียหาย ซึ่งชาวบ้านจะได้ทำบุญ อุทิศส่วนกุศล เพื่อความสุขของชาวบ้านตามความเชื่อต่อไป ซึ่งหากเป็นแหล่งศึกษาทางประวัติศาสตร์ก็จะขอให้กรมศิลปากรช่วยบูรณะทำเป็น แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่อไป ด้านนายคม จิตตะคุ ชาวบ้าน หมู่ ๑๐ ซึ่งเคยแอบเอาหินไป เปิดเผยว่า หลังทราบข่าวว่าพบเมืองโบราณตนได้แอบเข้ามานำเอาก้อนหินเผา ขนาดประมาณเท่าอิฐบ็อค ด้วยการแอบเอาห่อใส่ไปเสื่อเดินออกไป เมื่อไปถึงบ้านเกิดปวดท้องหนักมาก จนภรรยาต้องนำส่งโรงพยาบาลนอนรักษาตัวหลายวัน ทำอย่างไรก็ไม่หายตนจึงให้ภรรยานำดอกไม้ธูปเทียนมาขอขมาเจ้าที่และนำเอาหิน ดังกล่าวมาคืน จึงหายเพื่อนตนอีกหลายคนก็นำหิน และเศียรพระไปบ้าน ก็มีอาการไม่ต่างกันคือปวดหัว ไม่สบาย ต้องนำเอาไปคืนกันกลางดึกหลายราย ซึ่งเรื่องราวปาฏิหาริย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีมากมาย เพราะว่าหินกำแพงแต่ละก้อนจะมีรอยเท้าสัตว์เหยียบไว้ เช่นรอยเสือ รอยกระทาย รอบัว แสดงว่าเมื่อก่อนพื้นที่นี้เป็นป่าดิบ ขณะสร้างกำแพงคงนำดินมาตากไว้ก่อนนำไปเผา จึงมีสัตว์ป่ามาเหยียบย่ำจำนวนมาก.^{๑๗}

๘) บ้านทัพชุมพล

เมืองทัพชุมพล เป็นเมืองโบราณที่อยู่ในวัฒนธรรมทวารวดี ราวปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้มีการขุดพบพระพิมพ์และสฤปจำลองเป็นจำนวนมาก พระพิมพ์ที่พบโดยมากทำเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าประทับตรงกลาง และมีพระโพธิสัตว์ประทับยืนด้านข้าง ซึ่งเป็นรูปแบบของศิลปะทวารวดี ส่วนสฤปดินเผา นั้น พบมากกว่า ๑๐๐ องค์ ต่อมาราว พ.ศ. ๒๕๒๔ ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้สำรวจพื้นที่จึงทราบว่า มีสฤปดินเผา ๒ ชั้น ซึ่งแต่ละองค์มีจารึกปรากฏอยู่ ได้ตก

^{๑๗} <http://www.nw-local.go.th/index.php?>[สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

มาเป็นสมบัติของนายแพทย์สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย จึงขอทำสำเนาจารึกเพื่อส่งไปให้นักภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติอ่าน-แปล และเรียกจารึกทั้ง ๒ หลักนี้ว่า “จารึกเมืองทัพชุมพล ๑ (นว. ๗)” และ “จารึกเมืองทัพชุมพล ๒ (ลบ. ๒๖)” จากนั้น จึงนำคำอ่าน-แปลไปตีพิมพ์ในหนังสือ จารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรีและใกล้เคียง ในปีเดียวกันนั้น ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ หอสมุดแห่งชาติได้ตีพิมพ์ “จารึกเมืองทัพชุมพล ๑ (นว. ๗)” ในหนังสือ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๒ ส่วน “จารึกเมืองทัพชุมพล ๒ (ลบ. ๒๖)” ก็นำไปตีพิมพ์ในหนังสือ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑ โดยเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า จารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๑ และ ๒ ตามลำดับ^{๑๘}

จารึกชิ้นนี้ เป็นจารึกบนสถูป อาจถูกสร้างขึ้นเพื่อถวายวัด โดยมีการจารึกคาถาเยอรมมา ๆ และ คำอุทิศการทำบุญครั้งนี้ด้วย

ภาษามอญโบราณ ลงบนตัวสถูปดินเผาเพื่อให้ได้บุญ (โปรดดูเนื้อหาของคาถาเยอรมมาฯ ใน “จารึกเยอรมมาฯ ๑ (นครปฐม)” หรือ “จารึกเสาแปดเหลี่ยม ๑ (ซบจำปา)”) ส่วนคำจารึกภาษามอญโบราณนั้น ไม่ชัดเจนลบเลือนไปมาก อ่านได้เพียงคำว่า “ปฺณ” และ “วิหาร” เท่านั้น แต่เนื่องจากมีสถูปดินเผาอีกองค์ คือจารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๑ (นว. ๑) ซึ่งพบที่เดียวกัน มีข้อความสมบูรณ์ จึงทราบได้ว่า สถูปดินเผาทั้ง ๒ องค์นี้ มีข้อความเหมือนกันทุกประการ ไม่ปรากฏหลักฐานผู้สร้างรูปแบบของตัวอักษรเป็นอักษรหลังปัลลวะ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔^{๑๙} ภาษาจีน มีจีนฮกเกี้ยน ไทหล่า แต่จิวแคะ และกวางตุ้ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง ๆ

จารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๑ พบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นอักษรหลังปัลลวะ มีอายุอยู่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ คือจารึกพระพิหารดินเผาวัดโคกไม้เคน และจารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ภาษาที่ใช้เป็นภาษามอญและภาษาบาลี ข้อความในบรรทัดที่ ๑ เป็นภาษามอญ กล่าวถึงการสร้างสถูปของบรรพบุรุษ ข้อความบรรทัดที่ ๒ เป็นภาษาบาลีเป็นข้อความสรุปคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าคาถาหัวใจพระพุทธศาสนา มีความว่า พระมหาสมณเจ้าทรงตรัสถึงธรรมที่มีเหตุเป็นแดนเกิด ตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น ตรัสความดับของธรรมเหล่านั้น และตรัสอุบายอันเป็นเหตุแห่งความดับของธรรมเหล่านั้น

จารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๒ พบเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นอักษรหลังปัลลวะ เช่นเดียวกับจารึกแรก บรรทัดแรกเป็นภาษามอญ แต่ลบเลือนไป บรรทัดที่สองเป็นภาษาบาลี เช่นเดียวกับจารึกแรก^{๒๐}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระมหาเรวัต ถาวโร เลขานุการเจ้าอาวาสวัดทัพชุมพล อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙

^{๑๙} ตรงใจ หุตางกูร, โครงการฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศมส., ๒๕๔๗, จาก :๑) เติม มีเต็ม และแยม ประพันธ์ทอง, “จารึกเมืองทัพชุมพล ๒,” ใน จารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรีและใกล้เคียง (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๔), ๓๘-๔๐.

^{๒๐} <http://kartydaa.blogspot.com/blog-post.html>[สืบค้นวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

๙) วัดหนองปลาแห้ง

กลุ่มโบราณสถานเขาวงกต ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๗๘ วัดหนองปลาแห้ง อยู่ในเขตตำบลนครสวรรค์ออก มีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ฐานกว้างด้านละ ๖ เมตร สูง ๑๐ เมตร ก่ออิฐถือปูน ศิลปะอยุธยา มีอายุอยู่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓ มีแนวคูน้ำล้อมรอบขนาด ๕๐๐ x ๑๐๐๐ เมตร สันนิษฐานว่าเดิมน่าจะเป็นวัด ต่อมาได้ดัดแปลงเป็นค่ายสำหรับพักไพร่พลระหว่างสงคราม^{๒๑}

๒.๔.๒ โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในอำเภอชุมแสง ๒ แห่ง

ในอำเภอชุมแสงมีวัดที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ วัดถ้ำเนินพระปรางค์, วัดเกยไชยเหนือ, ผู้วิจัยขอเสนอเป็นลำดับดังนี้

๑) วัดถ้ำเนินพระปรางค์

วัดถ้ำเนินพระปรางค์เป็นวัดของพระสงฆ์ภิกษุญาคณะธรรมยุติก ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลพันลาน อำเภอชุมแสง มีสิ่งที่สำคัญ คือ วิหารก่อด้วยอิฐ ขนาด กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๗ เมตร เหลือซากวิหารสูง ๑.๕๐ เมตร มีเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังก่ออิฐและศิลาแลง ขนาด ๑๐.๖๐ x ๑๐.๖๐ เมตร เป็นประธานหลักของวัด ทั้งวิหารและเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานก่ออิฐขนาด ๒๗ x ๖๐ เมตร ลักษณะวิหารและเจดีย์เป็นแบบศิลปะสุโขทัย-อยุธยา ในสมัยก่อนวิหารแห่งนี้มีช่องเข้าไปได้ซึ่งมีทางลึกลงไปประมาณ ๖-๗ เมตรมีการค้นพบพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ลักษณะคล้ายพระปรางค์เนื้อสำริดหน้าตัก ๙ นิ้วองค์หนึ่งได้นำมาเป็นพระประธานในศาลาต่อมาปรากฏว่าได้หายไปโดยไร้ร่องรอย^{๒๒} ทุกปีทางวัดจะจัดให้มีการบวชชีพราหมณ์และสวดมนต์เดินจงกรมรอบวิหารดังกล่าว คืบวันหนึ่งระหว่างที่กำลังนั่งสมาธิรอบวิหารได้เกิดเหตุอัศจรรย์มีลำแสงพวยพุ่งขึ้นจากกลางวิหารลอยไปเหนือขอบฟ้าแล้วจางหายไป

ในการบริหารจัดการทางวัดได้มีการก่อสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์ยาว ๒๐ เมตรด้วยปูนปั้นจำนวนหนึ่งองค์ได้ติดต่อประสานงานกับกรมศิลปากรในการมาสำรวจเพิ่มเติมว่าวิหารดังกล่าวมีรูปทรงแบบใดและจะสามารถของบประมาณในการพัฒนาให้เห็นเค้าโครงเดิมให้ประชาชนทั่วไปได้

^{๒๑} <http://student.nu.ac.th/weeraphong/.html>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

^{๒๒} สัมภาษณ์พระวิโรจน์ ธมมสุโขโต เจ้าอาวาสวัดพันลานใต้(ถ้ำเนินพระปรางค์) ตำบลพันลาน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมทางศิลปะในอนาคตรับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๘

๒) วัดเกยไชยเหนือ

วัดเกยไชยเหนือตั้งอยู่ที่ หมู่ ๔ บ้านปากคลอง ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง เป็นวัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่บริเวณจุดบรรจบของแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน สร้างขึ้นราว พ.ศ. ๒๓๙๐ เดิมเรียกว่า “วัดบรมธาตุ” เพราะมีเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุทรงลังกาฐานแปดเหลี่ยม ซึ่งสร้างมาก่อนการสร้างวัด สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าเสือ แห่งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ยกทัพมาปราบข้าศึกที่บ้านเกยไชย แล้วพระราชทานวิสุงคามสีมาให้วัด เมื่อ เมษายน ๒๔๐๐ นอกจากพระเจดีย์แล้ว ยังมีพระอุโบสถหลังเก่าที่มีสถาปัตยกรรมงดงามริมแม่น้ำน่าน สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓ ภายในพระอุโบสถมีปูชนียวัตถุสำคัญ คือ พระประธาน องค์พระมีลักษณะเป็นลายดอกพิกุล และรูปหล่อพระครูนิรัยวิเทศ (หลวงพ่อทองอยู่) อดีตเจ้าอาวาสวัดเกยไชยเหนือ อีกส่วนของวัดมีพิพิธภัณฑสถานแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานน้ำ พิพิธภัณฑสถานเกยไชยเหนือ เป็นอาคารทรงไทย ๒ หลัง หลังแรกเป็นพิพิธภัณฑสถานเก่าสร้างประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ภายในจัดแสดง เครื่องปั้นดินเผาที่มได้บริเวณท่าน้ำวัด นอกจากนี้ยังมีเครื่องเบญจรงค์ เครื่องจักสาน โทรมัดหุ่นเกา เครื่องแก้ว ตะเกียง เตารีด จระเข้สต๊าฟ ฯลฯ ส่วนอาคารหลังที่สองสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ตั้งชื่อว่าพิพิธภัณฑสถานน้ำ ภายในจัดแสดง เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแก้ว เครื่องเบญจรงค์ ธนบัตร เงินเหรียญโบราณ เครื่องทองเหลือง ปืนยาว เป็นต้น บริเวณใกล้กันมีอาคารอาศรมศิลป์ท้องถิ่นตำบลเกยไชย เก็บอุปกรณ์เกี่ยวกับการทำตาลโตนด อาชีพพื้นบ้านของชาวบ้านเกยไชย ซึ่งใช้ในภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาผลผลิตตาลโตนดในรูปแบบต่างๆ จัดแสดง ตะเกียบไม้หวดวงตาลตัวผู้และตัวเมีย มีดปาดตาลและเข็มขัดกระบอกใส่น้ำตาลสด กะทะใบบัว แม่พิมพ์หยอดน้ำตาลปึกหรือไม้แป้นและแผนผังขั้นตอนการทำน้ำตาลรูปแบบต่างๆ ทางโรงเรียนวัดเกยไชยเหนือได้ฝึกเด็กนักเรียนเป็นมัคคุเทศน์น้อยนำชมวัดและพิพิธภัณฑสถาน

นอกจากนี้แม่น้ำน่านบริเวณที่ไหลผ่านหน้าวัดนี้เองเป็นต้นกำเนิดตำนานของจระเข้ยักษ์ ไร่ต่างเกยไชย ที่ออกอาละวาดกินคนในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ตามตำนานเล่าว่า เป็นจระเข้คู่ร้าย ศรีษะมีรอยด่างสีขาว รูปร่างใหญ่โต ความยาวจากปากถึงขากรรไกรประมาณ ๑ วา ความสูงจากพื้นสูงประมาณ ๕-๖ ศอก ความยาวกว้างเท่าแม่น้ำ ภายหลังถูกหมอจะเข้ฆ่าตาย แล้วนำหัวกระโหลกมาทิ้งที่ศาลเจ้าแม่เกยไชย นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมศิลปวัฒนธรรมภายในวัดได้อย่างสะดวกสบาย ร่มรื่น เนื่องจากภายในวัดเต็มไปด้วยต้นไม้น้อยใหญ่ หากสังเกตแล้วต้นไม้ส่วนใหญ่ในวัดจะเป็นต้นชุมแสง ซึ่งหาชมได้ยาก เกิดจากพระครูนิธานบุญญาภิวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอชุมแสง ต้องการอนุรักษ์ต้นชุมแสง จึงนำมาปลูกที่วัดเกยไชยเหนือเพื่อเป็นอนุสรณ์ป้องกันการสูญเสียนิจของต้นชุมแสง ต้น

ชุมแสงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำถิ่นไปโดยปริยาย อีกสิ่งที่น่าสนใจที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดเมื่อแวะมาวัดเกษไชโยเหนือแห่งนี้ คือแฉะอุดหนุนภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชาวบ้านตำบลเกษไชโย สินค้าขึ้นชื่อคือผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด น้ำตาลปึก ลอนตาลสด จาวตาลเชื่อม วันเวลาเปิดทำการทุกวัน ตั้งแต่ ๐๗.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ผู้สนใจต้องแจ้งล่วงหน้ามาก่อนที่โรงเรียนวัดเกษไชโยเหนือ โทร ๐ ๕๖๓๕ ๓๑๗๖ การเดินทาง ใช้ทางหลวงหมายเลข ๒๒๕ สายนครสวรรค์-ชุมแสง ระยะทางประมาณ ๓๕ กิโลเมตร จากตัวเมือง จะมีป้ายเลี้ยวซ้ายเข้าสู่วัดเกษไชโยเหนือ^{๒๓}

จากประวัติความเป็นมาวัดเกษไชโยเหนือ เดิมเรียกว่าวัดท่าบรมธาตุ สำหรับการก่อสร้างพระบรมธาตุแห่งนี้ ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร มีแต่คำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า การสร้างพระบรมธาตุแห่งนี้สัมพันธ์กับการสร้างวัดโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือพระเจ้าเสือแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๒๒๔๖-๒๒๕๑) โดยพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุว่าพระเจ้าเสือประสูติ ณ บ้านโพธิ์ประทับช้าง แขวงเมืองพิจิตร เมื่อพระเจ้าเสือเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงระลึกถึงที่ประสูติตามคำพระมารดาตรัสเล่า จึงโปรดให้สมุหนายกเกณฑ์ผู้คนลำเลียงสิ่งของไปก่อสร้างวัด ใช้เวลาก่อสร้างประมาณ ๒ ปีเศษ จึงแล้วเสร็จ ในระหว่างการก่อสร้างพระอารามแห่งนี้ ทรราชจนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ คงจะมีเรือบรรทุกสิ่งของผ่านไปมาหลายครั้ง พระเจ้าแผ่นดินอาจเสด็จมาเวลาใดเวลาหนึ่ง รวมทั้งเสด็จมาในงานฉลองพระอารามตามที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร มีเรื่องเล่าแทรกกว่า เรื่องพระที่นั่งเกยตื้น ณ หาดทราย บริเวณที่ตั้ง วัดเกษไชโยเหนือในปัจจุบัน พระเจ้าแผ่นดินอาจทอดพระเนตรเห็นชัยภูมิที่แปลกตาเนื่องจากการสบกกันของแม่น้ำสองสาย จึงตรัสขอที่ดินจากทายาทผู้ทำมาหากินบริเวณนั้น สร้างพระเจดีย์พระบรมธาตุ เข้าใจว่าทรงโปรดให้สร้างวัดด้วยในคราวเดียวกัน ณ บริเวณดังกล่าว โดยใช้วัสดุสิ่งของการสร้างวัดโพธิ์ประทับช้าง จึงเรียกว่า วัดพระบรมธาตุตั้งแต่นั้นมา สำหรับหมู่บ้านแถบนั้นก็ได้นามว่า บ้านเกษไชโย ตามเหตุการณ์เรือพระที่นั่งเกยตื้น งานสมโภชพระบรมธาตุมีสืบเนื่องมาโดยตลอดประจำปี ปีละ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเป็นงานปิดทองและห่มผ้าองค์พระเจดีย์ ในวันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ครั้ง ๒ จัดขึ้นในวันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ เพื่อปิดทององค์พระเจดีย์ และจัดงานแข่งเรือ โดยพื้นที่ทั้งในบริเวณวัดเกษไชโยเหนือและโดยรอบ มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนรวมถึงเป็นเส้นทางค้าขาย เป็นจุดผ่านสบกกันระหว่างแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน มีผู้คนเดินทางไปมาทางเรือตั้งแต่อดีต จึงพบวัดถู่อันเป็นหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีความหลากหลายและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อรวบรวมสิ่งของที่ได้มามากขึ้น ทางวัดจึงมีนโยบายจัดตั้งพิพิธภัณฑวัดเกษไชโยเหนือขึ้น โดยท่านเจ้าอาวาสองค์ก่อน พระครูนิทานธรรมประทาน (หลวงพ่อเที่ยง) โดยรวบรวมวัตถุที่มีอยู่ในวัด พอชาวบ้านได้ทราบข่าวก็นำวัตถุมาบริจาคด้วย เรี่ยไรเงินสร้างอาคารพิพิธภัณฑ โดยจุดเด่นคือการสร้างด้วยไม้ตาลพีชเศรษฐกิจของ

^{๒๓} สัมภาษณ์พระครูนิทานปัญญาวิวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดเกษไชโยเหนือ เจ้าคณะอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๙.

ชุมชนเกยไชย มีลวดลายสวยงาม เมื่อปี ๒๕๓๕ ต่อมาเมื่อมีวัดคู่เพิ่มขึ้นอีก อาคารพิพิธภัณฑน์ที่ไม่สามารถจัดเก็บได้พอเพียง ชาวบ้านจึงได้เรียกร้างเงินเพื่อสร้างอาคารหลังที่ ๒ ประกอบกับนโยบายของจังหวัดในขณะนั้นที่ต้องการพัฒนาวัดเกยไชยเหนือให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงให้การสนับสนุนในการสร้างอาคารพิพิธภัณฑน์ เพิ่มขึ้นอีกหลังหนึ่ง ชื่อว่า “พิพิธภัณฑน์ต้นน้ำ” รวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบ^{๒๔} ปัจจุบันได้มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนรวมทั้งคณะสงฆ์ได้มีมติในการร่วมกันสร้างพิพิธภัณฑน์ไ้ต่างเกยไชยโดยการสร้างรูปไ้ใช้ตัวใหญ่บนอนุสาวรีย์พิพิธภัณฑน์ดังกล่าวเพื่อเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ของไ้ต่างเกยไชยและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต

๒.๔.๓ โบราณสถานในอำเภอบรรพตพิสัย ๕ แห่ง

ในอำเภอบรรพตพิสัยมีวัดที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ วัดเขาหน่อ, กัดดงแม่นางเมืองฯ

๑) ดงแม่นางเมือง

ความเป็นมาเมืองดงแม่นางเมือง แต่ก่อนนี้มีเจ้าผู้ครองนครเป็นหญิง ทรงพระสิริโฉมมาก นามว่า “แม่ศรีเมือง” ความสิริโฉมงดงาม เป็นที่เลื่องลือระบือไปทั่วแคว้นแดนไกลนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ เจ้าชายต่างเมืองทั้งหลาย เกิดใฝ่ฝันมีใจปฏิพัทธ์ จึงส่งเครื่องบรรณาการมาสู่ขอเจ้าหญิง ก็เป็นเหตุบังเอิญ ที่มาพร้อมกันสามเมือง คือ เจ้าเมืองกำแพงเพชร เจ้าเมืองพิจิตร และเจ้าชายอีกเมืองหนึ่งไม่ทราบชื่อ เมื่อเป็นเหตุบังเอิญเช่นนี้ ทางฝ่ายแม่ศรีเมือง ก็ทรงรับเครื่องบรรณาการทั้ง ๓ เมืองไว้เพื่อไม่ให้เสียใจ และกระทบกระเทือนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะเป็นชนวนก่อให้เกิดความบาดหมางขึ้นได้ เจ้าหญิงคิดหาทางออก เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย เสนอว่า ให้มีการสร้างถนนเข้าเมืองของเจ้าหญิง ไปบรรจบกับเมืองของเจ้าชายแต่ละพระองค์ หากใครสร้างเสร็จก่อน เจ้าหญิงก็จะทรงอภิเษกสมรส เพราะความปฏิพัทธ์ลุ่มหลงในตัวเจ้าหญิง เจ้าชายทั้งสามพระองค์ ก็ตกลงตามข้อเสนอทันที แล้วก็เริ่มลงมือสร้างถนน โดยเจ้าชายเมืองกำแพงเพชร เริ่มสร้างถนนที่หัวบึงเฒ่า ในปัจจุบันนี้เรียกกันว่า “บ้านบึงเฒ่า” อยู่ในเขตหมู่ที่ ๔ ตำบลด่านช้าง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของดงแม่นางเมือง ส่วนเจ้าชายพิจิตร ตั้งค่ายสร้างถนนอยู่บ้านวงษ์อั้ง ใกล้เขาดินหนองหญ้าปล้อง ปัจจุบันคือ “บ้านวงษ์อั้ง” หมู่ที่ ๒ ตำบลด่านช้าง เขาดิน ยังเป็นเนินดินอยู่ทางทิศเหนือ ของดงแม่นางเมือง ส่วนเจ้าชายอีกพระองค์หนึ่ง ได้ทรงเริ่มต้นสร้างถนนที่ บ้านทุ่งท่าเสา ปัจจุบันคือ “บ้านทุ่งท่าเสา” หมู่ที่ ๔ ตำบลด่านช้าง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของดงแม่นางเมือง แต่ทรงสร้างภายหลัง เจ้าเมืองสององค์นั้น ขณะสร้างอยู่นั้น ทรงเห็นว่าต้องแพ้เขาแน่นอน จึงเกิดเสียพระทัย เลยกุณมนมเนย และ

^{๒๔} <https://www.museumsiam.org/mdn-detail.php?MDNID>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๙.]

ชั้นหมาก ที่เคยเตรียมเอาไว้ เคลื่อนอยู่ในบริเวณนั้น จนได้ชื่อว่า “ ฟุ้งชนมทก ” ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ที่ ๔ ตำบลด่านช้าง ติดต่อกับอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อเทศนามทิ้งแล้ว ก็หาได้รื้อถอนค่าย กลับไปแต่อย่างใดไม่ คงให้ตั้งค่ายคุมเชิงอยู่ ปล่อยให้เจ้าชายทั้งสองพระองค์แข่งขันกันต่อไป

เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์แจ้งข่าวราชทูตค้นพบโบราณวัตถุ โบราณสถานในป่าแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่า ดงแม่นางเมือง ตำบลบางตาหงาย อำเภอบรรพตพิสัย มายังกรมศิลปากร กรมศิลปากรจึงให้นายมานิต วัลลิโภดม ครึ่งเป็นหัวหน้ากองโบราณคดี กับนายจำรัส เกียรติก้อง หัวหน้าแผนกสำรวจ เดินทางไปตรวจพิจารณาโบราณวัตถุ โบราณสถานรายนี้ ดงแม่นางเมือง อยู่ห่างที่ว่าการอำเภอบรรพตพิสัยไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ภูมิลักษณะเป็นเมืองร้าง ขนาดกว้างใหญ่ ประมาณ ๑ กิโลเมตร มีคูชั้นนอกและชั้นในเทินดินกำแพงเมืองอยู่ระหว่างกลาง ทางด้านตะวันตกของเมืองอยู่ไม่ห่างไกลแม่น้ำปิงนัก ทางด้านตะวันออกมีคลองวังตะเคียน เป็นทางน้ำติดต่อกับแม่น้ำน่าน ที่ปากแม่น้ำเชิงไกร ยาวประมาณ ๔๕ กิโลเมตร โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในบริเวณนี้เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ และศิลา ศิลปกรรมทวารวดีรุ่นหลังบ้าง พระพิมพ์ดินเผาศิลปะแบบลพบุรีบ้าง ตลับหรือผอบสังคโลก ฝมือช่างจีนบ้าง ในจำพวกเหล่านี้มีศิลาจารึกหลักหนึ่งปักจมดินอยู่ที่โคกโบราณสถานใหญ่ แรกขุดพบปักตั้งอยู่บนฐานก่อด้วยอิฐรอบๆ ฐานอิฐมีพระพิมพ์ดินเผาและอิฐบรรจุตลับ หรือผอบสังคโลกจีนฝังอยู่ด้วย

พระภิกษุสวัสดิ์ ฉนฺทมโม เจ้าอาวาสวัดบ้านไผ่ มีความห่วงใย เกรงศิลาจารึกจะเป็นอันตรายเสียหาย จึงขอแรงราชทูตบรรพตพิสัยไปรักษาไว้ที่วัดบ้านไผ่ แล้วมอบหมายให้เจ้าหน้าที่กองโบราณคดี กรมศิลปากร รับลงมายังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ศิลาจารึกหลักนี้ ด้านที่ ๑ จารึกเป็นภาษาบาลี ด้านที่ ๒ จารึกเป็นภาษาเขมร และมีภาษาไทยปรากฏอยู่ด้วย เช่นคำว่า “ พระ ” และ “ น้า ” เป็นต้น จารึกดงแม่นางเมืองนี้ เมื่อพิมพ์ในศิลาจารึก ภาคที่ ๓ ใช้ชื่อว่า “ หลัก ๓๕ ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง ”^{๒๔} ดงแม่นางเมืองหรือธานีบุรี เป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เมืองหนึ่ง เป็นบ้านเมืองมาแต่สมัยทวารวดี จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และอาจจะร้างไปก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัยก็ได้ เพราะจากการสำรวจของกองโบราณคดี กรมศิลปากรเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ไม่พบวัตถุสมัยสุโขทัย หลังจากการขุดสำรวจ ได้มีการให้คำแนะนำแนวทางการบูรณะ ไว้ด้วย แต่ไม่ได้มีการดำเนินการใดๆ ในระยะต่อมา ลักษณะทั่วไปเมืองร้างดงแม่นางเมือง เป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุมมน ขนาดประมาณ ๕๐๐ x ๖๐๐ เมตรลักษณะผังเมืองมีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ๒ ชั้น ตั้งอยู่ในระหว่างแม่น้ำใหญ่ ๒ สาย ซึ่งไม่ห่างไกลกันนัก คือทางตะวันตกมีแม่น้ำปิง ทางตะวันออกมีแม่น้ำเชิง

^{๒๔} ฉำ ทองคำวรรณ, “จารึกดงแม่นางเมือง,” ใน จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔ : อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ (กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), ๑๐๙-๑๑๖.

ไกร ซึ่งไหลไปรวมกับแม่น้ำน่าน และอยู่เหนือบริเวณปากน้ำโพขึ้นไปราว ๕๐ กิโลเมตรจาก โบราณสถานในดงแม่นางเมือง มักมีรากฐานจมอยู่ใต้ดิน ไม่เป็นโคกมูกองอิฐสูง ๆ อย่างเมืองร้างบาง แห่ง ปัจจุบันซากเจดีย์และโบราณสถานถูกทำลายไปมากเพราะมีการลักลอบขุดบ้างและใช้พื้นที่ทำ ไร่นาบ้างแผนผังเมืองโบราณดงแม่นางเมือง มีลักษณะเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมมุมมน มีคูชั้นนอกและ ชั้นในล้อมรอบ ๒ ชั้น ชั้นนอกอยู่ทางทิศตะวันตกและชั้นในอยู่ทางทิศตะวันออกมีขนาดยาวจากทิศ ตะวันตกไปตะวันออก ๖๕๐ เมตรและจากทิศเหนือไปทิศใต้กว้าง ๖๓๐ เมตรพื้นที่ของทิศตะวันตก สูงกว่าทิศตะวันออก ภายในเมืองชั้นในมีลำคลองปรากฏร่องรอยติดต่อกัน ๗ สาย โดยเฉพาะในลำคู เมืองด้านทิศตะวันออกมีน้ำขังอยู่เป็นตอนๆลำน้ำใหญ่ที่ไหลมาจากทางเหนือที่มาช่วยหล่อเลี้ยงเมือง เรียกว่า “ห้วยขมิ้นกับมาบกว้าง” และที่คูเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีคลองระบายน้ำเรียกว่า “คลองคตและคลองยาง” ทางหลวงจังหวัดที่ตัดถนนถมดินจากตลาดบางตาหงายริมแม่น้ำปิงฝั่ง ตะวันออกตรงข้ามที่ว่าการอำเภอบรรพตพิสัยจะเชื่อมต่อไปยังอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตรนั้นผ่านไป ทางตะวันออกของเมืองชานบุรีห่างคันดินกำแพงเมืองประมาณ ๓๗๐ เมตร ประมาณระยะทางจาก เมืองชานบุรีถึงที่ว่าการอำเภอบรรพตพิสัยราว ๑๔-๑๕ กิโลเมตร^{๒๖}

หลักฐานที่พบ มีโบราณสถานในพุทธศาสนา ขุดพบโครงกระดูกคนซึ่งยังไม่ถูกเผา และ บางโครงมีลักษณะคล้ายถูกพันธนาการ แปลกกว่าแห่งอื่นจากการสำรวจและขุดค้นเมืองโบราณดงแม่นางเมือง ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยกรมศิลปากร ได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญ จำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป สำริด พระพุทธรูปหินทรายแบบทวารวดีตอนปลาย พระพิมพ์ดินเผาแบบลพบุรี ตลับสังคโลกปูนปั้น ประดับโบราณสถาน ศิลาจารึก และจากการสำรวจของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติที่ ๕ ได้พบหลักฐานเป็นพระพุทธรูปหินชนวนสลักแบบนูนต่ำ ลักษณะพระพักตร์เป็น พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดดงแม่นางเมืองหลักฐานที่พบส่วนใหญ่ กำหนดอายุ อยู่ในช่วงทวารวดีตอนปลาย ที่สำคัญ จารึกที่พบยังระบุศักราชตรงกับพ.ศ. ๑๗๑๐

เส้นทางเข้าสู่สถานที่สำคัญ จากตลาดเมืองใหม่ อำเภอบรรพตพิสัย ริมแม่น้ำปิงฝั่ง ตะวันออก ไปตามทางหลวงจังหวัด บรรพตพิสัย-หนองตาวง ระยะทางประมาณ ๘ กม. เลี้ยวซ้ายเข้าไปตามทางแยกจากถนนใหญ่อีกประมาณ ๓ กิโลเมตร ถึงวัดดงแม่นางเมือง ซึ่งตั้งอยู่ติดถนนเข้า หมู่บ้าน

เรื่องดงแม่นางเมือง เป็นตำนานหรือนิทานปรัมปรา อธิบายถึงความเป็นมาของชื่อตำบล ดงแม่นางเมือง ซึ่งอยู่ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เมือง “ดงแม่นางเมือง” หรือ “เมืองชานบุรี

^{๒๖} นครสวรรค์:รัฐกิจกลาง รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัด นครสวรรค์,(นครสวรรค์:วิทยาลัยครุนครสวรรค์,๒๕๒๘),หน้า ๕๕๔.

” นี้ เป็นเมืองที่เคยเจริญรุ่งเรือง ในอดีตเป็นเวลา ๒,๐๐๐ ปี นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานประเภท ปริမ်ปรา สถานที่ที่อ้างถึง ในนิยายนั้น ในปัจจุบันยังมีอยู่ มีเรื่องเล่าดังนี้

จารึกดงแม่นางเมือง พบเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ วัดจุฬารีกเป็นหินชนวนสีเขี้ยว เป็นรูปใบเสมา มีขนาดกว้าง ๓๗ เซ็นติเมตร สูง ๑๗๕ เซ็นติเมตร หน้า ๒๑ เซ็นติเมตร จารึกเป็นอักษรขอมทั้งสองด้าน ด้านที่ ๑ มี ๑๐ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๓๓ บรรทัด จารึกเมื่อปี พ.ศ. ๑๗๑๐ จารึกด้วยอักษรไทยปัจจุบันและอักษรขอมเป็นภาษาบาลี ภาษาเขมรและภาษาไทย ปรากฏปนอยู่ด้วยกัน จารึกด้านที่ ๑ กล่าวถึงพระเจ้าอโศกมหาราช มีรับสั่งมายังพระเจ้าสุนัตให้บูชาพระธาตุ ๆ พระเจ้าสุนัตจึงประกาศให้ประชาชนทราบ จารึกด้านที่ ๒ กล่าวถึงมหาราชอิราชพระนามกรุงศรีธรรมโศก ถวายแด่พระสรীরธาตุ พระนามว่าคมรเตงชคตศรีธรรมโศก ณ ตำบล ฉานยปุระ มหาเสนาบดีชื่อศรีภูวนาทิตยธิศวรทวีป นำกระแสนพระราชาโองการราชาอิราชมายังกรุงสุนัต ผู้ครองนคร ณ ฉานยปุระ บัณฑิตใช้ให้ถวายที่นา ซึ่งได้กำหนดเขตไว้แล้วเป็นพระบุชากบงเตงชคต ในศักราช ๑๐๘๙ กรุงสุนัตทำบุชากมรเตงชคตถวายที่นาซึ่งได้กำหนดเขตไว้แล้ว

๒) ถ้ำพระนอน

สถานที่ตั้ง ตั้งอยู่เลขที่ ๒๓๓ บ้านเขาหน่อ หมู่ ๒ ตำบลบ้านแดน อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ มีเนื้อที่ ๗๙ ไร่ ๓ งาน ๒๒ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือยาว ๕๐๐ วา ติดต่อกับภูเขาทิศใต้ยาว ๔๐๐ วา ติดกับทางสาธารณะ ทิศตะวันออกยาว ๘๐ วา ติดต่อกับลำคลอง ทิศตะวันตกยาว ๒๐ วา ติดต่อกับภูเขา มีที่ดินธรณีสงฆ์ จำนวน ๔ แปลง เนื้อที่ ๒๙ ไร่ ๘ ตารางวา ซึ่งอยู่บริเวณเดียวกัน อันได้แก่ เขาหน่อ เขาแก้ว เขาคลาน เขาชี้ตอก เขาเขี้ยว เขากระเด็น และเขานางพันธุรัตน์โดยเฉพาเขาหน่อ มียอดสูงที่สุดในบรรดาเขาที่อยู่บริเวณเดียวกันอีกทั้งมีรอยพระพุทธบาทจำลองประดิษฐานอยู่บนยอดเขามาแต่โบราณกาลจึงได้นำชื่อของเขาลูกนี้มาตั้งชื่อของวัดว่า “ วัดเขาหน่อ ” ประวัติวัดเขาหน่อสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ เช่น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ถ้วยชามสังคโลก รอยพระพุทธบาทจำลอง ซึ่งประดิษฐานอยู่บนยอดเขาหน่อ และพระพุทธไสยาสน์ในถ้ำพระนอน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี หรือประมาณ ๘๐๐-๑,๐๐๐ ปี มาแล้ว ในราวปี พ . ศ . ๒๔๕๒ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเสด็จพระราชดำเนินมายังวัดนี้ ทรงเยี่ยมพสกนิกรทางชลมารค โดยได้เสด็จจากท่าน้ำบ้านแดนตอนย่ำรุ่ง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามถนนจนถึงวัดเขาหน่อ ระยะทาง ๘๗ เส้น เสด็จขึ้นเขาทรงฉายพระรูปลงแล้วประทับที่ถ้ำพระพุทธรูปไสยาสน์ (ถ้ำนอน) จนถึงเวลา ๓ โมงเศษ จึงได้เสด็จกลับ

วัดเขาหน่อ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ต่อมาอุโบสถชำรุดทรุดโทรม ทางวัดได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ความสำคัญ ในสมัยโบราณ เมื่อถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปี จะมีชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น และจังหวัดใกล้เคียง เช่น พิจิตร กำแพงเพชร สุโขทัย ตาก ชัยนาท ลพบุรีอุทัยธานีและนครสวรรค์จะเดินทางมานมัสการปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาหน่อ สมัยก่อนการคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินด้วยเท้าการเดินทางใช้เวลามากต้องหยุดพักแรมบริเวณเชิงเขานางพันธุรัตน์ก่อนรุ่งเช้าจึงขึ้นบนเขาหน่อแวมมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ในถ้ำพระนอน จากนั้นก็จะปีนขึ้นไปบนยอดเขาปิดทองนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทที่ประดิษฐานอยู่บนนั้น สมัยก่อนยังไม่มีทางเดินขึ้นถึงยอดเขา เวลาจะขึ้นต้องมีคนอาสาปีนขึ้นไปคนหนึ่งก่อน แล้วเอาเชือกมัดไว้กับก้อนหินใหญ่ก้อนหนึ่งบนยอดเขาจากนั้นคนอื่น ๆ ก็จะไปเชือกตามขึ้นไป ใครขึ้นไปนมัสการปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาได้ถือกันว่าได้กุศลแรง คนที่มาในงานนี้จึงนิยมใส่เสื้อสีแดง เพื่อจะได้มองเห็นชัดเป็นที่สุดตาเวลาปีนขึ้นไปบนยอดเขา พอกลางคืนก็นัดกันมาชุมนุมกันที่ลานโล่งซึ่งช่วยกันถางเตรียมไว้ จุดได้ตะเกียงร้องรำทำเพลงเป็นที่สนุกสนานและเป็นการสมโภชงานปิดทองไหว้พระไปในตัว ใครเล่นเพลงฉ่อยได้ก็ไปรวมกลุ่มกับพวกเพลงฉ่อย ใครชอบเพลงระบำชาวไร่ ก็จับกลุ่มเล่นกันไป ใครถนัดทางรำตัดก็ตั้งวงว่าแก๊กกันไป ใครเล่นอะไรไม่ได้ก็เป็นคนดูงานวัดเขาหน่อจึงเริ่มขึ้นนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และมีติดต่อกันทุกปีจนกลายเป็นประเพณีจนถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๑ ผู้คนไปนมัสการปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทที่วัดเขาหน่อมากมายเช่นทุกปีระหว่างที่หลายคนได้เชือกขึ้นไปบนยอดเขา

ปัจจุบันการไปวัดเขาหน่อสะดวกสบายมาก มีถนนลาดยางแยกจากถนนพหลโยธิน เข้าถึงวัดประมาณ ๒ กิโลเมตร มีบันไดขึ้นไปถึงถ้ำพระนอน และมีทางเล็ก ๆ ขึ้นไปบนยอดเขาถึงที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาท ไม่ต้องไต่เชือกและไม่มีอันตรายเหมือนสมัยก่อนวัดเขาหน่อนอกจากเป็นสถานที่สงบวิเวกเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมแล้วยังมีธรรมชาติที่สวยงามของป่าเขาและถ้ำน้อยใหญ่มากมายเป็นสถานที่ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้แล้ว

๓) ถ้ำบริเวณวัดเขาหน่อ

ถ้ำพระพุทธรูปไสยาสน์ เป็นถ้ำอยู่หน้าวัดเขาหน่อ เป็นที่สักการะของชาวบ้านละแวกใกล้เคียงและผู้มาเยือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เคยเสด็จมาที่ถ้ำแห่งนี้ นอกจากเสด็จมาประทับที่ถ้ำแห่งนี้แล้ว พระองค์ยังได้พระราชทานปันโตเถาใหญ่ ๑ เถา เถา

เล็ก ๑ เถา ตะเกียง ๑ ดวง และเครื่องหมายยุทธการ ของพระราชทานดังกล่าวปัจจุบันยังเก็บรักษาไว้ที่วัดเขาหน่อ

ถ้ำปลา เป็นถ้ำที่อยู่กลางภูเขามีน้ำใสสะอาด สามารถมองเห็นตัวปลาได้ชัดเจน

ถ้ำเพชร มีความสวยงามตระการตา ผู้ใดเข้าไปเที่ยวชมจะรู้สึกเหมือนว่ามีประกายเพชร วูบวาบอยู่รอบ ๆ ตัว

ถ้ำเทวดา พื้นที่บริเวณถ้ำมีความสะอาดสวยงามราวกับมีเทวดาอารักษ์คอยปิดกวดอยู่ตลอดเวลา

ถ้ำกาหลง เป็นถ้ำที่มีสภาพวกไปวนมาอาจเดินหลงทางได้

ถ้ำเขาทะเล เป็นถ้ำที่มีปากถ้ำกว้างใหญ่แลเห็นเป็นอุโมงค์มองทะลุออกไปอีกปากหนึ่ง

ถ้ำจระเข้ เป็นถ้ำที่มีรูปหินคล้ายจระเข้นอนยาวอยู่ในถ้ำ

ถ้ำลับแล มีตำนานกล่าวว่า เป็นที่สิงสถิตย์ของคนลับแล มีเศษกระเบื้องลายครามปรากฏอยู่ เพราะครั้งหนึ่งเคยมีชาวบ้านไปขอยืมถ้วยชามของคนลับแลมาใช้แล้วไม่คืนตามที่รับปากไว้ ชาวลับแลจึงปิดปากถ้ำไม่ให้ใครเข้าไปอีก ก่อนวันจะมีงานปิดทองฝังลูกนิมิตของวัดเขาหน่อ ในวันที่ ๑-๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ มีคนเล่าว่าได้ยินเสียงบรรเลงพิณพาทย์ ซ้อง กลอง ในท่วงทำนองไพเราะจับใจ ดังแว่วมาจากทางด้านหลังถ้ำลับแล

ถ้ำน้ำ หรือถ้ำวาริสวรรค์ กล่าวกันว่า เป็นถ้ำที่มีหยดน้ำหยดจากหน้าผาลงสู่พื้นถ้ำจนกลายเป็นแอ่งน้ำใสสะอาด

ถ้ำค้างคาว อยู่ที่เขาแก้ว ใกล้กับวัดเขาหน่อ ภายในถ้ำมีค้างคาวอาศัยอยู่จำนวนมาก เวลาใกล้ค่ำค้างคาวจะออกหากิน ทอยกันบินออกนอกถ้ำมองเห็นเป็นแนวโค้งสีดำไปจนสุดสายตา เป็นภาพที่น่าขนอยอย่างยิ่ง

ถ้ำชีปะขาว เป็นถ้ำที่เคยมีชีปะขาวชื่อ “ ชีปะขาวอู่ ” เป็นผู้มิวิชาอาคมแก่กล้ามาบำเพ็ญภาวนา และครั้งหนึ่งพระยาโกษาธิบดีเหล็ก และพระยาโกษาธิบดีปาน ได้เดินทางมาขอวิชาอาคมจากชีปะขาวอู่ที่ถ้ำนี้ ก่อนเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้ ที่ยอดเขาหน่อยังมีมณฑปสร้างด้วยศิลาแลง เป็นที่ประดิษฐานของรอยพระพุทธรูปจำลองที่เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ บริเวณรอบ ๆ รอยพระพุทธรูปจำลองจะมีรอยเท้าช้างเหยียบย่ำทั่วไปอย่างเด่นชัดบนยอดเขาหน่อมีแท่นหินเป็นลานกว้างใหญ่เรียกว่า “ แท่นนางพันธุรัตน์ ” อยู่บนยอดดอยพันธุรัตน์ เป็นเขาหัวโล้นมีตำนานกล่าวว่า นางพันธุรัตน์ (ยักษ์) ที่เป็นมารดาเลี้ยงของพระสังข์ในเรื่องสังข์ทอง ได้เหาะตามพระสังข์จนพบและพยายามอ่อนวอนให้พระสังข์กลับ แต่พระสังข์ไม่กลับนางก็เลยกลืนใจตาย แต่ก่อนจะตายนางได้สลักคาถาเรียกปลาไว้ที่แท่นหิน เมื่อนางตายแล้วพระสังข์ได้นำร่างของนางไปเผาที่บนดอย ทำให้ยอดดอยมีปรากฏการณ์

ธรรมชาติคล้ายถูกไฟเผาอยู่ตลอดเวลา ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดเขาหน่อคือ “ พระครูนิปูณธรรมาภรณ์ ” (หลวงพ่อชาล)^{๒๗}

๔) วัดท่าพระเจริญพรต

วัดท่าพระเจริญพรต เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เดิมเรียกว่า วัดบ้านมะเกลือ ตรงตามชื่อของหมู่บ้าน (บริเวณโดยรอบบ้านแต่เดิมเป็นดงต้นมะเกลือ) เริ่มสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๓ ในรัชสมัยของ พระรามราชาธิราช (พ.ศ. ๑๙๓๘ - ๑๙๕๒) ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัยตอนปลาย ติดต่อกับสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๓ มีประวัติเล่ากันว่า ชาวตำบลบ้านมะเกลือเคยได้จัดสถานที่ประทับถวายและ รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ครั้งทรงเสด็จมณฑลนครสวรรค์หัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้ทรงพระราชทานนามวัดเขาตินได้ไว้ว่า วัดพระหน่อธรรณิทรไถ่ลาวรินทร์คงคาราม และทรงพระราชทานตำแหน่งหม่อมหลวงให้แก่หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นบุตรตรีของขุนบรรจงหมู่บ้านตรงนั้นจึงเรียกกันว่า หม่อมบ้านหม่อม ซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่ ๓ ตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ต่อ มาปี พุทธศักราช ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสต้นมายังมณฑลนครสวรรค์ ประชาชนชาวบ้านมะเกลือได้จัดตั้งพลับพลารับเสด็จ (และภายหลังพระองค์ได้ทรงพระราชทานนามกำนันตำบลบ้านมะเกลือคนแรก เป็นขุนแสงมะเกลือคราม) ต่อจากนั้นได้เสด็จไปอำเภอเก้าเลี้ยว และเลยไปจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อเสด็จกลับได้ทรงแวะที่วัดเขาติน ทรงศรัทธาเลื่อมใสหลวงพ่อกองเจ้าอาวาส ต่อมาทรงพระราชทานสมณศักดิ์ให้เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูพิสิสสมณคุณ จากนั้นได้เสด็จไปบ้านบางพระหลวง ทรงพระราชทานทรัพย์ ๘๐ บาท ถวายเจ้าอาวาสวัดบางพระหลวง เพื่อบำรุงวัด^{๒๘}

การสำรวจรอบอุโบสถ ได้พบเศษเครื่องถ้วย ชาม สมัยสุโขทัยหลายชิ้น หลักฐานทางโบราณคดี ประเภทอื่นที่ยังคงเหลือในปัจจุบัน คือ ลวดลายปูนปั้นที่ประดับที่อุโบสถ เป็นศิลปกรรมแบบอยุธยาตอนปลายตั้งแต่หลังรัชกาลของพระเจ้าปราสาททองเป็นต้น มา (ราวปี พ.ศ. ๒๑๗๒ - ๒๓๑๐)^{๒๙} เป็นวัดป่ารกชัฏกลับมาเป็นวัดที่สมบูรณ์อีกครั้งวัดท่าพระเจริญพรตถูกทิ้งร้างจนบริเวณโดยรอบกลายเป็นป่ารกชัฏจนถึงพ.ศ. ๒๔๖๕ พระอธิการเทียน ธมมสุวณโณ อดีตเจ้าอาวาส ได้ปรับปรุงอาคารต่างๆ ได้แก่ อุโบสถและก่อสร้างมณฑปจำนวน ๓ หลัง จนสามารถตั้งเป็นวัดที่ถูกต้อง

^{๒๗} <http://www.chaiwbi.com.html>[สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระนิโรธรักขิต เจ้าอาวาสวัดท่าพระเจริญพรต อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๙.

^{๒๙} สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะสุโขทัย สารความรู้เกี่ยวกับศิลปะไทย, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ : เมืองโบราณ, สนพ., ๒๕๕๕), หน้า ๕๕-๕๗.

ตามกฎระเบียบของกรมการศาสนาได้อีกครั้งหนึ่ง และมีเจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งสืบกันมาจนถึงปัจจุบันปัจจุบัน วัดท่าพระเจริญพรต เป็นวัดประจำตำบลบ้านมะเกลือ และเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ในจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดใกล้เคียง โดยเปิดเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ ซึ่งเริ่มดำเนินการเรียนการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ และได้รับยกย่องเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่น จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการมี พระภิกษุ และสามเณรสอบได้เป็นจำนวนมาก และมีสอบได้ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ในนามสำนักศาสนศึกษาวัดท่าพระเจริญพรต มีศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เปิดโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ที่จัดขึ้นโดยวัด ทั้ง ยังเป็นสถานที่ศึกษาอบรมวิปัสสนากรรมฐาน เป็นสำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๔ ประจำจังหวัดอีกด้วย ปัจจุบันวัดท่าพระเจริญพรต มีพระสงฆ์จำพรรษาปีละประมาณ ๕๕ รูป และสามเณร ๕๐ รูป (ประมาณปีละ ๙๐ - ๑๐๐ รูป)^{๓๐}

๕) แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยถั่วใต้

ประวัติความเป็นมา เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๙ อำเภอนองบัวมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอนองบัว มีจำนวน ๕ ตำบล คือ ตำบลหนองบัว ตำบลหนองกลับ ตำบลธารทหาร ตำบลห้วยร่วมและตำบลห้วยใหญ่ และในเวลาต่อมากิ่งอำเภอนองบัวได้ยกฐานะเป็นอำเภอนองบัวและได้แบ่งการปกครองของตำบลห้วยใหญ่ออกเป็น ๓ ตำบล คือ ตำบลห้วยใหญ่ ตำบลห้วยถั่วเหนือ และตำบลห้วยถั่วใต้ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ดินเป็นดินเหนียว ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๔,๕๙๙ ไร่อาชีพอาชีพหลัก ทำนา อาชีพเสริม เลี้ยงสัตว์ รับจ้างและค้าขาย การเดินทาง เส้นทางหลักคือถนนสายกระดานหน้าแกล-ห้วยถั่วใต้-ห้วยวารีใต้ เป็นเส้นทางเชื่อมถนนสายหนองบัว-ชุมแสง กับถนนสายหนองบัว-ท่าตะโก มีระยะทางยาว ๑๐ กิโลเมตร

อำเภอนองบัว ที่บ้านห้วยถั่วใต้ พบขวานหิน ภาชนะดินเผาทรงกลม รูปวัวดินเผา เครื่องมือเหล็ก หินลับ กำไลและแหวนสำริด ลูกปัดทำจากหินอะเกต และคาร์เนเลียน ลูกปัดหินสีเขียว กำไลหิน มีอายุอยู่ประมาณ ๒๗๐๐ - ๒๐๐๐ ปี ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในเขต จังหวัดนครสวรรค์ มีอายุอยู่ประมาณ ๔๕๐๐ - ๒๗๐๐ ปี ส่วนใหญ่สามารถผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับได้เอง ทั้งที่ทำจากหิน เปลือกหอย และสำริด^{๓๑}

^{๓๐} <http://www.wattaprajarinpot.com/index.php?option=com> [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

^{๓๑} <http://student.nu.ac.th/weeraphong/.html>

๒.๔.๔ โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในอำเภอไพศาลี ๘ แห่ง

ในอำเภอไพศาลีมีวัดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนหลายแห่ง คือ โศกพระยาเผาเข้า, ตึกอึกกา, เมืองอโยธยาศาวิ (เมืองอภัยศาลี),เมืองประจำ(บ้านโคกเตี้อ)

อำเภอไพศาลีเป็นเมืองเก่าโบราณสมัยขอมเรืองอำนาจ ในดินแดนสุวรรณภูมิ มีซากโบราณปรากฏให้เห็นเช่น อุโบสถ วิหาร หอสมุด กุฏิถาชี พระพุทธรูป ระฆัง จอมปราสาท มีอายุราวปีพ.ศ.๑๒๐๔ "เมืองเวสาลี" หรือ "เมืองไผ่ศาลี" และเพี้ยนมาเป็น "ไพศาลี" อำเภอไพศาลีเดิมขึ้นอยู่กัอำเภอท่าตะโก จัดตั้งเป็น กิ่งอำเภอไพศาลี เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ และได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอไพศาลี เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีคำขวัญว่า หลวงพ่อโอนลือนาม หลวงพ่อดำลือเลื่อง เมืองเก่าเวสาลี หน่อไม้ดีรสหวาน ตำนานเขาหินกลิ้ง งามยิ่งรอยพระพุทธรูป รุกขชาติชัษสมบูรณ์ อำเภอไพศาลี มีโบราณวัตถุที่บ้านหนองบ่อ พบภาชนะดินเผาทางพาน ขวานหินขัด มีอายุประมาณ ๔๕๐๐ - ๒๗๐๐ ปีมาแล้ว ในอำเภอไพศาลีมีโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ โศกพระยาเผาเข้า, เมืองอโยธยาศาวิ (เมืองอภัยศาลี), โศกเศรษฐีหรือนาไร่ณาเดียว, ตึกอึกกา, เมืองประจำ(บ้านโคกเตี้อ),วัดหลวงพ่อดำ, วัดโพธิ์ประสาท,บ้านสำโรงชัย,รอยพระพุทธรูปไพศาลี ผู้วิจัยจะนำเสนอ ดังนี้

๑) โศกพระยาเผาเข้า

ตั้งอยู่ห่างจากเมืองโบราณสถานเวสาลีไปทางตะวันออกเป็นระยะทาง ๓ กิโลเมตร สภาพของแหล่งเป็นเนินดินขนาด ๒๐*๒๐*๓.๕ เมตร ด้านบนของเนินดินดังกล่าวปรากฏแนวศิลาแลงลักษณะคล้ายกำแพงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สูง ๐.๔ เมตร ภายในกำแพงดังกล่าวมีอาคารก่ออิฐบล็อกอยู่ด้านใน จากคำบอกเล่าและการศึกษาตำแหน่งเกือบกึ่งกลางระหว่างเมืองโบราณเวสาลีและสำนักสงฆ์พระพุทธรูปไพศาลี อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่เชื่อกันว่าสร้างขึ้นสมัยพระนารายณ์และนอกจากนั้นในสมัยบรรพกาลบริเวณเนินโบราณสถานแห่งนี้ได้เป็นที่ประกอบพิธีเผาข้าวอีกด้วย^{๓๒}

๒) เมืองอโยธยาศาวิ (เมืองอภัยศาลี)

เมืองอโยธยาศาวิหรือเมืองเก่าเวสาลี จากการสำรวจของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑ พบว่าเป็นเมืองสี่เหลี่ยมผืนผ้า มุมมน มีกำแพงดิน ๒ ชั้น มีคูเมืองคั่นกลาง ยาวประมาณ ๗๐๐ เมตร

^{๓๒} วัดสำโรงชัย ตำบลสำโรงชัย อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ เอกสารอัตถ์สำเนา,หน้า ๒๖.

กว้าง ๕๐๐ เมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี บริเวณที่ตั้งชุมชนเป็นที่ราบลุ่มมีทางน้ำไหลผ่าน จากการขุดแต่งใน พ.ศ.๒๕๓๙ พบว่า โบราณสถานซึ่งอยู่บริเวณด้านตะวันออกของเมืองเป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ประกอบด้วยอุโบสถ มณฑป วิหาร เจดีย์ และผลจากการศึกษาหลักฐานชั้นดินทางโบราณคดี พบว่า ก่อนการสร้างโบราณสถาน กลุ่มเมืองเก่าเวสาลีแห่งนี้ ได้มีชุมชนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนแล้ว เป็นชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ซึ่งได้มีการพัฒนาเข้าสู่การเป็นชุมชนคูน้ำคันดินในสมัยทวารวดี เมืองเวสาลีเคยเป็นเมืองหน้าด่านเล็ก ๆ ของกรุงละโว้ในดินแดนสุวรรณภูมิ ปรากฏหลักฐานซากวัตถุโบราณ เช่น พระปรางค์ หอสุมุด และพระพุทธรูปฝีมือขอมโบราณ ราว พ.ศ.๑๑๐๐-๑๔๐๐ ขอมได้มีอำนาจเจริญรุ่งเรืองในแคว้นสุวรรณภูมิ ตลอดทั้งในแคว้นโคตรบูร แคว้นโยนก และแคว้นทวารวดี โดยมีกรุงละโว้เป็นราชธานี เมืองเวสาลีนี้ได้สร้างขึ้นในสมัยนั้น มีอายุรุ่งเรืองราวเดียวกับกรุงสุโขทัย นครโยนก เมืองโอชะบุรี และเมืองศรีเทพ โดยที่เมืองเหล่านี้ได้สร้างขึ้นไว้เพื่อเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงละโว้ทั้งสิ้น ภายหลังเมืองเวสาลีตกอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงสุโขทัย และได้ถูกปล่อยร้างมาราว ๔๐๐ ปี จนถึง พ.ศ.๒๑๙๙ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กษัตริย์ไทยรัชกาลที่ ๒๘ แห่งกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ เมืองละโว้ขึ้นเป็นราชธานีอีกแห่ง ให้ชื่อเมืองลพบุรี พระองค์ทรงดำริเห็นว่า หัวเมืองฝ่ายเหนือยังไม่สงบลงได้ง่าย เพราะมีพม่าคอยหนุนหลัง ประกอบเป็นที่ราบลุ่มทำนาข้าวได้ดี เหมาะแก่การที่จะตั้งกองรักษาด่านไว้เพื่อป้องกันข้าศึกทางฝ่ายล้านนา จึงได้บูรณะเมืองเวสาลีขึ้นใหม่^{๓๓} การเดินทาง จากทางหลวงหมายเลข ๓๓๓๐ จากอำเภอตากฟ้า เลี้ยวขวาระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๒๗-๒๘ ถนนบ้านหนองไผ่บ้านโคกเจริญ ตรงหัวโค้งแรกจะมีทางตรงขึ้นไปประมาณ ๑ กิโลเมตร เมืองเก่าเวสาลีอยู่ทางขวามือ^{๓๔}

เล่าขานกันมาว่าธิดาของเจ้าเมืองอินตาเป็นที่หมายปองของเจ้าชายเมืองจำปาสักและพนมเศษ เจ้าเมืองอินตาไม่สามารถยกธิดาให้ใครได้ ด้วยเกรงว่าอีกฝ่ายจะโกรธและยกทัพมารุกราน จึงออกอุบายให้เจ้าเมืองทั้งสองเกณฑ์ไพร่พลลี้ภัยหนีขนาด ๓๐ คน โอบมาจากเมืองของตนเองมายังเมืองอินตา หากเมืองใดกลิ้งหินมาถึงหลักชัยก่อนจะยกธิดาให้อภิเษกสมรสด้วย เรื่องราวไม่อาจจบลงได้ง่าย เป็นตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาดังปรากฏก่อนหินขนาดใหญ่สองก้อน ให้เห็นที่บ้านเขาหินกลิ้ง ตำบลวังน้ำลัด อำเภอไพศาลีตำนานเขาหินกลิ้ง ที่บ้านเขาหินกลิ้ง ตำบลวังน้ำค้ำ อำเภอไพศาลี มีก้อนหินใหญ่สองก้อนอยู่กลางทุ่งนา มีตำนานเล่าถึงความเป็นมาพอประมวลได้ดังนี้

นานมาแล้วมีเมืองอยู่สามเมือง คือเมืองไผ่สาละ เมืองจำคา และเมืองปัจจันตคาม ทั้งสามเมืองนี้มีอาณาเขตติดต่อกัน เมืองไผ่สาละอยู่กลาง เมืองจำคาอยู่ทางทิศตะวันตก และเมืองปัจจันตคามอยู่ทางทิศตะวันออก เจ้าเมืองไผ่สาละมีธิดาทรงพระสิริโฉมชื่อสร้อยลัดดา ส่วนอีกสองเมืองมี

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๓๔} <http://www.touronthai.com/.html>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

พระราชโอรสที่หวังพึ่งพระธิดาองค์นี้ จึงได้มีการก่อกองทัพขึ้นระหว่างเมืองทั้งสอง ถ้าฝ่ายใดชนะก็จะได้นำไปครอง ฝ่ายเมืองจำคากลับมาถึงหลักชัยก่อน แล้วมีวณลงชัยชนะ ลี้มไปลั่นฆ้องที่หลักชัยตามที่ได้ตกลงกันไว้ ฝ่ายเมืองปัจจันตคาม เมื่อกลับมาถึงก็ไปลั่นฆ้องชัยเป็นฝ่ายชนะ ได้นำสร้อยลัดดาไปครอง นางสร้อยลัดดามีใจสมัครรักใคร่ในตัวเจ้าชายแห่งเมืองจำคามาก่อน จึงเศร้าโศกเสียใจ เจ้าชายเมืองปัจจันตคามจึงออกอุบาย ส่งคนไปสร้างแท่นหินบนยอดเขาลูกหนึ่ง แล้วพานางไปนั่งบนแท่นหิน ปล่อยให้โลมนางด้วยประการต่าง ๆ นางก็ไม่ปลงใจด้วย เขาเหล่านั้นจึงได้ชื่อว่า เขาโลมนาง ในที่สุดพากันลงมาจากเขาถึงลำห้วยแห่งหนึ่งชื่อห้วยตะกุด นางจึงปลงใจรักเจ้าชาย ห้วยนี้จึงได้ชื่อว่า ตะกุดนางยอม ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านชื่อ ตะกุดพะยอม บริเวณหลักชัยก่อกองทัพ ปัจจุบันมีหินก้อนกลมใหญ่สองก้อนขนาดเท่า ๆ กันตั้งอยู่กลางทุ่งนา บริเวณเขาหินก่อกองทัพ ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนเมืองไผ่สาละ คือ บ้านหนองไผ่ อำเภอไพศาลี เมืองจำคา คือ บ้านดอนคา อำเภอท่าตะโก และเมืองปัจจันตคาม คือ บ้านเขาข้าวพุ่ม อำเภอไพศาลี^{๓๔}

กล่าวโดยสรุป เมืองไพศาลี อยู่ที่ตำบลสำโรงชัย อำเภอไพศาลี จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พบว่าตัวเมืองนี้มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน มีขนาดกว้างประมาณ ๕๐๐ ยาวประมาณ ๗๐๐ เมตร มีกำแพงดินสองชั้นกำแพงชั้นนอกเหลือฐานอยู่เพียงเล็กน้อย ส่วนกำแพงชั้นในยังเหลืออยู่เป็นส่วนใหญ่ มีคูเมืองอยู่คั่นกลาง ระหว่างกำแพงชั้นนอกกับชั้นใน สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยทวารวดี บริเวณที่ตั้งชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม มีทางน้ำไหลผ่าน คือ คลองสำโรงชัย

จากการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พบว่าโบราณสถานซึ่งอยู่บริเวณด้านตะวันออกของตัวเมือง เป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนกลาง และตอนปลาย ประกอบด้วย พระอุโบสถ วิหาร เจดีย์และมณฑป และจากหลักฐานชั้นดินทางโบราณคดี พบว่าบริเวณนี้ได้มีชุมชนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนการสร้างโบราณสถานกลุ่มเมืองเก่าดังกล่าวแล้ว

๓) เมืองประจำ(บ้านโคกเตื่อ)

วัดโคกเตื่อสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ.๒๓๓๕ ในยุคสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่ากันว่าน่าจะตั้งเป็นวัดมานานแล้วเพราะในเขตบริเวณนี้เคยตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองหงสาวดีมาก่อน โดยมีรูปปั้นหงส์เนื้อสำริดเป็นสัญลักษณ์ว่าเป็นเมืองขึ้นของหงสาวดีปัจจุบันชำรุดสูญหายไปแล้วมีนามตามชื่อหมู่บ้านเดิมว่า "วัดโพธิ์ทองธรรมชาติ" และต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อวัดมาเป็น วัดพังม่วง เมื่อทางบ้านเมืองได้ตั้งเป็นบ้านโคกเตื่อ ก็เปลี่ยนนามวัดใหม่ว่า "วัดโคกเตื่อ" จนถึงปัจจุบันนี้ พระใบฎีกาโหมตซึ่งเป็นสหธรรมกับพระครูนิวาธรรมจันทร์

^{๓๔} <http://kartydaa.blogspot.com/๒๐๑๐/๐๒/blog-post.html>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

(หลวงพ่อดิม) ท่านทั้งสองได้ช่วยกันสร้างอุโบสถจนแล้วเสร็จและยังปฏิสังขรณ์เสนาสนะของวัดโคกเตื่อ วัดโคกเตื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๙ เดือนเมษายน ๒๔๖๖ ในรัชสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มีภิกษุจำพรรษาตลอดปี ทางวัดได้เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมพ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๕๙^{๓๖} ตำบลโคกเตื่อ เดิมขึ้นกับอำเภอบางบาล ในปี พ.ศ.๒๕๐๕ ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภไผศาลี ตำบลโคกเตื่อได้เป็นที่ตั้งของอำเภอบางบาล ต่อมาได้มีการแยกตำบลออกไปเป็นตำบลไพศาลี เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒ ตำบลโคกเตื่อมีหมู่บ้าน จำนวน ๙ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองเสือ, บ้านห้วยตะโก, บ้านโคกเตื่อ(ตลาด), บ้านพังม่วง, บ้านโคกเตื่อ, บ้านคลองตักน้ำ, บ้านหนองแหงแรด, บ้านหนองไก่อ, บ้าน ห้วยตะโก

๔) วัดหลวงพ่อดำ

วัดหลวงพ่อดำ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ ต.โคกเตื่อ อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์ หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูป ที่ตั้งอยู่ในวัดร้างสระทะเล ซึ่งสร้างในสมัยใดไม่เป็นที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดแต่ทราบจากการสันนิษฐานของกรมศิลปากรว่าสร้างในสมัยสุโขทัย มีอายุประมาณ ๗๐๐ ปีเศษ เมื่อแรกชาวบ้านค้นพบเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่นั่งท่ามกลางป่าที่รกครึ้ม จึงเรียกขานตามกันมาว่า "หลวงพ่อดำ" ตลอดมาพระครูนิรมิตพุทธนิสาร (หลวงพ่อดำ) ได้เคยกล่าวว่า มีผู้เล่าขานบอกต่อกันมาว่า ก่อนจะเป็นวัดร้างมีสมภารชื่อ "หลวงตาเจ้าชะ" รูปร่างสูงใหญ่ผิวดำคล้ายคนโบราณทั่วไป และยังเป็นผู้เรืองวิชาอาคมมาก มาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ในสมัยกำนันพูน แก้วคง ได้ชักชวนชาวบ้านนำเอาสังกะสีมาบุหลังคาคลุมองค์ไว้ และช่วยกันต่อเติมโดยรอบองค์พระเป็นอาคารอเนกประสงค์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆไป ปัจจุบันเป็นพุทธสถานหลวงพ่อดำโดยมีคณะกรรมการดูแลอยู่ วัดหลวงพ่อดำอยู่ห่างจากอำเภไผศาลี ประมาณ ๒ กิโลเมตร

เทศบาลตำบลไพศาลี มีนโยบายที่จะส่งเสริมวัดหลวงพ่อดำ ให้เป็นศูนย์รวมใจของประชาชนในท้องถิ่น ประชาชนได้สักการะหลวงพ่อดำมากขึ้น และเป็นที่ยึดมั่น ของคนทั่วประเทศ จึงได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนรู้จัก หลวงพ่อดำจึงถือเป็นพระพุทธรูปที่เป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ และเป็นศูนย์รวมใจทางพุทธศาสนา ที่ชาวไพศาลีที่เคารพนับถือ วัดหลวงพ่อดำ หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูป ที่ตั้งอยู่ในวัดร้างสระทะเล หมู่ที่ ๘ ตำบลโคกเตื่อ อำเภไผศาลี ซึ่งสร้างในสมัยใดไม่เป็นที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดแต่ทราบจากการสันนิษฐานของกรมศิลปากรว่าสร้าง ในสมัยสุโขทัย มีอายุประมาณ ๗๐๐ ปีเศษ เมื่อแรกชาวบ้านค้นพบเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่นั่งท่ามกลางป่าที่

^{๓๖} สัมภาษณ์พระกมล กิตติญาโณ,รองเจ้าอาวาสวัดโคกเตื่อ,อำเภไผศาลี จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙.

รชัญญ์ จึงเรียกขานตามกันมาว่า “หลวงพ่อดำ” ตลอดมาพระครูนิรมิตพุทธิสาร (หลวงพ่อดำ) ได้เคยกล่าวว่ามีผู้เล่าขานบอกต่อกันมาว่า ก่อนจะเป็นวัดร้างมีสมภารชื่อ “หลวงตาเจ้าะ” รูปร่างสูงใหญ่ผิวดำคล้ายคนโบราณทั่วไป และยังเป็นผู้เรืองวิชาอาคมมาก มาเมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๙ ในสมัยกำนันพูน แก้วคง ได้ชักชวนชาวบ้านนำเอาสิ่งกะสิมาบวงสรวงหลังกาคลุมองค์ไว้ และช่วยกันต่อเติมโดยรอบองค์เป็นอาคารอเนกประสงค์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ ไป^{๓๗}

๕) วัดโพธิ์ประสาธ

แหล่งโบราณคดีวัดโพธิ์ประสาธ ตำบลโพธิ์ประสาธ สำนวณจุดค้นโดยกรมศิลปากร ระหว่างพ.ศ.๒๕๑๙-๒๕๓๖ พบภาชนะเครื่องใช้ทั้งแบบโลหะและแบบดินเผาของคนโบราณ ซึ่งเป็นชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย ที่ได้มีการพัฒนาเข้าสู่การเป็นชุมชนคูน้ำคันดินในสมัยทวารวดี เครื่องใช้โลหะที่ขุดพบมีอายุกว่า ๒,๐๐๐ ปี อาทิ ใบหอกโบราณ จัดเป็นศิลปะก่อนประวัติศาสตร์ ประเภทเครื่องใช้สอยดินเผา อาทิ หม้อดินเผา ตะคัน หรือตะเกียง ลูกแวดดินเผา และประเภทเครื่องประดับ อาทิ กำไลเปลือกหอย จัดเป็นศิลปะสมัยทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ การเดินทาง ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๓๓๐ หากมาจากอำเภอไพศาลี เลี้ยวขวาข้างตุ้ยามบ้านโพธิ์ประสาธ ระหว่างกิโลเมตรที่ ๙-๘

๖) พิพิธภัณฑสถานบ้านไร่ประชาสรรค์

บ้านไร่ประชาสรรค์ เป็นหมู่บ้านที่ไม่ใหญ่มากนัก อยู่ในเขตการปกครองของตำบลโพธิ์ประสาธ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ หมู่บ้านตั้งอยู่ในบ้านที่ดอน ลักษณะเป็นพื้นที่ลอนลูกคลื่นเชิงเขามีลำธารผ่านข้างหมู่บ้าน เป็นทางน้ำธรรมชาตินับตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมาราษฎรในหมู่บ้านบ้านไร่ประชาสรรค์และหมู่บ้านข้างเคียงได้ทราบกันดีว่า ที่บริเวณโรงเรียนบ้านไร่ประชาสรรค์เป็นที่เก็บวัตถุโบราณพิพิธภัณฑสถาน ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของตำบลโพธิ์ประสาธอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสนับสนุนจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาสนับสนุนงบประมาณ ๒ ล้านบาท ในการสร้างอาคารที่เก็บวัตถุโบราณ ที่โรงเรียนบ้านไร่ประชาสรรค์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช หัวหน้าภาควิชาโบราณคดี สาขาโบราณคดี จัดอบรมมัคคุเทศก์น้อยแก่ชุมชนและนักเรียนบ้านไร่ประชาสรรค์ ท่านธีรวัฒน์ ศิริวัฒน์ สลักต้นงบประมาณ ๒ ล้านบาท สร้างอาคารที่เก็บวัตถุโบราณ ๑ หลังที่โรงเรียนบ้านไร่ประชาสรรค์ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับความรู้การอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งโบราณคดีบ้านไร่ประชาสรรค์ให้เป็นสถานศึกษาทางโบราณคดีและทางคณาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีโครงการให้นักศึกษาสาขาโบราณคดีมาจัดลงทะเบียนและขุดค้น

^{๓๗} <http://www.brighttv.co.th/th/news>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

โบราณคดี เพื่ออนุรักษ์และจัดพิพิธภัณฑสถานโบราณวัตถุต่อนักเรียน นักศึกษาประชาชนทั่วไปที่เป็นหมู่คณะและต้องการได้รับความรู้

บ้านไร่ประชาสรรค์ ตำบลโพธิ์ประสาธ อำเภอโศก จัหวัดนครสวรรค์ เคยเป็นชุมชนและสุสานในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ๑,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ ปี โดยมีการพบโดยได้มีการพบโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ จำนวนมากมายฝังอยู่พร้อมเครื่องใช้และเครื่องประดับกระจายอยู่ทั่วไปในเขตไร่นายตา สุขน่วม ในเขตพื้นที่บริเวณกว้างและมีการเก็บรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑสถานชุมชนบ้านไร่ประชาสรรค์ ที่โรงเรียนบ้านไร่ประชาสรรค์ จึงเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของอำเภอโศก จัหวัดนครสวรรค์ส่วนประวัติของ ต.โพธิ์ประสาธ อ.โศก ถือเป็นเมืองโบราณ มีชื่อทางประวัติศาสตร์ว่า เมืองเวสาลี เป็นเมืองหน้าด่านเล็ก ๆ ของกรุงละโว้ในดินแดนสุวรรณภูมิ ปรากฏหลักฐานซากวัตถุโบราณ เช่น พระปรางค์ หอสมุด และพระปฎิมากร ซึ่งเป็นศิลปของขอมโบราณ มีอายุยาวนานกว่า ๑,๐๐๐ ปี รุ่งราวคราวเดียวกับกรุงสยาม (สุโขทัย นครโยนกเมืองโหษะบุรี และเมืองศรีเทพ) และปัจจุบันยังคงเหลือให้เป็นโบราณสถานเพียงซากปรักหักพังเท่านั้น เชื่อว่าการขุดค้นพบซากประวัติศาสตร์โบราณในครั้งนี้ จะสามารถทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองเก่าเวสาลีของ อ.โศก ได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม อ.โศก ถือเป็นเมืองโบราณที่ซับซ้อน ซึ่งมีประวัติว่ามีคนโบราณมาตั้งรกรากถึง ๓ ยุค^{๓๘}

๓) บ้านสำโรงชัย

ชุมชนดั้งเดิม คือ บ้านสำโรงชัย ตั้งมานานตั้งแต่สมัยอยุธยาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นเมืองสมัยขอมเรื่องอำนาจในดินแดนสุวรรณภูมิ มีซากโบราณวัตถุให้เห็น คือ อุโบสถ วิหาร หอสมุด กุฎิถาชี พระพุทธรูปปฏิมากร ระฆัง จอมปราสาท สระแก้ว สระขวัญ ฯลฯ ในท้องที่หมู่ที่ ๕ บ้านหนองไผ่ หมู่ที่ ๙ บ้านเขาพระพุทธรบาท ตำบลสำโรงชัย ประมาณว่ามีอายุในราวปีพุทธศักราช ๑๒๐๔ ในสมัยก่อนเดินทางโดยทางเรือ มีคำเล่าลือว่า มีเรือชะล่าหนึ่งบรรทุกเงินตราสมัยเก่าซึ่งเป็นเงินของส่วนพระราชทรัพย์ของแผ่นดิน ที่จะนำมาใช้สร้างเมืองใหม่เพื่อเรือแล่นมาถึงวังสำโรงในเขตบ้านเสาชิงช้าที่กล่าวแล้วเรือลำนั้นก็แล่นเข้าชนรากสำโรงต้นใหญ่ต้นหนึ่งที่ขึ้นอยู่ริมคลองไต่กรากอันแข็งแรงชอนลงไปใต้น้ำปรากฏว่ารากสำโรงได้แทงท้องเรือแตกทะลุ น้ำรั่วเข้าลำเรือ เรือชะล่าลำนี้จึงจมตึงลงสู่ท้องลำคลองพร้อมทั้งเงินตราเต็มลำ ขนาด ๔ เล่มเกวียนบรรทุกจำนวนเงินนั้นพอดี ลำห้วยตอนวังสำโรงลึกมากน้ำก็ไหลเชี่ยวจึงไม่ปรากฏว่ามีการถมเอาเงินหรือเรือลำนั้นขึ้นมาได้ คงปล่อยทิ้งไว้ให้จมดินจมทรายอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้จะเป็นเช่นนี้กระมัง ชื่อบ้านเสาชิงชัยจึงเปลี่ยนมาเรียกกันใหม่ว่า บ้านสำโรงชัย ตามชื่อในปัจจุบันนี้เพื่อให้สมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตำบลสำโรงชัยเดิม

^{๓๘} <http://www.brighttv.co.th/th/news>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

ขึ้นกับอำเภอท่าตะโก ปัจจุบันขึ้นกับอำเภอไพศาลี อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดนครสวรรค์ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๖๙ กิโลเมตร^{๓๙}

๘) รอยพระพุทธรูปไพศาลี

รอยพระพุทธรูปศิลาสีเขียว มีอักษรจารึกอยู่ใกล้กับรูปดอกบัวที่กึ่งกลางรูปรอยพระพุทธรูป รอยพระพุทธรูปนี้เป็นสมบัติของวัดพระพุทธรูป อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ นายภูธร ภูมะธน หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี ได้มีหนังสือเป็นทางราชการมาถึงกองหอสมุดแห่งชาติ เพื่อจัดส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการอ่าน-แปลจารึกดังกล่าวนี้ เมื่อครั้งตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี อนึ่ง รอยพระพุทธรูปนี้ หลายปีมาแล้วได้ถูกผู้ร้ายโจรกรรมไปจากวัด จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ สมาคมส่งเสริมศิลปโบราณวัตถุ ได้นำรอยพระพุทธรูปดังกล่าวมามอบให้กรมศิลปากร ดังนั้นรอยพระพุทธรูปนี้ จึงได้มาพักอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เมื่อทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จัดนิทรรศการเรื่อง จารึกพบที่จังหวัดลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๔ จึงได้เคลื่อนย้ายรอยพระพุทธรูปนี้ ไปตั้งแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประกอบการจัดแสดงนิทรรศการในครั้งนั้นด้วย ภายหลังการแสดงนิทรรศการ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทราบว่า ชาวอำเภอไพศาลีและพุทธศาสนิกชนในเขตใกล้เคียง มีความประสงค์จะขอนำรอยพระพุทธรูปกลับคืนไปประดิษฐานไว้ ณ วัดพระพุทธรูป อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ดั้งเดิม และด้วยเหตุที่รอยพระพุทธรูปนี้เป็นโบราณวัตถุสำคัญ สมควรจะได้มีการศึกษาประวัติความเป็นมาให้ถูกต้องชัดเจน ประกอบกับมีอักษรอยู่ที่กลางรอยพระพุทธรูปนี้ด้วย ซึ่งน่าจะได้ศึกษารูปลักษณะของเส้นและภาษา ตลอดจนข้อความที่จารึกไว้นั้นให้ถ่องแท้ชัดเจนอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้นำ

หลักฐานนั้น มาใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านโบราณคดีต่อไป ด้วยเหตุที่รูปอักษรซึ่งจารึกไว้กลางรอยพระพุทธรูปนี้เส้นอักษรเบาบางมาก อ่านจับใจความได้ไม่ตลอดทุกตัวอักษร ดังนั้นการอ่านและแปลข้อความในจารึก จึงสามารถกระทำได้เพียงสรุปความโดยสังเขปเท่านั้น ซึ่งนายวิรัตน์ อุณาพรวารากร ผู้เชี่ยวชาญ ภาษาบาลี งานบริการหนังสือภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ ได้อธิบายพร้อมทั้งแปลสรุปไว้ว่าข้อความที่จารึกนั้นเป็นการกล่าวสรรเสริญอานุภาพของพระศรีอาริยมตไตรย ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต คงจะมีได้หมายความว่า เป็นรอยบาทของพระโพธิสัตว์เมตไตรย ที่กล่าวเช่นนี้ ก็ด้วยสังเกตจากคติความนิยม

^{๓๙} วัดสำโรงชัย ตำบลสำโรงชัย อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ เอกสารอัดสำเนา, หน้า ๓๑-๓๒.

และความเชื่อของคนไทยในยุคพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔ นั้น ซึ่งมีความเชื่ออยู่ว่า การทำบุญสร้างกุศล ในชาติปัจจุบัน มีเจตจำนงหวังเพื่อจะได้พบพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต คือ พระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ ในชาติหน้าหรือชาติต่อไปนั่นเอง รอยพระพุทธรูปศิลาชิ้นนี้ ภายหลังเมื่อเจ้าหน้าที่งานบริการหนังสือ ภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ ดำเนินการอ่าน-แปลแล้ว จารึกได้ถูกเคลื่อนย้ายไปไว้ที่วัดพระ พุทธบาท อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ดังเดิมรูปอักษรที่จารึกอยู่กลางรอยพระพุทธรูปชิ้นนี้ มี ขนาดตัวอักษรเล็กมาก วัดได้ ๐.๒ ซม. เท่านั้น รอยเส้นอักษรก็เบาบางและลบเลือน จนไม่สามารถทำ สำเนา ด้วยวิธีการใช้กระดาษเพลและน้ำตบให้เป็นรอยรูปอักษรได้ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการอ่าน จารึก พร้อมทั้งคัดรูปอักษรออกมา เฉพาะส่วนที่จะสามารถอ่านเห็นได้ และเมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ ลักษณะรูปร่างเส้นอักษร ซึ่งปรากฏอยู่ที่กลางรอยพระพุทธรูปชิ้นนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นการยากที่จะ ชั่งถึงเวลาหรืออายุของรูปอักษรนั้นให้แน่นอนตายตัวลงไป ได้ ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบส่วนใหญ่ของ เส้นอักษร ลบเลือนและเบาบางมาก จนไม่สามารถชี้ชัดได้อย่างใกล้เคียง ฉะนั้นจึงสันนิษฐานไว้เป็น เบื้องต้นว่า น่าจะจารึกขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔^{๕๐}

๒.๔.๕ โบราณสถานในอำเภอโกรกพระ ๕ แห่ง

ในอำเภอโกรกพระนักวิจัยได้ศึกษาค้นคว้ามีพื้นที่ของโบราณสถานที่ได้รับการขึ้น ทะเบียนจำนวน ๗ แห่งคือวัดท่าซุด, วัดบางประมุง, วัดบางมะฝ่อ, วัดหนองตอ, วัดเกาะหงษ์, วัด หนองปลาแห้งและเขาถ้ำพระ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นลำดับดังนี้

๑) วัดท่าซุด

วัดท่าซุด ตำบล บางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ มีโบราณสถานคือ หอ ไตรไม้สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สร้างด้วยไม้สักและไม้ตะเคียน ทั้งหลัง ใต้ถุนสูง พื้นยกระดับ หลังคาทรงไทย หลังคามุงกระเบื้อง มีบันไดขึ้น ๕ ชั้น ใช้ประโยชน์เป็น สถานที่เก็บคัมภีร์ พระไตรปิฎก และห้องสมุดทางศาสนา วัดท่าซุด มีรูปปั้นยักษ์หน้าบันไตทางขึ้น ศาลาการเปรียญและนอกจากนี้ยังมีลายปั้นซุ้มประตูทางขึ้นบันไดด้านหน้าของศาลาการเปรียญซึ่ง เป็นประติมากรรมของช่างปัจจุบัน

๒) วัดบางประมุง

^{๕๐} นวพรรณ ภัทรมูล, โครงการฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, คมส., ๒๕๔๗, จาก : นิยะดา ทา สุนทร และคณะ, “จารึกกลางรอยพระพุทธรูป,” ศิลปากร ๒๗, ๔ (กันยายน ๒๕๒๖) : ๖๙-๗๒.

วัดบางประมง มีการก่อสร้างวิหารที่เก่าแก่ และมีรูปแบบการก่อสร้างที่ไม่เหมือนที่ใด กล่าวคือ ลักษณะการก่อสร้างวิหารนั้น จะหันด้านข้างไปทางทิศตะวันออก ประตูเข้าหันหน้าสู่ทิศเหนือ ชาวบ้านเรียกกันว่า “วิหารขวางตะวัน” สันนิษฐานว่าชาวมอญเป็นผู้ก่อสร้างไว้ ปัจจุบันกรมศิลปากรได้มาทำการสำรวจแล้ว และอยู่ในระหว่างรอกการขึ้นทะเบียนนอกจากนี้ ยังมีภาพเขียนจิตรกรรมภายในโบสถ์ และวิหาร ซึ่งได้เขียนไว้ด้วยสีรักธรรมชาติที่หาดูได้ยาก อำเภอกอกรพระ มีศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์ จำนวน ๑ แห่ง คือ ศาลเจ้าเตี้ยเที่ยงช็อกงหรือชาวบ้านเรียกอีกชื่อหนึ่ง คือ ศาลเจ้าพ่อปากคลอง นั่นเอง ศาลเจ้าเตี้ยเที่ยงช็อกง หรือ ศาลเจ้าพ่อปากคลอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๑ ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอกอกรพระ จ.นครสวรรค์ มีประวัติความเป็นมา ดังนี้

เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ มีนายก๊วยห่อ แซ่เตี้ย เดินทางมาจากประเทศจีน ได้นำกระถางรูปเจ้าพ่อมาด้วยต่อมาได้แต่งงานกับหญิงชาวบ้านบางมะฝ่อก็มอบที่ดินถวายสร้างศาลเจ้าเดิมที่เป็นหลังเล็ก ๆ หลังคามุงด้วยใบหญ้าคาต่อมาเป็นมุงด้วยสังกะสี และก่อด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กทรงศิลปกรรมจีน ใช้เงินก่อสร้างประมาณ ๖ ล้านบาท มีอาคารที่พักอาศัยสำหรับผู้ร่วมงานวันเกิดเจ้าพ่อประจำปีมีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ในอดีตราว ๑๐๐ ปีย้อนหลังได้มีโรคระบาดประชาชนไม่รู้ว่าจะไปพึ่งใครจึงจุดธูปให้เจ้าพ่อช่วย และในที่สุดก็ช่วยได้ตั้งที่ขอไว้ผู้ที่ทำมาค้าขายจุดธูปขอให้เจ้าพ่อช่วยให้กิจการค้าขายเจริญรุ่งเรืองและขอให้ขายดี ก็ได้ตั้งใจ เป็นที่ล่ำลือไปในที่ต่าง ๆ มีชาวจีนที่ค้าขายต่างมาไหว้สักการะทุก ๆ ปีในการขอพรจากเจ้าพ่อนั้น จะมีการจะจุดธูปเหมือนศาลทั่ว ๆ ไป แต่มีพิเศษกว่าที่อื่นคือ นำกระดาดหรือฝ้ายย่นตีไปเผาทำน้ำมันตีให้คนรับประทาน หรือนำไปประพรมสินค้า จะทำให้ค้าขายดี การจัดงานเทศกาลที่สำคัญคือ วันเกิดเจ้าพ่อถือเป็นงานประจำปี ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๙ ของทุก ๆ ปี จะมีคณะกรรมการจัดมหรสพสมโภช ๓ วัน ๓ คืน โดยนายยก แซ่ตั้ง ส.ต.พิชัย แสงอินทร์ เป็นผู้ปกครองสอดส่องดูแล มี นายแบ่งแจ่ง แซ่เล่า เป็นผู้จัดการปกครองศาลเจ้า และมีนายอั้ง แซ่เตี้ย เป็นผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า

พระสงฆ์และบุคลากรสำคัญทางศาสนา อำเภอกอกรพระมีพระสงฆ์ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นที่เคารพเลื่อมใสของชาวโกรกพระสืบมาจนถึงทุกวันนี้ คือ หลวงพ่ออ่อนประวัติหลวงพ่ออ่อน จนทโชโต (พระครูนิภาธรรมคุณ) หลวงพ่ออ่อน วัดบางมะฝ่อ ตำบลบางมะฝ่อ อ.โกรกพระ จ.นครสวรรค์เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นที่เคารพกราบไหว้มาตั้งแต่ปู่ย่าตายายถึงลูกหลานของชาวบางมะฝ่อทุกคน

๓) วัดบางมะฝ่อ

วัดบางมะฝ่อ ตั้งอยู่บ้านบางมะฝ่อ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางมะฝ่อ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งทิศใต้อำเภอกอกรพระ จังหวัดนครสวรรค์ คนเก่าแก่ของหมู่บ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า เป็นหมู่บ้านที่

เกิดขึ้นในราวสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ชื่อบ้านว่า “บางมะฝ่อ” ตั้งชื่อตามต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่บนฝั่งแม่น้ำ ที่อยู่เหนือวัดประมาณ ๒๐๐ เมตร (ปัจจุบันนี้ต้นเงินไร่ร่องรอยแล้ว)ตามทำเนียบกระทรวงศึกษาธิการระบุว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ (ก่อนสร้างกรุงเทพมหานคร ๓ ปี) โดยมีนายฝ้าย นางจันทร์ อุทิศที่ดินก่อสร้างถวายให้ จึงมีชื่อเดิมว่า “วัดจันทร์ป่าฝ้าย” มีเนื้อประมาณ ๓๐ ไร่ ต่อมาน้ำเซาะตลิ่งพังจึงเหลือพื้นที่วัดเพียง ๑๕ ไร่ ๒ งาน ๒๖ ตารางวา ตามโฉนดปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ยังมีพื้นที่ตั้งโรงเรียนอีก ๑ แห่ง ยังไม่ได้ทำโฉนด ส่วนอุโบสถสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ ต่อมาเมื่อมีการปกครองท้องถิ่น จึงได้รับจัดตั้งเป็นตำบล โดยแบ่งจากทิศเหนือลงมาทางใต้สะพานข้ามคลองบางประมุงประมาณ ๖๐๐ เมตร เดิมเรียกว่าบ้านในคลอง เป็นหมู่ที่ ๑ ต่อจากหมู่ที่ ๑ ลงมาจนถึงเขตวัดปัจจุบันเป็นหมู่ที่ ๒ ใต้จากหมู่ ๒ ลงมาเป็นหมู่ที่ ๓ ถัดจากหมู่ที่ ๓ ลงมาอีกประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เป็นหมู่ที่ ๔ และด้านทิศใต้ลงไปจรดหมู่ที่ ๑ ตำบลโกรกพระ เป็นหมู่ที่ ๕ ส่วนทิศตะวันตกจากถนนสายโกรกพระ - นครสวรรค์ เป็นบึงน้ำใสวัดกระจิงงาม (กระจิงหัก) เป็นหมู่ที่ ๖ (ต่อมาหมู่ที่ ๖ ขึ้นกับตำบลศาลาแดง จึงคงเหลือเพียง ๕ หมู่บ้าน ต่อมาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระยาวชิรญาณวโรรสสมเด็จพระสังฆราชเจ้าสมัยนั้นเสด็จตรวจคณะสงฆ์ภาคเหนือ จึงทรงเปลี่ยนชื่อวัดจันทร์ป่าฝ้ายให้ตรงกับชื่อบ้านใหม่ว่า “วัดบางมะฝ่อ” เหมือนกับทรงเปลี่ยนชื่อวัดโพธิ์ลังกาเป็นชื่อ วัดโกรกพระใต้ วัดหัวเมืองเป็นชื่อวัดนครสวรรค์เป็นอาทิ เจ้าอาวาสที่ปกครองวัดบางมะฝ่อคันประวัติได้เพียง ๙ รูป คือ ๑ พระอาจารย์ทับ ๒ พระอาจารย์สอน ๓ พระอาจารย์อ่อน จนทโชโต ดำรงตำแหน่ง แต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ๔ .พระอาจารย์จันทร์ อนุถกโม ๕. พระอาจารย์ชื่น ๖. พระอาจารย์ชู ๗. พระอธิการน้อย ๘ .พระมหาทองใบ ๙. พระสอง ๑๐ พระปลัดสว่าง สุทธิญาณ รูปนี้ได้ย้ายเสนาสนะให้เข้ารูปแบบปัจจุบัน สร้างอาคารเรียนปริยัติธรรม สร้างถ้ำน้ำประปา อย่างละ ๑ ที่ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูนิภาธรรมคุณ องค์ปัจจุบันคือ รูปที่ ๑๑ พระอธิการบุญชู ปสนโน ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่ “พระครูนิภาธรรมสาร” ได้เริ่มบูรณะพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ศาลาเอนกประสงค์ (ศาลายูรยาตร) และสร้างหอรบขัง, กำลังก่อสร้างศาลาตั้งศพเสร็จแล้วประมาณ ๙๐% เจ้าอาวาสองค์ที่ ๓ ที่วางรากฐานแก่วัดบางมะฝ่อ ที่รูปแบบอย่างในปัจจุบันด้านนอกรวม ได้ซ่อมพระวิหาร สร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ วางแผนผังรูปวัดไว้จนถึงปัจจุบัน ด้านการศึกษา ได้อุปถัมภ์การเปิดสอนโรงเรียนประถมศึกษา บนศาลาการเปรียญได้เปิดการสอนวิชาปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรมและบาลีขึ้นเป็นครั้งแรกในจังหวัด โดยสอนด้วยตนเอง มีศิษยานุศิษย์จากสำนักนี้ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญหลายท่าน ได้รับตำแหน่งอุปัชฌาย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ในราชทินนามว่า “พระครูนิภาธรรมคุณ” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จัดเป็นราชทินนามรูปแรกในตำแหน่งนี้ ท่านได้ถึงแก่มรณภาพเมื่อ ๖ กันยายน ๒๔๘๑ ชาวบ้านและศิษยานุศิษย์ยังบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานวันคล้ายมรณภาพทุกปี เป็นเจ้าอาวาสที่นับถือของชาวบ้านจนถึง

ปัจจุบันจึงคำขวัญประจำหมู่บ้านว่า “ บ้านบางมะฝ่อ เหล่ากอคนดี ประเพณีข้าวแช่กล้วยหอมแน่นใหญ่สุด ละครมกรอบหวาน ลูกหลานหลวงพ่่อ่อน”^{๔๑}

โบราณสถาน – โบราณวัตถุ วัดบางมะฝ่อ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ เป็นวัดที่เก่าแก่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนบ้านบางมะฝ่อ แต่เดิมชื่อ วัดจันทรป่าฝ้าย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อให้ตรงกับชื่อหมู่บ้านเรียกกันว่า วัดบางมะฝ่อดังปรากฏภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในสมัยเก่า ภายในวิหาร เช่นภาพพุทธประวัติ ภาพพระเวสสันดร กัณฑ์ฉกษัตริย์ บนศาลาการเปรียญวัดบางมะฝ่อ ภาพเขียนพระเจ้า ๑๐ชาติบนผาผนังอุโบสถ ซึ่งกรมศิลปากรได้ทำการสำรวจแล้วขณะนี้อยู่ในระหว่างการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน^{๔๒} วัดบางมะฝ่อ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ เป็นวัดที่เก่าแก่ที่ตั้งอยู่ที่บ้านบางมะฝ่อหมู่ที่ ๒ ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ เดิมชื่อวัดจันทรป่าฝ้าย ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อให้ตรงกับชื่อหมู่บ้าน เรียกกันว่า วัดบางมะฝ่อ ดังปรากฏภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังในสมัยเก่า (สันนิษฐานว่าเขียนในสมัยรัชกาลที่ ๕) ภายในวิหารเช่นภาพพุทธประวัติ ภาพพระเวสสันดร กัณฑ์ฉกษัตริย์ บนศาลาการเปรียญวัดบางมะฝ่อ ภาพเขียนพระเจ้า ๑๐ ชาติบนผาผนังอุโบสถ ซึ่งกรมศิลปากรได้ทำการสำรวจแล้วขณะนี้อยู่ในระหว่างการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

จิตรกรรมฝาผนังวัดบางมะฝ่อ สันนิษฐานว่าเขียนในสมัยรัชกาลที่ ๕ สังเกตได้จากเป็นภาพเขียนที่มีลักษณะการใช้รูปแบบศิลปะตะวันตกเข้ามาผสมผสานที่มีลักษณะตานกมอง แต่มีระยะใกล้ไกล ส่วนที่อยู่ใกล้จะโตกว่าและค่อย ๆ เล็กลงตามระยะที่อยู่ไกล จิตรกรรมฝาผนังวัดบางมะฝ่อนี้ ดูเหมือนว่าน่าจะมีช่างเขียน ๒ กลุ่ม รูปภาพที่อยู่ในวิหารยังมีอีกรูปแบบโบราณ คือแบบครุ ดูจากการใช้สีมีสีน้อย และเขียนใช้สีที่มีโทนสว่าง เพราะอยู่ในอาคารที่ทึบมืด การใช้สีโทนสว่างทำให้ดูชัดขึ้น และบรรยากาศภายในวิหารจะไม่มีมืด ส่วนภาพที่อยู่ในโบสถ์สันนิษฐานเขียนหลังจากภาพที่อยู่ในวิหารเพราะมีหลายสี และเป็นสีที่สดใส ส่วนรูปแบบก็เป็นแบบเดียวกับภาพในวิหารคือ มีระยะใกล้ ไกล แบบเดียวกับศิลปะตะวันตก ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบางมะฝ่อคงเป็นฝีมือช่างชาวบ้านที่ได้ฝึกหัดและได้เรียนรู้ศิลปด้านนี้ แต่คงไม่ใช่ช่างหลวง เพราะดูได้จากการเขียนต้นไม้ส่วนมากเป็นการเขียนแบบกระทุ้งทั้งหมด ต้นไม้ทุกต้นจะเป็นไม้ชนิดเดียวกัน แต่ช่างจะเขียนภาพต้นไม้ในระยะใกล้ ไกล เพื่อให้สวยงามตามยุคสมัยทางด้านสถาปัตยกรรม จะเป็นปราสาท บ้านเรือน ศาลา กำแพง ชุมประตู่ ก็จะเขียนแบบง่าย ๆ แล้วใช้สีดำตัดเส้นเน้นให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่รูปแบบก็แปลกดี แต่ขาดความละเอียดรูปแบบเน้นเพียงแต่ให้รู้ว่ามหาปราสาทกำแพง ฯลฯ ตัวละครบางรูปก็ยังเป็นในลักษณะดั้งเดิม แบบเรียบตัดเส้นเขียนด้านข้าง ด้านบน ด้านตรง แต่บางรูปที่เด่นและแปลงจากรูปแบบโบราณก็คือการเขียนหันหลัง ให้เห็นส่วนด้านหลังเป็นรูปแบบสมัยใหม่ยุคหลังส่วน

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูนิยมธรรมสาร(บุญชู ปสนโน) เจ้าอาวาสวัดบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๙.

^{๔๒} <https://blog.eduzones.com/yimyim/๓๔๐๕.1สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.>

องค์ประกอบ ช่างเขียนได้จัดองค์ประกอบสวยงามมาก ได้เขียนขีดหินต้นไม้ในตำแหน่งที่วางสลับกับพื้นดิน แม่น้ำ ลำคลอง เป็นแบบเหมือนธรรมชาติจริง ๆ ต้นไม้บางกลุ่มก็ไปเขียนไว้หลังมหาปราสาท หรือสถาปัตยกรรมเด่นขึ้น

สถาปัตยกรรม บางหลังก็เขียนแบบบ้านเรือน ๒ ชั้น นี่ก็ชี้ให้เห็นว่า เป็นบ้านเรือนยุคหลัง ส่วนนกกลวกลายเป็นลวดลายสมัยรัตนโกสินทร์ ดูได้จากเงาใบและยอดลายไม้สะบัดมาก ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้พอสรุปได้ว่า จิตรกรรมฝาผนังวัดบางมะฝ่อ ทั้งที่วิหารและที่โบสถ์ น่าจะเขียนในสมัยรัชกาลที่ ๕

๔) วัดเกาะหงษ์

วัดเก่าแก่โบราณอายุกว่า ๒๐๐ ปีที่ตั้งอยู่กลางชุมชนชาวมอญที่มีมาตั้งแต่พ.ศ.๒๓๓๖ แห่งนี้ เต็มไปด้วยความน่าสนใจมากมาย ตั้งแต่พระวิหารที่สร้างขึ้นตามศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภายในนั้นงดงามด้วยภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปเทพชุมนุมหลายองค์ที่วาดต่อเนื่องกันตามแบบงานจิตรกรรมสมัยอยุธยา นอกจากนี้ยังมีรอยพระพุทธรูปบาทจำลองซึ่งปรากฏอยู่บนฝาผนัง จิตรกรรมไทยบนสมุดช่อยัชฌายาอมูญที่มีภาพประกอบ และการลงรักปิดทองสวยงามมาก ทั้งนี้ มีเรื่องเล่าว่า ในการเสด็จประพาสต้นทางเหนือของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จฯ ผ่านมาถึงวัดบ้านเกาะหรือวัดเกาะหงษ์แห่งนี้ พระองค์ทอดพระเนตรพระสังกัจจายน์ยืนมือกุมทอ้งภายในวิหาร ทรงพอพระทัยเป็นอันมากจึงขอเชิญพระสังกัจจายน์องค์นี้ไป แล้วพระราชทานทรัพย์จำนวน ๑ ชั่ว (๘๐ บาท) เพื่อให้จัดสร้างขึ้นใหม่แทนองค์เดิม ซึ่งก็คือองค์ที่เห็นในปัจจุบัน นอกจากนี้เมื่อมาถึงวัดเกาะหงษ์แล้ว ทุกคนต้องได้รู้จัก “การเหยียบฉ่า” ซึ่งเป็นการรักษาโรคด้วยวิธีโบราณและสร้างชื่อเสียงให้กับวัดโดยเป็นการรักษาที่หมอจะนำเท้าจุ่มสมุนไพรแล้วนำไปเหยียบแผ่นเหล็กที่เผาไฟจนร้อนจัด ขณะเหยียบเหล็กจะเกิดเปลวไฟลุกท่วมเท้าเสียงดัง “ฉ่า” จากนั้นก็ใช้เท้าที่เหยียบแผ่นเหล็กร้อนๆ นั้นมาเหยียบตรงบริเวณที่มีอาการเจ็บป่วยของผู้เข้ารับการรักษา นับเป็นความมหัศจรรย์ของภูมิปัญญาไทยสมัยโบราณ ซึ่งการเหยียบฉ่านี้มีการสืบทอดกันมากว่าร้อยปีเลยทีเดียว^{๔๓}

การเหยียบฉ่าเพื่อรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต ปวดเมื่อยตามแขนขา หรือตามร่างกาย ด้วยการที่พระหมอจะเอาเท้าเหยียบยาสมุนไพรหรือน้ำมันยาแล้วเหยียบลงไปบนแผ่นเหล็กที่เผาไฟจนแดงร้อนจัด หรือใช้เท้าลนไฟถ่านไฟร้อนจัดแล้วเหยียบลงบนคนไข้ จนเกิดเสียงดัง ‘ฉ่า’ คนไข้ที่มีในสมัยก่อนเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องการ ‘เหยียบฉ่า’ และการรักษาแผนสมุนไพร ไสยศาสตร์ รตนน้ำมันต์ และคาถาอาคม เป็นวัดที่มีพระภิกษุที่เป็นที่เคารพศรัทธาของเหล่าข้าราชการและประชาชนทั่วไปนั้น

^{๔๓} <http://thai.tourismthailand.org> .[สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

เดิมที่อยู่ที่วัดพระพรามค์เหลือง ต.น้ำอ้อย อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ นับตั้งแต่หลวงพ่อดำ หลวงพ่อสี จนถึงหลวงพ่อเงิน เป็นพระเกจิชื่อดังในสมัยนั้นทั้งนี้ พระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๕) เสด็จฯ มาถึงวัดพระพรามค์เหลือง ถึง ๓ ครั้ง ในการเสด็จประพาสต้นทางภาคเหนือ ครั้งที่ ๑ เมื่อ ร.ศ.๑๒๐ ตรงกับวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๔๔ ในเวลา ๔ โมงเย็น ทอดพระเนตรพระอุโบสถ และกฐินที่เป็นฝีมือช่างชาวจีนสร้างไว้ และทรงสนพระราชหฤทัยการ 'เหยียบฉ่า' โดยหมอมจีน ครั้งที่ ๒ ใน ร.ศ.๑๒๕ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๔๔๙ หลังจากหลวงพ่อเงินมรณภาพ ไม่มีพระเกจิอาจารย์รูปใดสืบทอดวิชาอาคมนี้ ในที่สุดการเหยียบฉ่าก็สูญไปจากวัดท่าพระพรามค์เหลือง แต่วิชานี้ไม่ได้สูญหายไปเสียเลยทีเดียว เพราะมีผู้รับการสืบทอดโดยหลวงพ่ออินทร์ อดีตเจ้าอาวาสวัดเกาะหงษ์ ซึ่งเรียนวิชาจากหลวงพ่อกัน สหธรรมิกของหลวงพ่อเงิน วัดพระพรามค์เหลือง จากนั้นก็ถ่ายทอดมาถึงหลวงพ่อบุญชู เจ้าอาวาสวัดเกาะหงษ์รูปปัจจุบัน

และการเหยียบฉ่าที่วัดเกาะหงษ์ ก็จะมีสภาพเดียวกับที่วัดพระพรามค์เหลือง ด้วยเหตุว่า “ไม่มีพระรูปใดที่จะสืบทอดแพทย์แผนพระจากหลวงพ่อบุญชู” “อย่าว่าแต่พระที่บวชในพรรษาที่ผ่านมาเลย เอาเป็นว่าพระที่วัดแห่งนี้ตั้งแต่เอาตมาเหยียบฉ่ารักษาโรคไม่มีพระรูปใดที่จะสนใจเรียนเลย มีแต่พระจากต่างวัด จากต่างจังหวัด รวมทั้งชาวบ้านจากต่างถิ่นมาเรียนวิชานี้ อย่างกับสุภาษิตไทยที่ยังคงใช้ได้อยู่เสมอ คือ ไกล่เกลื่อกินต่าง” นี่คือคำบอกเล่าของหลวงพ่อบุญชู กว่า ๔๐ ปี ที่หลวงพ่อบุญชูรักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาตเหยียบฉ่า มีผู้ป่วยนับหมื่นๆ คนที่ผ่านเท้าหลวงพ่อ ทั้งนี้ หลวงพ่อได้รักษาฟรี ไม่เคยเรียกร้องสักบาท ไม่มีแม้กระทั่งค่าขันขูดขูด แต่เมื่อใครหายก็กลับมาทำบุญเอง ทั้งทอดกฐินและถวายผ้าป่า ปัจจัยที่ได้จากกฐินมนต์ จากไปเทศน์ก็นำไปซื้อสมุนไพรมาปรุงเป็นตัวยา เพราะท่านคิดอยู่เสมอว่า อโรคยา ปรมา ลาภา หมายถึง ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ ซึ่งเป็นความปรารถนาของทุกคน เมื่อเป็นโรคก็เป็นทุกข์เหมือนกับตกนรกทั้งเป็น เมื่อพ้นจากโรคก็เป็นสุขเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น^{๔๔}

ขณะเดียวกัน ผู้ที่มาให้หลวงพ่อเหยียบฉ่าไม่ต้องนัดวันล่วงหน้า ไม่ต้องเข้าคิว มาเมื่อไรก็เจอเมื่อนั้น ด้วยเหตุที่ว่า หลวงพ่อบุญชูจะทิ้งวัดไปไหนไม่เกินชั่วโมง ไม่เคยปล่อยให้คนไขรอ เพราะท่านให้ความสำคัญต่อการรักษาเป็นอันดับแรก ส่วนกฐินมนต์เป็นอันดับรองๆ ลงมา ถ้ากฐินมนต์ไปเหยียบนอกสถานที่ ท่านจะตอบปฏิเสธ ด้วยเหตุเดียว คือ “เดียวคนมาวัดรอแก้” ส่วนประเด็นที่มีคนบอกว่า "การรักษาโรคไม่ใช่หน้าที่ของพระ เพราะการแพทย์แผนปัจจุบันเจริญแล้ว" หลวงพ่อชู้ตอบสวนมาว่า คนที่พูดคือคนไม่รู้จักพระ ไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ศาสนา สมัยก่อนอะไรก็อยู่และเกิดจากวัดทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ วิชาช่าง งานศิลปะ รวมทั้งการรักษาโรค ตั้งแต่เกิดไปจนตายก็ได้ พอการแพทย์แผนปัจจุบันรุ่งเรือง ก็ล้มการแพทย์แผนโบราณ แต่เมื่อการแพทย์แผน

^{๔๔} สัมภาษณ์ หลวงพ่อใบฎีกาบุญชู อินทสโร เจ้าอาวาสวัดเกาะหงษ์ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๙.

ปัจจุบันใช้ไม่ได้ผล ก็กลับมาพึ่งการแพทย์แผนโบราณ อย่างนี้เขาเรียกว่า อยู่กับทองคำ อยู่กับเพชรกลับ แต่กลับไม่รู้คุณค่าของมันเลย มันสมควรที่จะปล่อยให้ทองคำและเพชรหายไป ระหว่างเหยียบฉ่า อาตมาจะสอดแทรกธรรมะให้แก่ผู้มารักษาด้วย โดยเฉพาะธรรมข้อที่ว่า 'อโรคยา ปรมา ลาภา' สำหรับแนวทางการถ่ายทอดวิชาเหยียบฉ่าของหลวงพ่อบุญชูนั้น ท่านยึดแนวของหลวงปู่อินทร์ คือถ่ายทอดให้ผู้สนใจใคร่อยากรู้ทุกอย่าง โดยไม่ปิดบังเลยสักอย่าง เพราะท่านเชื่อว่า คนเราอยู่ได้ไม่เกินร้อยปีก็ตายกันหมด ส่วนที่เกินร้อยก็มีอยู่ไม่เท่าไร วิชาเหล่านี้มีค่ามหาศาลยิ่งนัก มันสมควรอยู่เป็นสมบัติของมนุษยชาติ ถ้าปิดหรือเก็บไว้มันก็ตายตามตัวเราไปเท่านั้นเอง ทั้งนี้ หลวงปู่อินทร์มักสอนเสมอๆ ว่า ใครอยากเล็กให้หามาใส่ ใครอยากใหญ่ให้ถ่ายออก ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ตกทอดมาถึงรุ่นเรา เพราะพระพุทธองค์ทรงถ่ายทอดให้สาวกลงมาตามลำดับชั้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่า ถ้าอยากให้อะไรคงอยู่บนผืนโลกต้องบอก ต้องประกาศให้คนหมู่มากรู้ เพื่อจะได้ช่วยรักษาสমบัติอันล้ำค่าไว้ “ถ้าหลวงพ่อมรณภาพไป การเหยียบฉ่าที่วัดนี้อาจจะสูญไป แต่ที่วัดอื่นอาตมาเชื่อว่าต้องมีแน่ เพราะก่อนหน้านี้ การเหยียบฉ่ามีเฉพาะที่วัดพระพรามค์เหลืองเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เหลือที่วัดเกาะหงษ์ ส่วนที่วัดพระพรามค์เหลืองไม่มี ต่อไปอาจจะไปตั้ง หรือทำชื่อเสียงให้วัดอื่น ก็ไม่เป็นไร เพราะถือว่าวิชายังอยู่ เช่นที่จันทบุรี กาญจนบุรี กำแพงเพชร และปทุมธานี ด้วยเหตุนี้ อาตมาจึงอยากฝากบอกถึงพระทุกรูปว่า พระที่จะไปตั้งจะมีชื่อเสียงโดยไม่มีความรู้ทางเบรียญธรรม หรือมีสมณศักดิ์ทางการปกครอง ต้องมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้คาถาต่างๆ ซึ่งไม่เกินวิสัยของพระ” หลวงพ่อบุญชูพูดทิ้งท้าย "ก่อนหน้านี้ การเหยียบฉ่ามีเฉพาะที่วัดพระพรามค์เหลืองเท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้เหลือที่วัดเกาะหงษ์ ส่วนที่วัดพระพรามค์เหลืองไม่มี ต่อไปอาจจะไปตั้ง หรือทำชื่อเสียงให้วัดอื่น อย่างกับสุภาษิตไทยที่ยังคงใช้ได้อยู่เสมอ คือ ไกล่เกลือกินต่าง"^{๔๕}

๕) เขาถ้ำพระ

ตั้งอยู่ที่หมู่ ๘ ตำบลเนินศาลา ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๓๘ กม. ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๒๐ กม. ตามถนนสายโกรกพระ-ทัพทัน ทางแยกไปเขาถ้ำพระระยะทางประมาณ ๔ กม. เป็นถนนลูกรังภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย และพระพุทธรูป ในเทศกาลสงกรานต์ประชาชนในท้องถิ่นจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปนมัสการเป็นจำนวนมาก จากเชิงเขามีบันไดคอนกรีตประมาณ ๑๐๐ ขั้น ขึ้นสู่ปากถ้ำ เมื่อขึ้นไปบนยอดเขาสามารถมองเห็นภูมิประเทศที่สวยงามของอำเภอโกรกพระ

การเดินทาง : ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๐๐๕ สายนครสวรรค์-อำเภอโกรกพระ ระยะทางประมาณ ๑๖ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปตามทางสายโกรกพระ-ทัพทัน ระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

^{๔๕} <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/๘๐๕๔๑>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

เลียวย้ายเข้าถ้ำพระ ประมาณ ๔ กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง รวมระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๓๐ กิโลเมตร

ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ศิลปากร ลงตรวจวัดถ้ำโบราณนครสวรรค์ คาด เป็นยุคหินใหม่ อายุ ๓,๐๐๐ ปีเจ้าหน้าที่จากสำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี ได้เดินทางลงพื้นที่ ม.๖ ต.นากลาง อ.โกรกพระ จ. นครสวรรค์ เพื่อตรวจสอบวัดถ้ำโบราณ และโครงกระดูกมนุษย์ ที่ถูกขุดพบในพื้นนาของ นายวสันต์ ชันติวงศ์แล้ว ในเบื้องต้น เจ้าหน้าที่สันนิษฐานว่า วัดถ้ำโบราณดังกล่าว น่าจะมีอายุอยู่ราว ๆ ยุคหินใหม่ หรือประมาณ ๓,๐๐๐ ปี ซึ่งหลังจากนี้ จะได้นำตัวอย่างวัดถ้ำโบราณเข้าเครื่องสแกนเพื่อหาอายุที่แน่นอนอีกครั้ง และคาดว่าจะมีวัดถ้ำโบราณที่ยังฝังอยู่ใต้ดินอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งสำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี จะได้วางแผนการขุดค้นและเก็บรักษาร่วมกับชาวบ้านต่อไป

๒.๔.๖ โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในอำเภอตากฟ้า ๑ แห่ง

๑) แหล่งโบราณคดีอำเภอตากฟ้า

คำว่า "ตากฟ้า" มีที่มาว่า เดิมอำเภอตากฟ้าเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ปกคลุมโดยทั่วไป มีลานว่างซึ่งมีแสงแดดส่องถึง ไก่ฟ้าชอบมาเล่นแสงแดด พวกพรานป่าเห็นจึงเรียกบริเวณลานว่างนี้ว่า "ลานไก่ฟ้า" และเมื่อชาวบ้านเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณนี้ ได้นำผ้าไปตากที่ลานเพราะมีแสงแดดส่องถึง เลยเรียกติดปากว่า "ลานตากผ้า" และเมื่อเวลาผ่านไปชื่อเรียกดังกล่าวก็กลายเป็นลานตากฟ้า จนในที่สุดจึงได้ชื่อว่า "ตากฟ้า" มาจนถึงปัจจุบัน มีโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ ถ้ำพระ, บ้านเขาดินแดง, บ้านพูนิมิตร,บ้านหนองใหญ่ (ไร่นายจวง คงสะอาด), บ้านหนองใหญ่ (ไร่นายเสน่ห์ น่วมภักดี),เนินโบราณสถานบ้านพูนิมิตร, บ้านซอนทุเรียน (ไร่นายนงค์ สมสุด), บ้านพูนกยูง,แหล่งโบราณคดีบ้านพุ่มเฒ่า, บ้านพุกำแพง (ไร่นางสำรวย บุญญาติพงษ์), บ้านพุกำไล, วัดถ้ำพรสวรรค์, บ้านเขากา, บ้านซบตะเคียน, บ้านพุกม้น (ไร่นายเล็ก เอมเปรม), บ้านพุกาม ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

จากหลักฐานทางโบราณคดี จังหวัดนครสวรรค์เป็นดินแดนที่มีความเจริญมายาวนาน ตั้งแต่ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงยุคปัจจุบัน ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานประมาณ ๓๐๐๐ - ๒๗๐๐ ปีมาแล้ว จากแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง อำเภอตากฟ้า บ้านพุกม้น บ้านพุก้างิ้ว บ้านจันเสนในอำเภอตากฟ้า บ้านหนองใหญ่ บ้านพูนิมิตร บ้านซบตะเคียน ในอำเภอตากฟ้า แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มากกว่า ๑ สมัย โบราณวัตถุที่ขุดพบมีหลายประเภท ส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องประดับที่ทำด้วยหินขัด ดินเผา เปลือกหอยทะเล สัริด และเหล็ก บางแห่งก็มีการอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ คือ สมัยทวารวดี เช่นที่จันเสน เป็นต้น ชุมชนสมัยก่อน

ประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักเป็นชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็ก รู้จักถลุงโลหะ และหล่อสำริดมาทำเครื่องมือเครื่องใช้ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งโลหะสำคัญคือ ทองแดงและเหล็ก ซึ่งมีอยู่ที่เขาวงพระจันทร์ เขาทับควายในเขตอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และบริเวณเขาแม่เหล็กในเขตอำเภอยุหาคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ชุมชนเหล่านี้มีการติดต่อสัมพันธ์ และร่วมวัฒนธรรมกับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์อื่น ๆ ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย

จากการสำรวจด้วยภาพถ่ายทางอากาศ ประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ได้พบชุมชนโบราณสมัยทวารวดีมากกว่า ๒๐ เมือง กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครสวรรค์ เช่น จันเสน ในพื้นที่อำเภอตากาลี เมืองบน ในพื้นที่อำเภอยุหาคีรี เมืองทัพชุมพล ในพื้นที่อำเภอเมือง ฯ เมืองคอนคา เมืองหัวถนน ในพื้นที่อำเภอท่าตะโก และเมืองดงแม่นางเมือง ในพื้นที่อำเภอบรรพตพิสัย เป็นต้น ได้พบร่องรอยของเมืองที่มีคูน้ำคันดิน ทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น สระน้ำ ตลอดจนโบราณสถาน และโบราณวัตถุ อยู่ในที่ตั้งของเมืองต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว มีความคล้ายคลึงกับเมืองสมัยทวารวดีอื่น ๆ เช่น อุทอง พงตึก นครปฐม เป็นต้น

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตำบลตากฟ้า ที่บ้านหนองใหญ่ บ้านพุนิมิตร บ้านเขาดินแดง พบเศษภาชนะมีเคลือบน้ำดินสีแดง แม่พิมพ์ดินเผา แวดินเผา ตุ๊กตาดินเผารูปวัว ขวานหินขัด กำไลเปลือกหอยทะเลเครื่องมือเหล็กประเภทขวานมีบ้อง ภาชนะดินเผาทรงพาน หม้อที่บางใบเคลือบน้ำดินสีแดง ภาชนะดินเผารูปวัว ภาชนะดินเผาประเภทหม้อ ขามมีลายเชือกทาบ เคลือบน้ำดินสีแดง

๑. ตำบลสุขสำราญ ที่บ้านเขากา บ้านพุ่มมั่น บ้านพุ่มขาม บ้านซับตะเคียน พบภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง ลูกปัดหินและแก้ว ภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ตะกรันแร่จากการถลุงโลหะ ภาชนะดินเผาทางขามอ่าง หม้อมีฐานลายเชือกทาบ กำไลหินและแกนหิน แวดินเผา ตำบลสุขสำราญเป็นหนึ่งในจำนวน ๗ ตำบลในเขตอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอตากฟ้าห่างจากตัวอำเภอตากฟ้าประมาณ ๖ กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดนครสวรรค์ประมาณ ๗๕ กิโลเมตร ในสมัยก่อนนั้นบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของบ้านสุขสำราญ ในปัจจุบันนี้เป็นบริเวณที่มีลักษณะเป็นโคกบนโคกนี้จะมีต้นลานจำนวนมาก ด้านข้างจะเป็นลำธารซึ่งมีน้ำไหลตลอดทั้งปีและมีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่โดยรอบพวกพรานป่าได้เข้ามาล่าสัตว์ในบริเวณนี้ว่า"โคกลาน"ระยะต่อมาจึงมีประชาชนเข้ามาปลูกเรือนอาศัยในบริเวณนี้เมื่อมีการจัดตั้งตำบลตากฟ้าชื่อโคกลานจึงเปลี่ยนเป็นชื่อ "บ้านโคกสำราญ" ในประมาณปี พ.ศ.๒๕๑๓ ตำบลตากฟ้าถูกยกเป็นกิ่งอำเภอตากฟ้าจึงถูกเปลี่ยนชื่อเป็น "บ้านสุขสำราญ" เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๙ ราชทรงมหาดไทยได้มีประกาศให้สภาตำบลสุขสำราญ เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลสุขสำราญ ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารท้องถิ่นอย่างหนึ่งสภาพทั่วไปมีพื้นที่ทั้งหมดจำนวน ๔๕,๐๗๕ ไร่ คิดเป็น ๖๘.๑๒ ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศ ตำบลสุขสำราญ มีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม สลับกับเชิงเขา

ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน สภาพดินในพื้นที่โดยทั่วไปเป็นดินลูกรังและดินร่วนปนทรายอำเภอตากฟ้า พบโบราณวัตถุหลายแห่ง ดังนี้

๒. บ้านหนองใหญ่ ตำบลตากฟ้า พบเศษภาชนะมีเคลือบน้ำดินสีแดงและลายเชือกทาบ แม่พิมพ์ดินเผาที่ใช้ในงานโลหะกรรม (สำริด) ขวานหินขัด ขวานหินของกำไล แวดินเผา (เครื่องช่วยปั้นด้าย) และตุ๊กตาดินเผารูปวัว

๓. บ้านพุนิมิต ตำบลตากฟ้า พบขวานหินขัด กำไลเปลือกหอยทะเล เครื่องมือเหล็ก ประเภทขวานมีบ้อง ภาชนะดินเผาทรงพาน หม้อ บางใบเคลือบน้ำดินสีแดงและภาชนะดินเผารูปวัว

๔. บ้านเขาดินแดง ตำบลตากฟ้า พบภาชนะดินเผาประเภทหม้อขาม มีลายเชือกทาบ เคลือบน้ำดินสีแดง

๕. บ้านเขาภา ตำบลสุขสำราญ พบภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง มักจะฝังไว้ในหลุมศพร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์ และลูกปัดหิน

๖. บ้านพุกมื่น ตำบลสุขสำราญ พบภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ลายเคลือบน้ำดินสีแดง และตะกรันแร่จากการถลุงโลหะ

๗. บ้านพุกขาม ตำบลสุขสำราญ พบภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ และเคลือบน้ำดินสีแดง

๘. บ้านซับตะเคียน ตำบลสุขสำราญ พบภาชนะดินเผาทรงชามอ่าง หม้อมีฐานลายเชือกทาบ และเคลือบน้ำดินสีแดง กำไลหินและแกนหิน แวดินเผา ลูกปัดหินและแก้ว ตะกรันจากการถลุงเหล็ก

๙. บ้านพุกำแพง ตำบลลำพยนต์ พบแกนหินขัด และภาชนะดินเผาลายเชือกทาบและขูดขีด

๑๐. บ้านพุกำไย ตำบลลำพยนต์ พบขวานหินขัด กำไลหินและแกนกำไล ภาชนะดินเผา ลายเชือกทาบ ขูดขีด และเคลือบน้ำดินสีแดง ๑๑. บ้านขอนทุเรียน บ้านพุกยุง ตำบลพุกยุง พบภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ลายขูดขีด และเคลือบน้ำดินสีแดง หินลับ ตามหลักฐานการค้นพบโบราณวัตถุเหล่านี้แสดงว่าแหล่งโบราณคดีในเขตอำเภอตากฟ้า อาจจะถูกกำหนดอายุระหว่าง ๔,๕๐๐-๒,๗๐๐ ปี ยกเว้นแหล่งบ้านซับตะเคียน ที่พบว่ามี การถลุงโลหะและลูกปัดแก้ว น่าจะร่วมสมัยกับเมืองจันเสน แหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่เป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่สามารถผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับได้เอง จากหลักฐานแกนกลางของกำไลทั้งที่ทำจากหินและเปลือกหอยทะเลและขวานหินขัด

นอกจากนี้ เมื่อเข้าสู่ชุมชนสมัยโลหะก็มีการผลิตของใช้ได้เอง เพราะได้พบแม่พิมพ์และตะกรันแร่ที่เกิดจากการถลุงโลหะเหล็ก อีกแหล่งหนึ่ง คือ แหล่งโบราณคดีบ้านพุกขาม ตำบลพุกยุง เป็นลักษณะแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ในที่ราบลอนลูกคลื่น เช่นเดียวกับแหล่งที่กล่าวมาในตอนต้น มีแหล่งน้ำสำคัญ คือ ห้วยพุกขาม แหล่งโบราณคดีแห่งนี้พบโดยบังเอิญจากการไถพื้นที่เพื่อทำการเกษตร

โบราณวัตถุส่วนใหญ่เป็นภาชนะดินเผาทรงกลมมีเชิง ภาชนะทรงพานชนิดต่าง ๆ ภาชนะทรงบาตร พระ ขวานหินขัด กำไลหินและกำไลเปลือกหอยทะเล โดยฝังไว้กับโครงกระดูกมนุษย์ น่าสังเกตว่าพบ ภาชนะดินเผาทรงกลมมีปุ่มจับ ๓ ปุ่ม ตรงกึ่งกลางลำตัวซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่ค่อยได้พบมากนัก๒ (ภาพ ๓.๖) แหล่งโบราณคดีบ้านพุขามอาจจะกำหนดอายุอยู่ในระหว่างสมัยที่ ๑ และ ๒ ของบ้านใหม่ชัย มงคลประมาณ ๔,๕๐๐-๓,๖๐๐ ปีและ ๓,๖๐๐-๒,๗๐๐ ปี)

๒.๔.๗ โบราณสถานในอำเภอท่าตะโก ๔ แหล่ง

๑) แหล่งโบราณคดีอำเภอท่าตะโก

ปรากฏหลักฐานครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๓ อยู่ที่บ้านเขาน้อย ตำบลท่าตะโก เรียกว่า อำเภอเขาน้อย หรืออำเภอดอนคาไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเพราะเขาน้อยและดอนคาอยู่ติดกันสมัย นั้นนิยมเรียกตำบลที่ตั้งอำเภอ นายอำเภอคนแรกชื่อหลวงมหาดไทย พ.ศ.๒๔๖๐ จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น อำเภอท่าตะโก มีหลวงวรรักษ์บุราริรมย์เป็นนายอำเภอคนแรก^{๔๖} ที่บ้านเขาล้อ พบเครื่องปั้นดินเผา ทรงพาน หม้อก้นกลม ตราประทับดินเผา แวดินเผา เครื่องมือเหล็กแบบต่าง ๆ ได้แก่ ขวาน เสียม ใบหอก เคียว ห่วง ชี้แร่ ตะกรันเหล็ก เครื่องมือเหล็ก และหินลับ อายุประมาณ ๒๗๐๐ - ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว

อำเภอท่าตะโกเป็นเมืองเก่าโบราณสมัยทวาราวดีจากการสำรวจหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดี พบว่าเมืองดอนคา เมืองหัวถนน อำเภอท่าตะโก เป็นชุมชนโบราณสมัย ทวาราวดีพร้อมรอยลักษณะของเมืองที่มีคูน้ำคันดิน ทั้งแบบชั้นเดียว และคล้ายคลึงหรือมี ลักษณะร่วมสมัยกับเมืองสมัยทวาราวดีอื่น ๆ นอกจากนี้ตามหลักฐานทางโบราณคดี ยังขุดพบเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่เป็นโลหะและหล่อสำริด พบแว ดินเผา (เครื่องปั้นดินเผา) และเครื่องประดับที่ทำจากเปลือก หอย และหินมีค่า เช่นลูกปัดแก้ว ที่บ้านท่าบ และบ้านเขาล้อปัจจุบันอำเภอท่าตะโกเป็นอำเภอหนึ่งใน ๑๕ อำเภอของจังหวัดนครสวรรค์ มีตราสัญลักษณ์ อำเภอท่าตะโก เป็นรูปทรงข้าวบิณฑ์ มี ลักษณะคล้ายหยดน้ำ หรือ ดอกบัวตูม มีคำขวัญของอำเภอท่าตะโกดังนี้

หลวงพ่อศิลางามเลิศ	ถิ่นกำเนิดนครจำปา
งามสง่าเขาโคกแผ่น	วัฒนธรรมเด่นไทยทรงดำ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเอียง จากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตกสู่บึง บอระเพ็ด มีภูเขาเนินเตี้ยสลับเล็กน้อย สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบค่อนข้างสูง และลาดเอียง

^{๔๖} สุภรณ์ โอเจริญ,ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ ,(กรุงเทพฯ:ม.ป.พ. ๒๕๒๘),หน้า ๘๗.

ลงสูงบึงบอระเพ็ด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ และสำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ มีลำคลองและห้วยที่สำคัญ ได้แก่ ลำคลองท่าตะโก ซึ่งไหลผ่านมาจากเขตอำเภอไพศาลี ผ่านตอนกลางของอำเภอ คือตำบลท่าตะโก ตำบลท่าบง และตำบลวังมหากรลำห้วยธารทหาร ไหลมาจากเขตอำเภอหนองบัวไหลผ่านมาทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอท่าตะโกผ่านตำบลสายลำโพงและตำบลวังใหญ่ลำห้วยท่าตะโก ไหลจากเขตอำเภอไพศาลี ผ่านตำบลดอนคาและตำบลท่าบง ลงลำคลองท่าตะโกนอกจากนี้ยังมีลำห้วยอื่นๆ อีก เช่น ลำห้วยคลองบอน เป็นต้น

๒) แหล่งโบราณคดีบ้านดอนคา

เมืองดอนคา อยู่ที่ตำบลดอนคา อำเภอท่าตะโก ตัวเมืองมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมุมมนเกือบเป็นวงกลม มีคูน้ำคันดิน ตั้งอยู่บนที่ลาดเชิงเขา ทางทิศใต้เขาขวาง และเขาดอนคา บริเวณโดยรอบมีทางน้ำไหลผ่านทางด้านทิศตะวันออกมีห้วยน้ำใสหรือห้วยตะโก ด้านทิศใต้มีห้วยวังแรง และมีคลองปลาหมออยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีการขุดทางน้ำเพื่อเชื่อมต่อกับห้วยวังแรง และคลองปลาหมอ นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ โดยมีแนวคันดินเชื่อมระหว่างเขาโรง และเขาพนมฉัตร คันดินกว้างประมาณ ๒๐- ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร นอกจากนั้นจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทางด้านเหนือของเขาดอนคาและเขาขวาง ยังปรากฏมีแนวสันเขื่อนกั้นน้ำบริเวณบ้านเขาล้อ โดยจะเชื่อมต่อระหว่างเขาขวาง และเขาพนมฉัตร สันเขื่อนกว้างประมาณ ๒๐ - ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร

จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้พบโบราณวัตถุเป็นเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก พบก้อนดินเผาสีแดงสูงประมาณ ๖ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร ด้านหน้าเป็นรูปบุคคลนั่งชันเข่าขวายอยู่บนดอกบัว สวมหมวกยอดแหลม ใส่ต่างหูใหญ่สองข้าง มีอายุอยู่ประมาณ ๑๒๐๐ - ๑๕๐๐ ปีมาแล้ว มีลักษณะเหมือนกับที่พบที่เมืองจันเสน ชาวบ้านเรียกว่า เวตาล หรือ กูเวร^{๔๗}

๓) แหล่งโบราณคดีบ้านเขาล้อ

บ้านเขาล้อ พบเครื่องปั้นดินเผาทรงพาน หม้อก้นกลม トラประทับดินเผา แวดินเผา เครื่องมือเหล็กแบบต่าง ๆ ได้แก่ ขวาน เสียม ใบหอก เคียว ห่วง ขี่แร่ ตะกรันเหล็ก เครื่องมือเหล็ก และหินลับ อายุประมาณ ๒๗๐๐ - ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว

เมืองดอนคา หรือเมือง จำคานคร อยู่ที่ตำบลดอนคา อำเภอท่าตะโก ตัวเมืองมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมุมมนเกือบเป็นวงกลม มีคูน้ำคันดิน ตั้งอยู่บนที่ลาดเชิงเขา ทางทิศใต้เขาขวาง และเขาดอน

^{๔๗} <http://student.nu.ac.th/weeraphong.html>. [สืบค้นวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๙.]

คา บริเวณโดยรอบมีทางน้ำไหลผ่านทางด้านทิศตะวันออกมีห้วยน้ำใสหรือห้วยตะโก ด้านทิศใต้มีห้วยวังแรง และมีคลองปลาหมออยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีการขุดทางน้ำเพื่อเชื่อมต่อกับห้วยวังแรง และคลองปลาหมอ นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ โดยมีแนวคันดินเชื่อมระหว่างเขาโรง และเขาพนมฉัตร คันดินกว้างประมาณ ๒๐- ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร นอกจากนี้จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทางด้านเหนือของเขาดอนคาและเขาขวาง ยังปรากฏมีแนวสันเขื่อนกั้นน้ำบริเวณบ้านเขาล้อ โดยจะเชื่อมต่อระหว่างเขาขวาง และเขาพนมฉัตร สันเขื่อนกว้างประมาณ ๒๐ - ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร

จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้พบโบราณวัตถุเป็นเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก พบก้อนดินเผาสีแดงสูงประมาณ ๖ เซ็นติเมตร กว้างประมาณ ๕ เซ็นติเมตร ด้านหน้าเป็นรูปบุคคลนั่งชันเข่าขวาอยู่บนดอกบัว สวมหมวกยอดแหลม ใส่ต่างหูใหญ่สองข้าง มีอายุอยู่ประมาณ ๑๒๐๐ - ๑๕๐๐ ปีมาแล้ว มีลักษณะเหมือนกับที่พบที่เมืองจันเสน ชาวบ้านเรียกว่า เวตาล หรือ กุเวร

เมืองดอนคา อยู่ที่ตำบลดอนคา อำเภอท่าตะโก ตัวเมืองมีรูปทรงสี่เหลี่ยมมุมมนเกือบเป็นวงกลม มีคูน้ำคันดิน ตั้งอยู่บนที่ลาดเชิงเขา ทางทิศใต้เขาขวาง และเขาดอนคา บริเวณโดยรอบมีทางน้ำไหลผ่านทางด้านทิศตะวันออกมีห้วยน้ำใสหรือห้วยตะโก ด้านทิศใต้มีห้วยวังแรง และมีคลองปลาหมออยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีการขุดทางน้ำเพื่อเชื่อมต่อกับห้วยวังแรง และคลองปลาหมอ นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ โดยมีแนวคันดินเชื่อมระหว่างเขาโรง และเขาพนมฉัตร คันดินกว้างประมาณ ๒๐- ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร นอกจากนี้จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ทางด้านเหนือของเขาดอนคาและเขาขวาง ยังปรากฏมีแนวสันเขื่อนกั้นน้ำบริเวณบ้านเขาล้อ โดยจะเชื่อมต่อระหว่างเขาขวาง และเขาพนมฉัตร สันเขื่อนกว้างประมาณ ๒๐ - ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร

จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้พบโบราณวัตถุเป็นเศษภาชนะดินเผาเป็นจำนวนมาก พบก้อนดินเผาสีแดงสูงประมาณ ๖ เซ็นติเมตร กว้างประมาณ ๕ เซ็นติเมตร ด้านหน้าเป็นรูปบุคคลนั่งชันเข่าขวาอยู่บนดอกบัว สวมหมวกยอดแหลม ใส่ต่างหูใหญ่สองข้าง มีอายุอยู่ประมาณ ๑๒๐๐ - ๑๕๐๐ ปีมาแล้ว มีลักษณะเหมือนกับที่พบที่เมืองจันเสน ชาวบ้านเรียกว่า เวตาล หรือ กุเวร

พนมฉัตรเป็นชื่อของภูเขาลูกหนึ่งในจำนวน ๗ ลูกของหมู่บ้านเขาล้อ หรือชาวบ้านในระแวกนี้เรียกว่าเขาผู้ใหญ่เนื่องจากความใหญ่โตและความสูงที่มีมากกว่าภูเขาลูกอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณนี้ บนยอดของเขพนมฉัตรมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ มณฑปและศาลาจัตุรมุขประจำทิศหลักทั้ง ๔ ทิศ คือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศใต้ นอกจากนี้ ทั้งมณฑปและศาลาจัตุรมุข ได้บรรจุองค์พระบรมสารีริกธาตุที่มีคุณค่าและไม่สามารถประเมินค่าได้ หากใครไปอำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ อยากรู้ทัศนียภาพที่สวยงามของอำเภอท่าตะโกทั้งอำเภอ ทุ่งนาที่มีต้นข้าวขึ้นเขียวขจี

ดูจเหมือนใครนำพรมผืนใหญ่มาลาดปูไว้ และสามารถมองเห็นบึงบอระเพ็ดที่ไกลออกไปลิบ ๆ ทางด้านทิศตะวันตกของเขาพนมฉัตร ท้องฟ้าที่มีสีครามสดใส เป็นทัศนียภาพที่งดงามเกินคำบรรยาย อากาศบนยอดเขาพนมฉัตรเย็นสบายลมพัดตลอดเวลา เหมือนเชิญชวนอยากให้ท่านได้นั่งพักผ่อน หรือหลับตาสักครู่ เพื่อคลายความกังวลและเมื่อยล้าจากการเดินทาง

หลวงพ่อดำ มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในการสร้างพระมณฑปบนยอดเขาพนมฉัตรเพื่อไว้เป็นปูชนียสถานที่สำคัญไว้สักการบูชา กราบไว้ แต่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปและดูเหมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะรับรู้ ในความมุ่งมั่นตั้งใจของท่าน จึงได้ดลบันดาลให้หลวงพ่อดำ วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้เดินทางมาปรีวาสนกรรมที่วัดสระโบสถ์ ตำบลคอนคา อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.๒๕๒๒ การมาของท่านได้นำพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาด้วย ท่านได้ทราบความประสงค์ของหลวงพ่อดำ จึงได้มอบพระบรมสารีริกธาตุถวายให้กับหลวงพ่อดำ หลวงพ่อดำจึงพิจารณาว่าน่าจะสร้างมณฑปไว้บนยอดเขาพนมฉัตรตามที่ตั้งใจ แต่เดิม ท่านจึงชวนชาวบ้านขึ้นไปบนยอดเขา ท่านได้เลือกทำเลที่ตั้งของมณฑปตรงบริเวณตรงของกองเจดีย์เก่าใกล้บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เนื้อที่บริเวณนี้ประมาณ ๔ ไร่เศษ

พระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บนยอดเขาพนมฉัตร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ หลวงพ่อดำได้เดินทางไป ประเทศอินเดียดินแดนพุทธภูมิ ท่านได้เดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า และได้นำดินจากสังเวชนียสถานที่พระพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน จำนวน ๔ ที่ มาประดิษฐานไว้ที่พระมณฑป พร้อมกันนี้ท่านยังนำต้นศรีมหาโพธิ์ จำนวน ๔ ต้น มาปลูกไว้บริเวณด้านล่างพระมณฑปประจำทิศหลักทั้ง ๔ ทิศหลวงพ่อดำได้ให้ความสำคัญของบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เพราะครั้งที่หลวงพ่อดำพบนั้น บ่อน้ำนี้มี ๒ บ่อ รูปบ่อคล้ายรอยเรือพาย ลำใหญ่กับลำเล็ก จุดเหลี่ยมลำกันอยู่ บ่อน้ำเล็กลึกไม่มากนัก แต่บ่อน้ำใหญ่มีความลึกมาก เคยมีคนลองตัดต้นไผ่นำมาหยั่งความลึก ของน้ำพบว่า ความลึกของน้ำเกือบสุดลำของไผ่ในบ่อน้ำมีปริมาณมาก ต่อมาหลวงพ่อดำก็กลัวคนจะพลัดตกน้ำ จึงได้นำก้อนหินทิ้งในบ่อน้ำบ่อใหญ่ เพื่อให้หินอุดรอยหินแตกที่ก้นบ่อ ทำให้บ่อน้ำตื้นขึ้นมาอีก น้ำที่ผุดมาจากใต้ดินนี้มีความใส สะอาด และเย็นชื่นใจ ตอนหลวงพ่อดำพบบ่อน้ำใหม่ๆ ท่านได้เห็นรอยเท้าสัตว์หลายชนิดที่อยู่บริเวณใกล้เคียงตรงนั้น น้ำที่ผุดออกมาจากบ่อน้ำ ไม่เคยแห้งเลย แม้ในปัจจุบันก็ยังมียูอยู่ แต่หลวงพ่อดำได้สร้างที่ครอบไว้ให้แล้ว

ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หลวงพ่อดำได้ทำพิธีบรรจุองค์พระบรมสารีริกธาตุตรงกับขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ในวันนั้นขณะพิธีอยู่ในช่วงเช้า เวลา ๘.๐๐ มีปาฏิหาริย์เกิดขึ้นคืออากาศหนาวเย็นขึ้นมาทันที และเกิดมีทะเลหมอกหนาแน่นมาก จนทำให้มองไม่เห็นหมู่บ้านและสิ่งอื่นๆ ที่อยู่ข้างล่าง

ปัจจุบันองค์พระบรมสารีริกธาตุที่หลวงพ่อดำได้มาจากหลวงพ่อดำเพียงเล็กน้อยนั้น ต่อมาเกิดปาฏิหาริย์มีองค์พระบรมสารีริกธาตุจำนวน เพิ่มขึ้น หลวงพ่อดำจึงนำมาบรรจุไว้ในศาลาจัตุรมุขทั้ง ๔ ทิศ และยังมีบางส่วนที่ยังอยู่ในบุษบก เมื่อศึกษาค้นคว้าและสอบถามผู้รู้ถึงสาเหตุ

การเพิ่มขององค์พระบรมสารีริกธาตุนั้น มาจากผู้ที่เป็นเจ้าของต้องเป็นผู้นั่งวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ องค์พระบรมสารีริกธาตุนั้นท่านสามารถมาได้เองและถ้าผู้เป็นเจ้าของห่างเหินการนั่งวิปัสสนากรรมฐาน องค์พระบรมสารีริกธาตุก็จากไปได้เช่นเดียวกัน เหตุการณ์นี้ทำให้เราทราบว่า หลวงพ่อพันธ์ท่านนั่งวิปัสสนากรรมฐานนี้เอง จึงทำให้องค์พระบรมสารีริกธาตุมีเพิ่มมากขึ้นหาก ฆราวาสท่านใดหมั่นนั่งวิปัสสนากรรมฐานบ่อยๆ และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมองค์พระบรมสารีริกธาตุก็สามารถมาอยู่กับท่านได้

ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนัง รอบ ๆ พนมฉัตร นอกจากนี้หลวงพ่อนี้ยังมีสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมทั้งของโบราณเก่าแก่และร่วมสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว ยังมีภาพจิตรกรรมไทยที่งดงามจากฝีมือของคนเขาลื้อเองจิตรกรในท้องถิ่น คือ นายสมปอง โปธิ์อ่อง เป็นคนใบ้ที่มีพรสวรรค์สูงมาก สามารถวาดภาพจิตรกรรมไทยทุกประเภทได้อย่างสวยงามอ่อนช้อยไม่แพ้ใคร ทั้งที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากสถาบันการศึกษาใดๆ เลย แต่อาศัยครูพักลักจำ มา และอาศัยสังเกตจากภาพวาดในหนังสือ ซึ่งเป็นพรสวรรค์แต่กำเนิดโดยแท้จริง^{๔๘}

๓) บ้านหัวถนนกลาง

ตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ มีเนื้อที่ ๓๗ไร่ ๒ งาน สร้างเป็นวัดเมื่อปี ๒๔๗๒ ครั้งหลังสุดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑ จากการสอบถามเจ้าอาวาสได้ทราบว่า มีแหล่งโบราณคดีที่เก่าแก่คือคูคลองเป็นศิลาแลงเป็นทางยาวประมาณ ๑ กิโลเมตรบริเวณด้านทิศเหนือของวัด^{๔๙}

๔) วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ

วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ (วัดเขาโคกเผ่น) ตั้งอยู่ ณ เลขที่ ๙๙ หมู่ที่ ๒ บ้านเขาโคกเผ่น ตำบลท่าบอง อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพุทธสถานที่คณะสงฆ์และคณะศิษยานุศิษย์วัดราชผาติการามร่วมใจกันสร้างถวายแต่ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (วิน ธมฺมสารเถร ป.ธ. ๙) อดีตเจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม กรุงเทพฯ โดยการนำพาของ พระเทพโมลี (สุนทร สุนทรภาโ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชผาติการาม เจ้าคณะเขตดุสิต (ธรรมยุต) ด้วยสำนึกในความกตัญญูทเวทิวในโอกาสเจริญชนมายุครบ ๘๐ ปี เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙ ทั้งนี้ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิได้รับอนุญาตจากกรมธนารักษ์ให้ใช้สถานที่จำนวน ๙๖ ไร่ ๒ งาน ๕๘ ตารางวา เพื่อสร้างวัดขึ้น

^{๔๘} <http://watkhaolow.siam๒web.com/?cid=๑๑๓๐๙๖๘>. [สืบค้นวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๙.]

^{๔๙} สัมภาษณ์พระอธิการบุญหลาย ธมฺมปาโล, เจ้าอาวาสวัดหัวถนนกลาง อำเภอท่าตะโก, วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙.

เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ ๙ แห่งบรมราชจักรีวงศ์ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ ๗๒ พรรษา และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ปัจจุบันมีพระครูวิจิตรสีลาภรณ์ รักษาการเจ้าอาวาส พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (หม่อมเจ้าภุชงค์ ชุมพูนุท สิริวฑฒโน) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รูปหล่อสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (วิน ธมฺมสารเถร) ประดิษฐาน ณ วัดป่าสิริวิวัฒน์วิสุทธี (วัดเขาโคกแผ่น)

ชื่อ “วัดป่าสิริวิวัฒน์วิสุทธี” นี้ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (วิน ธมฺมสารเถร) อดีตเจ้าอาวาส วัดราชผาติการาม ได้ประทานชื่อวัดว่า “วัดป่าสิริวิวัฒน์วิสุทธี” เพื่อถวายพระเกียรติแด่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า (หม่อมเจ้าภุชงค์ ชุมพูนุท สิริวฑฒโน) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ ส่วน “สิริวิวัฒน์วิสุทธี (วิ.)” เป็นพระราชทินนามที่พระราชทานชื่อสมณศักดิ์แด่พระราชอาณาเขตชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ (พัตขาว) ของพระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (สุนทร สุนทรวิภา เปரியุ ๓ ประโยค) ซึ่งได้รับพระราชทานชื่อนี้เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในพระราชทินนามที่ “พระเทพโมลี”

บนเนื้อที่ทั้งหมด ๙๖ ไร่ ๒ งาน ๕๘ ตารางวา ของวัดป่าสิริวิวัฒน์วิสุทธินั้น ได้รับการรังสรรค์ขึ้นอย่างงดงามเป็นรูปเรือหลวง มีความหมายถึงพาหนะที่จะช่วยขนสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงแห่งสังสารวัฏ (ทะเลวน) ให้พ้นจากโอฆะสงสาร ห้วงน้ำคือกิเลส เรือที่ตั้งอยู่บนเกาะหรือภูเขา หมายถึง เป็นสถานที่ที่น้ำท่วมไม่ถึงหรือท่วมทับแก่บุคคลที่มีปัญญาไม่ได้ ผู้มีปัญญา มีความขยัน ไม่ประมาทตามกิเลส มีความสำรวมระวังดี ก็จะสามารถขึ้นเรือลำนี้ได้โดยปลอดภัย เรือหลวงอันเป็นที่ตั้งของวัดป่าสิริวิวัฒน์วิสุทธี มีชื่อเรือว่า “ราชญาณนาวาที่ชาวมงคล” เพราะสร้างขึ้นเนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ๖๐ พรรษา ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ เรือหลวงนี้มีความกว้าง ๓๐ เมตร ความยาวประมาณ ๖ ไร่เศษ สำหรับสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่สร้างขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงสถาบันแห่งชาติทั้งสิ้น ภายในศาสนสถานแห่งนี้ ประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างอันเป็นมงคลมากมาย อาทิ ธุดงค์เจดีย์ มณฑปเรือนแก้ว ซึ่งเป็นอุโบสถของวัดแห่งนี้ เป็นสถาปัตยกรรมประยุกต์ไทยอินเดียน มุงและกันด้วยกระจกสีชาทั้งหมด อนุสรณ์ระลึกถึงพระมหากัสสปเถระ เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธบาททั้งคู่” เนื้อสำริดสามกษัตริย์ ประกอบด้วยทองคำ เงิน และนาค รวม ๑๐๘ บาท และ “พระพุทธรัชมมงคลอุบลพิตร” พระประธานของวัด เป็นพระพุทธรูปสมัยอุททองปางสมาธิ ซึ่งพุทธระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ได้เสด็จมาถวายไว้ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๗ และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ราชวรวิหาร ได้ถวายพระนามพระประธานองค์นี้ อันมีความหมายว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นมงคลผู้สร้างแห่งความเป็นพระราชา

ศาลาเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ในฐานะทรงเป็นพระบิดาแห่งราชนาวีไทย และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่เรือราชยานนาวาที่ขายุมงคล ซึ่งจากการรวบรวมของกองทัพเรือ ศาลาเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ณ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ (วัดเขาโคกแผ่น) นับเป็นศาลาลำดับที่ ๑๑๖ ที่มีการสร้างขึ้นในประเทศไทย

ลานพระธรรมจักร เป็นลานกว้างขนาด ๗ x ๗ เมตร บนลานแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐาน ‘แท่นพระธรรมจักร’ มีหินทรายแกะสลักเป็นรูปวง และแท่นหิน ๘ เหลี่ยมที่แกะจากหินทรายสลักเป็นรูปมงคลต่างๆ ตั้งไว้ด้านหน้า เป็นนิตินิมิตหมายว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประกาศพระธรรมคำสอนอันยอดเยี่ยมให้เป็นที่ไปในโลกทั้ง ๒ อันใครจะปฏิวัติ ปรับปรุง เปลี่ยนเปลี่ยนไม่ได้ เพราะมีความสมบูรณ์ บริบูรณ์ ยุติธรรม ในการวางแนวทางไว้อย่างประเสริฐแก่เหล่าเทพยาและมนุษย์ทั้งหลาย

พระพุทธรูปเอกนพรัตน์ ประดิษฐานอยู่ ณ บริเวณหัวเรือราชยานที่ขายุมงคล ซึ่งสร้างขึ้นในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี เป็นปีกาญจนาภิเษก พระเทพโมลี ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มสร้างวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ ได้คิดรวบรวมพระพุทธรูปปางต่างๆ ที่ประจำวันของเทพนพเคราะห์ทั้ง ๙ พระองค์ มี อาทิตยเทพ จันทรเทพ เป็นต้น และคนทั้งหลาย

พระภาคัมบดี (พระอยู่เย็นเป็นสุข พระไม่มีหน้า) พระภาคัมบดี (พระอยู่เย็นเป็นสุข พระไม่มีหน้า) เป็นพระพุทธรูปที่มีรูปลักษณะเหมือน ‘พระสังกัจจายน์’ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ปางขัดสมาธิเพชร บนกลีบบัว ๓ ชั้น คือ ศิล สมาธิ และปัญญา พระองค์นี้มีลักษณะเหมือนกันทั้งสองด้าน คือ ไม่มีหน้า ไม่มีหลัง และไม่มีหน้าตา หมายถึง ปริศนาธรรม พระองค์นี้ประดิษฐานอยู่กลางเขาโพธิสัตว์ มีหน้าตักกว้าง ๕ เมตร สูง ๑๐ เมตร ประกอบด้วยรัศมีประภามงคล ฉัตรทอง ๙ ชั้น มีความสูงราว ๔ เทชี ภายในองค์พระบรรจุแม่พิมพ์ของพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ รวมทั้งหมด ๑,๒๕๐ องค์ ตามจำนวนของวิสุทธิสงฆ์จตุรงคสันนิบาต หรือพระสงฆ์ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้อุปสมบทให้ มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมายใน ‘วันมาฆบูชา’ นั่นเอง

เจดีย์ศรีมหาธาตุนคร สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นราชสักการะปูชนียานุสรณ์ในปีกาญจนาภิเษก แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีความสูง ๔๕ เมตร ความกว้าง ๑๒ เมตร ภายในเจดีย์มี ๓ ชั้น จัดแบ่งเป็นห้องต่างๆ ดังนี้

ชั้นที่ ๑ มีชื่อว่า “ห้องมหาธาตุนคร” เป็นที่ประทับของพระบรมรูปหล่อของมหาธาตุนครทั้ง ๘ พระองค์ คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช, สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, สมเด็จพระนารายณ์มหาราช, สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑), พระมหาเจษฎาราชเจ้า (รัชกาลที่ ๓), พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕), พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ ๙ รัชกาลปัจจุบัน) และ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ในฐานะทรงเป็นพระบรมชนกนาถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย อีกทั้งวีรกษัตริย์ วีรกษัตริ์ และครูอาจารย์ผู้ทรงคุณูปการแห่งแผ่นดินไทย

ชั้นที่ ๒ จัดแบ่งเป็นห้องสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาทิ ห้องพระนางจามเทวี ห้องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ห้องสมเด็จพระสุริโยทัย ชุมเทิดพระเกียรติสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (รัชกาลที่ ๖) และภาพสีน้ำพระสาทิสลักษณ์ของพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระสุริโยทัย พระราชาธิดา ห้องสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ห้องนี้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ประกอบด้วยพระสมเด็จโตเนื้อผงมากมายหลายขนาด เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและพิจารณาถึงปฏิปทาของพระอริยสงฆ์เจ้าพระองค์นี้ ห้องพระไตรปิฎก เป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎก และมีรูปหล่อของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) แสดงธรรม รูปหล่อสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (วิน ธรรมสารเถร) หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด และหลวงปู่โง่น โสรโย

ชั้นที่ ๓ ชั้นบนสุดของเจดีย์องค์นี้ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และวัตถุมงคลต่างๆ

นอกจากนั้น ภายในวัดยังประดิษฐานวิหารพระนาคปรก, วิหารเทพสถิต, พระพุทธกุมารปางประสูติ, พระอวโลกิเตศวรกวณโหมโพธิสัตว์ปางลีลา, มหาจุติพระพิฆเนศวร, นาคปริวัตน์โพธิสัตว์นิมิตปทุมมาตย์สถิตเทวฤทธิ์อนุรักษ์, ท้าวเวสสุวรรณ และต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (วิน ธรรมสารเถร) ได้นำเมล็ดพันธุ์มาจากประเทศอินเดีย ทั้งนี้ บริเวณภายในวัดนั้น “กรมป่าไม้” ได้ประกาศให้เป็นสถานที่อนุรักษ์ป่าธรรมชาติได้ดีที่สุดแห่งหนึ่ง

“เจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติ” ขณะนี้ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ ในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้ดำเนินการสร้าง “เจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติ” ซึ่งมีความโดดเด่นและงดงามมาก อันเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ โดยจำลองแบบสถาปัตยกรรมและงานพุทธศิลป์มาจากเจดีย์พุทธคยา เมืองคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย ทุกประการ มาสร้างไว้ ณ ยอดเขาโพธิสัตว์ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ โดยย่อส่วนลงให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีความสูง ๒๘ เมตร เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ มีความกว้าง ๑๖ x ๒๐ เมตร ประดับลวดลายปูนปั้น ทางเข้าสู่เจดีย์จะเป็น ‘โถงระฆัง’ หรือซุ้มประตูปราสาท เป็นเสาสลักลวดลายแบบอินเดีย เมื่อเข้าถึงเจดีย์จะผ่านประตูชั้นล่าง ซึ่งมีซุ้มพระพุทธรูปประทับยืนศิลปะอินเดีย ทั้งสองข้าง มีหน้าบันใหญ่อยู่ด้านบนประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งและรอบๆ เป็นซุ้มพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์

ส่วนบริเวณรอบฐานเจดีย์ก็มีซุ้มพระพุทธรูปประทับนั่งเช่นกัน ส่วนชั้นที่สอง มีลักษณะเป็นมุขเด็จทั้งซ้ายขวา มีการตกแต่งแผงกลาง ๔ ทิศ รายรอบด้วยมุมพระพุทธรูป ส่วนเหนือขึ้นไปตรงกลางจะเป็นหน้าบันประดิษฐานพระพุทธรูปตามมุม แกะลวดลายปูนปั้นหน้ากาล องค์พระเจดีย์แต่ละ

ด้านประดับด้วยหน้าบัน ชุ่มพระ และหน้ากาลลดหลั่นกันไปถึงยอด ภายในองค์เจดีย์มี ๔ ชั้นดังนี้คือ ชั้นที่ ๑ เป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปเมตตาสันติภาพ” เนื้อสำริด สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐, ชั้นที่ ๒ เป็นที่ประดิษฐาน “พระศรีอริยเมตไตรยศรีศากยสิงห์” สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ และชั้นที่ ๓ เป็นที่ประดิษฐาน “พระคันธกุฎีจำลอง” ที่ได้จำลองที่ประทับของพระพุทธเจ้าที่อินเดียมาไว้ใน รูปลักษณะเดิม

บริเวณยอดเจดีย์ชั้นสูงสุดเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ มีห้องปฏิบัติธรรม และเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเนื้อศิลา ชื่อว่า “สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพ่อดำ”

เสาโอศก ๓ เจดีย์ศรีพุทธคยา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ ทรงมีพระกรุณาคุณบริจาคทุนทรัพย์ร่วมทำบุญพื้นที่สร้างเจดีย์ศรีพุทธคยา เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ซึ่งนำความความปลื้มปิติสมนัสยินดีแก่คณะกรรมการโครงการฯ เป็นที่ยิ่ง และนับเป็นพระกรุณาคุณอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อทรงรับเป็นองค์ประธานงานสร้างเจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติฯ ในวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ ประดับองค์ผ้าป่าพระราชทาน ๑ ล้านบาท ไปทอดถวายที่วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ ในพระองค์ฯ ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีประชาชนทุกหมู่เหล่าจากทั่วประเทศได้ร่วมเป็นเจ้าของผ้าป่าพระราชทาน เพื่อนำไปสมทบทุนในการจัดสร้างเจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติฯ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นางสุมนา อภินรเศรษฐ์ เป็นผู้แทนพระองค์ไปประกอบพิธีสมโภชเฉลิมฉลองเจดีย์ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ และบัดนี้ เปิดให้ประชาชนรวมถึงพุทธศาสนิกชนทั่วไป สามารถขึ้นสักการะได้แล้ว

เสาโอศก ๓ เจดีย์ศรีพุทธคยา เป็นสิ่งก่อสร้างสำคัญสิ่งหนึ่งที่ตั้งอยู่คู่กับเจดีย์ศรีพุทธคยา สร้างขึ้นด้วยหินทรายสีเหลือง มีความสูง ๙ เมตร พร้อมทั้งแกะสลักหินภาพพระพุทธรูปประวัติทั้ง ๔ ด้าน สำหรับด้านบนของเสาโอศกนั้นเป็นรูปสิงห์ในท่ายืน แกะสลักจากหินทราย และที่ฐานสิงห์บนยอดเสาโอศก เพิ่มหน้าสิงห์เข้าไปอีก ๔ หน้า ๔ ทิศ จึงมีสิงห์บนยอดเสาโอศกรวมทั้งหมด ๕ สิงห์

รอยพระจริยวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชในการสร้างเสาโอศกนั้น ความว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างแท่งหินกลมทรงกระบอก ปลายสอบ เพื่อเป็นเครื่องบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเครื่องแสดงถึงการหยุดทำสงครามทางโลก แต่มาทำสงครามทางธรรมของพระเจ้าอโศกมหาราชแทน เสาโอศกจารึกหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับพระจริยวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และตำแหน่งของสังเวชนียสถาน อาทิ สวณภูมิวัน สถานที่ประสูติ แม่น้ำเนรัญชรา สถานที่ตรัสรู้ และเมืองกุสินารา สถานที่นิพพาน

งานพิธีสมโภชเฉลิมฉลองเจดีย์ศรีพุทธคยา ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ คณะสงฆ์วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายวัดแห่งนี้เป็นวัดในพระองค์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เพื่อเทิดพระเกียรติเนื่องในวโรกาสมหามงคลทรงเจริญพระชนมายุครบ ๗ รอบ ๘๔ พรรษา เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ เป็นวัดในพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐

พระครูวิจิตรศีลาภรณ์ รักษาการเจ้าอาวาสวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทรงมีพระกรุณาธิคุณแก่วัดเป็นอย่างมาก นอกจากจะรับไว้ในอุปถัมภ์แล้ว ยังทรงสนับสนุนกิจกรรมทางวัดเรื่อยมา อาทิ เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ อันเป็นวันประสูติของพระองค์ ครบ ๗ รอบ ๘๔ พรรษา ได้รับพระเมตตาให้จัดโครงการบรรพชาอุปสมบทหมู่ ๘๕ รูป สามเณร ๑๑ รูป รวม ๙๖ รูป, วันที่ ๖-๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้อาราธนาพระสงฆ์ สามเณรเปรียญธรรมรวม ๘๕ รูปจากวัดต่างๆ มาสาธยายพระไตรปิฎก

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับวัดเป็นวัดในพระองค์ฯ และทรงรับเป็นองค์ประธานงานก่อสร้างเจดีย์พุทธคยา กับทั้งพระราชทานพระอนุญาตให้ตั้งศูนย์เด็กเล็กในบริเวณหน้าวัดมีชื่อว่า “ศูนย์เด็กเล็กราชนครินทร์” ที่สำคัญพระองค์ทรงพระราชทานคำว่า “ราชนครินทร์” ไว้ใช้ในกิจกรรมที่สมควร กับอาคารอื่นๆ ในวัดอีกด้วย นับเป็นพระมหากรุณาอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อพระองค์จะสิ้นพระชนม์ไปแล้วทางวัดจะขอทำงานสานปณิธานที่พระองค์ให้ไว้ทุกกิจกรรมต่อไป

ทั้งนี้ คณะสงฆ์และคณะกรรมการโครงการจัดสร้างเจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติฯ ได้ร่วมประกอบพิธีสมโภชวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์ฯ และฉลองตราสัญลักษณ์วัดที่ได้รับพระราชทานให้เป็นสิริสวัสดิ์แก่พุทธศาสนิกชน เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ความหมายตราสัญลักษณ์วัดในพระองค์ฯ พระนามย่อ “กว.” ประดิษฐานด้านบนตราสัญลักษณ์ อันหมายถึง สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ดอกบัว สื่อถึงพระพุทธศาสนา ซึ่งมีดอกบัวสีเงินและสีทอง พระพุทธรูปตรงกลางดอกบัว อันเกิดจากลวดลายไทยของดอกบัว หมายถึง พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์ กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของพระพุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วประเทศ

พระสงฆ์ ๒ รูปนั่งพนมมือหันหน้าเข้าหากัน สื่อถึงพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตัวเลข ๘๔ หมายถึง การเจริญพระชนมายุ ๘๔ พรรษา ซึ่งตัวเลข “๘” และ “๔” เกี่ยวประสานกันเพื่อสื่อถึงพลังแห่งการประสานใจรวมใจเป็นหนึ่งเดียว เพื่อการเทิดพระเกียรติที่ยิ่งใหญ่ โดยตัวเลขดังกล่าวนี้ ใช้สีเหลือง ๒ เฉด แทนสีจีวรพระสงฆ์ ๒ นิกาย คือ ธรรมยุติกนิกาย และมหานิกาย และรวมความหมายถึงเปลวพลังแห่งพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทุกนิกาย เป็นพลังศรัทธาที่โชติช่วง เป็นพลังที่ทำให้จิตใจเป็นสุข สงบนิ่ง

๒.๔.๘ โบราณสถานในอำเภอตากาลี ๒ แห่ง

๑) โบราณสถานในเขตอำเภอตากาลี

อำเภอตากาลี มีแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุระหว่าง ๔๕๐๐ - ๒๗๐๐ ปีมาแล้ว เช่น บ้านใหม่ชัยมงคล บ้านพุซมื่น บ้านเขาขวาง บ้านโคกสูง บ้านห้วยหอม บ้านพุซ้าง ล้าง ส่วนแหล่งโบราณคดีที่บ้านหนองบัวตากลาน น่าจะมีอายุระหว่าง ๒๗๐๐ - ๑๕๐๐ปี เพราะเริ่มมีการพบเครื่องประดับประเภทลูกปัดคาร์เนเลียน ซึ่งเป็นของที่มาจากต่างถิ่น ในช่วงที่เริ่มมีการติดต่อกับอินเดียโบราณวัตถุที่พบในเขตอำเภอตากาลีได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์เป็นจำนวนมาก หินศิระษะไปทางทิศตะวันออก วางภาชนะดินไว้เหนือศิระษะ มีขุดดินเผา กำไลหิน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ดังนี้

๑.บ้านใหม่ชัยมงคล พบว่ามีการใช้เครื่องมือประเภทขวานหินขัด เครื่องประดับทำจากหิน และเปลือกหอยทะเลเช่น ลูกปัด กำไล และเครื่องปั้นดินเผาแบบลายหนึ่งซ้าง ภาชนะดินเผาประเภททรงคล้ายบาตรพระและกระบุง ภาชนะดินเผารูปาว เครื่องมือเหล็กประเภทขวาน เครื่องมือคล้ายรูปตัวนก เครื่องประดับประเภทแหวน กำไล ปั้นปักผมสำริด กำไลหินขัดต่อด้วยสำริด ขวานเหล็ก

๒.บ้านเขาไผ่พบ ขวานหินขัด ขวานเหล็ก ภาชนะดินเผาทรงพานหม้อก้นกลม เครื่องประดับ กำไลและลูกปัดทำจากเปลือกหอยทะเล และหินอ่อน ต่างหูทำจากหิน ขวานสำริด

๓.บ้านพุซมื่น พบขวานหินขัด กำไลหิน เศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ เคลือบน้ำดินและลายกดประทับ ขวานสำริด

๔.บ้านเขาขวางพบเศษภาชนะดินเผาลายประทับ และลายเชือกทาบ

๕.บ้านโคกสูงพบเศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ และเคลือบน้ำดินสีแดง

๖.บ้านพุซ้างล้าง พบกำไลหินสีเขียวขวานหินขัดใบหอกสำริด ภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดงประเภทหม้อมีเชิงและพาน

๗.บ้านห้วยหอมพบกำไลหินสีเขียว ขวานหินขัด ใบหอกสำริด ตะกรันเหล็ก และเศษภาชนะดินเผา

๘.บ้านหนองบัวตากลาน พบกำไลและต่างหู หินสีเขียว เครื่องประดับ เปลือกหอย ลูกปัดหินจะเกดและคาร์เนเลียน ลูกกระพวนสำริด ตุ๊กตาดินเผา

๒) เมืองจันเสน

อยู่ในเขตตำบล จันเสนอำเภอตากาลี พบจากภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ บริเวณที่ตั้งเมืองเป็นที่ราบสูงกว่าที่ราบเจ้าพระยา สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๒

เมตร เป็นรูปวงกลม มีคูน้ำล้อมรอบแต่ไม่มีกำแพงดิน มีขนาดกว้างประมาณ ๗๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร นอกคูเมืองทางทิศตะวันออก มีแอ่งน้ำขนาดกว้างประมาณ ๑๗๐ เมตร ยาวประมาณ ๒๔๐ เมตร เรียกว่าบึงจันเสน จากขอบบึงทางทิศใต้ มีคันดินกว้างประมาณ ๒๐ เมตร ยาวประมาณ ๔ กิโลเมตร ทอดตัวตรงไปทางทิศตะวันออก จากการขุดค้นพบว่าเมืองจันเสนมีชุมชนอาศัยอยู่ถึง ๖ สมัยด้วยกัน ตั้งแต่ยุคโลหะจนถึงสมัยทวารวดีตอนปลาย รวมเวลากว่าพันปีคือ ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๔ จนถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาเป็นจำนวนมากที่มีการประดับลวดลายบนภาชนะ ส่วนมากอยู่ในสมัยทวารวดี นอกจากนี้ยังพบจารึกบนก้อนดินเผาโดยจารึกด้วยอักษรปัลลวะเป็นภาษาสันสกฤต

สมัยอารยธรรมมอญยุคต้น (ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒) มีฝักราดินเผาหลายชิ้นที่เมืองโบราณจันเสน

สมัยร่วมอารยธรรมเขมร (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘) มีภาพพิมพ์ พระพุทธเจ้าประทับห้อยพระบาทเป็นปางปฐมเทศนา อยู่ในเรือนแก้วยอดทรงสิงขรพบที่เมืองโบราณจันเสน อำเภอตากลี

สมัยเปลี่ยนแปลงอารยธรรมมอญ - เขมร เป็นอารยธรรมไทย (พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๙) มีพระพิมพ์ปางมารวิชัย ทรงกระบังหน้าห้ายอดประทับอยู่ในเรือนแก้วมีต้นโพธิ์อยู่เบื้องบนของเรือนแก้ว ด้านข้างทั้งสองข้างเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่เมืองโบราณจันเสน อำเภอตากลี

วัดจันเสน ตามหลักฐานจากเอกสารรับรองสถานภาพของวัดจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๖ มีหลวงพ่อเขียนเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ตามคำบอกเล่าต่อกันมาว่าท่านเป็นชาวอยุธยาได้เดินธุดงค์มาปักกลด อยู่ที่ริมบึงโบราณจันเสน เห็นสภาพพื้นที่เหมาะที่จะตั้งเป็นวัด จึงได้ชวนชาวบ้านญาติโยมสร้างเป็นวัดและได้ตั้งชื่อเป็นวัดจันเสน ตั้งแต่นั้นมา เหตุที่ให้ชื่อว่าเป็นวัดจันเสนคงจะให้สอดคล้องกับชื่อสถานที่ เช่น บึงโบราณจันเสน สถานีรถไฟจันเสน ตลาดจันเสน บ้านโคกจันเสน ตำบลจันเสน และมีเรื่องเล่าต่อกันมาหลายกระแสสรุปได้ดังนี้

๑. ชื่อจันเสน คนในโคกจันเสนเล่าสืบกันมาว่า เดิมชื่อเมืองสามแสน เป็นเมืองใหญ่ที่มีคนอยู่ถึงสามแสนคน บางคนก็เล่าว่าเจ้าเมืองสามแสนมาจากทางภาคเหนือผ่านเมืองกำแพงเพชร เมื่อครั้งเจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช

๒. ชื่อจันเสน เพราะใช้คนสามแสนคนขุดดินคนละหนึ่งก้อนจนกลายเป็นบึง จึงเรียกว่าบึงจันเสน

๓. ชื่อจันเสน เพราะมีลิงเสน อยู่ในโคกจันเสนเป็นจำนวนมาก

๔. ในโคกจันเสนมีต้นจันเก่าแก่ยังหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน จึงเรียกว่าจันเสน

๕. ก่อนสร้างโบสถ์วัดจันเสน มีต้นไม้พอดตัดต้นไม้มาทำกระบอกน้ำพอบิมนเสน อยู่ในกระบอกไม้ไผ่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกว่าจันเสน ดังนี้

นับตั้งแต่หลวงพ่อเขียนสร้างวัดจันเสนแล้ว ในสมัยต่อๆ มา วัดได้ทรุดโทรมลงเรื่อยๆ จนแทบจะเป็นวัดร้าง จนถึงสมัยที่ “พระครูนิสัยจรรย์คุณ” (หลวงพ่อโอด) มาเป็นเจ้าอาวาส ท่านได้พัฒนาวัดและก่อสร้างถาวรวัตถุใหม่ทั้งหมด วัดจันเสนจึงกลับมาเจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้ง

พระครูนิสัยจรรย์คุณ (หลวงพ่อโอด) เริ่มวางแผนปรับปรุงวัดในด้านศาสนวัตถุอย่างค่อยเป็นค่อยไป ขณะเดียวกันก็พยายามปลูกฝังศรัทธาประชาชน ที่มีต่อพระพุทธศาสนาพร้อมกันไปด้วย กระทำด้วยความเสียสละ อดทน มีเมตตา ให้เป็นแบบอย่างและได้ชักชวนให้ชุมชนสนใจในการศึกษา และปฏิบัติธรรม เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและในฤดูกาลเข้าพรรษาเป็นประจำ จนชาวบ้านให้ความศรัทธาเชื่อถือให้ความไว้วางใจ ให้ความร่วมมือด้วยดี เมื่อทางวัดมีกิจกรรมทุกครั้ง ชาวบ้านจะพร้อมใจกันออกมาช่วย เช่น การสร้างศาลา กุฏิ หอประชุม โบสถ์ ทำให้แล้วเสร็จในเวลาอันรวดเร็ว แทบจะไม่ต้องจ่ายค่าแรงงานเพราะชาวบ้านถือว่าการมาทำงานให้กับทางวัด หรือมีส่วนร่วมถือว่าได้บุญ จึงทำให้วัดจันเสน มีศาสนวัตถุและศาสนสถานเกือบครบถ้วน ด้านการปกครอง ท่านได้ปกครองพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด แบบพ่อปกครองลูก ให้ความเคารพกันตามลำดับอาวุโสทำให้ปกครองง่ายและสงบสุข นอกจากนั้นยังได้ส่งเสริมทางการศึกษา ทั้งพระภิกษุสามเณรและลูกศิษย์วัด และได้อนุญาตให้โรงเรียนวัดจันเสนตั้งอยู่ในที่ดินของวัดระดับประถมศึกษา และได้ร่วมกับผู้นำท้องถิ่นขอบริจาคที่ดินเพื่อจัดสร้างโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา คือโรงเรียนจันเสนเอ็งสุวรรณอนุสรณ์ ท่านจึงเป็นองค์อุปการะโรงเรียนนี้ตลอดสมัยอายุของท่าน

การสร้างความรักความสามัคคี หลวงพ่อโอดมีกุศโลบายโดยการฟื้นฟู วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เช่น งานประเพณีสงกรานต์ งานกวนข้าวทิพย์ งานพัฒนาบึงจันเสน งานตักบาตรเทโวเทศน์มหาชาติ งานปิดทองหลวงพ่อนาคและงานลอยกระทง ถือเป็นงานหลักของวัด พอใกล้ถึงงานประเพณีต่างๆทุกคนมีใจจดจ่ออยากให้ออกมาทำงาน เพื่อจะได้เข้ามาร่วมกิจกรรมของวัดพ่อค้าแม่ค้าเตรียมสินค้าเข้ามาขายในงาน ชาวบ้านหลายๆหมู่บ้านและต่างอำเภอมาร่วมกันเป็นจำนวนมาก เพื่อมานมัสการปิดทองพระหลวงพ่อนาค ประพรมน้ำพระพุทธมนต์จากหลวงพ่อโอด และทำบุญลงขันแล้วลอยกระทงเป็นลำดับสุดท้าย ส่วนมหรสพมีลิเก ภาพยนตร์ ดนตรี บางรายการมีถึงสว่าง เพื่อให้คนที่มาเที่ยวงานที่อยู่บ้านไกลจะเดินทางกลับบ้านกลางคืนไม่สะดวกจะต้องอยู่ถึงวันรุ่งขึ้น ทำให้สินค้าพ่อค้าแม่ค้าที่เตรียมมาขายในงานและในตลาดจันเสนต่างก็ขายดีบางรายสินค้าขายหมด จึงทำให้ทุกคนประทับใจต่างก็อยากจะทำถึงวันงานเร็วๆ และปัจจุบันก็ยังมีการรักษาประเพณีสืบต่อกันอยู่ เพื่อจะให้เป็นมรดกไปยังคนรุ่นหลัง

หลวงพ่อด เป็นพระที่พูดน้อยรับฟังมากกว่าพูด มีศีลจารวัตรที่งดงามยินดีในสันโดษ เป็นพระที่เสียสละและมีเมตตาสูง เกรงครัดในวัตรปฏิบัติคงเส้นคงวามาตลอด ทำให้เป็นที่ศรัทธา เลื่อมใสของประชาชนมอบหมายความไว้วางใจและยึดเป็นที่พึ่งเมื่อคราวมีทุกข์ ท่านมีคติประจำใจ ของท่านว่า “นำดี และตามดี” นอกจากนั้นท่านยังเป็นพระอนุรักษ ให้การสนับสนุนให้การสำรวจ ขุดค้นพบเมืองโบราณจันเสน เก็บรักษาวัตถุโบราณที่ขุดได้ ณ บริเวณโคกจันเสน และได้ตั้ง ปรดิษานไว้ว่าจะจัดตั้งพิพิธภัณฑเพื่อจัดแสดงให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้สืบต่อไป และปรดิษานก็สม ปรารณา เพราะพระครูนิวิฐธรรมขันธ (หลวงพ่อเจริญ) ได้สานต่อจนทำให้เกิด “พิพิธภัณฑจันเสน” ดังที่ได้ประจักษ์ในปัจจุบัน

พระครูนิวิฐธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันเสน และเจ้าคณะตำบลจันเสน ท่านเป็นผู้สืบ สานการดำเนินงานการจัดสร้างพิพิธภัณฑท้องถิ่นจันเสน ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ด้านแหล่ง ปรวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และวิธีการดำเนินชีวิตในยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึง ปัจจุบัน ท่านเป็นผู้นำในการจัดรูปแบบ การบริหารพิพิธภัณฑท้องถิ่นโดยใช้คณะบุคคลท้องถิ่น ร่วมกันจัดทำโดยท่านเป็นผู้ริเริ่ม และอุปถัมภ์โครงการยุวมัคคุเทศก์ เพื่อทำหน้าที่บรรยายและนำชม พิพิธภัณฑจันเสน ด้านการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างอาชีพให้ชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มทอผ้ามือด้วยกี่กระตุก และกลุ่มขนมของฝาก พิพิธภัณฑจันเสน โดยให้สมาชิกในกลุ่มได้ พัฒนาตนเองตามความรู้ความสามารถและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่ม และชุมชน ตลอดจน ส่งเสริมด้านการศึกษา การรักษาสีงแวดล้อม และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของไทย ให้เยาวชนได้ เห็นคุณค่า และช่วยกันสืบสานให้คงอยู่ตลอดไป

ตำนานเมืองจันเสน จันเสนเป็นตำบลอยู่ในอำเภอไพศาลี เป็นเมืองโบราณมีตำนาน เล่าไว้ดังนี้ เมืองนี้เดิมชื่อสามเสน มีคนอยู่สามแสนคน เจ้าเมืองใช้คนให้คนในเมืองขุดดินเหนียวคน ละกำมือทำให้ได้บึงขนาดใหญ่ คือ บึงจันเสนในปัจจุบัน เจ้าเมืองสามแสนมีลูกชายคนหนึ่ง ได้ไปสู่ ขอนางผมหอมที่เมืองบ่อทอง ตำบลขอนแก่น อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้แห่ขันหมากไป ทางเรือ ผ่านบ้านห้วยลาดวังตะกร้อ พอถึงห้วยลาดน้ำยา เรือขันหมากเกิดล่ม เครื่องขันหมากลอย ไปยังสถานที่ต่าง ๆ กลายเป็นชื่อสถานที่ เช่น บ้านขนมจีน เป็นต้น เมืองสามแสนก็กลายเป็นเมือง จันเสน^{๕๐}

เมื่อได้เข้าไปภายในพิพิธภัณฑท้องถิ่นจันเสนก็อย่าลืมกราบสักการะรูปหล่อของหลวง พ่อดผู้ซึ่งเป็นผู้คิดริเริ่มสร้างองค์เจดีย์และพิพิธภัณฑขึ้น จากนั้นจึงเดินชมสิ่งต่างๆภายในพิพิธภัณฑ ที่ได้นำเสนอเรื่องราวของเมืองโบราณจันเสนอย่างครบถ้วนโดยเริ่มเรื่องเกี่ยวกับ “การศึกษาทาง โบราณคดีบริเวณจันเสน” ที่พูดถึงการค้นพบเมืองโบราณจันเสนจากภาพถ่ายทางอากาศและนำไปสู่

^{๕๐} สัมภาษณ์พระครูนิวิฐธรรมขันธ เจ้าอาวาสวัดจันเสนและเจ้าคณะตำบลจันเสน อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙.

การขุดค้นในเวลาต่อมาซึ่งไม่ใช่แค่เมืองโบราณจันเสนเท่านั้นที่ถูกค้นพบ เพราะห่างออกไปประมาณ ๒ ก.ม. ก็ยังมีการขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคลซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้มีความเป็นมาที่ยาวนานเช่นไรจากนั้นก็พูดถึง “พัฒนาการของชุมชนในกลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก” ชุมชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นระยะแรกในยุคสำริดโดยได้พบโบราณวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา แม่พิมพ์ ขวานสำริดรวมทั้งโครงกระดูกมนุษย์ผู้หญิงในยุคโลหะซึ่งขุดค้นพบที่บ้านใหม่ชัยมงคล

“พัฒนาการบ้าน-เมืองในยุคเหล็ก” แสดงให้เห็นถึงเครื่องมือเหล็กในหลุมฝังศพมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย เช่น ใบหอก ขวาน หัวธนู จากนั้นจึงเป็นหัวข้อ “จันเสน เมืองแรกเริ่มในกลุ่มน้ำลพบุรี ป่าสัก” โดยอธิบายว่าบริเวณนี้เป็นเมืองโบราณชื่อว่าโคกจันเสน มีขนาดใหญ่ประมาณ ๓๐๐ ไร่ โดยการขุดค้นนั้นไม่พบโบราณสถานใดๆ พบเพียงซากอิฐดินเผาและจากการศึกษาก็พบว่าเมืองนี้เป็นเมืองในสมัยทวารวดีและรุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ “จันเสนในสมัยพูนัน-สุวรรณภูมิ” ที่กล่าวว่าเมืองจันเสนเป็นเมืองที่ร่วมสมัยเดียวกับอาณาจักรพูนันและเมืองอู่ทอง อีกทั้งจันเสนยังได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียเป็นชุมชนที่มีคูน้ำ คันดินล้อมรอบ อีกทั้งยังมีการสร้างอ่างเก็บน้ำและศาสนสถานต่างๆ ด้วย “จันเสนในสมัยทวารวดี” ที่มีการขุดพบศิลปวัตถุต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น พระพิมพ์ดินเผา ฐานพระพุทธรูป เป็นต้น “วิถีชีวิตชาวจันเสนสมัยทวารวดี” แสดงให้เห็นถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน เช่น ภาชนะดินเผาแท่นและที่บิด ทำจากหิน และเครื่องประดับต่างๆ โดยเฉพาะแว่นด้ายที่ทำจากดินเผาจะพบเยอะเป็นพิเศษแสดงให้เห็นว่ามีการทอผ้าเป็นจำนวนมากและหลังจากที่ทางเดินน้ำเปลี่ยนทิศไปก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนจันเสนร้างผู้คนไปเป็นเวลานานจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีรถไฟวิ่งผ่านเมืองจันเสน ทำให้เมืองนี้เป็นชุมชนริมทางรถไฟและกลับมาเป็นชุมชนเหมือนในอดีตอีกครั้งในการขุดพบพิพิธภัณฑสถานนั้นนักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่จะได้ชมข้าวของโบราณวัตถุต่างๆ ด้วยตนเองแต่ยังจะได้รับรู้เรื่องราวของจันเสนจากยุวมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนจากโรงเรียนวัดจันเสนและโรงเรียนจันเสน เอ็งสุวรรณอนุสรณ์ทั้งในระดับประถมและมัธยมซึ่งได้รับการอบรมเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์โบราณคดีของท้องถิ่นและความเป็นมาของชุมชนและมาบรรยายนำชมแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมเยือนให้ได้รับรู้เรื่องราวของเมืองโบราณจันเสนเป็นความรู้กลับบ้านกันไปด้วยความน่าสนใจของพิพิธภัณฑสถานจันเสนนี้ไม่ใช่แค่ข้าวของด้านในเพียงเท่านั้น แต่ที่มาของพิพิธภัณฑสถานซึ่งถือว่าเป็นพิพิธภัณฑสถานลำดับต้นๆของไทยที่มีการร่วมมือกันของวัด ชุมชนและโรงเรียนในการดูแลจัดการตั้งแต่เริ่มแรกที่สร้างพระมหาธาตุเจดีย์และพิพิธภัณฑสถานนั้นก็ไม่ต้องอาศัยเงินทุนงบประมาณของภาครัฐเลย เพราะคนในชุมชนและประชาชนทั่วไปได้มีศรัทธาบริจาคสบทบทุน อีกทั้งยังมีนักเรียนในชุมชนรวมกลุ่มกันเป็นยุวมัคคุเทศก์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเองพิพิธภัณฑสถานจึงยังอยู่ต่อเนื่องมาจนถึง ๑๐ ปีโดยที่มีผู้คนนักท่องเที่ยวเข้ามาดูอย่างสม่ำเสมอไม่ซบเซาไปอย่างพิพิธภัณฑสถานอื่นๆ^{๕๑}

^{๕๑} ที่มา: <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews>. [สืบค้นวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๙.]

๒.๔.๙ โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในอำเภอพยุหะคีรี ๗ แห่ง

อำเภอพยุหะคีรีมีโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ บ้านพุซาง, บ้านซอน (ไร่ นายเข้า เสือสนธิ), บ้านซั้บกระโดน, บ้านซั้บผักกาด, บ้านพุวิเศษ, บ้านพุหว่า, เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน), กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน, วัดพระปรารักษ์เหลือง, บ้านนิคมสาย วัดเขาแก้ว, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาบ่อพลับ, สระทะเล, วัดสระทะเล, แหล่งโบราณคดีโคกสำริด, เมืองโบราณคูเมือง, เขาสระนางสรง พบโบราณวัตถุหลายอย่างในที่หลายแห่งคือ บ้านพุหว่า พบขวานหินขัด ขวานสำริดมีบ้อง หินลับ ภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ ขูดขีด ประทับ เคลือบน้ำดินสีแดง บ้านพุวิเศษ พบขวานหินและโกลอน แวดินเผา ขวานสำริด ใบหอกสำริด ต่างหูหิน บ้านพุซาง พบภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ บ้านซั้บกระโดน พบภาชนะดินเผาเคลือบน้ำดินสีแดง บ้านซั้บผักกาด พบภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ และเคลือบน้ำดินสีแดง บ้านซอน พบโกลอน ขวานหินขัด และภาชนะดินเผาหลายเชือกทาบ และเคลือบน้ำดินสีแดง บ้านเขาบ่อพลับ พบขวานหินขัด กำไลหิน กำไลเปลือกหอยทะเล ลูกปัดหิน ลูกปัดเปลือกหอย และกระดูกแกนกลางปลา ภาชนะดินเผาทรงกลมเคลือบน้ำดินสีแดง กำไลสำริด ใบหอก ขวาน เครื่องมือเหล็กรูปร่างคล้ายนก ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

๑) เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน)

กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดนเมืองโคกไม้เดน อยู่ในเขตตำบลท่าน้ำอ้อยอำเภอพยุหะคีรี เป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีกำแพงดินสามชั้น กำแพงเมืองชั้นในเป็นรูปวงกลม กำแพงเมืองชั้นกลาง และชั้นนอกเป็นรูปวงรี มีขนาดกว้างประมาณ ๘๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๐๐๐ เมตร ส่วนที่เป็นเมืองคูน้ำคันดินเรียกกันว่าเมืองบน มีส่วนของโบราณสถานก่ออิฐอยู่บนยอดเขา และพื้นที่ราบนอกเมืองทางด้านทิศตะวันออก โบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผา แผ่นดินเผาสลักเรื่องราวในพุทธศาสนา แท่นหินบดยา หินบดยา ชิ้นส่วนตะเกียงโรมันทำด้วยดินเผา และศิลาจารึกซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นตัวอักษรใน พุทธศตวรรษที่ ๑๖ สำหรับโบราณวัตถุที่พบ จากการขุดแต่งโบราณสถานส่วนใหญ่เป็นปูนปั้นเป็นเศียรพระพุทธรูป เทวดา หรือพระโพธิสัตว์ รูปบุคคลและรูปสัตว์ ส่วนที่เป็นดินเผามียอดเจดีย์กลีบมะเฟือง เศียรพระพุทธรูปลายประดับ เจดีย์ หัวมังกร และพระพิมพ์ เป็นต้น โบราณวัตถุอื่น ๆ มีขวานหินมีบัว เครื่องถ้วยสมัยสุโขทัยเมืองบนกับบ้านโคก

ไม้เดนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยุคทวารวดีเกือบ ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว ที่ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์^{๕๒}

ณ ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ มีหมู่บ้านติดต่อกันเรียงกันหนาแน่นหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านโคกไม้เดน, บ้านท่าน้ำอ้อย, บ้านหางน้ำบ้านบน, บ้านหางน้ำหนองแขม ฯลฯ ณ บริเวณหมู่บ้านโคกไม้เดน, หางน้ำบ้านบน และท่าน้ำอ้อยนั้น ได้พบโบราณสถานและพบบริเวณคูเมืองเก่าอยู่ใกล้วัดบ้านบน ระหว่างถนนพหลโยธินและวัดพระปรมาภิไธยเมื่อสอบถามชาวบ้านก็ได้รับบอกไปตามชื่อหมู่บ้านและวัดว่า "เมืองบน" ถ้าเป็นเมืองบน ก็น่าจะมีเมืองล่างเป็นของคุณักัน บังเอิญมีผู้จำคำพังเพยเก่าแก่พูดกันมาติดปากว่า "ฝูงกษัตริย์เมืองบน ฝูงคนลพบุรี..." (จากความจำของ ร.ต.ท.แสง มณีวิฑูร) ถ้าเมืองลพบุรีเป็นเมืองล่างได้ เมืองที่พบโบราณสถานและคูเมืองนี้ ก็อาจเป็นเมืองบนได้กระมังแต่ก็มีท่านผู้สูงอายุบางท่านเล่าว่า เดิมบริเวณนี้เป็นอยู่เรือสำเภา เรียกกันว่าอู่บน คู่กับ อู่ล่าง คือบ้านอู่ตะเภา ในอำเภอมนรมย์ จังหวัดชัยนาท เพราะเหตุนี้กระมัง ผู้ฟังที่ไม่ได้ศัพท์จับไปกระเดียด จึงทึกทักเรียกเสียใหม่ว่า เมืองอุบลโบราณสถานและคูเมืองดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่ตรงฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาและตะวันตกของเทือกภูเขาโคกไม้เดน (ไม้เดน เป็นชื่อของไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง มีขึ้นอยู่ทั่วไปตามภูเขา) ระหว่างกิโลเมตรที่ ๓๐๗-๓๐๘ ถนนพหลโยธิน เส้นทางถนนพหลโยธินแล่นผ่านทับคูเมืองชั้นนอกด้านตะวันออกไปบางตอน และมีโบราณสถาน เข้าใจว่าเป็นฐานของพระสถูปเจดีย์อยู่ทางเชิงเขาโคกไม้เดน ด้านตะวันออกและบนยอดเขาปกกลับ เท่าที่สำรวจพบแล้วมี ๑๖ แห่ง ต้นเหตุที่จะพบคูเมืองและโบราณสถานแห่งนี้ สืบเนื่องมาจากเมื่อกลางปีที่แล้ว ดร.ควอริตซ์ เวลส์ (H.G. Quaritch Wales) นักโบราณคดีชาวอังกฤษ ได้มีหนังสือมาถึงข้าพเจ้าว่า จะเข้ามาสำรวจโบราณวัตถุสถานในประเทศทางตะวันออก และจะเข้ามาประเทศไทยในราวปลายเดือนธันวาคม ๒๕๐๖ หรือราวต้นเดือนมกราคม ๒๕๐๗ แล้วดอกเตอร์เวลส์ กับภรรยาเดินทางผ่านประเทศมาเลเซีย และเข้ามาเมืองไทยทางปากซันใต้เมื่อต้นเดือนมกราคม เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ ได้พบกับข้าพเจ้าและขอร้องให้จัดเจ้าหน้าที่ไปตรวจดูโบราณวัตถุสถานหลายแห่ง เช่น ที่คูบัว จังหวัดราชบุรี อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อปลายเดือนมกราคม ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าก็จัดเจ้าหน้าที่และพาหนะให้นำไปทุกแห่งตามประสงค์ ณ ที่ตำบลท่าน้ำอ้อยนั้น ดอกเตอร์เวลส์มีภาพถ่ายทางอากาศ ซึ่งทหารอังกฤษและอเมริกัน ได้ถ่ายไว้เมื่อครั้งมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ แสดงให้เห็นแผนที่ตั้งเมืองและโบราณสถาน เมื่อดอกเตอร์เวลส์ได้ไปตรวจดูแล้ว ก็ขอชุดค้นที่บริเวณคูเมืองเพื่อพิสูจน์ดู และได้โทรเลขมาขออนุญาตชุดค้นที่โบราณสถานริมวัดโคกไม้เดนด้วย

^{๕๒} คอลัมน์ สุวรรณภูมิ สังคมวัฒนธรรม/มติชนรายวัน วันพฤหัสบดีที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒.

กรมศิลปากรจึงจัดส่งเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร มีนายบรรจบ เทียมทัต หัวหน้าแผนก ขุดแต่งและบูรณะ กองโบราณคดี ในกรมศิลปากรเป็นหัวหน้า ไปสำรวจและดำเนินการขุดแต่ง ตั้งแต่ วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๐๗ โดยเริ่มขุดแต่งฐานพระสถูปเจดีย์ ข้างวัดโคกไม้เดนเป็นแห่งแรก (ได้ขุด แต่งมาจนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๗ เข้าฤดูฝนก็หยุด และต่อมาได้มอบให้นายระพีศักดิ์ ชัชวาลย์ เป็น หัวหน้าไปดำเนินการขุดแต่งอีกใน พ.ศ.๒๕๐๗ ตั้งแต่วันที่ ๒ ธันวาคม ถึงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๘ จึงงดไว้ก่อนเข้าพเจ้าพร้อมด้วยหลวงปริบาลบุรีภัณฑ์ และคณะ ได้เดินทางไปตรวจการขุดค้นและ พิจารณาศิลปโบราณวัตถุ เมื่อวันที่ ๘ และที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๐๗ นี้ ปรากฏว่าโบราณสถานและ โบราณวัตถุที่ขุดพบเป็นศิลปะแบบสมัยทวารวดี เช่น ที่พบที่จังหวัดนครปฐม, ที่คูบัว จังหวัดราชบุรี, ที่ พงตึก จังหวัดกาญจนบุรี และที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี แต่สิ่งของที่ได้พบซึ่งไม่มากนัก ฝีมือ ไม่ประณีตเท่าของที่พบ ณ สถานที่ดังกล่าวข้างต้น ถึงกระนั้นก็เป็นหลักฐานสำคัญยิ่งในการศึกษา ค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีสมัยทวารวดี

การพบเศษตะเกียงดินเผา ขนาดยาว ๘ นิ้ว พบที่เมืองบน เป็นตะเกียงแบบโรมัน เช่น พบที่จังหวัดนครปฐม ตะเกียงสำริด พบที่ตำบลพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี และตะเกียง ดินเผา ที่เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรีเมื่อเปรียบเทียบกับตะเกียงของชาวโรมัน อายุราว ๑,๙๐๐ ปี ซึ่งขุดพบที่กรุงโรม ประเทศอิตาลีแล้ว ลักษณะเป็นอย่างเดียวกัน อันเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งยืนยัน จดหมายเหตุของชาวกรีก ชาวโรมันสมัย พ.ศ. ๖๐๐-๗๐๐ ซึ่งกล่าวว่าได้มีการคมนาคมติดต่อมายัง แคว้นแคว้นสุวรรณภูมิ

ศาสตราจารย์ Ch. Picard ได้เขียนบทความเรื่องตะเกียงสำริดซึ่งค้นพบที่ตำบลพงตึก ในประเทศไทยกล่าวว่าตะเกียงสำริดที่พงตึกนี้เป็นแบบที่ทำขึ้น ณ เมืองอเล็กซานเดรีย ในประเทศ อียิปต์ ในสมัยปโตเลเม คือสมัยที่ชาวกรีกเข้าปกครองประเทศอียิปต์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๐-๕๑๓ เหตุนั้น ตะเกียงนี้คงมีอายุอยู่ก่อนคริสตกาล คือก่อนพุทธศตวรรษที่ ๖ เป็นแน่ ทั้งนี้ ศาสตราจารย์ Picard ได้ อ้างถึงภาพสลักรูปหน้าชายชราคือเทพเจ้า Silenus ซึ่งสลักอยู่อยู่บนฝาที่เปิดใส่น้ำมัน หน้านี้มี เถาวัลย์เป็นเครื่องประดับอยู่ข้างบน Silenus เป็นครูผู้เฒ่าของเทพเจ้า Dionysus ผู้เป็นเทพเจ้าแห่ง เหล้าองุ่น ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่า ลัทธิการเคารพบูชา Dionysus นี้แพร่หลายอยู่ในประเทศ อียิปต์ ตั้งแต่สมัยปโตเลเมลงมา เหตุนี้จึงเป็นพยานอีกอย่างหนึ่งว่า ตะเกียงนี้คงจะได้สร้างขึ้นในสมัย นั้น

ในตอนนี้นักศาสตราจารย์ Picard ได้แสดงความเห็นแตกต่างกับศาสตราจารย์ เซเดส์ ได้ กล่าวว่าตะเกียงนี้คงจะใช้จุดในที่ฝังศพ เพราะเหตุว่ารูปปลา Dolphin สองตัวบนด้ามถือนั้น นอกจาก จะใช้เป็นเครื่องหมายของเมืองที่อยู่ริมทะเลแล้ว ยังถือกันว่าเป็นพาหนะที่จะนำผู้ที่พระเจ้าประทาน ความเป็นผู้ไม่ตายให้ไปยังเกาะแห่งความสงบสุขด้วย นอกจากนี้ Silenus เองก็เป็นลูกของแผ่นดิน และเกี่ยวข้องกับกิจพิธีในการศพ ศาสตราจารย์ Picard ยอมรับความหมายของปลา Dolphin แต่

กล่าวว่า Silenus นั้นมีชื่อเสียงในการเป็นทหารเอกของ Dionysus ยิ่งกว่า และยังเป็นทหารเอกของ Dionysus ในการยกทัพไปอินเดียด้วย ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่า ถ้าตะเกียงโรมันที่พงศิกนี้ใช้สำหรับแขวนในที่ฝังศพจริง ก็คงจะไม่ได้เป็นสินค้าส่งออกมานอกประเทศ และคงจะไม่ได้พบกันในประเทศไทยเป็นแน่ต่อจากนั้น ศาสตราจารย์ Picard ได้กล่าวยืนยันถึงการที่ตะเกียงโรมันนี้ได้เดินทางมาจากประเทศอียิปต์ โดยเทียบเคียงกับตะเกียงแบบ Copte ในประเทศอียิปต์ เลขที่ E.II. ๖๘๕ ในพิพิธภัณฑสถาน Louvre กรุงปารีส ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่า ตะเกียงที่พงศิกนี้คงเก่ากว่าตะเกียง Copte ในพิพิธภัณฑสถาน Louver เพราะด้ามที่ตะเกียง Copte มีลวดลายเป็นรูปพรรณพฤกษามากกว่า ตะเกียงแบบนี้พบกันแพร่หลายทั่วไปในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่าในสมัยบโตะเลเมนี้ ได้มีการค้าขายอย่างกว้างขวางไปจนถึงประเทศอัฟกานิสถาน และแหลมอินโดจีน เมืองอเล็กซานเดรียในประเทศอียิปต์ ก็ได้มีส่วนสำคัญในการค้าขายสมัยนี้ ศาสตราจารย์ Picard ได้กล่าวอ้างถึงข้อความที่ศาสตราจารย์เซเดส์ได้กล่าวไว้แล้วว่า ภายหลังจากที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้บุกกรุกเข้ามาในประเทศอินเดียราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๓ แล้วก็เกิดมีการค้าขายทางเรืออย่างกว้างขวางระหว่างเมืองอเล็กซานเดรีย ประเทศอียิปต์ ประเทศอินเดีย และภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่สุด ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่า ที่มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า เมืองอเล็กซานดรา ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทางพระพุทธศาสนา น่าจะเป็น เมืองอเล็กซานเดรียในประเทศอียิปต์นั้นก็เป็นการนำคิดอยู่เหมือนกัน ศาสตราจารย์ Picard กล่าวว่า ตะเกียงสำริดนี้ คงมาในสมัยบโตะเลเม (พ.ศ. ๒๒๐-๕๐๓) ก่อนหน้าที่จะมีคณะทูตโรมันไปยังประเทศจีนใน พ.ศ. ๗๐๙ ดังที่ศาสตราจารย์เซเดส์ได้กล่าวไว้ การค้นพบโบราณวัตถุที่เมืองออกแก้วในแหลมโคชินไชน่าและประเทศอินเดียเอง ก็ดูจะสนับสนุนความข้อนี้ । เรียบเรียงโดย บรรจบ เทียมทัด (พ.ศ. ๒๕๐๘) ปัจจุบันมีพระอธิการธีรศักดิ์ ธีรธมโม เป็นเจ้าอาวาสวัดเขาไม้เดน เก็บรวบรวมโบราณศิลปวัตถุที่พบบริเวณบ้านโคกไม้เดน ซึ่งมีทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ยุคสุวรรณภูมิ ราว ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว กับยุคทวารวดี ราว ๑,๕๐๐ ปีมาแล้วเตรียมจัดแสดงในพิพิธภัณฑที่สร้างอาคาร ๒ ชั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว^{๕๓}

จากบรรดาหลักฐานทั้งหมดสรุปได้ว่า เมืองโคกไม้เดนเป็นเมืองสมัยทวารวดี โบราณวัตถุสมัยทวารวดีแห่งใหม่ Some Recently Discovered Sites Of Dvaravati Period และรายงานการขุดค้นโบราณวัตถุสถาน ณ บ้านโคกไม้เดน อำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์โบราณวัตถุสถานสมัยทวารวดีแห่งใหม่

^{๕๓} ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ยุคทวารวดีเกือบ ๑,๕๐๐ ปีมาแล้วที่ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ค้อถัมน์สุวรรณภูมิ สังคมวัฒนธรรม หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับประจำวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒.

๒) วัดพระพรางค์เหลือง

วัดพระพรางค์เหลือง เป็นวัดเก่าแก่อายุเก่าแก่กว่า ๒๓๐ ปี สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณปีพุทธศักราช ๒๓๐๕ ตั้งอยู่ติดริมน้ำเจ้าพระยา ด้านฝั่งตะวันออก มีศาสนสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญหลายอย่าง อาทิเช่น องค์พระพรางค์เหลืองเดิม, วิหารหลวงพ่อโตประดับเครื่องสังคโลก, แพนทอน้ำรับเสด็จ, เก๋งเรือพระราชทาน, พระอุโบสถ, กุฏิเก่าหลวงพ่อเงิน, รูปหล่อหลวงพ่อเงิน, ภาพถ่ายสำคัญในอดีต และในสมัยก่อนเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเรื่องการรักษาโรคด้วยวิธีเหยียบฉ่า และมีพระเกจิชื่อดังคือหลวงพ่อเงิน เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป

วัดพระพรางค์เหลือง เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กับโบราณสถานเมืองบน อันเป็นหัวเมืองโบราณในสมัยทวารวดี ยังปรากฏร่องรอยคูเมืองโบราณติดต่อกันด้านทิศเหนือของวัด ซึ่งบ่งบอกได้ว่าวัดพระพรางค์เหลือง เคยเป็นชุมชนและแหล่งอารยธรรมแห่งหนึ่งของชาติมาตั้งแต่โบราณ และในอดีตที่ผ่านมาเป็นวัดที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จ ฯ ณ วัดพระพรางค์เหลือง ถึงสามครั้ง ในการเสด็จประพาสต้นทางภาคเหนือของประเทศไทย

พระพุทธรูปเจ้าหลวง (รัชกาลที่ ๕) เสด็จฯ มาถึงวัดพระพรางค์เหลือง ครั้งที่ ๑ เมื่อปี ร.ศ. ๑๒๐ ตรงกับวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๔๔ ในเวลา ๔ โมงเย็น ทอดพระเนตรพระอุโบสถ และกุฏิที่เป็นฝีมือช่างชาวจีนสร้างไว้ และทรงสนพระราชหฤทัยการ เหยียบฉ่า โดยหมोजิน ครั้งที่ ๒ ในปี ร.ศ. ๑๒๕ ซึ่งตรงกับ ๑๑ สิงหาคม ๒๔๔๙

ครั้งนั้นพระครูพุกานาสาสก์ (เงิน) ได้ลงมาคอยอยู่ที่แพรับเสด็จ โดยมีปวงราชภรณ์นับพันรอรับเสด็จ ซึ่งในครั้งนั้นหลวงพ่อเงินได้มีโอกาสรดน้ำมนต์ถวาย ซึ่งตามประวัติศาสตร์มีพระสงฆ์อยู่องค์เดียว คือหลวงพ่อเงินที่ได้รับรดน้ำมนต์ถวายเป็นที่ปราบปลื้มนัก ครั้งที่ ๓ ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) พระองค์เสด็จฯ โดยรถไฟจากสถานีบางปะอิน ถึงสถานีปากน้ำโพ (นครสวรรค์) จากนั้นเสด็จฯ โดยเรือ ชะล่า (ขุดจากซุงทั้งต้น) มายังวัดพระพรางค์เหลือง โดยครั้งกระนั้นพระองค์เสด็จฯ ผ่านไปยังคลองมะขามเฒ่าด้วย เพื่อเสด็จฯ ต่อไปยังสุพรรณบุรี ยังความปลาบปลื้มแก่พสกนิกรชาวเมืองพุกหะคีรี ซึ่งในยุคนั้นมีพระครูพุกานาสาสก์ (หลวงพ่อเงิน) เป็นเจ้าคณะเมืองพุกหะฯ

วัดพระพรางค์เหลือง ในสมัยก่อนเป็นวัดที่มีชื่อเสียงเรื่อง การ เหยียบฉ่า และการรักษาแผนสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บ รดน้ำมนต์และคาถาอาคม เป็นวัดที่มีพระภิกษุที่เป็นที่เคารพศรัทธาของเหล่าข้าราชการและประชาชนทั่วไป นับตั้งแต่หลวงพ่อดำ หลวงพ่อสี จนถึงหลวงพ่อเงิน ซึ่งเป็นพระเกจิชื่อดังในสมัยนั้น การเหยียบฉ่า เป็นการรักษาโรค

โดยการที่พระหมอจะเอาเท้าเหยียบยาสมุนไพรรหรือน้ำมันยาแล้วเหยียบลงไปบนแผ่นเหล็กที่เผาไฟจนแดงร้อนจัด หรือใช้เท้าลนไฟถ่านให้ร้อนจัดแล้วเหยียบลงบนคนไข้ จนเกิดเสียงดัง ฉ่า

คนไข้ที่มีอาการหนักก็บรรเทาและสบายดีขึ้น ส่วนคนไข้ที่เป็นไม่หนักก็หายจากอาการที่เป็นอยู่ ซึ่งได้รับความนิยมน้อยมากในสมัยนั้น ภายในวัดมีศาลาที่ใช้ในการเหยียบฉ่าในสมัยที่พระพุทธเจ้า หลวงทรงทอดพระเนตร มีการจัดแสดงข้อมูลและวิธีการเหยียบฉ่าให้ศึกษา อีกด้วย

วัดพระพรางค์เหลืองมีโบราณสถานที่สำคัญคือองค์พระพรางค์เหลือง ปรางค์องค์เดิมนั้น มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นเจดีย์องค์เก่าอยู่ในพื้นที่โบราณสถานเมืองบนสมัยทวารวดี(พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖)และมีการบูรณะในสมัยอยุธยา โดยหลวงพ่อดำรงราชานุภาพ กล่าวว่าเป็นองค์พระพรางค์ เล็ก ๆ และทาสีเหลืองไว้ สมควรชื่อพระพรางค์เหลือง ปัจจุบันพระพรางค์องค์นี้มีลักษณะเป็นพูนอิฐ และดินสูงเหมือนเนินเขาเตี้ย ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใครแตะต้องไม่ได้ ส่วนองค์พระพรางค์ปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๑ โดยพระครูนิสิตคุณากร(หลวงพ่อดำรง) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน^{๕๔}

องค์พระพรางค์เหลืองที่สร้างขึ้นใหม่เป็นปรางค์ขนาดใหญ่ตั้งเด่นอยู่ริมน้ำเจ้าพระยาทำเป็นสี่ขาทั้งองค์ สูงประมาณ ๒๙ เมตร ตั้งอยู่บนฐานสูงสามชั้น เป็นศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยแบบจำลองจากเจดีย์องค์เก่าข้างโบสถ์ ที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๖๐ ส่วนกลางขององค์ปรางค์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันต์ธาตุ ซึ่งที่สร้างไม่ครอบองค์เดิมไว้ก็เพราะต้องการอนุรักษ์ให้กับคนรุ่นหลังได้ดูและศึกษาพระพรางค์องค์เก่า

ส่วนปรางค์องค์ใหม่ เป็นองค์ปรางค์ที่มีทัศนียภาพที่สวยงามท่ามกลางแม่น้ำเจ้าพระยาอันกว้างใหญ่ ริมริ้นด้วยไม้ใหญ่ริมน้ำ และบริเวณทำนน้ำด้านองค์พระพรางค์เป็นแพรับเสด็จซึ่งเคยใช้เป็นสถานที่รับเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง ถึงสองครั้ง ในการเสด็จครั้งที่ ๑ และ ๒ แพทำนน้ำมีอายุกว่า ๑๐๐ ปี ได้มีการบูรณะเปลี่ยนลูกบวบจากไม้ไผ่สุกเป็นถังเหล็กแทน

ด้านทิศตะวันตกองค์พระพรางค์เป็นวิหารหลังเก่า สันนิษฐานว่าสร้างมาพร้อมกับวัดพระพรางค์เหลือง ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราว พ.ศ.๒๓๐๕ ลักษณะเดิมมีผนังทำอยู่ด้านเดียวและแคบ หลวงพ่อดำรงจึงสร้างอุโบสถขึ้นใหม่ภายในวัด ภายในวิหารประดิษฐาน พระพุทธรูปปางมารวิชัย เรียกกันว่าหลวงพ่อดำรง และนิยมเรียกวิหารหลวงพ่อดำรง

หลวงพ่อดำรงเป็นพระพุทธรูปที่มีแกนองค์ถึงเศียรเป็นไม้ ก่ออิฐถือปูนเป็นศิลปะอยุธยาตอนปลาย เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาเป็นเวลาช้านาน และที่หน้าบรรณของวิหาร ประดับตกแต่งด้วยถ้วยชามสังคโลกของเก่าและใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นการตกแต่งที่แปลกกว่าที่อื่น ๆ

ภายในวัดมีสิ่งของสำคัญหลายชิ้น อาทิเช่น เก๋งเรือพระราชทาน ซึ่งเป็นเก๋งเรือที่หลวง

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูนิสิตคุณากร (หลวงพ่อดำรง)เจ้าอาวาสวัดพระพรางค์เหลือง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๙

พ่อเงินได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ ๕ เมื่อคราวได้พระราชทานสัญญาบัตรพัดยศเป็นพระครูพยุหานุสาสน์ เก่งเรือทำด้วยไม้สักทอง นอกจากเก่งเรือพระราชทานแล้วยังมี โข่คล้องช้างพระราชทาน

ในสมัยนั้นหลวงพ่อเงินเลี้ยงช้างจำนวนสามเชือก เพื่อใช้เป็นพาหนะในกิจของสงฆ์ มีช้างเชือกหนึ่งเพศผู้ชื่อพลายมะลิ ลักษณะมีงาขาว สวยงามมารัชกาลที่ ๕ ได้พระราชทานโซ่เส้นนี้สำหรับช้างพลายมะลิ พร้อมกับแต่งตั้งหลวงพ่อเงินเป็นเจ้าของคณะเมืองพยุหะคีรี ด้านหน้าวัดเป็นริมน้ำ เจ้าพระยาจะจัดเป็นตลาดเล็ก ทุกวัน ใน ช่วงเช้าและเย็น จะมีชาวบ้านเอาของมาวางขายกันเป็นแนวยาวหน้าวัด^{๕๕}

วัดพระพรางค์เหลืองนอกจากจะเป็นวัดที่สำคัญในการเสด็จประพาสต้นและมืองค์พระพรางค์เหลืองที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว วัดพระพรางค์เหลืองยังตั้งอยู่ใกล้กับสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายแห่งของอุทัยธานีและนครสวรรค์ อาทิเช่น เมืองโบราณโคกไม้เดน ,วัดสังกัสรัตนคีรีและล่องเรือแม่ น้ำสะแกกรังอุทัย,หรือจะเดินทางเข้าตัวเมืองนครสวรรค์ ก็มีสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายแห่งรออยู่ อาทิเช่น บึงบอระเพ็ด,ปากน้ำโพศาลเจ้าแม่ทับทิม, เขาดาวดึงส์,วัดจอมคีรีนาคพรต,อุทยานสวรรค์ ท่องเที่ยวกันได้หลากหลายรูปแบบ เที่ยวกันให้สบายครับ การเดินทางมายังวัดพระพรางค์เหลือง โดยรถยนต์ เดินทางมาบนถนนสายเอเชีย ผ่านอยุธยา-สิงห์บุรี-ชัยนาท-จากนั้นมุ่งตรงเข้านครสวรรค์ ก่อนถึงนครสวรรค์ให้แยกเข้าอุทัยธานี ก่อนข้ามสะพานวันรัต ให้เลี้ยวซ้ายเลาะเลียบบแม่น้ำไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ก่อนเข้าตลาดบ้านท่าน้ำอ้อย จะมองเห็นองค์พระพรางค์ชัดเจน เดินทางสะดวกทางเข้าถึงตัววัด มีป้ายบอกตลอดการเดินทาง

วัดพระพรางค์เหลือง เป็นวัดที่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากมายและมืองค์พระพรางค์เหลืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านต่างให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของเมืองนครสวรรค์ที่เต็มไปด้วยคุณค่าและความหมายสมควรที่จะเก็บรักษาไว้ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน และควรค่าแก่การเข้าไปเยี่ยมชมเป็นอย่างยิ่งหากท่านใดมีโอกาสเดินทางมา^{๕๖}

๓) วัดเขาแก้ว

สันนิษฐานว่า วัดเขาแก้วนั้น ตั้งมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. ๑๙๐๐ สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ได้ชื่อวัดเขาแก้วเพราะ บริเวณที่ตั้งของวัดนั้น ด้านหลังติดเขา ซึ่งสภาพหินจะมีลักษณะเหลี่ยมสี่คล้ายแก้ว จึงเรียกนามว่า เขาแก้ว และเรียกวัดแห่งนี้ว่า วัดเขาแก้ว อนึ่ง มีตำนานเล่าต่อๆ กันมาว่าบนเขาแก้วมีถ้ำ ภายในถ้ำมีวัวหัวแค้นตัวใหญ่ ยืนเฝ้าสมบัติอยู่ ชาวบ้านจึงเรียกว่าบ้าน วัวหน้าแค้น

^{๕๕} ข้อมูล <http://Tourthai.TourismThailand.Org/Tags> [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

^{๕๖} <http://www.geocities.com/social๗๑๗/text๕๒.htm> [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม

ภายหลังก็เพี้ยนมาจนเป็น บ้านหัวแต่น ภายในวัดมีวัตถุโบราณ และศาสนสถานโบราณอยู่หลายแห่ง หลายชิ้น อายุก็คาดว่าอยู่สมัยราวๆ กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีโบราณสถานที่สำคัญ ซากโบสถ์เก่าด้านเหนือของวัด ซากวิหารเก่าบนยอดเขา เจดีย์ยอดนพศูลและพระปรางค์ ๕ ยอด สมัยสุโขทัย โบสถ์เก่าหลังที่สอง สมัยพระนารายณ์มหาราช (จากเงินพดด้วงที่มีตราประจำรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช)^{๕๗}

๔) แหล่งโบราณคดีบ้านเข่าบ่อพลับ

แหล่งโบราณคดีบ้านเข่าบ่อพลับ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๙ ตำบลม่วงหัก อำเภอยะหริ่ง จังหวัด นครสวรรค์ สามารถใช้เส้นทางโดยรถยนต์ ทางหลวงหมายเลข ๑ (พหลโยธิน) ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ ๒ ชั่วโมงครึ่ง เมื่อถึงสี่แยกเขาไม้เดนเลี้ยวขวาไปประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ ๒๐ นาทีจากการสำรวจของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๕ สุโขทัย เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ บริเวณบ้านเข่าบ่อพลับ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองโคกไม้เดนลงไปทางใต้ ราว ๕-๗ กิโลเมตร พบว่าบริเวณบ้านเข่าบ่อพลับมีโบราณวัตถุจำนวนมาก ที่แสดงถึงความเป็นชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินขัด กำไลหินและกำไลเปลือกหอย ลูกปัด เปลือกหอย ชิ้นส่วนหอยมือเสือ เครื่องมือเหล็ก กำไลสำริด และภาชนะดินเผาทรงกลม กำหนดอายุในเบื้องต้น ราว ๔,๕๐๐-๒,๗๐๐ ปีมาแล้ว และยังพบโบราณวัตถุในสมัยประวัติศาสตร์อีกส่วนหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นเครื่องถ้วย สมัยสุโขทัยและเครื่องถ้วยลพบุรี และพบโบราณสถานอิฐบนยอดเขา จึงอาจเป็นไปได้ว่า ชุมชนโบราณที่บ้านเข่าบ่อพลับบางส่วนได้อพยพมาอยู่ที่บ้านโคกไม้เดนในปัจจุบัน เนื่องจากมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมว่า เพราะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีชุมชนอีกบางส่วน ที่ยังอาศัยอยู่ที่บ้านเข่าบ่อพลับ จนมีพัฒนาการเรื่อยมาจนถึงสมัยสุโขทัยมีโบราณวัตถุบางส่วน ได้จัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑวัดเขาไม้เดน หมู่ที่ ๘ ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ ^{๕๘}

๕) เมืองโบราณคูเมือง

ณ ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ มีหมู่บ้านติดต่อกันใกล้เคียงกัน หนาแน่น หลายหมู่บ้าน เช่น บ้านโคกไม้เดน, บ้านท่าน้ำอ้อย, บ้านหางน้ำบ้านบน, บ้านหางน้ำหนอง แฉม ฯลฯ ณ บริเวณหมู่บ้านโคกไม้เดน, หางน้ำบ้านบน และท่าน้ำอ้อย นั้น ได้พบโบราณสถานและพบบริเวณคูเมืองเก่าอยู่ใกล้วัดบ้านบน ระหว่างถนนพหลโยธินและวัดพระปรางค์เหลือง (แผนที่หมายเลข ๑) เมื่อสอบถามชาวบ้านดู ก็ได้รับบอกไปตามชื่อหมู่บ้านและวัดว่า “เมืองบน” ถ้าเป็น

^{๕๗} อุดมมงคลมฤตจิตตจักรระ บุษายุชฌิยาจารย์ ๗๒ ปี , หน้า ๑๐๗ - หน้า ๑๑๑.

^{๕๘} <http://www.m-culture.in.th/album/๑๓๙๘๑๗>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

เมืองบน ก็น่าจะมีเมืองล่างเป็นคู่กัน บังเอิญมีผู้จำคำพังเพยเก่าแก่พูดกันมาติดปากว่า “ฝูงกษัตริย์เมืองบน ฝูงคนลพบุรี.....”^{๕๙} ถ้าเมืองลพบุรีเป็นเมืองล่างได้ เมืองที่พบโบราณสถานและคูเมืองนี้ ก็เป็นเมืองบนได้กระมัง แต่ก็มีท่านผู้สูงอายุบางท่านเล่าว่า เดิมบริเวณนี้ เป็นอยู่เรือสำเภา เรียกกันว่า อุ้บน คู่กับ อุ้ล่าง คือบ้านอุ้ตะเภา ในอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เพราะเหตุนี้กระมัง ผู้ฟังที่ไม่ได้ศัพท์จับไปกระเดียด จึงทักทักเรียกเสียใหม่ว่า เมืองอุบล

โบราณสถานและคูเมืองดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่ตรงฝั่งตะวันออกแม่น้ำเจ้าพระยาและตะวันตกของเทือกภูเขาโคกไม้เดน^{๖๐} ระหว่างกิโลเมตรที่ ๓๐๗ - ๓๐๘ ถนนพหลโยธินเส้นทางถนนพหลโยธินแล่นผ่านทับคูเมืองขึ้นนอกด้านตะวันออกไปบางตอน และมีโบราณสถาน เข้าใจว่าเป็นฐาน ของพระสถูปเจดีย์อยู่ทางเชิงเขาโคกไม้เดน ด้านตะวันออกและบนยอดเขาปกกัน เท่าที่สำรวจพบแล้ว มี ๑๖ แห่ง เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรกำลังขุดแต่งฐานเจดีย์บางองค์และดำเนินงานสำรวจต่อไป

ต้นเหตุที่จะพบคูเมืองและโบราณสถานแห่งนี้สืบเนื่องมาจากเมื่อกลางปีที่แล้ว ดร. ควอริตซ์ เวลส์^{๖๑} นักโบราณคดีชาวอังกฤษได้มีหนังสือมาถึงข้าพเจ้าว่าจะเข้ามาสำรวจโบราณวัตถุสถานในประเทศทางตะวันออก และจะเข้ามาประเทศไทยในราวปลายเดือนธันวาคม ๒๕๐๖ หรือราวต้นเดือนมกราคม ๒๕๐๗ แล้วดอกเตอร์เวลส์กับภรรยาที่เดินทางผ่านประเทศมาเลเซียและเข้ามาเมืองไทยทางปากซีไตเมื่อต้นเดือนมกราคม เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ ได้พบกับข้าพเจ้าและขอร้องให้จัดเจ้าหน้าที่ไปตรวจดูโบราณวัตถุหลายแห่ง เช่น ที่คูบัว จังหวัดราชบุรี อุ้ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อปลายเดือนมกราคม ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าก็จัดเจ้าหน้าที่และพาหนะให้นำไปทุกแห่งตามประสงค์

ณ ตำบลท่าน้ำอ้อยนั้น ดอกเตอร์เวลส์มีภาพถ่ายทางอากาศ ซึ่งทหารอังกฤษและอเมริกันได้ถ่ายไว้เมื่อครั้งมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ แสดงให้เห็นแผนผังที่ตั้งเมืองและโบราณสถาน เมื่อดอกเตอร์เวลส์ได้ไปตรวจดูแล้ว ก็ขอขุดค้นที่บริเวณคูเมืองเพื่อพิสูจน์ดู และได้โทรเลขมาขออนุญาตขุดดูที่โบราณสถานริมวัดโคกไม้เดนด้วย ข้าพเจ้าได้ตอบโทรเลขว่า ยินดีอนุญาตให้ขุดค้นได้ แต่มีเงื่อนไขว่าต้องขุดค้นให้ตลอด จะทิ้งไว้ครึ่งๆ กลางๆ มิได้และถ้าทุนรอนไม่พอ กรมศิลปากรยินดีช่วยเหลือดอกเตอร์เวลส์เดินทางมาครั้งนี้ โดยทุนของสำนักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ให้มาสำรวจเพื่อไปแสดงปฐกถา คงจะไม่มีทุนรอนเพียงพอและอยู่ไม่ได้นาน จึงมิได้ดำเนินงานขุดค้นตามที่ขออนุญาต ข้าพเจ้าได้ออกปากยืมภาพถ่ายทางอากาศจากดอกเตอร์เวลส์ให้เจ้าหน้าที่คัดลอกไว้ ต่อมาได้ปรึกษากันกับท่านผู้รู้ในกรมศิลปากร ต่างก็อยากให้สำรวจขุดค้นให้เป็นที่เปิดเผย เพื่อประโยชน์เป็น

^{๕๙} คอลัมน์สุวรรณภูมิ สังคมวัฒนธรรม หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับประจำวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๒

^{๖๐} ไม้เดน เป็นชื่อของไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง มีขึ้นอยู่ทั่วไปตามภูเขา

^{๖๑} H G Quaritch Wales (Biographical details). H G Quaritch Wales (archaeologist; academic/intellectual; British; Male; ๑๙๐๐ - ๑๙๘๑) p ๒๐๙.

ความรู้ก้าวหน้าในทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีบนผืนแผ่นดินไทย กรมศิลปากรจึงจัดส่งเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร มีนายบรรจบ เทียมทัต หัวหน้าแผนกชุดแต่งและบูรณะ กองโบราณคดี ในกรมศิลปากรเป็นหัวหน้า ไปสำรวจดำเนินการชุดแต่ง ตั้งแต่วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๐๗ โดยเริ่มชุดแต่งฐานพระสถูปเจดีย์ ข้างวัดโคกไม้เดนเป็นแห่งแรก^{๖๒}

พระเจดีย์หมายเลข ๑๕ ตั้งอยู่เชิงเขาสระมิตันหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุมวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๗ ชุดแต่งด้านเหนือ ตะวันตก ตะวันออก และได้ ไม่พบศิลปะโบราณวัตถุ เมื่อชุดแต่งเสร็จแล้ว เห็นพระเจดีย์ก่ออิฐสมัยทวารวดี มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ยาว ด้านละ ๔.๔๐ เมตร สูง ๑.๔๐ เมตร

พระเจดีย์ หมายเลข ๕ ตั้งอยู่บนไหล่เขาไม้เดนทางทิศเหนือ มีต้นหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุม วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๗ ชุดแต่งด้านเหนือ ตะวันตก ตะวันออก และได้ พบโบราณศิลปวัตถุ คือ ศีรษะมนุษย์ สิงโต ปูนปั้น สมัยทวารวดี

พระเจดีย์ หมายเลข ๑๑ ตั้งอยู่ห่างวัดโคกไม้เดนราว ๑ กิโลเมตร ทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ มีต้นหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุม วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๐๗ ชุดแต่งด้าน ตะวันตก ด้านเหนือและด้านใต้ และด้านตะวันออก พบโบราณศิลปวัตถุ คือ เศียรเทวรูป ปูนปั้น สมัย ทวารวดี ผอบ สำริด มีดอกพิกุลเงิน แหวน ทองคำ และหัวแหวนแก้วผลึกสีขาว ๑ เม็ด เมื่อชุดแต่งเสร็จแล้ว เห็นพระเจดีย์ก่ออิฐ สมัยทวารวดี มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง ยาว ด้านละ ๖ เมตร สูง ๑.๔๐ เมตร วันที่ ๓ มกราคม ๒๕๐๘ ชุดแต่งเนินโคกหมายเลข ๑๒ ไม่เป็นรูปพระเจดีย์ และไม่มีศิลปะโบราณวัตถุ

พระเจดีย์ หมายเลข ๑๐ ตั้งอยู่เหนือสระสองพี่น้อง มีหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุม เมื่อ วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๐๘ ชุดแต่งด้านตะวันออก ตะวันตก ด้านเหนือและใต้ ไม่พบโบราณศิลปวัตถุ เมื่อชุดแต่งเสร็จแล้ว เห็นพระเจดีย์ก่ออิฐสมัยทวารวดี มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาว ด้านละ ๔ เมตร สูง ๕๐ ซม. และก่ออิฐตั้งซ้อนบนฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยมด้านเท่าแบบเดียวกับพระเจดีย์ หมายเลข ๗ ยาวด้านละ ๑.๔๐ เมตร สูง ๔๐ ซม.วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๘ ชุดแต่ง เนินโคกหินหมายเลข ๖ บนเขาล้นทม และ ๑๔ บนเขาน้อย ซึ่งไม่ใช่พระเจดีย์ และไม่มีโบราณ ศิลปวัตถุ เข้าใจว่าเป็นป้อม

พระเจดีย์ หมายเลข ๑๖ ตั้งอยู่ใกล้พระเจดีย์หมายเลข ๑๐ และใกล้สระสองพี่น้อง มีหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุม วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๘ ชุดแต่งด้านตะวันออก ใต้ ตะวันตก และเหนือ พบโบราณศิลปวัตถุ คือ ยอดเจดีย์ดินเผา สมัยทวารวดี หลายชิ้น นกทำด้วยปูนปั้น สมัย ทวารวดี และหม้อดินเผา บรรจุกระดูกคนที่เผาแล้ว เมื่อชุดแต่งเสร็จแล้ว เห็นพระเจดีย์ก่ออิฐสมัย

^{๖๒}ได้ชุดแต่งมาจนถึงเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๗ เข้าฤดูฝนก็หยุด และต่อมาได้มอบให้นายระพีศักดิ์ ชัชวาล เป็นหัวหน้าไปดำเนินการชุดแต่งอีกใน พ.ศ. ๒๕๐๗ ตั้งแต่วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๘ จึงงดไว้ก่อน

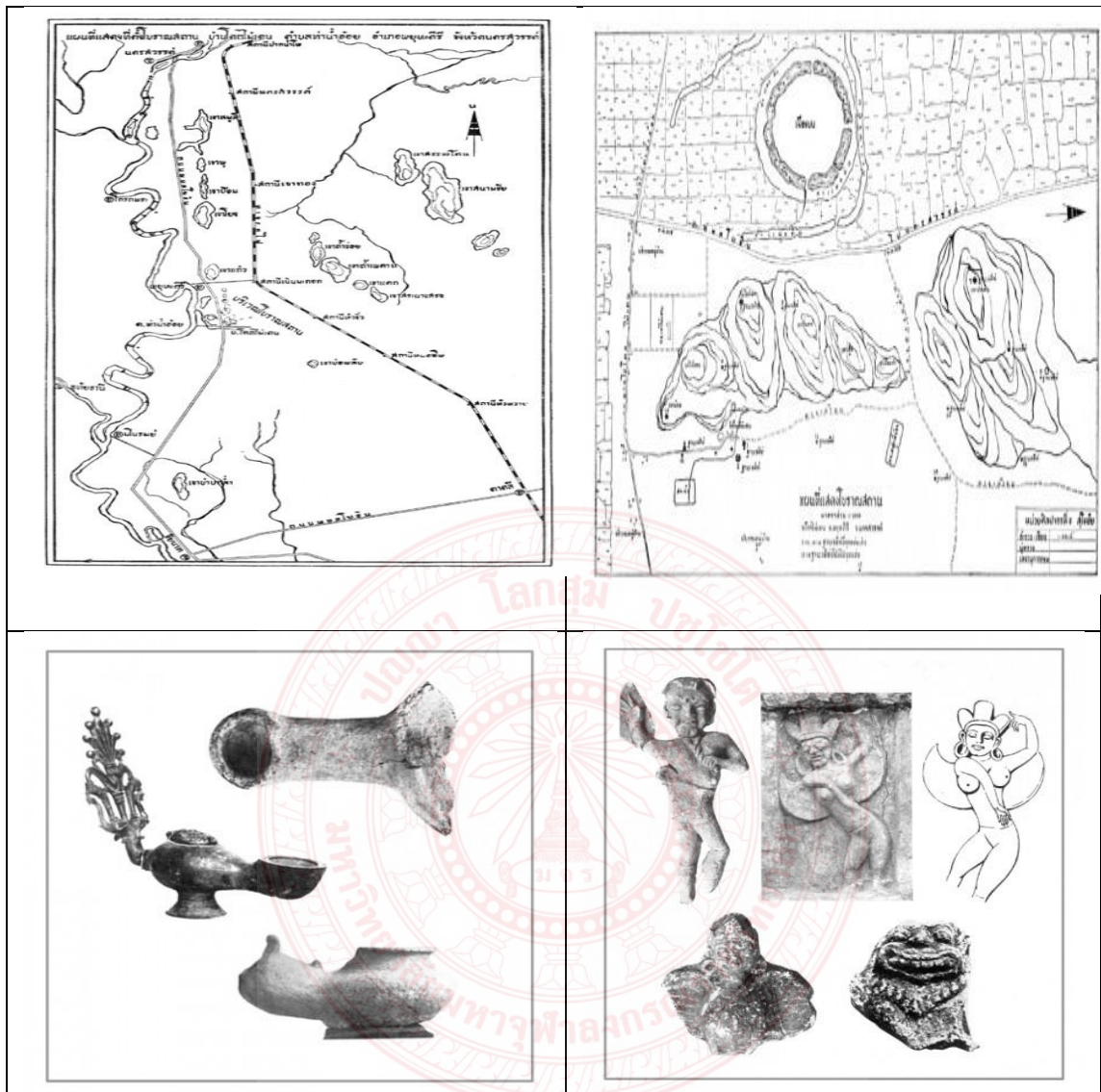
ทวารวดี มีลักษณะ คือ ด้านตะวันออกก่ออิฐ เป็นรูปครึ่งวงกลม (แบบ Moon Stone) แบบเดียวกับ พระเจดีย์ก่ออิฐ สมัยทวารวดี ซึ่งขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่เมืองกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พระเจดีย์องค์นี้จมอยู่ในดินลึก ๑.๒๐ เมตร จากระดับดินปัจจุบัน เป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส กว้างยาว ด้านละ ๕ เมตร สูง ๑.๒๐ เมตร

การขุดแต่งโบราณสถาน สมัยทวารวดีแห่งใหม่ ณ โคนไม้เดิน ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอ พุทธะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งหมด ๑๖ แห่ง ได้พบโบราณศิลปวัตถุ ๒๑๒ ชิ้น ทำให้ได้รับความรู้ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ แบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ที่น่าเรียนรู้ เพราะเป็นการ ค้นพบมรดกสมัยทวารวดีแห่งใหม่ซึ่งมีอายุ ๑๐๐๐ กว่าปี ที่สำคัญแห่งหนึ่งบนผืนแผ่นดินไทย.วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๐๘ ขุดแต่งเนินโคกหินหมายเลข ๖ บนเขาลั่นทม และ ๑๔ บนเขาน้อย ซึ่งไม่ใช่พระเจดีย์ และไม่มีโบราณศิลปวัตถุ เข้าใจว่าเป็นป้อม

พระเจดีย์ หมายเลข ๑๖ ตั้งอยู่ใกล้พระเจดีย์หมายเลข ๑๐ และใกล้สระสองพี่น้อง มีหญ้าและต้นไม้ขึ้นปกคลุม วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๘ ขุดแต่งด้านตะวันออก ใต้ ตะวันตก และเหนือ พบโบราณศิลปวัตถุ คือ ยอดเจดีย์ดินเผา สมัยทวารวดี หลายชิ้น นกทำด้วยปูนปั้น สมัย ทวารวดี และหม้อดินเผา บรรจุกระดูกคนที่เผาแล้ว เมื่อขุดแต่งเสร็จแล้ว เห็นพระเจดีย์ก่ออิฐสมัย ทวารวดี มีลักษณะ คือ ด้านตะวันออกก่ออิฐ เป็นรูปครึ่งวงกลม (แบบ Moon Stone) แบบเดียวกับ พระเจดีย์ก่ออิฐ สมัยทวารวดี ซึ่งขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่เมืองกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พระเจดีย์องค์นี้จมอยู่ในดินลึก ๑.๒๐ เมตร จากระดับดินปัจจุบัน เป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส กว้างยาว ด้านละ ๕ เมตร สูง ๑.๒๐ เมตร

การขุดแต่งโบราณสถาน สมัยทวารวดีแห่งใหม่ ณ โคนไม้เดิน ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอ พุทธะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ รวมทั้งหมด ๑๖ แห่ง ได้พบโบราณศิลปวัตถุ ๒๑๒ ชิ้น ทำให้ได้รับความรู้ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ แบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ที่น่าเรียนรู้ เพราะเป็นการ ค้นพบมรดกสมัยทวารวดีแห่งใหม่ซึ่งมีอายุ ๑๐๐๐ กว่าปี ที่สำคัญแห่งหนึ่งบนผืนแผ่นดินไทย^{๖๓}.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระอธิการธีรศักดิ์ ธีรธมโม เจ้าอาวาสวัดเขาไม้เดิน อำเภอพุทธะคีรี จังหวัด นครสวรรค์ วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๙.

๖) เขาสระนางสรง

บริเวณแหล่งโบราณคดีเขาสระนางสรง ไม่มีประวัติที่ชัดเจน จากคำบอกเล่าต่อๆกันมา บริเวณนี้เมื่อก่อนเป็นป่า รก ทัีบ ชาวบ้านเรียกว่าเมืองลับแล ที่เขาสระนางสรงเมื่อเวลาเช้ามีตของวันพระโต (วันพระสำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น) จะได้ยินเสียงปี่พาทย์ ที่บนภูเขามิเรื่องเล่าว่าจะมีสระน้ำผู้มีบุญเท่านั้นที่จะได้เห็น สระนี้เป็นสระที่นางฟ้าลงมาเล่นน้ำ บริเวณแหล่งโบราณคดีเมื่อเวลาฝนตกจะพบลูกปัดลอยขึ้นมา ต่อมามีคนต่างถิ่น(จากจังหวัดลพบุรี)เข้ามาขุดหาโบราณวัตถุโดยเข้ามาเช่าที่งานละ ๑ พันบาท และเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๘ มีการแจ้งมายังสำนักงานศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี วันเดียวกันนั้นเจ้าหน้าที่ได้เข้าไปสำรวจครั้งหนึ่ง และเข้าทำการระงับเหตุร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ ประจำอำเภอพยุหะคีรี องค์การบริหารส่วนตำบลนิคม

เขาบ่อแก้ว เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๘ จึงได้มีการทราบว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งโบราณคดี หลักฐานทางด้านโบราณคดี

จากการเดินสำรวจ พบโบราณวัตถุกระจายอยู่ทั่วไป โบราณวัตถุที่พบได้แก่

๑ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) จำนวนหลายชิ้นส่วนใหญ่ที่พบเกิดจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ รูปทรงที่พบ มี ภาชนะทรงหม้อก้นกลม ภาชนะทรงหม้อก้นกลมมีสัน ภาชนะทรงพาน ภาชนะทรงชาม พบการตกแต่งผิว ด้วยลาย ขูดขีดและ กดประทับ (เชือกทาบ) ดินเผาทรงกลม (ลูกกระสุนดินเผา?)

๒ ชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์

๓ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ใหญ่ จำพวกวัว - ควาย

๔ ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กมีบ้อง

บริเวณแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ น่าจะเป็นแหล่งฝังศพ ของชุมชน จากการพบภาชนะทรงพานซึ่งเป็นภาชนะทรงพิเศษที่ส่วนใหญ่พบในแหล่งฝังศพ และพบชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์จำนวนมาก และได้มีการปรับภูมิประเทศเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ คือการสร้างแนวคันดินรับน้ำที่ไหลมาจากภูเขาในฤดูน้ำเพื่อกักเก็บ ซึ่งชุมชนนี้อาจมาการสืบเนื่องมาถึงยุคต้นประวัติศาสตร์ และมีความสัมพันธ์กับเมืองโบราณคูเมือง บ้านห้วยดุก ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขาสระนางสรง โดยอยู่ห่างจากแหล่งโบราณคดี เขาสระนางสรงประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เท่านั้น ซึ่งเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบชัดเจน ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์และเมืองโบราณอื่นๆ ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก และที่บริเวณใกล้เคียงกันนั้นมีภูเขาขนาดย่อมชื่อว่าเขาบ่อเหล็กห่างจากแหล่งโบราณคดี เขาสระนางสรงไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตร ซึ่งอาจเป็นแหล่งวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือเหล็ก นอกจากนี้ยังมีแหล่งวัตถุดิบอยู่ในบริเวณใกล้เคียง คือภูเขาแม่เหล็ก ซึ่งเป็นแหล่งแร่เหล็ก และใกล้กับภูเขาแม่เหล็กมีแหล่งโบราณคดีช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการถลุงเหล็ก คือแหล่งโบราณคดีบ้านหนองตาราม ตำบลหนองโพ อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยอยู่ทางทิศใต้ของแหล่งโบราณคดีเขาสระนางสรง ห่างประมาณ ๑๑ กิโลเมตร

ชุมชนที่แหล่งโบราณคดีเขาสระนางสรง น่าจะเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่เลือกตั้งอยู่ใกล้ภูเขา และไม่ไกลจากแหล่งน้ำ โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติจากภูเขาและลำน้ำในการเลี้ยงชีพ มีพัฒนาการที่ต่อเนื่องถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย จนถึงต้นประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องมือเหล็ก และพัฒนาเกิดเป็นเมืองที่มีการจัดการน้ำขึ้นโดยสัมพันธ์กับเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบอยู่ใกล้เคียง คือ เมืองโบราณคูเมือง บ้านห้วยดุก โดยชุมชนทั้งสองอาจเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งสัมพันธ์กับเมืองโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ และชุมชนผลิตโลหะ ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างกันนัก เช่น เมืองโบราณเมืองบน บ้านโคกไม้เดน

ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ห่างจากแหล่งโบราณคดีประมาณ ๑๒ กิโลเมตร และเมืองโบราณอู่ตะเภา บ้านอู่ตะเภา ตำบลอู่ตะเภา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากแหล่งโบราณคดีประมาณ ๒๐ กิโลเมตร^{๖๔}

๗) บ้านเขาทอง

บ้านเขาทองเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่บนขอบที่ราบยกตัวของที่ราบลอนลูกคลื่นระดับสูงบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา จนดูคล้ายอยู่บนเขาเมื่อมองจากถนนทางเข้าบริเวณที่ราบใกล้แม่น้ำ เพราะสูงกว่าระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาถึง ๒๑ เมตร ก่อนจะลดระดับลาดลงสู่บึงบรเพ็ดทางทิศเหนือในตำบลเขาทองประกอบไปด้วย ๑๑ หมู่บ้าน พื้นที่รวม ๔๙,๑๘๖ ไร่ ประชากรราว ๖,๘๐๐ คน ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายจีนเนื่องจากเป็นชุมชนริมทางรถไฟ มีอาชีพทำนาด้วยวิธีทำนาหว่านเพราะเป็นที่ดอน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์จำพวกวัว, หมู, เป็ด, ไก่, ค้าขาย, เป็นข้าราชการ กลุ่มบ้านที่เก่าแก่ที่สุด ตั้งอยู่บนเนินเศษชีตะกรันจากการถลุงเหล็กทำให้ดูเหมือนอยู่บนโคกสูงเด่นกว่ากลุ่มบ้านอื่นๆ มีการบอกเล่าสืบต่อมาว่า “บ้านเขาทองแต่เดิมนั้นต้องส่งส่วยเหล็ก ต่อมาเหลือแต่การทำเกวียน และมีชื่อเรื่องการทำเกวียน”

คำบอกเล่านี้ตรงกับหลักฐานที่พบนั่นคือเศษตะกรันเหล็กจำนวนมากที่อยู่ตามพื้นบ้าน แต่เรื่องทำเกวียนนั้นไม่มีคำบอกเล่ามากนัก และปัจจุบันร่องรอยของความขานานี้ไม่ปรากฏให้เห็นจากหลักฐานทางโบราณคดีและเอกสาร พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอพยุหะคีรี อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ขึ้นไปถึงเขตอำเภอบึงสามพัน ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และบางส่วนของอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เป็นแหล่งถลุงเหล็กมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนกระทั่งสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์แม้จะมีการแบ่งเขตทางการปกครองออกเป็นหมู่ต่างๆ แต่มีการแบ่งพื้นที่อย่างไม่เป็นทางการรับรู้กันทั่วไปออกเป็น บ้านเหนือและบ้านใต้ นอกจากวัดเขาทองที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดใหญ่ ซึ่งเป็นวัดขนาดใหญ่ประจำชุมชน ก็ยังมีวัดร้างอยู่อีก ๒ แห่งคือ วัดเหนือและวัดใต้ ยังมีซากฐานร่องรอยของอาคารที่น่าจะเคยเป็นวัดขนาดเล็กๆ ในสมัยโบราณมาก่อน ที่วัดใต้ยังมีหลวงพ่อเพชรประดิษฐานเป็นที่เคารพบูชาของคนเขาทอง แม้จะไม่มีการใช้งานทำสังฆกรรม แต่เมื่อถึงวาระในแต่ละปีจะมีการเล่นลิเกฉลองทั้งสองแห่ง และชาวบ้านก็ยังมาใช้สวดมนต์ ไหว้พระ บนสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันอยู่เรื่อยๆ แม้จะอยู่ไม่ไกลลำน้ำเจ้าพระยา แต่สภาพพื้นที่เป็นที่สูงไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ทำให้ต้องขุดสระสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ ชาวเขาทองมีนิทานเกี่ยวกับการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้หลายสำนวนแสดงถึงความยากลำบากในการหาแหล่งน้ำจนถึงปัจจุบัน ในชุมชนมีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “สระแก้ว” เคยเป็นทางช้าง

^{๖๔} http://www.gis.finearts.go.th/fad๕๐/fad/display_data๒. [สืบค้นวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙.]

มาลงกินน้ำ ปัจจุบันชุดเป็นสรขนาดใหญ่ของชุมชน อีกสระหนึ่งอยู่ในวัดใหญ่ เรียกว่า “สระวิไล” เป็นที่ตักน้ำไปใช้ในครัวเรือน และยังคงเป็นสถานที่พบปะของหนุ่มสาวที่ไปตักน้ำกันตอนเย็นๆ ช่วงตรุษสงกรานต์บริเวณขอบสระที่เรียกว่า หัวหนอง จะใช้เป็นสถานที่เล่นจับข้อมือสาว ผู้หญิงจะยืนรวมกันเป็นกลุ่ม ผู้ชายถ้าพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายก็จะจับข้อมือผู้หญิงด้วยอาการสุภาพ เป็นธรรมเนียมว่าไม่ให้จับถึงข้อศอก พาเดินไปรอบๆสระ และห้ามเดินไปในที่ลับตาผู้คน บางบ้านพอกับแม่จะไปดูลูกสาวเล่นด้วย เป็นการผ่อนคลายเป็นเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวพบปะกันในสายตาของผู้ใหญ่และชุมชน มีการกล่าวอ้างอิงในหลายแห่งว่า บรรพบุรุษของชาวเขาทองแต่เดิมเป็นชาวมอญเข้ามาทางเมืองอุทัยในระยะใดไม่ชัดเจน แต่กล่าวถึงกันว่า ที่วัดเขาทองเคยมีโบสถ์ที่สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันตกเช่นเดียวกับโบสถ์มอญอื่นๆ และเคยมีเสาดตะลุงอยู่หน้าวัด แม้ว่าร่องรอยทางภาษาซึ่งน่าจะคงอยู่บ้างกลับไม่พบว่ามีการมอญปะปนในภาษาพูดทั่วไป นอกจากคนในกลุ่มเขาทองและเครือญาติในหลายแห่งในเขตพยุหะคีรี จะมีสำเนียงที่สัมผัสการรับรู้ได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากกลุ่มคนในละแวกท้องถิ่นใกล้เคียง และเรียกแก๊งต่างๆ ว่า “เสียง” ไม่ใช่মনาวแต่ใช้ลูกมะสัง ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นใหญ่คว้านเอาเนื้อเปรี้ยวๆ ใส่แทน เรียกผ้าขาวม้าว่า “ตะโกง” ไม่ชอบรับประทานอาหารที่มีกะทิ ต่างจาก “คนแม่น้ำ” ที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ห่างกันที่ชอบแกงกะทิมากกว่าแกงอื่นๆ เป็นต้น

ตามที่ได้รับรู้จากชาวมอญนับญาติและถือผีทางฝ่ายชาย มีร่องรอยหลงเหลือจากการนับถือ “หม้อตูปู่ต่าน” มีอยู่เพียงบางบ้านในเขาทองเท่านั้น ในขณะที่พิธีกรรมเลี้ยงผีที่นับญาติทางฝ่ายหญิงคือ “งานปี” และการนับถือ “หม้อตายนอดตายาย” กลายเป็นพิธีกรรมสำคัญของชุมชน มีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก ในขณะที่แทบจะไม่มีใครรู้จักการนับถือ “หม้อตูปู่ต่าน” แล้ว และในขณะเดียวกัน งานพิธีสำคัญอีกประการหนึ่งของชุมชนคือ พิธีทำบุญข้าวหลามในเดือนสาม ที่ชาวเขาทองเรียกว่า “งานทำบุญหน้าศาล” โดยการนิมนต์พระไปทำบุญ ซึ่งพ้องกับพิธีทำบุญข้าวหลามหรือทำบุญข้าวจี๋ของชาวลาว เป็นที่รู้ว่ามีชุมชนลาวพวนในอำเภอท่าตะโกและอาจมีอยู่ในอำเภอพยุหะคีรีด้วย แต่ยังไม่ได้สำรวจยืนยัน ช่วงที่ทำบุญหน้าศาลตรงกับตรุษจีนพอดี เมื่อทำบุญเสร็จและไหว้เจ้าเสร็จก็จะมีการแลกเปลี่ยนอาหารที่นำมาทำบุญและไหว้เจ้าของคนทั้งสองกลุ่มด้วย คนจีนในบ้านเขาทองแยกศาลกันนับถือตามเชื้อสาย จีนแคะไหว้เจ้าที่ศาลหลังตลาด ส่วนจีนแต้จิ๋วไหว้เจ้าที่ศาลหลังบ้าน (หลังหมู่บ้าน) ร่องรอยจากความเชื่อบ่งบอกถึงกลุ่มคนที่แตกต่างกัน จะสรุปว่าชาวเขาทองมีบรรพบุรุษเป็นชาวมอญแต่อย่างใดคงไม่ได้ เพราะคงมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมและเชื้อสายจากคนหลายกลุ่ม แสดงให้เห็นว่ามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจน

ชุมชนเขาทองและชุมชนบางแห่งในอำเภอพยุหะคีรี มีชื่อทางเพลงพื้นบ้านเป็นที่รู้จักกันดีทั่วประเทศ มีการเก็บข้อมูลในเรื่องเพลงพื้นบ้านจำนวนมากจากนักวิชาการท้องถิ่น และยังเหลือคนเก่าๆ ที่สูงอายุรักการร้องการรำอยู่จำนวนหนึ่ง ที่มีชื่อที่สุดคือ กลุ่มเพลงที่มีการร้องโต้ตอบกันระหว่างหญิง-ชาย ได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงพืชมูล เพลงข้าเจ้าโลม เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย และเพลง

ต้นกำรำเคียวที่กล่าวว่าต้นกำเนิดอยู่ที่บ้านสระทะเล ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเขาทองนัก แล้วดัดแปลงมาเป็นระบำต้นกำรำเคียวของกรมศิลปากร นอกจากนี้ ยังมีเพลงและการละเล่นซึ่งเป็นกึ่งพิธีกรรมระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และความสนุกสนาน เช่น การแห่นางแมว และในประเพณีตรุษสงกรานต์ เช่น การเล่นจับข้อมือสาว การเล่นเข้าฝีนางสุมนางสาว เข้าฝีนางดั่ง เข้าฝีลิงลม เข้าฝีแม่ศรี รำซืบท ฯลฯ ในปัจจุบัน ยังพบเห็นการร้องรำเล่นเพลงในรูปแบบการสาธิตในโรงเรียนและงานประจำปี การร้องรำวง การทำขวัญคู่ขวัญ เพลงกล่อมเด็ก บทเพลงต่างๆ เพลงพื้นบ้านที่กล่าวมาแล้วตามงานรื่นเริงต่างๆ และยังมีผู้ที่เคยเป็นลิเกเก่าและคณะลิเกก็ยังมีอยู่ที่บ้านเขาทองจำนวนหนึ่ง เนื่องจากจังหวัดนครสวรรค์เป็นศูนย์รวมคณะลิเกมากที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเห็นความสามารถด้านปฏิภาณไหวพริบที่แสดงออกตามธรรมชาติและยังคงอยู่ โดยเฉพาะจากการเล่นเพลงฉ่อย การร้องรำลิเกได้จากงานพิธีกรรมเลี้ยงผี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรม ดังจะกล่าวถึงต่อไป

๗.๑ พิธีกรรมเลี้ยงผีหรืองานปี

พิธีกรรมเลี้ยงผี หรือ “งานปี” ของบ้านเขาทอง แต่เดิมเคยทำกัน ๓ ปีครั้งหนึ่ง เรียกว่า “งานสามปี” ประกอบพิธีกันในปีที่มีเดือน ๘ สองครั้ง กำหนดทำในเดือน ๗ แต่ปัจจุบันจัดปีเว้นปี และเรียกว่า “งานปี” จะกำหนดจัดกันในเดือน ๗ วันที่สะดวก โดย “ร่างทรง” ซึ่งเรียกกันว่า “ท้าว” เป็นผู้นำคน ผู้ที่เป็นท้าวได้ต้องเป็นผู้หญิงสูงอายุซึ่งสืบทอดตำแหน่งเป็นสายตระกูล บ้านเขาทองซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ในอำเภอพยุหะคีรีมีเครือข่ายที่อยู่ต่างชุมชนทั้งใกล้และไกล เมื่อถึงเวลางานปี จึงมาร่วมงานกันคับคั่ง แต่ก่อนผู้คนไม่มากนักก็ทำพิธีเพียงแห่งเดียวครั้งเดียว แต่เมื่อมีคนมากขึ้น จึงต้องแบ่งเป็นบ้านเหนือและบ้านใต้ มีท้าวคนสำคัญผู้ทำพิธีเพิ่มเป็นสองคนและทำพิธีในช่วงเวลาใกล้ๆ กันงานประเพณีนี้ ชาวบ้านเรียกกันหลายชื่อ เช่น งาน “ไหว้ผี”, “ไหว้ผีโรง”, “งานปี” ผีในที่นี้หมายถึงผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมไหว้ผีจะควบคู่ไปกับประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญของชาวบ้านอีกอย่างหนึ่งคือ การรับ “หม้อตายอดตายาย”ในงานพิธีวันแรกที่เรียกว่า “วันเป่าผี” จัดขึ้นที่บ้านของท้าว มีหญิงชาวบ้านทยอยนำข้าวสารและเงินมาร่วมพิธี ก่อนกลับจะขอพรและคำแนะนำจากผีที่เข้าร่างท้าว

๗.๒ หม้อตายอดตายาย

คือหม้อดินขนาดเล็กๆ ข้างในหม้อใส่เบียร์ ๓ ตัว หมาก ๓ คำ ขี้ผึ้งก้อนหนึ่ง รองด้วยสำลี เทียนและขี้ผึ้งลนหม้อให้หอม ใส่สาแทรกขวานไว้ที่เหนือหัวนอน การตั้งหม้อตายอดตายายนี้ แม่จะตั้งให้ลูกสาวที่แต่งงานออกเรือนไปแล้ว และนิยมทำเมื่อมีลูกคนแรก ในเดือนคู่ ข้างขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล ลูกหลานจะเลี้ยงง่ายไม่เจ็บป่วย โดยผู้ทำพิธีต้องรู้วิธีการตั้งหม้อและเป็นหญิงสูงอายุ และผู้ที่ตั้งหม้อตายอดตายายแล้วเท่านั้น จึงจะมีสิทธิปลูกศาลใน “งานปี” กล่าวได้ว่า หม้อตายอดตายายคือสัญลักษณ์ของการถือผีตามสายตระกูลฝ่ายหญิง เป็นการไหว้ผีบรรพบุรุษหรือบางคนเรียกว่า “ผีโรง” ที่ต้องมีประจำทุกบ้าน เมื่อถึงตรุษสงกรานต์จะนำหม้อตายอดตายายออกมาทำพิธีอาบน้ำ

ประพรมของหอม เหมือนกับการจำลองรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ในช่วงสงกรานต์ และท่องบ่นคาถาไปพร้อมกัน ดังนี้

“ปู่ย่า สองฝ่าย ตายาย สองข้าง เข้าโห เข้าห่อ พ่อโรงหม่อม แม่เป็นทาง ยาย พระหลวง ทรงบาตร พ่อราช พ่อบุญภาค พ่อบุญสังข์ ท้าวเขา ท้าวไพร ตาหลวงพิชัย ตาขุนวิจิต ตาหม่อม ยาย เมย พ่อเงินรังรอง พ่อทองร่มรื่น แม่สลิดปิดทอง เขิญมาชมเขยเสียแต่วันนี้”

“หม้อตายอดตายาย” คือตัวแทนของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วของฝ่ายหญิง จะเห็นว่า สังคมไทยเป็นแบบการแต่งงานมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงและเน้นความสำคัญของเพศหญิง การตั้งหม้อจึงสะท้อนความสำคัญของเพศหญิงอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ในหม้อนั้นใส่ ขี้ผึ้งและหอยเบี้ย ซึ่งอาจเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของเพศหญิง และหมากพลูที่อาจเป็นสัญลักษณ์ของเพศชาย เมื่อถึงวันตรุษจะมีการนำหม้อออกมาล้าง ชาวบ้านเรียกว่าอาบน้ำพรหมของหอมทั้งแป้งและน้ำอบ คล้ายกับการอาบน้ำผู้ใหญ่ ซึ่งความหมายชาวบ้านเป็นผู้ตีความเอง และวิธีการก็จำลองการปฏิบัติจริงมาด้วย

การตั้งหม้อของหญิงสาวที่ออกเรือนและมีบุตรคนแรก แสดงถึงการมีครอบครัวอย่างสมบูรณ์แล้ว เพราะลูกคือสิ่งที่แสดงความมั่นคงในการอยู่ร่วมกัน หากยังไม่มีลูกชีวิตคู่อาจแยกกันได้ และผู้ที่ทำพิธีเป็นแม่งานจัดการให้คือแม่ของหญิงสาว แสดงถึงความรักและความผูกพันระหว่างและลูกสาวไปถึงหลานยาย เพราะเชื่อว่า หากไม่ตั้งหม้อ ลูกที่เกิดมาจะเลี้ยงยากและชีวิตในครอบครัวจะไม่มีความสุข หม้อที่ตั้งแล้วจะแขวนใส่เสาแทรกไว้ที่หัวนอนหรือเสาเรือนที่เป็นที่สูง และจะคงอยู่ในบ้านของครอบครัวใหม่ไปตลอดชีวิตของหญิงคนนั้น

๗.๓ ท้าวและท้ายข้าง

ผู้ประกอบพิธีกรรม เรียกว่า “ท้าว” สืบทอดตามสายตระกูล ถ่ายทอดจากแม่สู่ลูกสาว ท้าวที่สืบทอดตามสายเลือดในบ้านเขาทองมีอยู่ไม่กี่คน ส่วนท้าวคนอื่นเป็นหญิงสูงอายุมีความประพฤติดีเป็นที่นับถือของชาวบ้านมีबारมีมากพอและชัดเจนในการทำพิธีกรรม มีท้าวของบ้านเหนือและบ้านใต้ ท้าวที่สูงอายุและไม่แข็งแรงจะมีท้าวคนอื่น ๆ คอยช่วยเหลือทำพิธีแทน ดังนั้นในเขาทองจึงมีท้าวที่ผู้คนนับถือให้เป็นผู้ประกอบพิธีอยู่หลายคน เล่าว่า แต่เดิมนี้อยู่ถึง ๑๓ คนปัจจุบันเป็นธรรมเนียมนิยมว่าหากมีผู้ไม่สบายขึ้นมามากจะรับเป็น “คนกลางหรือร่างทรง” ทำให้ในเขาทองมีร่างทรงอยู่มากมาย เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการสืบทอดจากสายตระกูลกลายเป็นคนที่อ้างว่าได้รับการรักษาโรคจากอำนาจพิเศษกลับแม้จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม แต่ “ท้าว” กับ “คนทรง” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “คนกลาง” ก็ได้รับการนับถือต่างกัน คนทรงในบ้านเขาทองมีอยู่มากและพยายามเข้ามามีบทบาทในหมู่บ้าน มีเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่เป็นจีนและไทยมากมาย แต่ชาวบ้านก็แยกแยะการนับถือ ความเชื่อมั่น ระหว่าง “ท้าว” และ “คนทรง” ต่างกัน และหน้าที่ในการทำพิธีและเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนก็ยังเป็นของ “ท้าว” นั่นเองในระหว่างพิธีกรรม ท้าว จะมีคนรับใช้ที่เรียกว่า “ท้ายข้าง” หรือ

“ไทซ่าง” คือผู้ที่ท้าวแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยหรือรับใช้ในงานพิธีมีทั้งชายและหญิง ทั้งที่สืบตามสายตระกูลและผู้ที่อุทิศตัวเข้าร่วมด้วย แต่ละคนจะมีหน้าที่ต่างกันไป ช่วยเหลือสนับสนุนท้าวและเป็นผู้สื่อสารระหว่างท้าวและชาวบ้าน ทำหน้าที่คอยดูแลเวลาผลัดเปลี่ยนผ้านุ่ง เดินรับส่ง บางพวกเป็นนักดนตรีพวกปี่พาทย์และกลองยาว แต่เดิม ท้ายซ่างมีเฉพาะผู้หญิง แต่ปัจจุบันเห็นทั้งผู้ชายและผู้หญิง “ท้าว” คือบุคคลพิเศษที่สามารถสื่อสารระหว่างโลกของผีและโลกของมนุษย์ อำนาจพิเศษนี้ต้องส่งผ่านถ่ายทอดตามสายตระกูลระหว่างแม่และลูกสาว นั้นหมายถึงอำนาจในการติดต่อกับผีอยู่ในมือของเพศหญิงเท่านั้น เป็นที่เชื่อกันว่าเพศหญิงเป็นเพศที่จิตใจอ่อนไหวกว่าเพศชาย การติดต่อกับสิ่งที่เป็นอำนาจเหนือธรรมชาติจึงควรเป็นของเพศหญิง “ท้าว” เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งที่อยู่ระหว่างกลางที่ไม่ใช่ความคลุมเครือเพราะมีสถานภาพชัดเจน ไม่มีมลทินหรือถูกปฏิเสธจากสังคม ท้าวจึงมีความแตกต่างจากคนทั่วไป เพราะสามารถสื่อความต้องการของมนุษย์และของผีให้มาพบกันได้ และอยู่ในสถานภาพที่คนในสังคมเคารพยกย่อง มีบทบาทในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชนค่อนข้างมาก

๗.๔ ศาลและการปลุกศาล

ท้าวจะเป็นผู้เลือกบริเวณที่ปลุกศาล ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม เพราะต้องใช้พื้นที่ราบเรียบ โลงแจ้ง และน้ำไม่ท่วมขัง ศาลทำด้วยไม้ไผ่ขนาดเท่ากันทุกศาลปลุกเป็นเสาสี่เสาขนาดสูงราว ๑.๕๐ เมตร แต่ละศาลกว้างราว ๕๐ เซนติเมตร ด้านบนใช้ไม้ไผ่สานเป็นพื้นสำหรับวางพานบายศรีใหญ่ มุมเสาด้านบนใช้ไม้ไผ่ตัดโค้งสำหรับเป็นโครงเพื่อจะคลุมด้วยผ้า ด้านหน้าลดระดับทำเป็นพื้นเดียวกันทุกศาล สำหรับวางพานบายศรีซ้ายขวา จะใช้กาบกล้วยหุ้มที่ขอบทั้งด้านบนและด้านล่างของชั้นต่อกันเป็นแนวยาว ด้านล่างของศาลทั้งด้านหน้าและด้านหลังวางโครงไม้ไผ่ไขว้ตัดกันตามแนวนอนใช้ไม้ไผ่ผูกติดกันในแนวระนาบสามชั้นในระยະห่างที่เท่าๆ กัน ต่อเนื่องเรียงรายตั้งแต่ศาลแรกจนถึงศาลสุดท้าย ในแนวระนาบที่สองจะใช้พาดผ้านุ่งและสไบท้ายซ่างจะเป็นผู้เริ่มปลุกศาลก่อนแล้วครอบครัวต่างๆ ก็จะทยอยกันปลุก ธรรมเนียมในการปลุกศาลจะเริ่มปลุกกันตั้งแต่เช้ามีดของวันทำพิธี แต่บางปีชาวบ้านกลัวจะไม่มีที่ จึงปลุกศาลกันก่อนหนึ่งวันซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ชายเมื่อปลุกศาลรวมเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเห็นเป็นแถวเรียงรายมากกว่า ๓๐๐-๔๐๐ เมตร และเมื่อนำเครื่องประกอบศาลมาตั้งเรียบร้อยแล้วจะเห็นร่มกางเป็นแถวเหยียดยาวสวยงามตื่นตาตื่นใจ แต่ละปีจำนวนศาลมีแต่จะเพิ่มขึ้นเพราะคนมีมากขึ้นนั่นเอง ศาลที่ปลุกเสร็จแล้ว จะนับจำนวนเพื่อหาศาลที่อยู่กึ่งกลางเป็นฝ่ายทำอาหารเลี้ยงพวกปี่พาทย์ ท้ายซ่าง ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันจะมีศาลพิเศษตั้งแยกออกไปอยู่อีกสองศาลซึ่งไม่ติดกันและอยู่ห่างจากศาลอื่น ชาวบ้านบางคนจะได้รับการสั่งการให้ปลุกศาลสองศาลนี้จากพวกท้ายซ่าง รูปแบบของศาลที่ปลุกเหมือนกันทุกอย่างรวมทั้งเครื่องประกอบพิธีทั้งหลายด้วย เป็นศาลของพ่อตาเตี้ยและศาลเจ้าฟุ้ง ศาลทั้งสองแห่งนี้เป็นศาลใหญ่ของบ้านเขาทองเป็นศาลคู่อยู่ที่เดียวกัน ตั้งอยู่กลางทุ่งนาบริเวณหมู่ ๒ ใกล้เคียงกันนั้นมีเสาไม้ไผ่แขวนชะลอมใส่ขนมนางเล็ด ขนมะขมุด ขนมังคุด ผลไม้พวกมะละกอ และไม้ไผ่ที่ทำเลียนแบบไม้ธนู เมื่อเสร็จพิธีก็จะนำ

ของเหล่านี้ไปวางทิ้งไว้ที่ทางสามแพร่งไกลๆ หมู่บ้าน ให้สำหรับผีไม่มีญาติมีความเชื่อต่อกันมาว่า เมื่อปลุกศาลเสร็จแล้ว ห้ามเดินหลังศาล เพราะเป็นทางผีผ่าน การเดินเข้าไปปะปนกับวิญญาณจะทำให้เกิดเภทภัยกับชีวิตของคนผู้นั้นได้

ศาลปลุกเรียงรายต่อกันเป็นแถวยาวเหยียดก่อนทำพิธี ศาลที่ปลุกในพิธีนี้ เป็นศาลผีที่เป็นตัวแทนของผีในสายตระกูลของฝ่ายหญิงหรือครอบครัวหนึ่งๆ เพราะผู้ที่ปลุกได้จะต้องมีการตั้งหม้อตายนอดตายแล้วเท่านั้น ผู้เตรียมเครื่องประกอบพิธีของแต่ละศาลก็มักจะเป็นหญิงที่ตั้งหม้อของตนเองแล้วศาลผีเป็นศาลสี่เสาไม่มีหลังคา วัสดุทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหมด ไม้ไผ่เป็นไม้ที่หาได้ง่ายในชุมชน มีธรรมเนียมว่าจะต้องปลุกและรื้อถอนภายในวันเดียวคือวันทำพิธี ซึ่งสื่อความหมายว่า ศาลที่สร้างเป็นศาลชั่วคราวเท่านั้น เป็นสถานที่สถิตของผีที่เข้ามาร่วมพิธีกับมนุษย์โดยอยู่ในสถานที่เดียวกันแต่แยกส่วน เพราะมีข้อห้ามว่าห้ามคนเดินหลังศาล เนื่องจากพื้นที่เหล่านั้นเป็นที่ของผีซึ่งอยู่ร่วมในพิธีขอบเขตของผีและมนุษย์ถูกแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพราะเชื่อว่าอำนาจของผีอาจทำอันตรายกับมนุษย์ได้ และโลกสองโลกนี้ไม่ควรเข้ามาปะปนกัน นอกจากจะสื่อผ่านบุคคลพิเศษที่มีอำนาจมากกว่าคนธรรมดาทั่วไปศาลจะมีลักษณะลดชั้น ชั้นบนวางพานบายศรีใหญ่ มีผ้าถุงที่ยังไม่ได้ใช้ทำเป็นฝาสามด้านปล่อยด้านหน้าโล่ง ด้านบนใช้ธูปวางแทนหลังคา การใช้ผ้าถุงที่เป็นผ้าฝืนสำหรับถุงโจงแม้จะยังไม่ได้นำแสดงถึงไม่มีแนวคิดเรื่องการเป็นมลทินของของต่ำมาไว้บนที่สูง น่าจะเป็นร่องรอยที่ค่อนข้างเก่ากว่าความคิดของคนในสังคมเรื่องการมีมลทินของผ้าถุงและเพศหญิง ซึ่งถือกันในพวกที่ใช้ไสยศาสตร์คาถาอาคมซึ่งเป็นวิชาของเพศชายศาลในพิธีกรรมเลี้ยงผี จึงเป็นสิ่งที่ เป็นของชั่วคราว เป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นและจับต้องได้ในการสื่อสารถึงวิญญาณที่อยู่ในอีกโลกหนึ่ง ในวันที่โลกของ “ผี” และโลกของ “มนุษย์” มาบรรจบกันในที่เดียว จึงต้องสร้างสิ่งที่ เป็นของชั่วคราว และเมื่อใช้งานเสร็จแล้วก็จะไม่นำไม้ไผ่ที่ปลุกสร้างศาลไปใช้งานอื่นๆ อีก ช่วยย้ำความคิดที่ว่า โลกของผีและโลกของคนไม่อาจมาปะปนกัน

สิ่งของเครื่องใช้และขนมที่ใช้ในพิธีกรรม ศาลที่ปลุกเสร็จแล้วตั้งแต่เช้ามีดตามแบบโบราณ ชาวบ้านจะหาบคอนกระบุงหรือถาดหรือโตกทองเหลือง นำสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธีมาประดับตกแต่งที่ศาล ประกอบไปด้วย

- พานทองเหลืองใส่บายศรีใหญ่หรือบายศรีปากชาม ที่เย็บจากใบตองประดับด้วยดอกไม้ และมีขามใส่เทียนและข้าวเหนียวทอดที่เรียกว่ายอดข้าว ข้าวตอกกวรวางไว้ด้านบน เรียกว่าเทียนยอดบายศรี มัดด้วยด้ายสายสิญจน์อีกทีหนึ่ง รอบๆ พานบายศรีมีกระทงใส่ขนมต่างๆ วางไว้โดยรอบ ผอบทองเหลืองใส่ผิวมะกรูดลอยน้ำ ตัวบายศรีใหญ่ต้องตั้งไว้บนแท่นที่ปูด้วยผ้าขาวระดับสูงกว่าชั้นที่วางบายศรีเล็ก ใช้ผ้าถุงฝืนใหม่เท่าที่สังเกตเป็นผ้าถุงโจงของผู้หญิงไม่จำกัดว่าเป็นสีพื้นหรือสีอะไรคลุมล้อมสามด้านกันแดดตามโครงไม้ไผ่ แล้วกางร่มด้านบนอีกที ร่มที่กางนี้จะเป็นร่มประจำศาลทุกบ้าน

- พื้นด้านที่ลดต่ำลงมาวางภาคใส่พานบายศรีเล็ก ๒ ภาค เรียกว่าบายศรีปากชาม ช้าย ขวาเป็นชามวางบนชั้น มัดข้าวเหนียวทอดหรือยอดข้าว ข้าวตอกกวน หมากพลู กีบยอดเทียนด้วย สายสิญจน์ ประดับด้วยดอกไม้ รอบๆ ภาคบายศรีคือกระทงขนาดเล็กใส่ขนมต่างๆ

- ที่ข้างตั้งของเสาศาลข้างหนึ่ง แขนงกระบอกไม้ไผ่ไม่ยาวนักไว้สำหรับปักเทียน ซึ่งเป็น เทียนขนาดใหญ่ และจุดเมื่อเริ่มพิธี

- คานด้านล่างของศาล แขนงผ้าถุงผืนใหม่พับเรียบร้อยผืนหนึ่งและผ้าสไบอีกผืนหนึ่ง เรียกว่า “ผ้าห้อยศาล”

- ที่พื้นด้านล่างซึ่งเป็นที่นั่งของครอบครัวเจ้าของศาลที่เข้าร่วมพิธี จะมีภาคใส่ถ้วยที่ใส่ ผลไม้ เช่น กล้วย สับปะรด และหมากพลู ชั้นใต้น้ำ แป้งหอมและน้ำมันหอมใส่ถ้วย หม้อน้ำมนต์ ซึ่งเป็นหม้อดินเผาขนาดย่อมๆ ใสน้ำและฝักส้มป่อย ปิดด้วยใบตองมัดปาก แล้วใช้มีดกรีดแยกตามรอย ฉีกของใบตอง และใช้มะพร้าวแก่ เลือกที่รากอกปกเปิดอกให้เรียบริ้ว ใส่ลงในชั้นศาลละ ๓ ใบ ตั้งอยู่ที่หน้าศาลของแต่ละครอบครัวขนมที่ใช้ในงานพิธีกรรม มีบ้านราวๆ ๕๐-๖๐ บ้านที่ทำขนม เฉพาะกิจเพื่อขายในงานปีและงานออกพรรษา ทำกันเฉพาะสองงานนี้เท่านั้น จะมีญาติผู้หญิงมา ช่วยกันทำครั้งละหลายๆ เพราะต้องทำขายให้พอ มีบางบ้านที่ทำกันเองแต่เป็นส่วนน้อย ในอดีตจะเป็น การทำในบ้านและเครือญาติ แต่เนื่องจากขนมมีหลายอย่าง ต้องเสียเวลาทำมากจึงเปลี่ยนมาเป็นการ ซื้อซึ่งสะดวกกว่าและไม่ต้องใช้เวลาในการเตรียมตัวมาก ขนมต่างๆ ได้แก่

- ขนมละมุดหรือชะมุด ทำจากเนื้อมะพร้าวห้าวกวนกับน้ำตาลแล้วจุ่มแป้งทอด

- ขนมกง คือถั่วเขียวบดกวนกับน้ำตาล ปั้นเป็นวงกลมแล้วไขว้กันที่แกนกลาง จุ่มแป้ง ทอด

- ขนมเข้ด ทำจากแป้งข้าวเหนียวผสมกับมะพร้าวกวน

- ลูกกรอบ ข้าวเหนียวปั้นเป็นรูปกลมๆ ทอด แล้วฉาบน้ำตาล

- พิมพ์ข้าวตอก ข้าวตอกนำมากวนใสน้ำตาลแล้วปั้นหรือกดลงในพิมพ์

- พิมพ์ถั่ว ทำจากถั่วเขียวกวนใสน้ำตาลและปั้นหรือกดลงบนพิมพ์

- ขนมนางเล็ด ทำจากข้าวเหนียวหนึ่งแล้วทอดเป็นรูปกลม โรยน้ำตาลที่หน้า ส่วนที่ใช้ประกอบกับเครื่องบายศรี ได้แก่

- ยอดข้าว หรือยอดบายศรี ทำจากข้าวเหนียวปั้นยาวๆ นำไปทอด แล้วมัดเป็นคู่ คู่ละ ๓ ตัว มีแบบ ๓ ยอด ๔ ยอด และต้องใช้บายศรีบ้านละ ๓ บายศรี

- ข้าวตอกกวน ปั้นเป็นรูปยาวๆ ใช้ประดับยอดบายศรี

“บายศรีที่ใช้ในพิธีกรรมของบ้านเขาทองยังคงความหมายตามคำเดิมอยู่ เพราะเป็น บายศรียอดข้าว คำว่า “บาย” แปลว่า “ข้าว” บายศรีหมายถึงข้าวขวัญ ในปัจจุบันเข้าใจว่ามีความหมายคือภาชนะใส่เครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญ และภาชนะมักเย็บจากใบตองหรือเป็นถ้วยชามก็

ได้ แล้วแต่จะประดิษฐ์ต่างๆ กัน แต่จะใช้ในพิธีเกี่ยวกับทำขวัญทั้งสิ้น บายศรียอดข้าวซึ่งเป็นบายศรีใหญ่ชั้นบนประดับด้วยการเย็บใบตองซ้อนเป็นชั้นสวยงาม ส่วนบายศรีซ้ายขวาจะเป็นบายศรีใส่ในชามมัดข้าวเหนียวหนึ่งแล้วทอดให้พองกับข้าวตอกกวนน้ำตาล ซึ่งทำจากข้าวเหนียวตำแล้วทอดกวนกับน้ำตาล ต้องปั้นให้มียอดแหลม เพื่อใส่ไว้ที่ปลายยอดบายศรีซึ่งมีรูปทรงแบบสามเหลี่ยมแหลมขึ้นไปในอากาศ มัดกับเทียนที่จะจุดเมื่อเจ้าหรือผีที่เข้าในร่างทำวามาชมศาลหรือเหยียบศาล ก็จะดมเทียนที่จุดไว้ โดยใช้มีดดาบแตะแล้วจึงนำมาดม เป็นสัญลักษณ์ของการรับอาหารที่อยู่ในพานบายศรีแล้ว เครื่องสำหรับประกอบพิธีทุกครอบควรจะใช้เหมือนกันหมด ได้แก่ พานบายศรีใหญ่, พานบายศรีซ้ายขวา, ขนมต่างๆ, ผ้าพาดศาล, กระจบอกไม้ไฟใส่เทียน, หม้อดินเผา น้ำมันต์, มะพร้าวเสี่ยงทาย การใช้ยอดบายศรีเป็นข้าวเหนียว น่าจะเป็นการสื่อความหมายถึงความสำคัญของข้าว โดยเฉพาะข้าวเหนียวที่เป็นข้าวเอนกประสงค์มากกว่าข้าวเจ้า เพราะขนมต่างๆ มักทำจากข้าวเหนียวและแป้งข้าวเหนียวทั้งสิ้น ทั้งเป็นข้าวที่ใช้ในพิธีกรรมทั่วไป ยอดบายศรีที่เป็นข้าวเหนียวหนึ่งแล้วทอดจะมีสีขาวนูนนวล ต่างจากข้าวตอกกวนน้ำตาลที่จะมีสีคล้ำจากสีน้ำตาลไหม้ อาจจะคิดถึงโครงสร้างในระบบสัญลักษณ์ของการสื่อระหว่างสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามด้วยการมีตัวกลาง ในที่นี้คือ บนจุดสูงสุดของบายศรี ยอดข้าวในจุดที่จะสื่อสารระหว่างสิ่งที่จับต้องได้ในโลกมนุษย์และร่างทรงที่เป็นสื่อในโลกของผี เป็นจุดเชื่อมระหว่างสิ่งที่ตรงข้ามกัน นั่นคือขาวและดำ โดยใช้ข้าวเหนียวทอดและข้าวตอกกวนเป็นสัญลักษณ์ เป็นการประสานเชื่อมโยงให้สิ่งที่มองไม่เห็นและเหนือธรรมชาติแปลงให้มารับอาหารหวานคาวที่อยู่ในถาดบายศรี

บายศรีที่ต้องทำ ๓ บายศรี น่าจะเป็นตัวเลขที่มีความหมายและเหมาะสมสำหรับพิธีกรรมนี้ เพราะการใช้มะพร้าวแก่สำหรับเสี่ยงทายก็ยังใช้ ๓ ลูกเช่นเดียวกัน หมายเลข ๓ น่าจะเป็นตัวเลขแทนคำตัดสินในเบื้องต้นได้ดี เช่น การเสี่ยงทาย การทำเพียงครั้งเดียวอาจจะต้องใช้ความรู้สึกที่เข้มแข็งมากกว่าปกติ และไม่มีโอกาสแก้ตัวอีก การเสี่ยงทาย ๒ ครั้งก็ไม่อาจตัดสินได้ เพราะมีโอกาสที่จะได้ในสิ่งที่ตรงข้ามกับครั้งแรก ส่วน ครั้งที่ ๓ จะเป็นครั้งตัดสินได้อย่างแน่นอน ความหมายของเลข ๓ คือการตัดสินใจ ความเที่ยงธรรม ความมั่นคง ผ่อนคลายไม่ตั้งเครียดการจุดเทียนทั้งที่ยอดบายศรีและในกระจบอกไม้ไฟ แสงเทียนที่ยอดบายศรีเป็นสัญลักษณ์ของการสื่อไปถึงโลกของผี บอกกล่าวให้มารับอาหารโดยการดมที่เปลวเทียนนั้น ส่วนเทียนใหญ่ที่ใส่ไว้ในกระจบอกไม้ไฟที่ผูกหลบไว้ที่เสาของศาล เริ่มจุดเมื่อเริ่มพิธี ป้องกันไม่ให้เปลวเทียนดับจึงใส่ไว้ในกระจบอก เพราะเปลวเทียนนี้แสดงถึงช่วงเวลาของการติดต่อระหว่างโลกของผีและโลกของมนุษย์ จะต้องป้องกันไม่ให้เทียนดับก่อนที่จะเสร็จพิธี “ผ้าห้อยศาล” ที่พาดไว้หน้าศาลด้านล่าง ทั้งผ้านุ่งและสไบ เป็นสัญลักษณ์ของบรรพบุรุษทั้งชายและหญิง เพราะเมื่อสังเกตุการเข้าผีของท้าวแต่ละครั้ง ผีแต่ละตนจะมีความแตกต่างกันเมื่อร่างทรงหรือเท้าเปลี่ยนผ้านุ่งหรือผ้าสไบที่เป็นของผีตนนั้นโดยเฉพาะ และจะผลัดเปลี่ยนเมื่อเปลี่ยนผีลงร่างและล้มนอนลงบนที่นอนหรือหมอน ดังนั้น ผ้านุ่งหรือสไบจึงเป็น

สัญลักษณ์ที่ใช้เป็นตัวแทนของผี ผ้าที่ห้อยหน้าศาลของศาลแต่ละหลังก็น่าจะหมายถึงสัญลักษณ์ที่แทนผีบรรพบุรุษของเจ้าของศาล และพื้นที่สำหรับวางคือการพาดไว้ที่หน้าศาล ซึ่งอยู่ต่ำกว่าพานบายศรีใหญ่ที่อยู่ชั้นบน เป็นการแบ่งกลุ่มของผี ตามลำดับความสำคัญ ผีสำคัญเข้าร่างท้าวเป็นผีที่มีชื่อในสังคมในชุมชนและเป็นผีที่ปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน เรียกได้ว่าเป็น “ผีบ้าน” ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ให้คำทำนายผ่านร่างทรงคือท้าว เป็นผีในระดับผู้นำหรือเจ้านายที่ได้รับการยอมรับ ยกย่องเคารพ โดยการเชิญมาสู่ขวัญ รับประทานอาหารในพานบายศรีใหญ่ ส่วนบายศรีชั้นรองคือบายศรีซ้ายขวาน่าจะใช้สำหรับผีในระดับรองลงมาคือ ผีบรรพบุรุษ ที่มีตัวแทนคือผ้านุ่งและสบู่ที่เจ้าของศาลนำมาจากบ้าน จะสู่ขวัญและรับประทานอาหารหวานคาวในบายศรีซ้ายขวา “มะพร้าวเสียงทนาย” สามลูก เป็นสัญลักษณ์ของการทำนายอนาคต ดังนั้น เจ้าของศาลจึงเลือกมะพร้าวที่แก่จัดเสียงให้มีรากงอกยาวที่สุด เพื่อชีวิตจะได้เจริญงอกงามดังเช่นรากมะพร้าว การที่ต้องเสียงทนายสามลูกดังเหตุผลที่เสนอข้างต้น และเมื่อถึงการฟันมะพร้าวมีคำทำนายที่ยึดถือจนเป็นธรรมเนียมว่า มะพร้าวที่ฟันไม่เข้าหรือฟันไม่ขาด ชีวิตจะเจริญงอกงามดี ชีวิตจะรุ่งเรืองร่ำรวยขึ้น ดังนั้น เจ้าของศาลจึงปอกมะพร้าวเอากาบออกจนเหลือแต่เนื้อกะโหลกเกลี้ยงเกลารูปอย่างที่สุดเพื่อให้ผิวลื่นใส่ไว้ในขัน เมื่อถึงเวลาช่วงสุดท้ายของพิธีกรรมก็จะเสียงทนายฟันมะพร้าว ถ้าฟันมะพร้าวค่อนข้างไปทางตาถือว่าไม่ดี ถ้าฟันค่อนข้างไปทางกันถือว่าดี แบ่งมะพร้าวทางกันสำหรับเจ้าของศาลเก็บไว้ ส่วนทางตาเป็นของผีซึ่งท้าวเป็นตัวแทนนำไปทำบุญกับพระสงฆ์ในวันต่อไป

จะเห็นได้ว่าการแบ่งออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายที่ดีทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองคือฝ่ายที่อยู่ในโลกมนุษย์ ส่วนฝ่ายที่ไม่ดีหรือทำให้ชีวิตแย่คือฝ่ายที่อยู่ทางโลกของผี ดังนั้น แม้ว่าจะมีการเคารพนับถือผีต่างๆ เพียงใดก็ตาม ก็ยังถือว่าโลกเหนือธรรมชาติและโลกของผีไม่ควรมาปะปนกับโลกของมนุษย์ เพราะจะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีแก่มนุษย์เอง มะพร้าวและน้ำมะพร้าวมักใช้กันในพิธีกรรมในกลุ่มสังคมหลายๆ แห่ง เป็นสัญลักษณ์ของความสะอาด การชะล้างสิ่งสกปรก เช่น มีการใช้น้ำมะพร้าวล้างถนนในพิธีของชาวฮินดู การใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพเพื่อการชำระมลทิน มะพร้าวที่ใช้ในพิธีกรรมนี้จึงน่าจะเป็นสัญลักษณ์ของการชำระผ่านไปสู่วิถีใหม่ต่อไปข้างหน้าพร้อมกับการเสียงทนายอนาคตไปพร้อมกันคันธนูและชะลอมใส่ขนม ผลไม้ แขนงไม้ที่เสาะเข้าร่วมในพิธีด้วย สำหรับผีไม่มีญาติ ผีเร่ร่อนเมื่อเสร็จพิธีนำไปวางที่ทางสามแพร่ง ซึ่งเป็นทางผ่านสำหรับผีในที่ห่างไกลบ้านเรือนผู้คน เป็นการเผื่อแผ่ไปถึงผีที่ไม่มีลูกหลานจัดการตั้งศาลหรือรับเป็นผีบรรพบุรุษ คันธนูอาจจะหมายถึงการส่งขนมและผลไม้ให้สำหรับผีพเนจรเหล่านี้การบ่งบอกถึงการจัดลำดับ การแบ่งแยกผีต่างพวกต่างกลุ่มไม่ปะปนกัน แสดงถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม การมีสายตระกูล การสืบสายตระกูลหรือการมีวงศ์วานหวานเครือ เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งของคนในสังคม ไม่เช่นนั้นเมื่อผ่านไปสู่อีกโลกหลังความตายแล้วก็อาจเป็นผีไม่มีญาติได้เมื่อท้าวมาถึงหน้าศาล ท้ายข้างจะนำตุ๊กต้าม้าและข้างมารำต่อหน้าท้าว เรียกว่า รำล่อม้ารำล่อข้างศาลเมื่อตั้งเครื่องทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว

พิธีกรรมและขั้นตอนงานปีพิธีกรรมของงานปีใช้เวลารวมทั้งสิ้น ๓ วัน วันแรกเรียกว่า “งานเป่าผี” จัดพิธีที่บ้านของท้าว เป็นการเข้าทรงผีต่างๆ มีพวกท่าย้างเป็นผู้ช่วยและมีวงปีพาทย์บรรเลง ผู้ที่มาร่วมงานไม่มากเท่ากับวันมีงานพิธี ส่วนมากเป็นผู้หญิง แต่ละบ้านจะนำข้าวสารแห้งใส่ขัน ดอกไม้ เทียนซีผึ้งใส่พานและเงิน ๒๐ บาท มาร่วมทำบุญเก็บไว้เป็นกองกลางที่บ้านของท้าวในวันงานวันสุดท้าย โดยเหล่าท่าย้างจะเป็นคนจัดการ ท่าย้างบางคนจะทัดขบาแดงที่หูด้วยในระหว่างการเข้าทรง ท้าวจะนั่งบนที่นอนปูผ้าสวยสะอาดและหอมใหม่ มีผ้าถุงหลายสำหรับใส่ถาดสำหรับใส่เมื่อผีแต่ละตนเข้าร่าง ซึ่งจะเป็นผ้าถุงเฉพาะของผีแต่ละตน ท่าย้างจะเป็นผู้ช่วยแต่งตัวและจดจำหน้าที่ของผ้าผืนต่างๆ มีขวดเหล้า พานหมากพลู บุหรี่ อยู่อีกๆ ผีที่มาลงในร่างของท้าว ท้าวจะเป็นผู้บอกและท่าย้างจะรู้ด้วยประสบการณ์เพราะท้าวจะแสดงอาการกิริยาไม่เหมือนกันเมื่อเริ่มเข้าร่างทรงปีพาทย์จะบรรเลงรับ เมื่อจะออกก็จะตีฉิ่งรัว ปีพาทย์รับอีกทีในขณะที่ท้าวล้มตัวลงนอน ในระหว่างที่รอท้าวแต่งตัว เช่น นุ่งผ้าหรือห่มสไบ วงปีพาทย์จะบรรเลง ท่าย้างบางคนจะรำร้องลิเกในระหว่างที่เข้าผี ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงจะนำพานมาให้ท้าวซึ่งเป็นตัวแทนของผี แล้วสอบถามขอคำทำนายถึงปัญหาของแต่ละคนด้วยอาการนอนบ่นอ้อมพนมมืออยู่ตลอดเวลา ผีในร่างท้าวจะช่วยให้กำลังใจและบอกวิธีแก้ปัญหาด้วยอาการเมตตาตามลักษณะเฉพาะของผีที่เข้า ซึ่งเป็นสาเหตุของชื่อ งานพิธีกรรมคือ “งานเป่าผี” ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำหรับการเข้าผีเพื่อช่วยปลดปล่อยความทุกข์ยากในจิตใจหรือปัญหาของชาวบ้านในระหว่างการเข้าผี บรรยากาศจะเต็มไปด้วยความสนุกสนานหัวเราะกันอยู่ตลอดเวลา ชาวบ้านเขาทองหลายคนทั้งที่เป็นท่าย้างและชาวบ้านทั่วไปมีไมโหว่พริบในการร้องด้นกลอนสดโต้ตอบกันเอง และระหว่างผีที่เข้าร่างท้าว บางครั้งก็ออกมารำรำโดยมีวงปีพาทย์บรรเลงรับส่งเป็นทำนองลึเกอยู่ตลอดเวลาผีที่เข้าร่างของท้าว เช่น พ่อเตี้ย, แม่ลำไยหอมยวล (ห่มสไบ), พ่อไฟ (ห่มสไบแดง), แม่วันดีสาวเหนือ (สูบบุหรี่จัด), แม่แดงอ่อน (อ่อนหวานร้องรำอ่อนช้อยและร้องเพลงฉ่อยโต้ตอบกับท่าย้างด้วยปฏิภาณดี), พ่อศรีเมือง (เสียงแหบ ร้องรำสร้างงาม นิ่งไขว่ห้างสูบบุหรี่และรินเหล้าแจกกันทั่วๆ ร้องลิเกเกี่ยวแม่เสื้อที่เข้าร่างทรงของคนทรงใหม่) พ่อศรีเมืองเป็นผีที่ถูกลบถืออยู่มากเพราะทำการเป่าคาถาให้กับหญิงชาวบ้านที่ทยอยเข้ามาขอให้ช่วยการเข้าผีก็จะกระทำกันจนถึงบ่าย เมื่อชาวบ้านทยอยกลับกันหมด ท่าย้างก็จะเตรียมตัวสำหรับงานพรุ่งนี้ต่อไปวันที่สองเป็นงานสำคัญ คือ “การชมศาล” เริ่มเมื่อราว ๘ โมงเช้า ชาวบ้านที่มาปลุกศาลตั้งแต่เช้าจากทั่วทุกบ้านที่ปกติจะแบ่งเป็นบ้านเหนือและบ้านใต้ เนื่องจากการนับถือผีทางฝ่ายหญิง การปลุกศาลหลังหนึ่งเท่ากับครอบครัวที่แยกบ้านออกไปครอบครัวหนึ่ง ไม่ว่าหญิงสาวคนใดจะออกเรือนไปอยู่ที่ใด เมื่อถึงเวลางานปีก็จะกลับมาทำพิธีโดยการปลุกศาล เย็บบายศรีเตรียมงานต่างๆ ถ้าผู้ใดหรือครอบครัวใดมาไม่ได้ก็จะส่งเงินมาร่วมงานแทนซึ่งจะเป็นส่วนน้อย เพราะการร่วมงานปีมีผลทางจิตใจของชาวบ้านสูงกว่าการให้เงินรถอีแต่น รถมอเตอร์ทุกพวง รถปิกอัพ จะจอดกันเต็มบริเวณที่ทำพิธี ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันแทบทั้งนั้นจะมาร่วมงานทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้หญิง และผู้ชาย ทุกเพศทุกวัยเหมือนกับ

งานรวมญาติ เพราะเป็นงานพิธีที่ใช้เวลาทั้งวัน จึงต้องเตรียมอาหารกลางวันมาจากบ้านให้พอกับทุกคนในครอบครัว ส่วนผู้ที่เป็นเจ้าของศาลหลังกลางจะต้องนำอาหารมาเพื่อพวกทำย้างและวงปีพาทยให้พร้อมด้วยตั้งแต่ ๙ โมงเช้า จนถึงราว ๑๐ โมง เป็นช่วงเวลาที่เตรียมจัดวางเครื่องประกอบพิธีทั้งหลายให้เรียบร้อย ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่เหมือนกันทั้งสิ้น หน้าศาลจะปลูกปะรำพิธีเป็นเพิงแถวแบบง่าย ๆ ให้ครอบครัวของผู้ร่วมพิธีหลบร้อนและนั่งพักรับประทานอาหาร หรือผู้ชายก็ตั้งวงเหล้าไปพร้อมๆ กัน วงปีพาทยจะอยู่บริเวณกึ่งกลางของแถวศาล ซึ่งเป็นที่นั่งผ้าของท้าวด้วยเมื่อพร้อมกันแล้วราว ๑๐ โมงเช้าจะมีการแห่ท้าวที่เข้าผีแล้วจากบ้านที่ทำพิธีเข้าผี มีขบวนกลองยาวเถิดเทิงเดินนำ ชายหญิงรำป้อมมาตลอดทาง ทำย้างตัดขบาแดงขนฝ้านุ่งผ้าห่ม หมอน ชันน้ำ พานหมากพลู ม้าจำลอง ช้างจำลอง ส่วนดาบท้าวจะเป็นผู้ถือเอง เมื่อถึงศาลจะเดิน “เหยียบศาล” หรือชมศาลรอบหนึ่งก่อน วงปีพาทยประโคมเพลงทำนองเร้าใจ ท้าวหรือร่างทรงจะทำการ “ล่อบายศรี” คือยกบายศรีขึ้นจบที่หน้าผาก ๒-๓ ศาลแรก ศาลต่อๆ มาจะให้ทำย้างเป็นผู้ทำ หลังจากเดินชมศาลรอบหนึ่งแล้ว ทำย้างเป็นผู้ไปบอกให้จุดเทียนบายศรีซ้ายขวา แล้วเดินท่อมๆ ตามจังหวะดนตรีไปทางซ้ายเอาปลายดาบลงที่ปลายเทียนบนบายศรีซ้ายยกขึ้นดม ทำเช่นนี้จนครบทุกศาลทางด้านซ้ายและขวา ในขณะที่เดินไปจนสุดศาลทั้งด้านซ้ายและขวา ที่ปลายแถวแต่ละด้านจะมีแผ่นไม้รองและชาวบ้านหญิงชายหลายคนรอกระทุ้งเสาไม้เป็นจังหวะรับท้าวและเชิญชวนให้มารำ ในขณะเดียวกันก็โห่ฮิ้วตบมือรับกันสนุกสนาน ร่างทรงจะรำร้องสักพักหนึ่งก็จะกลับไปศาลต่อ เป็นเช่นนี้ทั้งสองด้านซ้ายและขวาในขณะที่เดินเหยียบศาลทำย้างจะร้องรำไปตลอดทาง มีการนำเอาช้างและม้าจำลองมาล่อ เรียกกันว่า รำล่อม้า รำล่อช้าง รำคล้องช้าง รำคล้องม้า มีการนำเอาเหล่ามาเลี้ยงอยู่ตลอดทาง เมื่อชมศาลสักพัก ท้าวจะเหน็ดเหนื่อยมาก เนื่องจากเป็นหญิงสูงอายุ และศาลที่ต้องเดินชมทั้งซ้ายและขวามีมากกว่า ๒๐๐ ศาล ท้าวหรือร่างทรงจะนั่งพักที่บริเวณกึ่งกลางปะรำพิธี ถ้าหายเหนื่อยก็จะร้องเพลงตอบโต้กันทั้งจากทำย้างและชาวบ้านบางคนที่มาร่วมงาน หากใครร้องลุ่มจะถูกโห่ฮาหัวเราะเล่นกันสนุกจากนั้นท้าวจะเดินชมศาลอีกรอบหนึ่ง คราวนี้ทำย้างจะบอกให้จุดเทียนที่บายศรีใหญ่ และกระบอกใส่เทียนที่เสาศาล ร่างทรงใช้ปลายดาบลงที่ปลายเทียนทั้งบายศรีและกระบอกเทียนนำมาดมจนครบทุกศาล เมื่อถึงปลายแถวแต่ละด้านก็จะมีคนรีบวิ่งไปกระทุ้งเสารับท้าวและทำย้างกันอย่างสนุกสนาน ทั้งร้องทั้งรำอยู่รอบตัวท้าว เมื่อเสร็จรอบนี้แล้วก็เดินชมศาลใช้ปลายดาบลงเพื่อดมบายศรีขวาก็อีกรอบหนึ่ง กรณีบ้านใด ท้าวที่สูงอายุมากๆ จะมีท้าวคนอื่นที่ไว้ใจทำพิธีแทนบ้างเหมือนกัน เวลาเพียงจะเป็นช่วงหยุดพัก ทั้งท้าวและทำย้าง คนปีพาทย จะนั่งรับประทานอาหารจากบ้านที่เป็นเจ้าของศาลหลังกลางเป็นคนจัดเลี้ยง และชาวบ้านที่มาร่วมพิธีก็จะนำอาหารที่มาจากบ้านมาตั้งล้อมวงรับประทานอาหาร ผู้ชายอาจตั้งวงดื่มเหล้าส่งเสียงเฮฮาอยู่ตลอดเวลา ในระหว่างการรับประทานอาหารก็จะมีการพูดคุยกับญาติๆ ที่อาจจะไม่ได้พบปะกันบ่อยนัก เมื่อเสร็จจากอาหารกลางวันแล้ว วงปีพาทย ทำย้าง ผู้มาร่วมงานและท้าวก็จะร้องรำเล่นกันต่อใช้เวลาพัก

ใหญ่ๆในช่วงบ่ายจะมีการชมศาลให้เป็นทีครีกครีนอีก ต่อไปถึงช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม ท้ายข้างจะบอกให้ชาวบ้านนำมะพร้าวทั้งสามลูกมาวางไว้ที่พื้นหน้าศาล เป็นการ “พนมะพร้าวเสี่ยงทาย” มะพร้าวที่นำมาใช้ในงานพิธีหากมีรากงอกยิ่งยาวยิ่งดี เพราะถือว่ามะพร้าวที่มีรากงอกปลูกขึ้นง่ายชีวิตจะได้ดีทำมาค้าขึ้น มะพร้าวที่เหลือเจ้าของศาลจะเป็นฝ่ายตนเอง น้ำมะพร้าวจะปล่อยทิ้งล้างที่หน้าศาล อาหารและขนมที่ใช้เป็นเครื่องเซ่น จะให้ท้ายข้างนำกลับไป คงเหลือแต่บายศรี เจ้าของศาลจะนำเอามาไว้ที่บ้าน วางไว้ที่ประตูบ้าน ๓ คืบ แล้วจึงนำไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้ใหญ่ ส่วนหมอน้ำมนต์ที่นำมาเข้าร่วมพิธีกรรมนำกลับไปประพรมที่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคลศาลซึ่งปลูกแยกไปต่างหากของศาล เจ้าพ่อทุ่งและศาลตาเตี้ย จะนำอาหาร ขนม เครื่องเซ่นและพานบายศรีไปไว้ที่ศาล ส่วนขนมและผลไม้และคันธนูที่แขวนไว้ก็จะนำไปทิ้งไว้ที่ทางสามแพร่งไกลจากบ้านเรือนของผู้คนสำหรับให้ผีไม่มีญาติหลังจากนั้นท้าวจะกลับไปพักผ่อนที่บ้านเป็นอันเสร็จพิธีสำหรับวันนี้ ชาวบ้านจะรื้อถอนศาลอย่างรวดเร็ว เพียงไม่ถึงครึ่งชั่วโมงพื้นที่ที่เคยปลูกศาลและมีคนมาร่วมงานกันคึกคัก ก็จะเรียบเตียนโล่ง แสบไม่หลงเหลือร่องรอยของการปลูกศาลจำนวนมากก่อนวันที่สาม เป็นวันทำบุญเลี้ยงพระ โดยท้าวและท้ายข้างจะเป็นแม่งาน ข้าวสารที่ชาวบ้านนำมาให้และมะพร้าวซีกหนึ่งที่พื้นไว้จะนำมาประกอบอาหารและหุงข้าวเลี้ยงพระ เป็นการประกอบพิธีทางพุทธศาสนาในวันสุดท้าย งานนี้ชาวบ้านมาร่วมงานกันไม่มากเท่ากับงานเลี้ยงผีในวันที่สอง เป็นการเสร็จพิธีงานปีจากนั้นก็จะเป็นคราวของบ้านใต้ ซึ่งจะทิ้งระยะในช่วงเวลาไม่ห่างกันมากนัก ผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีก็จะมีจำนวนพอๆ กัน หรือมากกว่าไม่มาก เนื่องจากเป็นชุมชนใหญ่ ศาลทั้งบ้านเหนือและบ้านใต้รวมกันจึงมีไม่ต่ำกว่า ๔๐๐-๕๐๐ ศาลเมื่อถึงปลายด้านหนึ่ง แต่ละด้านจะมีชาวบ้านเตรียมกระทู้งเส้าไม้รับท้าวที่เข้าผีแล้ว พร้อมกับตบมือร้องโห่ฮิ้วสามลาไปด้วยอาการสนุกสนาน เป็นการใช้ดนตรีและการร่ายรำสื่อสารกับผีหรืออำนาจนอกเหนือธรรมชาติ การกระทู้งเส้าส่วนมากทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ยาวพอเหมาะมือ การกระทู้งเส้าประกอบจังหวะดนตรีบ่งบอกถึงร่องรอยความเก่าแก่ของการเป็นเครื่องประกอบจังหวะการร้องหรือการขับลำในงานพิธีกรรม เมื่อเปรียบเทียบก็พบว่า การกระทู้งเส้าแพร่หลายในกลุ่มชนพื้นถิ่นหรือกลุ่มดั้งเดิม เช่น ในกลุ่มพวกไล่ นิยมเล่น “ไล่ทั้งบั้ง” ใช้เล่นในพิธีสำคัญ เช่น งานศพหรืองานรื่นเริงต่างๆ พวกกลุ่มตระกูลข่าและเขียมังมีการใช้ลำไม้ไผ่กระทู้งดินทำให้เกิดจังหวะในการร้องรำ การกระทู้งเส้าจึงเป็นเครื่องประกอบจังหวะพื้นฐานอย่างง่ายที่สุดดนตรีปีพาทย์ การร้องเพลงโต้ตอบและการร่ายรำเป็นสิ่งสำคัญในงานพิธีกรรมและขาดไม่ได้ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงงานเลี้ยงที่รื่นเริง เป็นสื่อให้มนุษย์มีโอกาสหยอกล้อ เย้าแหย่ โต้ตอบ ด้วยถ้อยคำ ด้วยการร่ายรำ โดยใช้ดนตรีและการขับลำเป็นสื่อกับผี ซึ่งไม่มีโอกาสใดได้ทำเช่นนี้ดังนั้น พิธีกรรมเลี้ยงผีจึงเป็นเหตุการณ์พิเศษที่มนุษย์สามารถสื่อสารตอบโต้กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติด้วยอาการที่มนุษย์กระทำกันในงานรื่นเริงหรืองานพิธีกรรม นั่นคือ ร้องรำทำเพลง ต้มเหล้า สูดบุหรี และเมามายหลังจากเดินเหยียบศาลหรือชมศาลครบทุกศาล ทูกรอบแล้ว ท้าวที่เข้าผีจะทำการพนมะพร้าวเสี่ยงทายและพนศาลไปพร้อมกัน การพนศาลจะพนที่

กาบกล้วยที่หุ้มขอบไม้ไผ่ด้านนอกอยู่ทุกศาล หมายถึงศาลนี้ประกอบพิธีเรียบร้อยแล้ว หน้าที่การใช้งานศาลเป็นการชั่วคราว ฝืนที่เข้ามาร่วมงานทั้งหมดต้องกลับไปอยู่ในที่ของตนเอง เป็นสัญลักษณ์ของการสิ้นสุดพิธีที่ฝืนต้องอยู่ในโลกของผี และมนุษย์ต้องอยู่ในโลกของมนุษย์ การพินศาลถือเป็นการสิ้นสุดการมาพบกันชั่วคราวระหว่างโลกสองโลก เป็นการแยกแยะไม่ให้ปะปนกันจนกว่าจะมีพิธีกรรมครั้งใหม่วงปีพาทย์ที่เป็นคนเขาทอง จะเล่นตั้งแต่เมื่อเริ่มจนจบพิธีเมื่อฝืนในร่างท้าวเดินผ่านศาลของครอบครัวใด ทุกคนจะยกมือขึ้นพนมด้วยความเคารพ

๒.๔.๙ โบราณสถานในอำเภอเก้าเลี้ยว ๒ แห่ง

ในอำเภอเก้าเลี้ยวมีโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน คือ วัดเขาดินใต้, วัดมหาโพธิ์ใต้, ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

๑) วัดเขาดินใต้

วัดเก่าแก่ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ริมฝั่งแม่น้ำปิงแห่งนี้ สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายซึ่งมีอายุประมาณ ๓๐๐ ปีเศษเลยทีเดียว โดยตัววัดตั้งอยู่ตรงข้ามกับวัดมหาโพธิ์ใต้ที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดพี่วัดน้องกัน สาเหตุนี้เองจึงมีชื่อเต็มว่าวัดพระหน่อธรรณิทรไถ่ล้าวารินคงคาราม

ความสำคัญของวัดเขาดินใต้ปรากฏชัดมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเมื่อวันที่ ๒๘ ส.ค. ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสต้นทางชลมารค เสด็จเมืองกำแพงเพชร ทรงแวะวัดเขาดินใต้ เพื่อนมัสการหลวงพ่อบึง ซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าอาวาส ทรงสนทนารธรรมกับหลวงพ่อบึงเป็นเวลานานจนพอพระราชหฤทัยและทรงชื่นชมในศิลา-จารวัตรของภิกษุรูปนี้ ภายหลังที่ได้เสด็จกลับพระนคร ได้นิมนต์หลวงพ่อบึงเข้าเฝ้าบ่อยครั้ง โดยเฉพาะ ในราชพิธีสำคัญๆ ของพระราชวัง และทรงภายหลังได้กรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหลวงพ่อบึง เป็นพระครูชั้นพิเศษ มีพระราชทินนามว่า พระครูพิสิษฐสมถคุณ พัดยศมีแถบสีขาวเป็นสัญลักษณ์เป็นพระครูชั้นพิเศษ ซึ่งพัดยศนี้ ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ภูเขาศิลาสองลูกที่อยู่ทางด้านหลังของวัด โดยเป็นภูเขาที่มีทางเดินติดต่อถึงกันได้ทั้งนี้ มีความเชื่อระหว่างภูเขาสองลูกนี้ว่ามีถ้ำลับแลที่เชื่อกันว่าเป็นถ้ำที่อยู่ของชาวลับแลมาก่อน วันดีคืนดีจะได้ยินเสียงปีพาทย์ ซ้อง เครื่องสาย บรรเลงเพลงดังขึ้นมา ส่วนด้านหลังวัดนั้น เป็นบึงใหญ่ ทิวทัศน์สวยงามที่สามารถมองเห็นเขาหลวงแต่ไกล

มณฑปเก่าที่ประดิษฐานรอยพระบาทจำลองสำริดที่มีจารึกด้านข้าง พ.ศ. ๒๔๕๖ อยู่ตรงทางทิศเหนือของบริเวณวัดที่ตั้งอยู่บนยอดเขา รอยพระบาทจำลองนี้ได้รับพระราชทานจากพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๕

เจดีย์เก่าและพระอุโบสถ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเสด็จประพาสมาเมืองกำแพงเพชร เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองกำแพงเพชร^{๖๕}

๒) วัดมหาโพธิ์ใต้

วัดมหาโพธิ์ใต้เป็นวันที่เก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ และเคยเป็นวัดรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต ส่วนการก่อสร้างนั้นซึ่งคน รุ่นหลังไม่ทราบแน่ชัด เพราะหลักฐานต่างๆ ถูกกลบเลือนหมดว่าสร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. เท่าไร แม้แต่จะถามผู้เฒ่าผู้แก่อายุ ๗๐ - ๘๐ ปี ก็ไม่ทราบ ผู้เขียนเลยไม่รู้จะไปถามใคร แต่ถึง อย่างไรก็ตามยังพอสันนิษฐานได้ในรูปลักษณะของ โบสถ์ วิหารซึ่งเป็นของเก่าว่าสร้างในสมัยใด ผู้เขียนพอได้ใจความว่า วัดมหาโพธิ์ใต้ ต.มหาโพธิ์ อ.เก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์ เป็นวัดตั้งอยู่ริมน้ำฝั่งตะวันออก มีเนื้อที่ ๒๕ ไร่ ๘๐ ตารางวา ห่างจากตัวเมืองนครสวรรค์ ๑๔ กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอ ๔ กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกไปได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ตามหลักฐานวัดนี้สร้างมาแล้ว ๓๒๗ ปี ประมาณ พ.ศ. ๒๑๙๙ ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยกรุงศรีอยุธยาภายหลัง เพราะในสมัยนี้ก็มีสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดเกล้าให้สร้างวัดเป็นอย่างมาก การสร้างวัดในสมัยนั้น เช่น โบสถ์ วิหารลักษณะมีฐานโค้งเป็นที่นิยมในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งวัดมหาโพธิ์ใต้ เช่นโบสถ์วิหารมีลักษณะฐานโค้ง อย่างเดียวกับสมัยนั้นจึงสันนิษฐานว่า วัดมหาโพธิ์ใต้ได้เริ่มสร้างมาในสมัยอยุธยา ส่วนเจ้าอาวาสที่ทำหน้าที่ปกครองวัด นับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาไม่มีใครทราบแน่ แต่มาทราบในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คือ พ.ศ. ๒๓๖๙ สมัยนั้นมีหลวงพ่อบุญ เมื่อหลวงพ่อบุญปรณะ มีหลวงพ่พระครูหวาได้มาเป็น เจ้าอาวาสปกครองดูแลวัดต่อ สมัยหลวงพ่พระครูหวาได้ไปสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ซึ่งเป็นวัดตรงข้ามชื่อ วัดเขาดินใต้ ในราว ร.ศ. ๕๖ พระครูหวามรณะแล้ว มีหลวงพ่อทัพ หลวงพ่อบาน มาหลวงพ่เฮง อาจารย์เทียบ อาจารย์ทา อาจารย์สมปอง อาจารย์น้อย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นางภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศลและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร” ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมของทั้ง ๓ จังหวัด ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลกอยู่ในระดับน้อยในทุกด้าน โดยประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ในด้านการจัดการพื้นที่ รองลงคือด้านการจัดการทรัพยากร

^{๖๕} <http://thai.tourismthailand.org>. [สืบค้นวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙]

และด้านการปกป้อง ด้านการใช้ ด้านการตลาด ด้านการให้ความรู้ ด้านการศึกษาวิจัย และด้านการเงิน ตามลำดับ ในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ ขั้นการสร้างพื้นฐานความรู้ ขั้นที่ ๒ ขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ ๓ ขั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความรักและหวงแหน การแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เพิ่มขึ้นสามารถทำได้โดย การนำเครื่องมือการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) มาใช้ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนปฏิบัติ การเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นเจ้าของที่ดีต่อนักท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้คำปรึกษา และสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนภาคเอกชน และทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นตัวแทนในรูปคณะกรรมการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังภายใต้การบริหารจัดการ เพื่อเกิดการบูรณาการร่วมกัน ในพื้นที่แหล่งมรดกโลก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือของประชาชนในทุกเพศทุกวัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้หลักการบูรณาการที่ชื่อว่า “บวร” ซึ่งได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน^{๖๖}

นางสุนีย์ ทองจันทร์และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์:ศึกษาระณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กล่าวคือ กำหนดโทษ ทางแพ่งและทางอาญาสำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำการ ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๓๕)และกำหนดโทษเนรเทศสำหรับคนต่างด้าวออกนอกประเทศ ถ้าทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และประชาชนมีสิทธิฟ้องพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณา คดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ (๓) และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ .ศ. ๒๕๓๙ ตามมาตรา ๔ ประกอบมาตรา ๑๐ นอกจากนี้ควรตั้งหน่วยงานพิเศษเข้ามาบริหารจัดการมรดกโลก เช่น คณะกรรมการบริหารมรดกของชาติ คณะกรรมการมรดกท้องถิ่นและหน่วยงานมรดกของโลก โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่หน่วยงานพิเศษที่ตั้งขึ้นนั้นอย่างชัดเจนและให้งบประมาณในการบริหารอย่างเพียงพอและบุคคลากรต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตามหลักสากลโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ผู้วิจัย ข้อเสนอแนะนโยบายในการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ สร้างความร่วมมือให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากร

^{๖๖} นางภัทรานิษฐ์ ศุภกิจโกศลและคณะ,รายงานการวิจัย, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งมรดกโลก กรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร”,มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต,๒๕๕๔,หน้า บทคัดย่อ.

งบประมาณเพื่อ รองรับกับแผนกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และผลักดันนโยบายที่ เชื่อมประสานขององค์ความรู้ในหลายๆ ระดับ เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนในการสร้างความเชื่อมั่นและ การเปลี่ยนแปลงทิศทางในการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบและมีความเป็นอิสระในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่นและของชาติ^{๖๗}

ชูลิทธิ ชูชาติ ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ได้มีการเสนอการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๓ รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศศึกษา ระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อศึกษาเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช^{๖๘}

สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้กล่าวถึงทรัพยากรวัฒนธรรมว่า หมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ จินตนาภาพ และความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นหรือสัมผัสได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมและชุมชน^{๖๙}

ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่โบราณหรือแหล่งอารยธรรมในอดีต ซึ่งสามารถพบเห็นและศึกษาได้ใน ๓ กลุ่ม คือ ๑. ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources) ๒. วัตถุทางชาติพันธุ์ (Ethnographic Material) ๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีความสัมพันธ์กับทั้งทรัพยากรโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง นิทาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ ภาษา ศิลปะ เป็นต้น

๖๗ นางสุนีย์ ทองจันทร์และคณะ,รายงานการวิจัย,ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ : ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,(กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖,บทคัดย่อ.

๖๘ ชูลิทธิ ชูชาติ,รายงานการวิจัย,รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตลุ่มน้ำแม่แตง.(กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา,พ.ศ. ๒๕๔๙),บทคัดย่อ

๖๙ สายันต์ ไพรชาญจิตร,รายงานการวิจัย, กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน, ๒๕๔๘, น.๒๐.

พัชรี วิจิตรไพศาล ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๑๑ คน โดยใช้โปรแกรมฝึกอบรมแบบเน้นงานปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับมััคคุเทศก์ แบบประเมินตนเอง แบบบันทึกการปฏิบัติงาน และแบบบันทึกความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และมีความมั่นใจในการพูดภาษาอังกฤษมากขึ้น^{๗๐}

กิตติพงษ์ ล้ออุทัย ได้ทำการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนตลาดล่าง ในเขตเมืองเก่าลพบุรี ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นถึง แนวทางการอนุรักษ์มรดกประเภทชุมชนประวัติศาสตร์ โดยมีชุมชนตลาดล่างในเขตเมืองเก่าลพบุรีเป็นตัวอย่่างของการศึกษา และมีเป้าหมายของการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด เนื้อหาแสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญและศักยภาพของชุมชนตลาดล่างที่เหมาะสมแก่การรักษาไว้ โดยมีคณะกรรมการชุมชนได้แสดงแนวคิดร่วม งานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์ชุมชน โดยศึกษาถึงคุณค่าและความแท้ของสถานที่เป็นสำคัญ พร้อมกับเสนอเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อให้ชุมชนสามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นหลังจากการอนุรักษ์แล้ว โดยไม่ให้เกิดการทำลายหรือลดทอนคุณค่าและความแท้ของสถานที่ลง อีกทั้งมุ่งเน้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปโดยความต้องการของชาวชุมชน และส่งเสริมโครงสร้างทางสังคมของชุมชนและบริบทแวดล้อม โดยมุ่งหวังให้ชุมชนสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นตัวอย่างในงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และการพัฒนาแหล่งโบราณคดีในเขตตำบลนครชุมได้เป็นอย่างดี^{๗๑}

^{๗๐} พัทรี วิจิตรไพศาล.การพัฒนาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่ การสื่อสารเพื่อการเป็น ยุวมัคคุเทศก์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้โปรแกรมฝึกอบรมแบบเน้นงานปฏิบัติ. ปริญญา นิพนธ์ ศศ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.ถ่ายเอกสาร.พ.ศ. ๒๕๔๘ บทคัดย่อ

^{๗๑} กิตติพงษ์ ล้ออุทัย, การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนตลาดล่าง ในเขตเมืองเก่าลพบุรี, หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,บทคัดย่อ.

สุนทรี ลีลา ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น "จันเสน" จังหวัดนครสวรรค์ ได้แสดงให้เห็นสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนที่ส่งผลในการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจันเสนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๒๐ คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. ชุมชนจันเสนเป็นชุมชนเล็กๆ ที่เคยมีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ เพราะมีการตัดทางรถไฟพาดผ่าน แต่ต่อมาเมื่อมีการตัดถนน ผู้คนจึงอพยพไปประกอบอาชีพ ในถิ่นอื่น ชุมชนจันเสนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจันเสนและมี "หลวงพ่โอด" เป็นผู้นำทางความคิดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เมื่อมีการค้นพบเมืองโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ จึงมีการขุดค้นอย่างเป็นทางการ จนเมื่อหลวงพ่โอดดำริให้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น โครงการก่อตั้ง"พิพิธภัณฑสถาน" จึงเกิดขึ้น

๒. ชุมชนจันเสนใช้กระบวนการสื่อสารเป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งภายในกลุ่มชุมชนและภายนอกกลุ่มชุมชน อันได้แก่ นักวิชาการและนักท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถาน มีดังนี้ (๑) การรวบรวมโบราณวัตถุ (๒) เรื่องการจัดการอาคารสถานที่ (๓)การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ (๔) การบริหารงานของพิพิธภัณฑ (๕) รายรับ - รายจ่ายของพิพิธภัณฑ(๖) กิจกรรมเสริมของพิพิธภัณฑ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑจันเสนเป็นพิพิธภัณฑท้องถิ่นที่ก่อตั้งและดำเนินการเพื่อการดำรงอยู่โดยคนในชุมชนเพื่อชุมชนจันเสน สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างครอบคลุม โดยช่วยเสริมสร้างกลุ่มอาชีพและกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนและที่สำคัญ การดำเนินการของพิพิธภัณฑได้สร้างมูลค่าเทศก์ ซึ่งเป็นสื่อบุคคลรุ่นใหม่เพื่อการดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑในอนาคต^{๗๒}

สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้กล่าวถึงทรัพยากรวัฒนธรรมว่า หมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนการปฏิบัติ จินตนาภาพ และความรู้สึกนึกคิด ที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นหรือสัมผัสได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกสืบทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมและชุมชน^{๗๓}

^{๗๒} สุนทรี ลีลา,กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น "จันเสน" จังหวัดนครสวรรค์,วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตนิเทศศาสตร์ (วาทวิทยา)บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๔๔, บทคัดย่อ.

^{๗๓} สายันต์ ไพรชาญจิตร, กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน, ๒๕๔๘, น.๒๐.

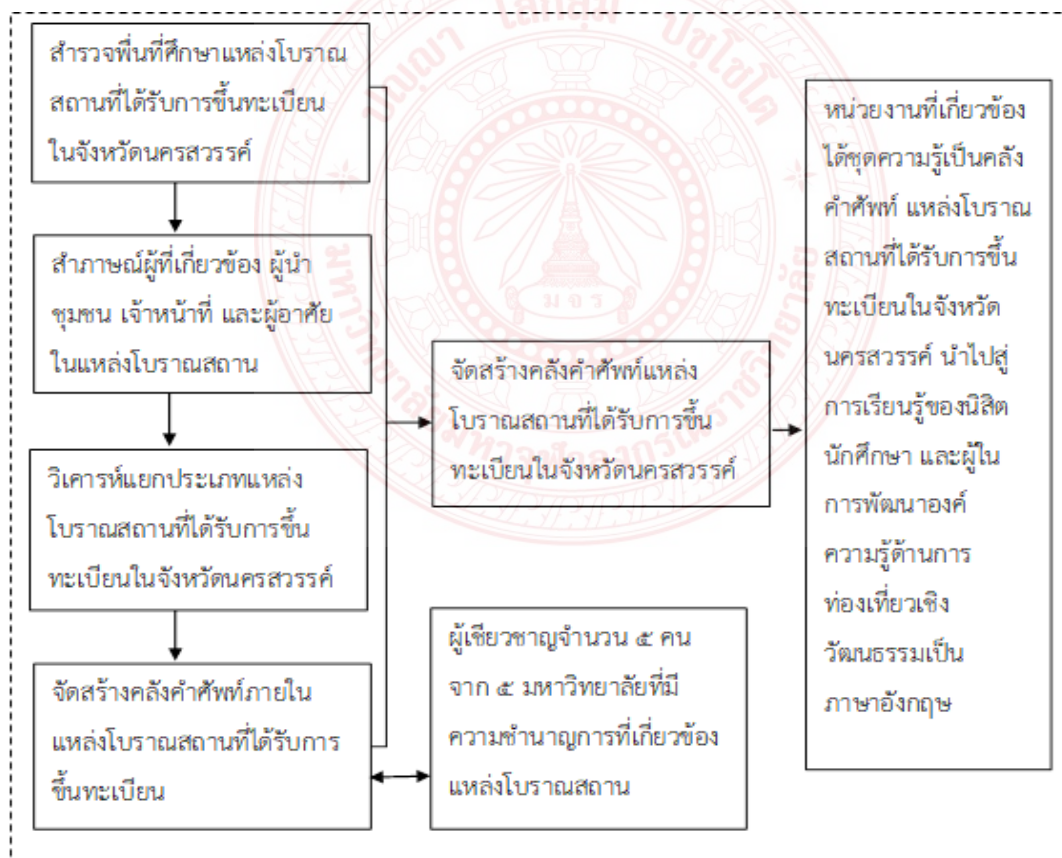
ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น มีปรากฏในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่โบราณหรือแหล่งอารยธรรมในอดีต ซึ่งสามารถพบเห็นและศึกษาได้ใน ๓ กลุ่ม คือ

๑. ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources)

๒. วัตถุทางชาติพันธุ์ (Ethnographic Material)

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีความสัมพันธ์กับทั้งทรัพยากรโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง นิทาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ ภาษา ศิลปะ เป็นต้น

๒.๖ กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาประเภทพุทธศิลป์ ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งปัจจุบันเกิดปัญหาด้าน ความสามารถใช้ภาษาอังกฤษที่มีขีดจำกัด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชน และนิสิตนักศึกษา ทั่วไปสามารถเพิ่มคำศัพท์ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสื่อสารได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอกระบวนการระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มี ๔ ขั้นตอนหลัก ได้แก่

๑. ศึกษาสภาพปัญหาคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ R_๑

๒. การสร้างและพัฒนาคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ D_๑

๓. การทดลองใช้นวัตกรรม คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

๓.๑ การนำนวัตกรรมคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก

๓.๒ การนำ คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ที่อยู่ในสถานการณ์จริง

๔. การประเมินผล D_๒

๔.๑ ประสิทธิภาพของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔.๒ ประโยชน์ของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔.๓ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต่อการใช้คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายใน

แหล่ง โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเก็บข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผ่านขั้นตอนตาม ระเบียบวิธีวิจัย โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ

คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยวิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยหน่วย ประชากรแต่ละชั้นภูมิจะมีลักษณะเหมือนกัน (Homogenous) โดยจำแนกเป็น กลุ่มนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัติศาสตร์ในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จึงคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้จากสูตรของ W.G. Cochran โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ ๙๕ และค่าความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ๕๑ ใช้สูตรการคำนวณ

$$n = \frac{P(1-P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ	n	แทนขนาดตัวอย่าง
	P	แทนสัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยกำลังสุ่ม .๐๕
	Z	ระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ ๑.๙๖ ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ ๙๕
	E	แทนค่าความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่เกิดขึ้น .๐๕

แทนค่าได้

$$n = \frac{(๐.๕)(๑-๕)(๑.๙๖)^2}{(๐.๐๕)^2}$$

$$= ๓๘๔.๑๖$$

ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๑๒ ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือไม่น้อยกว่า ๓๘๔.๑๖ ได้ขนาด และประเภทของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ๓ คน
๒. นักท่องเที่ยวชาวไทย ๓ คน
๓. นักสื่อสารประวัติศาสตร์ในแหล่งโบราณคดี ๓ คน

๔. บุคลากรของรัฐที่เกี่ยวข้อง

๓ คน

รวมจำนวน

๑๒ คน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ

คัดเลือกจากประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนใน
จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่

ผู้แทนผู้นำชุมชนในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

เครือข่ายการจัดการ

ตัวแทนนักท่องเที่ยว

ผู้แทนพระสงฆ์

ตัวแทนภาคธุรกิจ ตัวแทนประชาชนในชุมชนโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด
นครสวรรค์

ทั้งนี้ แหล่งโบราณคดีที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์จำนวน ๗๔ แหล่งคือ

๑.) อำเภอเมืองฯ จำนวน ๘ แหล่ง, วัดกระดี่ทอง, วัดจอมคีรีนาคพรต, วัดช่องลม, เมืองพระ
บาง, วัดเขากบ, วัดบน, แหล่งโบราณคดีบ้านคลองกระดาน, บ้านทัพชุมพล

๒.) อำเภอชุมแสง จำนวน ๓ แหล่ง วัดถ้ำเนินพระปรางค์, วัดเกษไชยเหนือ, วัด หนอง
ปลาคนอก

๓.) อำเภอเก้าเลี้ยว จำนวน ๕ แหล่งวัดเขาดินใต้, วัดมหาโพธิ์ใต้, ดงแม่นางเมือง, ถ้ำพระ
นอน, บ้านดงประดาง, วัดท่าพระเจริญพรต, แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยถั่วใต้

๔.) อำเภอไพศาลี จำนวน ๑๑ แหล่งโคกพระยาเผาเข้า, เมืองอโยธยาวิ (เมือง อภัยศาลี),
โคกเศรษฐีหรือนาไร่เนาเดียว, ตึกอึกา, เมืองประคำ(บ้านโคกเคื่อ), วัดหลวงพ่อดำ, วัดโพธิ์ ประสาท, เขาสอยดาว,
บ้านวังตามด, บ้านสำโรงชัย, รอยพระพุทธรูปไพศาลี

๕.) อำเภอโกรกพระ จำนวน ๗ แหล่ง วัดท่าซุด, วัดบางประมุง, วัดบางมะฝ่อ, บ้านดินเขา,
วัดหนองตอ, วัดเกาะหงษ์, วัดหนองปลาแห้ง,

๖.) อำเภอตากฟ้า จำนวน ๑๖ แหล่ง ถ้ำพระ, บ้านเขาดินแดง, บ้านพูนมิตร, บ้าน หนอง
ใหญ่ (ไร่นายจวง คงศะบุตร), บ้านหนองใหญ่ (ไร่นายเสน่ห์ น่วมักดี), เนินโบราณสถานบ้านพูน มิตร, บ้านซอน
ทุเรียน (ไร่นายนงค์ สมสุด), บ้านพูนกยุง, แหล่งโบราณคดีบ้านพูนเม่น, บ้านพุกำแพง (ไร่ นางสำรวย บุญญาติ
พงษ์), บ้านพูลำไย, วัดถ้ำพรสวรรค์, บ้านเขากา, บ้านซบตะเคียน, บ้านพูนมื่น (ไร่ นายเล็ก เอ็มเปรม), บ้านพูน
ขาม

๗.) อำเภอท่าตะโก จำนวน ๓ แห่ง, บ้านดอนคา, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาล้อ, บ้านหัวถนนกลาง,

๘.) อำเภอตากลี จำนวน ๑๘ แห่ง, บ้านโคกจันเสน, บ้านตากลี, บ้านเขาน้อย, บ้านเขาใบไม้, แหล่งโบราณคดีบ้านปอดินขาว, บ้านเขาขวาง (ไธเนย์ ยม กัญหารีก), บ้านเขาขวาง (ไธ นางสิน ใจกล้า), บ้านเขาขวาง (ไธนายแหมว แผ่นทอง), บ้านพุขมื่น (ไธนายเคียง), บ้านพุขมื่น (ไธนาย สมพล มีสำ), บ้านพุขมื่น (ไธนายสุธน ศรีเนตร), บ้านเขาขวาง (ไธนายแหมว แผ่นทอง), บ้านใหม่ชัย มงคล, บ้านโคกสูง, บ้านพุช้างลี้ว, บ้านหนองบัวตากลาน, บ้านห้วยน้ำหวาน (ไธนายภู เริงกัต), บ้าน ดงเพิ่ม,

๙.) อำเภอพยุหะคีรี จำนวน ๑๐ แห่ง, บ้านพุซาง, บ้านซอน (ไธนายเข้า เสือสนธิ), บ้านซับกกระโดน, บ้านซับกผักกาด, บ้านพุวิเศษ, บ้านพุหว่า, เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน), กลุ่ม โบราณสถานโคกไม้เดน, วัดพระปรมาภิไธย, บ้านนิคมสาย, วัดเขาแก้ว, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาป้อ พลับ, สระทะเล, วัดสระทะเล, แหล่งโบราณคดีโคกสำริด เมืองโบราณคูเมือง, เขาสะพานสง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

๑) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และหา แนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงสรุปบทเรียนหลังจากทดลองใช้วิธีการแก้ปัญหา ในประเด็นการ สืบค้นคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด นครสวรรค์ การสร้างและพัฒนาคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้น ทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทาง ปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัด นครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

๒) แบบสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณสถาน ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว

๓) แบบประเมินประสิทธิภาพและประโยชน์ของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔) แบบสอบถามความพึงพอใจ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัติศาสตร์ในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีขั้นตอน การเก็บ รวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ศึกษาสภาพปัญหาคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การขึ้น ทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ R_0

๒. การสร้างและพัฒนาคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ ได้รับการ ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ D_0

๓. การทดลองใช้นวัตกรรม คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ R_1 ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ระยะ คือ

๓.๑ การนำนวัตกรรมคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การ ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก

๓.๒ การนำ คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้น ทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง ที่อยู่ในสถานการณ์จริง

๔. การประเมินผล D_1

๔.๑ ประสิทธิภาพของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ ได้รับการ ขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔.๒ ประโยชน์ของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การขึ้น ทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔.๓ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต่อการใช้คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายใน แหล่ง โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมกัน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้านต่างๆของข้อมูลที่รวบรวมไว้ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและ ข้อมูลเชิงคุณภาพ แสดง รายละเอียด อธิบายสถานการณ์ จัดหมวดหมู่และแยกประเภทของกลุ่ม ข้อมูลตามหัวข้อที่ เหมาะสม เปรียบเทียบข้อแตกต่าง และคล้ายคลึงของข้อมูล แต่ละประเภทโดย วิเคราะห์วิจารณ์อย่าง ลึกซึ้ง และร่วมกัน ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ เพื่อสรุปหาคำตอบที่เป็นสาเหตุ ผลและวิธีแก้ปัญหาที่ตาม วัตถุประสงค์กำหนดไว้และจะ ก่อประโยชน์สูงสุดโดยสรุปประมวลเป็นหลักการ (principle) หรือ รูปแบบ (model) หรือแผนงาน(plan)ของ การปฏิบัติการ ทั้งนี้ อาศัยหลักตรรกวิทยาโดยวิธีอุปนัย (inductive) และความรู้เชิงทฤษฎี ในการวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงปริมาณ นักวิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาในการ วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๔ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ทราบจำนวนประชากร จากสูตรของ W.G. Cochran โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ร้อยละ ๕๕ และค่าความคลาดเคลื่อนที่ร้อยละ ๕๒ ใช้ สูตรการคำนวณ

$$n = \frac{P(1-P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ n แทนขนาดตัวอย่าง
 P แทนสัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยกำลังสุ่ม .๐๕
 Z ระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ ๑.๙๖ ที่ระดับความ
 เชื่อมัน ร้อยละ ๙๕
 E แทนค่าความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่เกิดขึ้น .๐๕

การคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตรดังนี้
 สูตรการหาค่าร้อยละ

$$P = \frac{F \times 100}{n}$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ
 F แทน ความถี่ที่ต้องการแปลค่าให้เป็นร้อยละ
 n แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

สูตรการหาค่าเฉลี่ย

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ	\bar{x}	แทน ค่าเฉลี่ย
	$\sum x$	แทน ผลรวมทั้งหมดของความถี่ คูณ คะแนน
	n	แทน ผลรวมทั้งหมดของความถี่ซึ่งมีค่าเท่ากับจำนวนข้อมูลทั้งหมด

สูตรการหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$$S = \frac{\sqrt{n \sum x^2 - (\sum x)^2}}{n(n-1)}$$

เมื่อ	S	แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	n	แทน จำนวนคู่ทั้งหมด
	X	แทน คะแนนแต่ละตัวในกลุ่มข้อมูล
	$\sum x$	แทน ผลรวมของความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่

ปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจัย (อุปกรณ์การวิจัย โครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ)

๑. ชุมชนในตำบลและวัดที่เข้าร่วมโครงการ มีความพร้อมในการจัดการ การศึกษาวิจัย มี ห้องประชุมและทำงานพร้อมอุปกรณ์การทำงาน คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ เครื่องมือดำเนินการ
๒. มีพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์
๓. มีอุปกรณ์เครื่องมือ และสื่อการนำเสนอประกอบการวิจัย ได้แก่ กล้องวิดีโอ กล้อง บันทึกภาพ เครื่องบันทึกเสียง มีเครือข่ายพระสงฆ์และการสนับสนุนจากท้องถิ่น
๔. ชุมชน บุคลากร คณาจารย์มีความพร้อมและสามารถประสานงานวิจัยต่างๆ ได้

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้จัดทำระบบฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์
๒. ได้คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด นครสวรรค์
๓. ได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชน แหล่ง

ความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณสถาน ในจังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งท่องเที่ยว
ระดับประเทศ

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

๔.๑ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔.๑.๑ สภาพทั่วไปของจังหวัดนครสวรรค์

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณที่มีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ เป็นเมืองเก่าสมัยทราวดี ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเมืองนครสวรรค์ได้ปรากฏชัดในหลักศิลาจารึกว่า “เมืองพระบาง” เป็นเมืองหน้าด่านทางตอนใต้ของราชอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้นครสวรรค์ยังรู้จักกันในนาม นครพังกา เมืองขนอนตะวันและเมืองปากน้ำโพในปัจจุบัน (สุชาติ แสงทอง, ๒๕๔๕) ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลูกฟูก (เนินเขาสลับกับที่ราบ) เหมาะแก่การทำการเกษตรอีกทั้งมีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ไหลมา รวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านช่วงกลางของจังหวัด ทั้งนี้จังหวัดนครสวรรค์ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำมีบึงบอระเพ็ดเป็นบึงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย จะเห็นได้ว่าจังหวัดนครสวรรค์มีฐานทรัพยากรที่สำคัญอยู่หลากหลาย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับระบบการเกษตรของจังหวัดทั้งสิ้น จึงได้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อพยพมาจับจองที่ดินในการทำกิน และสร้างแหล่งอารยธรรมของตนเองมีการนำขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองนำมาปฏิบัติด้วย (เสรี ซาเหลา และคณะ, ๒๕๔๕) บางชาติพันธุ์ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่จนถึงปัจจุบัน เช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยจีนที่อาศัยความความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าทางน้ำ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และการขนส่งสินค้าทางเรือยนต์และรถไฟ ทำให้นครสวรรค์กลายเป็นแหล่งสินค้าที่สำคัญเนื่องจากสามารถขนส่งสินค้าได้สะดวกหลายทาง (สุภรณ์ โอเจริญ, ๒๕๑๙) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยจีน จังหวัดนครสวรรค์มีความหวงแหนและรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมากและได้รวมกลุ่มกันจัดประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปี

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ต่างประเพณี เช่นชาวไทยจีนและชาวไทยอีสาน เป็นต้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิต วัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลากหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั่นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น (ทวีศักดิ์ ชูมา และคณะ

๒๕๕๙) จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งโบราณสถานเป็นจำนวนมากและนำไปสู่การขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งโบราณสถานในจังหวัดนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยในแหล่งโบราณสถานดังนี้ อำเภอเมือง วัดจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงศ์ วัดวรรณถาวรพรต (วัดเขากบ) อำเภอชุมแสง วัดถ้ำเนินพระปรางค์ วัดเกยไชยเหนือ อำเภอตากฟ้า วัดจันเสน อำเภอไพศาลี บ้านสำโรงชัย อำเภอบรรพตพิสัย ดงแม่ปาง เมือง เขาหน่อ เขาแก้ว บ้านห้วยถั่วใต้ อำเภอโกรกพระ วัดท่าซุด วัดบางละมุง วัดบางมะฝ่อ วัดเกาะหงส์ เขาล้ำพระ อำเภอตากฟ้า ถ้ำพระ อำเภอท่าตะโก บ้านดอนคา บ้านเขาล้อม วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ อำเภอเก้าเลี้ยว วัดเขาดินใต้ วัดมหาโพธิ์

๔.๑.๒ คำศัพท์ภาษาไทยในแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์

๑) อำเภอเมืองฯ จำนวน ๓ แห่ง คือ วัดจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงศ์ วัดวรรณถาวรพรต (วัดเขากบ)

	ชนิดของคำ
อำเภอเมือง	
วัดจอมคีรีนาคพรต	
๑. ชุ่มประตู่วัด	คำนาม
๒. บนยอดเขาสูง	คำนาม
๓. โรงอุโบสถ	คำนาม
๔. วิหาร	คำนาม
๕. มณฑป	คำนาม
๖. เจดีย์	คำนาม
๗. ศาลาการเปรียญ	คำนาม
๘. กุฏิ	คำนาม
๙. ภิภุสามเณร	คำนาม
๑๐. โบสถ์เทวดาสร้าง	คำนาม
๑๑. ชายคาค้ำ	คำนาม
๑๒. โถงโถง	คำนาม
๑๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย	คำนาม
๑๔. ต้นลำทม	คำนาม
๑๕. วิสุคามสี	คำนาม
๑๖. พระธรรมวินัย	คำนาม
๑๗. พญานาค	คำนาม

๑๘. นาคสามเศียร	ค่านาม
๑๙. ศาลาโถง	ค่านาม
๒๐. ไม้สัก	ค่านาม
๒๑. พระไล	ค่านาม
๒๒. พระประธาน	ค่านาม
๒๓. หินอ่อน	ค่านาม
๒๔. พระศรีสรรเพชญ์	ค่านาม
๒๕. อาฟวกยักษ์	ค่านาม
๒๖. ท้าวเวสสุวรรณ	ค่านาม
๒๗. พระพุทธรูป	ค่านาม
๒๘. พระอัครสาวกคู่	ค่านาม
๒๙. ยักษ์ที่พระแท่น	ค่านาม
๓๐. สะพาน	ค่านาม
๓๑. ศาลาเฉลิมธรรม	ค่านาม
๓๒. ศาลารวมสุข	ค่านาม
๓๓. เมรุ	ค่านาม
๓๔. ศาลาธรรมเวช	ค่านาม
๓๕. เสนาสนะ	ค่านาม
๓๖. ระฆังใบใหญ่	ค่านาม
๓๗. ระฆังแขวน	ค่านาม
๓๘. พระเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม	ค่านาม
๓๙. ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย	ค่านาม
วัดศิริวงค์	
๔๐. องค์มหาเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์	ค่านาม
๔๑. พระจุฬามณีเจดีย์	ค่านาม
๔๒. รุานพระเจดีย์	ค่านาม
๔๓. บึงบอระเพ็ด	ค่านาม
๔๔. ตลาดปากน้ำโพ	ค่านาม
๔๕. อุทยานสวรรค์	ค่านาม
๔๖. ต้นแม่น้ำ	ค่านาม

๔๗. เจ้าพระยา	คำนาม
๔๘. ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์	คำนาม
๔๙. ภูเขาหลวง	คำนาม
๕๐. เทียนบูชา	คำนาม
๕๑. รูปหล่อเหมือนขนาดเท่าองค์จริง	คำนาม
๕๒. รอยพระพุทธรูปจำลอง ๑๒ ราศี	คำนาม
๕๓. พระพุทธรูปโตวัดระฆัง	คำนาม
๕๔. หลวงปู่ทวดวัดช้างไห้	คำนาม
๕๕. หลวงปู่สดวัดปากน้ำ	คำนาม
๕๖. พระแก้วมรกต	คำนาม
๕๗. พระพุทธรูปชินราช	คำนาม
๕๘. พระพุทธโสธร	คำนาม
๕๙. พระพุทธรูปวัดไร่ขิง	คำนาม
๖๐. ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง	คำนาม
๖๑. พระบรมสารีริกธาตุ	คำนาม
๖๒. หลวงพ่อมหาบุญรอด	คำนาม
วัดวนาถบรรพต (วัดเขากบ)	
๖๓. เจดีย์ทรงลังกาหรือระฆังคว่ำ	คำนาม
๖๔. พระพุทธรูปศิลาปางนาคปรก	คำนาม
๖๕. หินชนวน	คำนาม
๖๖. ลายดอกบัว	คำนาม
๖๗. รอยพระพุทธรูปจำลองข้างซ้าย	คำนาม
๖๘. พระยารธรรมิกราช	คำนาม
๖๙. พระนอนใหญ่	คำนาม
๗๐. ต้นพระศรีมหาโพธิ์	คำนาม
๗๑. หลวงพ่อข้างเขียด	คำนาม
๗๒. ตากบ ยายเขียด	คำนาม
๗๓. หอระฆัง	คำนาม
๗๔. ตักบาตรเทโว	คำนาม
๗๕. เจ้าอวาส	คำนาม

๗๖. การเดินจิต	ค่านาม
๗๗. ภาวนา	ค่านาม
๗๘. สวดมนต์	ค่านาม

๒) อำเภอู่มแสง จำนวน ๒ แหลง วัดถ้ำเนินพระปรางค์ วัดเกยไฮเหนื่อ

อำเภอู่มแสง	ชนิดของค้ำ
วัดถ้ำเนินพระปรางค์	
๑. วัดพันลานใต้	ค้ำนาม
๒. บวชชีพรามหมณั	ค้ำนาม
๓. เดินจงกลม	ค้ำนาม
๔. พระพุทธรูปปางไสยาสนั	ค้ำนาม
๕. ปูนปั้น	ค้ำนาม
๖. สถาปัตยกรรม	ค้ำนาม
วัดเกยไฮเหนื่อ	
๗. อาคารพิพิธภัณฑั	ค้ำนาม
๘. ไม้ตาล	ค้ำนาม
๙. พิพิธภัณฑัต้นน้ำ	ค้ำนาม
๑๐. ประวัติศาสตร์	ค้ำนาม
๑๑. เครื่องเบญจรงค์	ค้ำนาม
๑๒. เครื่องจักรสาน	ค้ำนาม
๑๓. โทษัศนัรูนเก้ำ	ค้ำนาม
๑๔. เครื่องแก้ว	ค้ำนาม
๑๕. ตะเกียง	ค้ำนาม
๑๖. เตารีด	ค้ำนาม
๑๗. จระเข้สตัฟฟ์	ค้ำนาม
๑๘. น้ำตาลสด	ค้ำนาม
๑๙. น้ำตาลปีก	ค้ำนาม
๒๐. ลอนตาลสด	ค้ำนาม
๒๑. จาวตาลเชื่อม	ค้ำนาม

๓) อำเภอเก้าเลี้ยว จำนวน ๕ แห่งวัดเขาดินใต้, วัดมหาโพธิ์ใต้, ดงแม่นางเมือง, ถ้ำพระนอน, บ้านดงประดาง, วัดท่าพระเจริญพรต, แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยถั่วใต้

๔) อำเภอไพศาลี จำนวน ๒ แห่ง วัดหลงพ่อดำ บ้านสำโรงชัย

อำเภอไพศาลี	ชนิดของคำ
วัดหลงพ่อดำ	
๑. หลวงพ่อดำ	คำนาม
๒. หม้อดินเผา	คำนาม
๓. ตะคัน/ตะเกียง	คำนาม
๔. กำไลเปลือกหอย	คำนาม
บ้านสำโรงชัย	
๕. กุฎิฤาษี	คำนาม
๖. พระพุทธรูปภูมิภากร	คำนาม
๗. ระฆัง	คำนาม
๘. จอมปราสาท	คำนาม
๙. สระแก้ว	คำนาม
๑๐. สระขวัญ	คำนาม
๑๑. พระปรารค์	คำนาม
๑๒. หอสมุด	คำนาม
๑๓. พระพุทธรูปขอมโบราณ	คำนาม
๑๔. อุโบสถ	คำนาม
๑๕. อาหารพื้นบ้านพื้นถิ่น	คำนาม
๑๖. ตำนานท้องถิ่น	คำนาม
๑๗. งานศิลปหัตถกรรม	คำนาม
๑๘. ดนตรีไทย	คำนาม
๑๙. การละเล่นพื้นบ้าน	คำนาม
๒๐. การวาดภาพ/ระบายสี	คำนาม

๕) อำเภอกอภรภพระ จำนวน ๕ แห่ง วัดท่าซุด วัดบางประมุง วัดบางมะฝ่อ วัด
เกาะหงษ์ เขากำพระ

อำเภอกอภรภพระ	ชนิดของคำ
วัดท่าซุด	
๑. หอไตรไม้สมัยรัตนโกสินทร์	คำนาม
๒. ไม้สัก	คำนาม
๓. ไม้ตะเคียน	คำนาม
๔. ใต้ถุนสูง	คำนาม
๕. หลังคาทรงไทย	คำนาม
๖. พระไตรปิฎก	คำนาม
๗. รูปปั้นยักษ์	คำนาม
วัดบางละมุง	
๘. วิหารขวางตะวัน	คำนาม
๙. ศาลเจ้าเจ้าพ่อปากคลอง	คำนาม
๑๐. กระจ่างรูป	คำนาม
วัดบางมะฝ่อ	
๑๑. แม่น้ำเจ้าพระยา	คำนาม
๑๒. ภาพพุทธประวัติ	คำนาม
๑๓. ภาพพระเวสสันดร	คำนาม
๑๔. กัณฑ์กษัตริย์	คำนาม
๑๕. ภาพเขียนพระเจ้าสิบชาติ	คำนาม
๑๖. ศิลปะตะวันตก	คำนาม
๑๗. ปราสาท	คำนาม
๑๘. บ้านเรือน	คำนาม
๑๙. ศาลา	คำนาม
๒๐. กำแพง	คำนาม
๒๑. ชุ่มประตู่	คำนาม
วัดเกาะหงษ์	
๒๒. การเหยียบฉ่า	คำนาม
เขากำพระ	

๒๓. หินงอก	ค่านาม
๒๔. หินย้อย	ค่านาม
๒๕. พระพุทธรูป	ค่านาม
๒๖. ดอกไม้	ค่านาม
๒๗. รูปเทียน	ค่านาม
๒๘. ยุคหินใหม่	ค่านาม

๖) อำเภอดากฟ้า จำนวน ๑ แหล่ง ถ้ำพระ

อำเภอดากฟ้า	ชนิดของคำ
ถ้ำพระ	
๑. ลานไถ่ฟ้า	ค่านาม
๒. ถ้ำพระ	ค่านาม
๓. ดินเผา	ค่านาม
๔. เปลือกหอยทะเล	ค่านาม
๕. สำริด	ค่านาม
๖. เหล็ก	ค่านาม
๗. ตุ๊กตาดินเผารูปวัว	ค่านาม
๘. ขวานหินขัด	ค่านาม
๙. ขวานหินของกำไล	ค่านาม
๑๐. กำไลเปลือกหอย	ค่านาม
๑๑. ขวาน	ค่านาม
๑๒. ลูกปัดหิน	ค่านาม
๑๓. ลูกปัดแก้ว	ค่านาม

๗) อำเภотаตะโก จำนวน ๓ แห่ง, บ้านดอนคา, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาล้อ, วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์

อำเภотаตะโก	ชนิดของคำ
บ้านดอนคา	
๑. เขิงเขาภาชนะดินเผา	คำนาม
๒. เวตาล	คำนาม
บ้านเขาล้อ	
๓. เครื่องปั้นดินเผาทรงพาน	คำนาม
๔. หม้อก้นกลม	คำนาม
๕. ตราประทับดินเผา	คำนาม
๖. ขวาน	คำนาม
๗. เสียม	คำนาม
๘. ใบหอก	คำนาม
๙. เคียวซี่แร่	คำนาม
๑๐. ห่วงตระกรัน	คำนาม
๑๑. เหล็ก	คำนาม
๑๒. เครื่องมือเหล็ก	คำนาม
๑๓. หินลับ	คำนาม
๑๔. พนมฉัตร (ชื่อภูเขา)	คำนาม
๑๕. หลวงพ่อพันธ์	คำนาม
๑๖. พระธาตุบรรจุมะบูรณสารีริกธาตุ	คำนาม
วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์	
๑๗. ฐานองค์เจดีย์	คำนาม
๑๘. มณฑปเรือนแก้ว	คำนาม
๑๙. พระพุทธรูปสมัยอุทองปางนั่งสมาธิ	คำนาม
๒๐. ลานพระธรรมจักร หินแกะสลักรูปกวาง แทนหินแปดเหลี่ยม	คำนาม
๒๑. พระพุทธเอกนพรัตน์	คำนาม
๒๒. หัวเรือราชญาณที่ขามขุมงคล	คำนาม

๒๓. พระภควัมบดี ปางขัดสมาธิเพชร บนกลีบบัวสามชั้น ไม่มีหน้า ไม่มีหลัง และไม่มีหน้าตา มีหน้าตักกว้าง มีฉัตรทองเก้าชั้น สูงราวสี่เทคี่ ภายในองค์บรรจุแม่พิมพ์ของพระเกจิทั่วประเทศ	ค่านาม
๒๔. เจดีย์ศรีมหาธาตุ	ค่านาม
๒๕. วิหารนาคปรก	ค่านาม
๒๖. วิหารเทพสถิต	ค่านาม
๒๗. พระพุทธรูปปางประสูติ	ค่านาม
๒๘. พระอวโลกิเตศวรกวณโณโพธิสัตว์ปางลีลา	ค่านาม
๒๙. มหาจุติพระพิฆเนศวร	ค่านาม
๓๐. นาคปริวัตน์โพธิสัตว์นิมิตปฐมมาตย์สถิตเทวฤทธิ์อนุรักษ์	ค่านาม
๓๑. ท้าวเวสสุวรรณ	ค่านาม
๓๒. ต้นศรีมหาโพธิ์	ค่านาม
๓๓. เจดีย์ศรีพุทธคยา เถลิงพระเกียรติ	ค่านาม
๓๔. พระพุทธเมตตาสันติภาพ	ค่านาม
๓๕. พระศรีอริยเมตไตรยศรีศากยสิงห์	ค่านาม
๓๖. พระคันธกุฎีจำลอง	ค่านาม
๓๗. สมเด็จเจ้าพระพุทธเจ้าหลวงพ่อดำ	ค่านาม

๘) อำเภอดาศึก จำนวน ๒ แห่ง, บ้านโคกจันเสน วัดจันเสน

อำเภอดาศึก	ชนิดของคำ
บ้านโคกจันเสน	
๑. ขวดดินเผา	ค่านาม
๒. กำไล	ค่านาม
๓. ลูกปัด	ค่านาม
๔. ปิ่นปักผมสำริด	ค่านาม
๕. ขวานเหล็ก	ค่านาม
๖. หินอ่อน	ค่านาม
๗. ต่างหู	ค่านาม
๘. ลายเชือกทาบ	ค่านาม

๙. ภาชนะดินเผา	ค่านาม
๑๐. หินสีเขียว	ค่านาม
๑๑. เปลือกหอย	ค่านาม
๑๒. ลูกปัดหินจะเกิดและคาร์เบเลียน	ค่านาม
๑๓. ลูกกระพวนสำริด	ค่านาม
๑๔. ตุ๊กตาดินเผา	ค่านาม
วัดจันเสน	
๑๕. หลวงพ่อนาคน้อย	ค่านาม
๑๖. หอก	ค่านาม
๑๗. ขวาน	ค่านาม
๑๘. หัวธนู	ค่านาม
๑๙. ลูกปัด	ค่านาม
๒๐. เครื่องปั้นดินเผา	ค่านาม
๒๑. อารูธโบราณ	ค่านาม
๒๒. โครงกระดูกมนุษย์	ค่านาม
๒๓. พระมหาธาตุเจดีย์วัดจันเสน	ค่านาม
๒๔. ศูนย์กลางชุมชน	ค่านาม
๒๕. โบราณวัตถุยุคก่อนประวัติศาสตร์	ค่านาม
๒๖. ศาสนา	ค่านาม
๒๗. วัฒนธรรม	ค่านาม
๒๘. ประเพณี	ค่านาม
๒๙. พระสงฆ์	ค่านาม
๓๐. ยุวมัคคุเทศก์	ค่านาม
๓๑. ดอกไม้จากใบเตย	ค่านาม
๓๒. ทอผ้า	ค่านาม
๓๓. ขนมตาล	ค่านาม
๓๔. ผ้าขาวม้า	ค่านาม
๓๕. ของที่ระลึก	ค่านาม
๓๖. สมุนไพร	ค่านาม
๓๗. โบราณคดี	ค่านาม

๓๘. โบราณวัตถุ	ค่านาม
๓๙. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ค่านาม

๔) อำเภอพยุหะคีรี จำนวน ๒ เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน) กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน วัดพระปรารักษ์เหลือง

อำเภอพยุหะคีรี	ชนิดของค่า
เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน) กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน	
๑. ตะเกียงดินเผา	ค่านาม
๒. สมัยทวารวดี	ค่านาม
๓. โกลน	ค่านาม
๔. ใบหอกสำริด	ค่านาม
๕. ต่างหูหิน	ค่านาม
๖. หินลับมีด	ค่านาม
๗. ขวานสำริดมีบ้อง	ค่านาม
๘. แวดินเผา	ค่านาม
๙. ลายเชือกทาบ	ค่านาม
๑๐. ขวานหินขัด	ค่านาม
๑๑. กำไลหิน	ค่านาม
๑๒. กำไลเปลือกหอยทะเล	ค่านาม
๑๓. ลูกปัดหิน	ค่านาม
๑๔. ลูกปัดเปลือกหอย	ค่านาม
๑๕. กระจูดก้นก้างปลา	ค่านาม
๑๖. กำไลสำริด	ค่านาม
๑๗. ใบหอก	ค่านาม
๑๘. เครื่องมือเหล็กรูปร่างคล้ายนก	ค่านาม
๑๙. กำแพงดิน	ค่านาม
๒๐. กำแพงเมือง	ค่านาม
๒๑. แผ่นหินบดยา	ค่านาม
๒๒. พระโพธิสัตว์	ค่านาม
๒๓. ตะเกียงโรมัน	ค่านาม

๒๔. ศีลาจารึก	ค่านาม
๒๕. หินบดยา	ค่านาม
๒๖. อุเรือสำเภา	ค่านาม
วัดพระปางเหลื่อง	
๒๗. พระปรารค์เหลื่อง	ค่านาม
๒๘. งาช้างสีขาว	ค่านาม
๒๙. เก่งเรือพระที่นั่ง	ค่านาม
๓๐. พระปรารค์	ค่านาม
๓๑. แพร็บเสร็จ	ค่านาม

๑๐) อำเภอกำไลยว จำนวน ๒ แหหลวง วัดเขาดินใต้ วัดมหาโพธิ์

อำเภอกำไลยว	ชนิดของคำ
วัดเขาดินใต้	
๓๒. ภูเขาศิลาสองลูกที่อยู่หลังวัด	ค่านาม
๓๓. ปี่พาทย์	ค่านาม
๓๔. ฆ้อง	ค่านาม
๓๕. เครื่องสาย	ค่านาม
๓๖. บึงใหญ่	ค่านาม
๓๗. มณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทสำริด	ค่านาม
๓๘. เจดีย์เก่า	ค่านาม
๓๙. พระอุโบสถ	ค่านาม
วัดมหาโพธิ์	
๔๐. โบสถ์วิหารมีลักษณะโค้ง	ค่านาม

๑๑) อำเภอบรรพตพิสัย จำนวน ๓ แหหลวง ดงแม่นางเมือง เขาหน่อเขาแก้ว บ้านห้วยถั่วใต้

อำเภอบรรพตพิสัย	ชนิดของคำ
ดงแม่นางเมือง	
๑. จารึกดงแม่นาง	ค่านาม
๒. กองโบราณคดี	ค่านาม

๓. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	ค่านาม
๔. มุมมน	ค่านาม
๕. แม่น้ำใหญ่	ค่านาม
๖. โคมมุกของอิฐสูงๆ	ค่านาม
๗. กระจุกคน	ค่านาม
๘. พระพุทธรูปสำริด	ค่านาม
๙. พระพุทธรูปหินทราย	ค่านาม
๑๐. พระพิมพ์ดินเผา	ค่านาม
๑๑. ตลับสังคโลกปูนปั้น	ค่านาม
๑๒. ศิลาคาริก	ค่านาม
๑๓. พระพุทธรูปหินชนวนสลักแบบนูนต่ำ	ค่านาม
๑๔. พระพักตร์เป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดี	ค่านาม
๑๕. ป่าทึบ	ค่านาม
๑๖. ช้าง	ค่านาม
๑๗. เสื่อ	ค่านาม
๑๘. กวาง	ค่านาม
๑๙. เก้ง	ค่านาม
๒๐. เผาถ่าน	ค่านาม
๒๑. โคมเจดีย์	ค่านาม
๒๒. พระพุทธรูปพิมพ์กัน	ค่านาม
๒๓. ฟังเมือง	ค่านาม
๒๔. เจดีย์แปดเหลี่ยม	ค่านาม
๒๕. อิฐเก่า	ค่านาม
๒๖. ฐานเจดีย์	ค่านาม
๒๗. พระพุทธรูปปางสมาธิดินเผา	ค่านาม
๒๘. พระเศียรพระพุทธรูป	ค่านาม
๒๙. แผ่นหิน	ค่านาม
๓๐. กระเบื้องมุงหลังคา	ค่านาม
๓๑. พระพุทธรูป	ค่านาม
๓๒. เศษเครื่องประดับอาคาร	ค่านาม

๓๓.ฐานพระ	ค่านาม
๓๔.โลหะ	ค่านาม
๓๕.สร้อย	ค่านาม
๓๖.แหวนทองคำ	ค่านาม
๓๗.พระพิมพ์	ค่านาม
๓๘.กะโหลกศรีษะ	ค่านาม
๓๙.แท่นบูชา	ค่านาม
เขาน้อย เขาก้าว	
๔๐.ถ้วยขามสังคโลก	ค่านาม
๔๑.ถ้ำ	ค่านาม
๔๒.ถ้ำค้างคาว	ค่านาม
๔๓.เขานางพันธุรัตหรือเขาลูกเล็ก	ค่านาม
๔๔.เข้าพระพุทธรูปบาทหรือเขาลูกใหญ่	ค่านาม
๔๕.ระฆัง	ค่านาม
๔๖.พระพุทธรูปสี่รอย	ค่านาม
๔๗.พระพุทธรูปกุดสันระ	ค่านาม
๔๘.พระพุทธรูปโกนาคมน์	ค่านาม
๔๙.พระพุทธรูปสี่ปะ	ค่านาม
๕๐.พระพุทธรูปโคดม	ค่านาม
๕๑.เจดีย์โบราณ	ค่านาม
๕๒.ลิลาวดีพันปี (ลั่นทมพันปี)	ค่านาม
๕๓.ถ้ำปลา	ค่านาม
๕๔.ถ้ำเทวดา	ค่านาม
๕๕.ถ้ำเพชร	ค่านาม
๕๖.ถ้ำกาหลง	ค่านาม
๕๗.ถ้ำเขาทะลุ	ค่านาม
๕๘.ถ้ำลับแล	ค่านาม
๕๙.ถ้ำพระนอน	ค่านาม
๖๐.ถ้ำจระเข้	ค่านาม
๖๑.ถ้ำชีปะขาว	ค่านาม

๖๒. ถ้ำน้ำ	คำนาม
๖๓. อุโมงค์	คำนาม
๖๔. ลานผานางพันธุรัต	คำนาม
๖๕. พระบรมสารีริกธาตุ	คำนาม
๖๖. พระเสด็จ	คำนาม
๖๗. เขาแก้ว	คำนาม
๖๘. ลิง	คำนาม
๖๙. รูปเหมือนหลวงปู่โต พรหมรังสี	คำนาม
บ้านห้วยถั่วใต้	
๗๐. ขวานหิน	คำนาม
๗๑. ภาชนะดินเผาทรงกลม	คำนาม
๗๒. รูปวัวดินเผา	คำนาม
๗๓. เครื่องมือเหล็ก	คำนาม
๗๔. หินลับ	คำนาม
๗๕. กำไล	คำนาม
๗๖. แหวนสำริด	คำนาม
๗๗. เปลือกหอย	คำนาม

๔.๒ สร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน ในจังหวัดนครสวรรค์

การสร้างคลังคำศัพท์สอดคล้องกับทฤษฎีศัพท์วิทยาโดยทั่วไปแล้วมีพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่องมโนทัศน์ มโนทัศน์สัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์และมโนทัศน์ และการกำหนดศัพท์เพื่อใช้เรียกมโนทัศน์ การให้ความสำคัญกับการสร้างศัพท์เพื่อให้เรียกมโนทัศน์ คุณสมบัติของประมวลศัพท์หรือคลังคำศัพท์ เป็นคำที่ใช้ในสาขาวิชาหนึ่ง ๆ ศัพท์ (term) ซึ่งเป็นหน่วยที่มีคุณลักษณะทางภาษาศาสตร์ เช่นเดียวกับคำ แต่ใช้ในภาษาเฉพาะด้านศัพท์ในประมวลศัพท์โดยทั่วไปจะมีเพียงคำนาม [Noun] เท่านั้น ผู้ใช้คำศัพท์คือ ผู้เชี่ยวชาญหรือคนที่อยู่ใน วงการนั้น ๆ จุดประสงค์ เพื่อระบุและสร้างศัพท์เพื่อใช้เรียกมโนทัศน์ในสาขาวิชาหนึ่ง ๆ หรือมีระเบียบวิธีการหาศัพท์เพื่อใช้เรียกมโนทัศน์ที่มีอยู่^๑

^๑ นางสาวชุตินา เตชะพิรุฬห์ (๒๕๕๐) *ประมวลศัพท์เรื่องเครื่องหมายการค้า (Terminology on Trademarks)* สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แหล่งโบราณสถาน		
อำเภอเมือง		
วัดจอมคีรีนาคพรต	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑. ซุ้มประตูวัด	[Noun]	Arch, door façade, arched entrance
๒. บนยอดเขาสูง	[Noun]	On the high peak
๓. โรงอุโบสถ	[Noun]	Chapel
๔. วิหาร	[Noun]	Sanctuary
๕. มณฑป	[Noun]	Mondop
๖. เจดีย์	[Noun]	Pagoda
๗. ศาลาการเปรียญ	[Noun]	Sermon hall in a monastery
๘. กุฏิ	[Noun]	Cubicle
๙. ภิกษุสามเณร	[Noun]	Novice and monk
๑๐. โบสถ์เทวดาสร้าง	[Noun]	Church that angels built
๑๑. ชายคาต่ำ	[Noun]	Low eaves
๑๒. โถงโถง	[Noun]	Be roomy
๑๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย	[Noun]	Buddha image of Maravichai
๑๔. ต้นลิ้นทม	[Noun]	Frangipani tree
๑๕. วิสุคามสี	[Noun]	The area that was given to the monks to use as a temple building
๑๖. พระธรรมวินัย	[Noun]	Dhamma discipline
๑๗. พญานาค	[Noun]	Serpent
๑๘. นาคสามเศียร	[Noun]	Three-headed serpent
๑๙. ศาลาโถง	[Noun]	Hall
๒๐. ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๑. พระไล	[Noun]	Phra li
๒๒. พระประธาน	[Noun]	Principle Buddha image
๒๓. หินอ่อน	[Noun]	Marble
๒๔. พระศรีสรรเพชญ์	[Noun]	Phra Si Sanphet

๒๕. อาฟวกยักษ์	[Noun]	Giant
๒๖. ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussoy
๒๗. พระพุทธรูปธุดงค์	[Noun]	Thandorn Buddha
๒๘. พระอัครสาวกคู่	[Noun]	Double Apostles
๒๙. ยักษ์ที่พระแท่น	[Noun]	The giant at the altar
๓๐. สะพาน	[Noun]	the bridge
๓๑. ศาลาเฉลิมธรรม	[Noun]	Chalermtham Hall
๓๒. ศาลารวมสุข	[Noun]	Ruam Suk Hall
๓๓. เมรุ	[Noun]	crematory
๓๔. ศาลาธรรมเวช	[Noun]	Thammavet Hall
๓๕. เสนาสนะ	[Noun]	Senasana
๓๖. ระฆังใบใหญ่	[Noun]	Big bell
๓๗. ระฆังแขวน	[Noun]	Hanging bell
๓๘. พระเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda
๓๙. ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย	[Noun]	A twin boundary marker of a temple of the Sukhothai period
วัดคีรีวงศ์	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๔๐. องค์มหาเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์	[Noun]	The holy pagoda
๔๑. พระจุฬามณีเจดีย์	[Noun]	Phra chulamani pagoda
๔๒. ฐานพระเจดีย์	[Noun]	The base of the pagoda
๔๓. บึงบอระเพ็ด	[Noun]	Bueng Boraphet, Boraphet swamp
๔๔. ตลาดปากน้ำโพ	[Noun]	Pak nam pho market
๔๕. อุทยานสวรรค์	[Noun]	Sawan park
๔๖. ต้นแม่น้ำ	[Noun]	River origin
๔๗. เจ้าพระยา	[Noun]	Chao phraya river
๔๘. ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์	[Noun]	Nakhon sawan center city hall
๔๙. ภูเขาหลวง	[Noun]	Mountain royal
๕๐. เทียนบูชา	[Noun]	Worship candles
๕๑. รูปหล่อเหมือนขนาดเท่าองค์จริง	[Noun]	The statue like the actual size
๕๒. รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ๑๒	[Noun]	๑๒ zodiac footprint simulation

ราศี		
๕๓. พระพุฒาจารย์โตวัดระฆัง	[Noun]	Phra phutthajarnto, rakhang temple
๕๔. หลวงปู่ทวดวัดช้างไห้	[Noun]	Luang pu thuat, chang temple
๕๕. หลวงปู่สดวัดปากน้ำ	[Noun]	Luang pu sod, pak nam temple
๕๖. พระแก้วมรกต	[Noun]	The emerald buddha
๕๗. พระพุทธชินราช	[Noun]	Buddha chinnarat
๕๘. พระพุทธโสธร	[Noun]	Buddha sothon
๕๙. พระพุทธรูปวัดไร่ขิง	[Noun]	Buddha image, Rai Khing Temple
๖๐. ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง	[Noun]	Mural painting
๖๑. พระบรมสารีริกธาตุ		Buddha relics
๖๒. หลวงพ่อมหาบุญรอด		Luang pho maha boonrod
วัดวรนาถบรรพต (วัดเขากบ)	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๖๓. เจดีย์ทรงลังกาหรือระฆังคว่ำ	[Noun]	Pagoda in Sri Lanka style or bell inverted
๖๔. พระพุทธรูปศิลาปางนาคปรก	[Noun]	Stone Buddha statue sheltered by Naga Hood
๖๕. หินชนวน	[Noun]	Slate
๖๖. ลายดอกบัว	[Noun]	Lotus pattern
๖๗. รอยพระพุทธรบาทจำลองข้างซ้าย	[Noun]	The left footprint of the Buddha model
๖๘. พระยาธรรมิกราช	[Noun]	Phraya thammiraj
๖๙. พระนอนใหญ่	[Noun]	Large leaning Buddha
๗๐. ต้นพระศรีมหาโพธิ์	[Noun]	Sri maha bodi tree
๗๑. หลวงพ่อช้างคูด	[Noun]	Luang pho chang kud
๗๒. ตากบ ยายเจียด	[Noun]	Grandfather Kob and Grandmother Kead
๗๓. หอระฆัง	[Noun]	Bell tower
๗๔. ตักบาตรเทโว	[Noun]	Offer food to monk calls Devo
๗๕. เจ้าอาวาส	[Noun]	Abbot
๗๖. การเดินจิต	[Noun]	Mental processing

๗๗. ภาวนา	[Noun]	Praying
๗๘. สวดมนต์	[Noun]	Chanting
อำเภอชุมแสง		
วัดถ้ำเนินพระปรางค์	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๗๙. วัดพันลานใต้	[Noun]	Phan Lan Tai Temple
๘๐. บวชชีพราหมณ์	[Noun]	Ordained as a Hindu priest
๘๑. เดินจงกรม	[Noun]	Meditation walking
๘๒. พระพุทธรูปปางไสยาสน์	[Noun]	Reclining Buddha image
๘๓. ปูนปั้น	[Noun]	stucco
๘๔. สถาปัตยกรรม	[Noun]	architecture
วัดเกไชยเหนือ	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๘๕. อาคารพิพิธภัณฑ	[Noun]	Museum building
๘๖. ไม้ตาล	[Noun]	Tan wood
๘๗. พิพิธภัณฑต้นน้ำ	[Noun]	Upstream Museum
๘๘. ประวัติศาสตร์	[Noun]	History
๘๙. เครื่องเบญจรงค์	[Noun]	Benjarong
๙๐. เครื่องจักรสาน	[Noun]	Wickerwork
๙๑. โทรทัศน์รุ่นเก่า	[Noun]	old age television
๙๒. เครื่องแก้ว	[Noun]	Glassware
๙๓. ตะเกียง	[Noun]	Lamp
๙๔. เตารีด	[Noun]	Iron
๙๕. จระเข้สต๊าฟ	[Noun]	Crocodile Stuff
๙๖. น้ำตาลสด	[Noun]	Palm juice
๙๗. น้ำตาลปึก	[Noun]	Loaf sugar
๙๘. ลอนตาลสด	[Noun]	Toddy palm
๙๙. จาวตาลเชื่อม	[Noun]	Palm in syrup
อำเภอตากลี		
๑๐๐. ขวดดินเผา	[Noun]	Terracotta bottle
๑๐๑. กำไล	[Noun]	Bracelets
๑๐๒. ลูกปัด	[Noun]	Beads

๑๐๓.	ปิ่นปักผมสำริด	[Noun]	Bronze Barrette
๑๐๔.	ขวานเหล็ก	[Noun]	Steel axe
๑๐๕.	หินอ่อน	[Noun]	marble
๑๐๖.	ต่างหู	[Noun]	ear rings
๑๐๗.	ลายเชือกทาบ	[Noun]	Rope pattern
๑๐๘.	ภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๐๙.	หินสีเขียว	[Noun]	Green stone
๑๑๐.	เปลือกหอย	[Noun]	Shells
๑๑๑.	ลูกปัดหินจะเกดและคาร์ เบเลียน	[Noun]	Stone beads Ked and Carbelian
๑๑๒.	ลูกกระพวนสำริด	[Noun]	Bronze spun balls
๑๑๓.	ตุ๊กตาดินเผา	[Noun]	Clay doll
วัดจันเสน		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑๑๔.	หลวงพ่อนาคน้อย	[Noun]	Luang Pho Naknoi
๑๑๕.	หอก	[Noun]	Spear
๑๑๖.	ขวาน	[Noun]	axe
๑๑๗.	หัวธนู	[Noun]	Archer
๑๑๘.	ลูกปัด	[Noun]	Beads
๑๑๙.	เครื่องปั้นดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๒๐.	อาวุธโบราณ	[Noun]	Ancient weapons
๑๒๑.	โครงกระดูกมนุษย์	[Noun]	Human skeleton
๑๒๒.	พระมหาธาตุเจดีย์ วัดจันเสน	[Noun]	Phra Maha That pagoda, Chan Sen Temple
๑๒๓.	ศูนย์กลางชุมชน	[Noun]	Community center
๑๒๔.	โบราณวัตถุยุคก่อน ประวัติศาสตร์	[Noun]	Prehistoric antiquities
๑๒๕.	ศาสนา	[Noun]	Religion
๑๒๖.	วัฒนธรรม	[Noun]	Culture
๑๒๗.	ประเพณี	[Noun]	Tradition
๑๒๘.	พระสงฆ์	[Noun]	Buddhist monks

๑๒๙.	ยุวมัคคุเทศก์	[Noun]	Youth Guide
๑๓๐.	ดอกไม้จากใบเตย	[Noun]	Flowers from Pandan
๑๓๑.	ทอผ้า	[Noun]	Weaving
๑๓๒.	ขนมตาล	[Noun]	Toddy palm cake
๑๓๓.	ผ้าขาวม้า	[Noun]	Loincloth
๑๓๔.	ของที่ระลึก	[Noun]	Souvenir
๑๓๕.	สมุนไพร	[Noun]	herb
๑๓๖.	โบราณคดี	[Noun]	Archeology
๑๓๗.	โบราณวัตถุ	[Noun]	Antiques
๑๓๘.	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	[Noun]	Local wisdom
อำเภอไพศาลี		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑๓๙.	หลวงพ่อดำ	[Noun]	Luang Pho Dam
๑๔๐.	หม้อดินเผา	[Noun]	Pottery clay
๑๔๑.	ตะคัน/ตะเกียง	[Noun]	Lamp
๑๔๒.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
บ้านสำโรงชัย		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑๔๓.	กุฏิฤาษี	[Noun]	Hermit cubicle
๑๔๔.	พระพุทธรูปปฏิมากร	[Noun]	Buddha statue
๑๔๕.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๑๔๖.	จอมปราสาท	[Noun]	Castle
๑๔๗.	สระแก้ว	[Noun]	Sa Kaeo
๑๔๘.	สระขวัญ	[Noun]	Sa Kwan
๑๔๙.	พระปรางค์	[Noun]	Phra Prang
๑๕๐.	หอสมุด	[Noun]	Library
๑๕๑.	พระพุทธรูปขอมโบราณ	[Noun]	Ancient Khmer Buddha images
๑๕๒.	อุโบสถ	[Noun]	Chapel
๑๕๓.	อาหารพื้นบ้านพื้นถิ่น	[Noun]	Local foods
๑๕๔.	ตำนานท้องถิ่น	[Noun]	Local legend
๑๕๕.	งานศิลปหัตถกรรม	[Noun]	Arts and Crafts
๑๕๖.	ดนตรีไทย	[Noun]	Thai music

๑๕๗.	การละเล่นพื้นบ้าน	[Noun]	Folk play
๑๕๘.	วาดภาพ/ระบายสี	[Noun]	Drawing / Coloring
อำเภอบรรพตพิสัย			
ดงแม่นางเมือง		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑๕๙.	จารึกดงแม่นาง	[Noun]	Inscription of Mae Nang Dong
๑๖๐.	กองโบราณคดี	[Noun]	Archeology division
๑๖๑.	รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	[Noun]	Rectangle
๑๖๒.	มุมมน	[Noun]	Rounded corners
๑๖๓.	แม่น้ำใหญ่	[Noun]	Enlarge river
๑๖๔.	โคกมุลกองอิฐสูงๆ	[Noun]	High brick pile
๑๖๕.	กระดูกคน	[Noun]	Human bone
๑๖๖.	พระพุทธรูปสำริด	[Noun]	๑๖๖. Bronze buddha statue
๑๖๗.	พระพุทธรูปหินทราย	[Noun]	Sandstone buddha statue
๑๖๘.	พระพิมพ์ดินเผา	[Noun]	Clay mold
๑๖๙.	ตลับสังคโลกปูนปั้น	[Noun]	Stucco chinaware
๑๗๐.	ศิลาจารึก	[Noun]	Inscription
๑๗๑.	พระพุทธรูปหินชนวน สลักแบบนูนต่ำ	[Noun]	Low relief carved slate Buddha statues
๑๗๒.	พระพักตร์เป็น พระพุทธรูปสมัยทวารวดี	[Noun]	The Buddha's face is a Buddha image in the Dvaravati period.
๑๗๓.	ป่าทึบ	[Noun]	Dense forest
๑๗๔.	ช้าง	[Noun]	Elephant
๑๗๕.	เสือ	[Noun]	Tiger
๑๗๖.	กวาง	[Noun]	Deer
๑๗๗.	กึ่ง	[Noun]	Barking deer
๑๗๘.	เผาถ่าน	[Noun]	Burning charcoal
๑๗๙.	โคกเจดีย์	[Noun]	Khok pagoda
๑๘๐.	พระพุทธรูปพิมพ์กัน	[Noun]	Printed buddha images
๑๘๑.	ผังเมือง	[Noun]	Town planning
๑๘๒.	เจดีย์แปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda

๑๘๓.	อิฐเก่า	[Noun]	Old brick
๑๘๔.	ฐานเจดีย์	[Noun]	Pagoda base
๑๘๕.	พระพุทธรูปปางสมาธิ ดินเผา	[Noun]	Buddha statue in meditation clay pose
๑๘๖.	พระเศียรพระพุทธรูป	[Noun]	Buddha head statue
๑๘๗.	แผ่นหิน	[Noun]	Stone sheet
๑๘๘.	กระเบื้องมุงหลังคา	[Noun]	Roof tiles
๑๘๙.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๑๙๐.	เศษเครื่องประดับอาคาร	[Noun]	Building ornaments
๑๙๑.	ฐานพระ	[Noun]	The Buddha base
๑๙๒.	โลหะ	[Noun]	Metal
๑๙๓.	สร้อย	[Noun]	Necklace
๑๙๔.	แหวนทองคำ	[Noun]	Gold ring
๑๙๕.	พระพิมพ์	[Noun]	Votive tablet
๑๙๖.	กะโหลกศรีษะ	[Noun]	Skull
๑๙๗.	แท่นบูชา	[Noun]	Altar
เขาหน่อ เขาแก้ว		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๑๙๘.	ถ้วยชามสังคโลก	[Noun]	Chinaware bowl
๑๙๙.	ถ้ำ	[Noun]	Cave
๒๐๐.	ถ้ำค้างคาว	[Noun]	Bat cave
๒๐๑.	เขานางพันธุรัตหรือ เขาลูกเล็ก	[Noun]	Nang Phanthurat mountain or small mountain
๒๐๒.	เขาพระพุทธรบาทหรือ เขาลูกใหญ่	[Noun]	Phra Phutthabat mountain or huge mountain
๒๐๓.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๒๐๔.	พระพุทธรบาทสี่รอย	[Noun]	Four Footprints of the Buddha
๒๐๕.	พระพุทธรกกุสันธะ	[Noun]	Phra buddha kakusatha
๒๐๖.	พระพุทธรโกนาคมน์	[Noun]	Phra buddha konakom
๒๐๗.	พระพุทธรกัสปะ	[Noun]	Phra Buddha kasapa
๒๐๘.	พระพุทธรโคดม	[Noun]	Lord buddha

๒๐๙.	เจดีย์โบราณ	[Noun]	Ancient pagoda
๒๑๐.	ลีลาวดีพันปี (ลั่นทมพันปี)	[Noun]	Plumeria flowers thousand years
๒๑๑.	ถ้ำปลา	[Noun]	Fish cave
๒๑๒.	ถ้ำเทวดา	[Noun]	Angle cave
๒๑๓.	ถ้ำเพชร	[Noun]	Diamond cave
๒๑๔.	ถ้ำกาหลง	[Noun]	Kaloung cave
๒๑๕.	ถ้ำเขาทะเล	[Noun]	Kho Thalu cave
๒๑๖.	ถ้ำลับแล	[Noun]	Lab Lae cave
๒๑๗.	ถ้ำพระนอน	[Noun]	Leaning Buddha cave
๒๑๘.	ถ้ำจระเข้	[Noun]	Crocodile cave
๒๑๙.	ถ้ำชีปะขาว	[Noun]	Hermit Cave
๒๒๐.	ถ้ำน้ำ	[Noun]	Water cave
๒๒๑.	อุโมงค์	[Noun]	Tunnel
๒๒๒.	ลานเผานางพันธุรัต	[Noun]	Nang phantharat burning yard
๒๒๓.	พระบรมสารีริกธาตุ	[Noun]	Buddha's relics
๒๒๔.	พระเสด็จ	[Noun]	Phra sadet
๒๒๕.	เขาแก้ว	[Noun]	Kaew mountain
๒๒๖.	ลิง	[Noun]	Monkey
๒๒๗.	รูปเหมือนหลวงปู่ โต พรหมรังสี	[Noun]	The Luang Pu To Phromsang's portrait
บ้านห้วยถั่วใต้		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๒๘.	ขวานหิน	[Noun]	Stone axe
๒๒๙.	ภาชนะดินเผาทรงกลม	[Noun]	Circular pottery
๒๓๐.	รูปวัวดินเผา	[Noun]	Cattle clay
๒๓๑.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun]	Tool steel
๒๓๒.	หินลับ	[Noun]	Whetstone
๒๓๓.	กำไล	[Noun]	Bracelets
๒๓๔.	แหวนสำริด	[Noun]	Bronze ring
๒๓๕.	เปลือกหอย	[Noun]	Shells

อำเภอไทรกพระ		
วัดท่าซุด	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๓๖. หอไตรไม้สมัย รัตนโกสินทร์	[Noun]	The Buddhist scriptures hall, tripitaka hall in Rattanakosin Period
๒๓๗. ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๓๘. ไม้ตะเคียน	[Noun]	Takhian wood
๒๓๙. ใต้ถุนสูง	[Noun]	High basement
๒๔๐. หลังคาทรงไทย	[Noun]	Thai style roof
๒๔๑. พระไตรปิฎก	[Noun]	Tripitaka
๒๔๒. รูปปั้นยักษ์	[Noun]	Giant statue
วัดบางละมุง	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๔๓. วิหารขวางตะวัน	[Noun]	Sanctuary
๒๔๔. ศาลเจ้าเจ้าพ่อปากคลอง	[Noun]	Chao pho pak khlong shrine
๒๔๕. กระจ่างรูป	[Noun]	Incense burner
วัดบางมะฝ่อ	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๔๖. แม่น้ำเจ้าพระยา	[Noun]	Chao phraya river
๒๔๗. ภาพพุทธประวัติ	[Noun]	Buddha's biography picture
๒๔๘. ภาพพระเวสสันดร	[Noun]	Phra Wessadon picture
๒๔๙. กัณฑ์ฉกษัตริย์	[Noun]	Six kings count unit
๒๕๐. ภาพเขียนพระเจ้าสิบ ชาติ	[Noun]	The painting of the Buddha ten lives
๒๕๑. ศิลปะตะวันตก	[Noun]	Western art
๒๕๒. ปราสาท	[Noun]	Castle
๒๕๓. บ้านเรือน	[Noun]	House
๒๕๔. ศาลา	[Noun]	Hall
๒๕๕. กำแพง	[Noun]	Barrier
๒๕๖. ซุ้มประตู	[Noun]	Arch
วัดเกาะหงษ์	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๕๗. การเหยียบฉ่า	[Noun]	Creeping
เขากล้าพระ	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ

๒๕๘.	หินงอก	[Noun]	Stalagmite
๒๕๙.	หินย้อย	[Noun]	Stalactite
๒๖๐.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๒๖๑.	ดอกไม้	[Noun]	Flowers
๒๖๒.	ธูปเทียน	[Noun]	Incense candle
๒๖๓.	ยุคหินใหม่	[Noun]	New stone age
อำเภอตากฟ้า		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๖๔.	ลานไก่ฟ้า	[Noun]	Pheasant yard
๒๖๕.	ถ้ำพระ	[Noun]	Monk cave
๒๖๖.	ดินเผา	[Noun]	Clay
๒๖๗.	เปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shells
๒๖๘.	สำริด	[Noun]	Bronze
๒๖๙.	เหล็ก	[Noun]	Steel
๒๗๐.	ตุ๊กตาดินเผารูปวัว	[Noun]	Cow-shaped clay
๒๗๑.	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished stone ax
๒๗๒.	ขวานหินของกำไล	[Noun]	Stone axes of bracelets
๒๗๓.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
๒๗๔.	ขวาน	[Noun]	Axe
๒๗๕.	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๒๗๖.	ลูกปัดแก้ว	[Noun]	Glass beads
อำเภอท่าตะโก			
บ้านดอนคา		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๗๗.	เชิงเขาภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery foothills
๒๗๘.	เวตาล	[Noun]	Devils
บ้านเขาล้อ		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๗๙.	เครื่องปั้นดินเผาทรงพาน	[Noun]	Phan-shaped pottery
๒๘๐.	หม้อก้นกลม	[Noun]	Round bottom pot
๒๘๑.	ตราประทับดินเผา	[Noun]	Terracotta seal
๒๘๒.	ขวาน	[Noun]	Axe

๒๘๓.	เสียม	[Noun]	Siem
๒๘๔.	ใบหอก	[Noun]	Lance
๒๘๕.	เคียวซี่แร่	[Noun]	Sickle
๒๘๖.	ห่วงตระกรัน	[Noun]	Loop
๒๘๗.	เหล็ก	[Noun]	Steel
๒๘๘.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun]	Steel tool
๒๘๙.	หินลับ	[Noun]	Whetstone
๒๙๐.	พนมฉัตร (ชื่อภูเขา)	[Noun]	Phanom chat
๒๙๑.	หลวงพ่อพันธ์	[Noun]	Luang pho phan
๒๙๒.	พระธาตุบรรจุพระบรม สารีริกธาตุ	[Noun]	Relics that containing Buddha's relics
วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๒๙๓.	จุดศรัทธา	[Noun]	Hiking pagoda
๒๙๔.	มณฑปเรือนแก้ว	[Noun]	Glass house
๒๙๕.	พระพุทธรูปสมัยอุทอง ปางนั่งสมาธิ	[Noun]	Buddha statue in meditation pose of U Thong period
๒๙๖.	ลานพระธรรมจักร หิน แกะสลักรูปกวาง แทน หินแปดเหลี่ยม	[Noun]	Thammachak yard, Deer carved stone, Octagonal stone pedestal
๒๙๗.	พระพุทธรูปเอกนพรัตน์	[Noun]	Phra buddha ake nopparat
๒๙๘.	หัวเรือราชญาณทิฆายู มงคล	[Noun]	Rajyanthekhayu Mongkhon head ship
๒๙๙.	พระปางขัดสมาธิเพชร	[Noun]	Sitting cross-legs with legs locked together
๓๐๐.	เจดีย์ศรีมหาราช	[Noun]	Sri maharaj pagoda
๓๐๑.	วิหารนาคปรก	[Noun]	Vihara sheltered by naka hood
๓๐๒.	วิหารเทพสถิต	[Noun]	Angle vihara
๓๐๓.	พระพุทธรูปกุมารปาง ประสูติ	[Noun]	Childhood buddha in birth pose
๓๐๔.	พระอวโลกิเตศวร กวนอิมโพธิสัตว์ปางลีลา	[Noun]	Phra avalokiteson guan yin bodhisattva in walking attitude

๓๐๕.	มหาจุติพระพิฆเนศวร	[Noun]	Maha chuti ganesha
๓๐๖.	นาคปริวัตน์โพธิสัตว์นิमित ปุมมาตย์สถิตเทวฤทธิ อนุรักษ์	[Noun]	Nak Pariwat Bodhisattva Nimit Pumamat Sathit Devawarit
๓๐๗.	ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussopy
๓๐๘.	ต้นศรีมหาโพธิ์	[Noun]	Sri maha bodi tree
๓๐๙.	เจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติ	[Noun]	Sri buddhakaya pagoda honor
๓๑๐.	พระพุทธเมตตา สันติภาพ	[Noun]	Buddha mercy peace
๓๑๑.	พระศรีอริยมุตไตรย ศรีศากยสิงห์	[Noun]	Phra sri ariyatitrai si sakayasing
๓๑๒.	พระคันธกุฎีจำลอง	[Noun]	Mulagandhakuti simulate
๓๑๓.	สมเด็จพระพุทธเจ้า หลวงพ่อดำ	[Noun]	Somdet phra buddha luang por dam
อำเภอเก้าเลี้ยว			
วัดเขาดินใต้		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๓๑๔.	ภูเขาศิลาสองลูกที่อยู่ หลังวัด	[Noun]	Two stone mountains behind the temple
๓๑๕.	ปี่พาทย์	[Noun]	Gamelan
๓๑๖.	ฆ้อง	[Noun]	Gong
๓๑๗.	เครื่องสาย	[Noun]	Stringed instruments
๓๑๘.	บึงใหญ่	[Noun]	Big swamp
๓๑๙.	มณฑปประดิษฐานรอย พระพุทธบาทสำริด	[Noun]	Monthop enshrined the bronze footprint
๓๒๐.	เจดีย์เก่า	[Noun]	Old pagoda
๓๒๑.	พระอุโบสถ	[Noun]	Chapels
วัดมหาโพธิ์		[Noun]	
๓๒๒.	โบสถ์วิหารมีลักษณะโค้ง	[Noun]	Cathedral church that has curves
อำเภอพยุหะคีรี			
เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน)		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ

กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน			
๓๒๔	ตะเกียงดินเผา	[Noun]	Earthen lamp
๓๒๕	สมัยทวารวดี	[Noun]	Dvaravati period
๓๒๖	โกลน	[Noun]	Stirrup
๓๒๗	ใบหอกสำริด	[Noun]	Bronze spear blade
๓๒๘	ต่างหูหิน	[Noun]	Stone earrings
๓๒๙	หินลับมีด	[Noun]	Whetstone
๓๓๐	ขวานสำริดมีบ้อง	[Noun]	Bronze axe
๓๓๑	ดินเผา	[Noun]	Clay
๓๓๒	ลายเชือกทาบ	[Noun]	Handprinted rope pattern
๓๓๓	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished Stone Axe
๓๓๔	กำไลหิน	[Noun]	Stone bracelet
๓๓๕	กำไลเปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shell bracelets
๓๓๖	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๓๓๗	ลูกปัดเปลือกหอย	[Noun]	Shell beads
๓๓๘	กระดูกแกนก้างปลา	[Noun]	Herringbone bone
๓๓๙	กำไลสำริด	[Noun]	Bronze bracelets
๓๔๐	ใบหอก	[Noun]	Spear
๓๔๑	รูปร่างคล้ายนก	[Verb Noun]	Shaped like a bird
๓๔๒	กำแพงดิน	[Noun]	Earth wall
๓๔๓	กำแพงเมือง	[Noun]	City wall
๓๔๔	แท่นหินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๕	พระโพธิสัตว์	[Noun]	Bodhisattva, Bodhisatta
๓๔๖	ตะเกียงโรมัน	[Noun]	Roman lamp
๓๔๗	ศิลาจารึก	[Noun]	Stone inscription
๓๔๘	หินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๙	อู่เรือสำเภา	[Noun]	Argosy Shipyard
วัดพระปางเหลือง		ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
๓๕๐	พระปรางค์เหลือง	[Noun]	Yellow pagoda, Yellow prang

๓๕๑	งาช้างสีขาว	[Noun]	White Ivory
๓๕๒	แก่งเรือพระที่นั่ง	[Noun]	Royal Shad Boat
๓๕๓	พระปรารักษ์	[Noun]	Prang
๓๕๔	แพรับเสด็จ	[Noun]	Raft

๔.๓ นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

๔.๓.๑ ตารางแสดงผลการประเมิน คุณภาพคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

หัวข้อการประเมิน	ระดับการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ					เฉลี่ย
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓	คนที่ ๔	คนที่ ๕	
๑. เนื้อหาสาระของคู่มือถูกต้อง	๔	๕	๔	๕	๕	๔.๘
๒. มีแนวคิดและการนำเสนอที่ชัดเจน	๕	๕	๕	๔	๕	๔.๖
๓. มีความครบถ้วนสมบูรณ์	๔	๔	๕	๕	๔	๔.๔
๔. สามารถนำไปใช้ได้จริง	๕	๕	๕	๔	๕	๔.๘
๕. ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรู้	๕	๔	๔	๕	๔	๔.๖
๖. มีการพัฒนารูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย	๕	๔	๕	๔	๔	๔.๔
เฉลี่ยรวม						๔.๖

จากตารางพบว่า

ผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพและประโยชน์คู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖ โดยขอที่มีคะแนนสูงที่สุดคือข้อ ๑. เนื้อหาสาระของคู่มือถูกต้อง และข้อ ๔. สามารถนำไปใช้ได้จริง มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๘ ข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยเป็นอันดับสุดท้ายได้แก่ ข้อที่ ๓. มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และข้อ ๖. มีการพัฒนารูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย มีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔ อย่างไรก็ตามยังคงมีประสิทธิภาพและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก โดยคิดผลการตอบแบบสอบถามเป็นเป็น ๔.๕๐ - ๕.๐๐ มี

ประสิทธิภาพและมีประโยชน์มากที่สุด ๓.๕๐ - ๔.๔๙ มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์มาก ๒.๕๐ - ๓.๔๙ มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์ปานกลาง ๑.๕๐ - ๒.๔๙ มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์น้อย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ มีประสิทธิภาพและมีประโยชน์น้อยที่สุด ผู้เชี่ยวชาญ ๕ คน ประกอบไปด้วย ๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ภาษาศาสตร์ วรรณคดีอังกฤษ ภาษาอังกฤษศึกษา และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีผลงานวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขึ้นไป มีประสบการณ์สอนในอุดมศึกษาไม่น้อยกว่า ๕ ปี จำนวน ๓ คน ๒. ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาและวัฒนธรรม และมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือเอก หรือมีผลงานวิชาการระดับ ๘ หรือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขึ้นไป มีประสบการณ์สอนในการทำงานด้านไม่น้อยกว่า ๕ ปี จำนวน ๑ คน ๓. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิจัยมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีผลงานวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ขึ้นไป มีประสบการณ์การทำวิจัย จำนวน ๑ คน

๔.๓.๒ ตารางแสดงความพึงพอใจ กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัตินในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน ๑๒ คน

รวมทุกกลุ่ม			
	N	Mean	Std. Deviation
คำศัพท์มีความน่าสนใจ	๑๒	๔.๖๙	.๕๖
คำศัพท์มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ	๑๒	๔.๖๘	.๕๕
คำศัพท์มีความยากง่ายที่เหมาะสม	๑๒	๔.๗๕	.๕๑
คำศัพท์มีการเน้นความสำคัญของเนื้อหา	๑๒	๔.๖๗	.๖๐
คำศัพท์ถูกต้องตรงตามเนื้อและความหมาย	๑๒	๔.๖๘	.๖๒
ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องเหมาะสม	๑๒	๔.๖๔	.๖๕
คำศัพท์มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่	๑๒	๔.๗๒	.๕๑
คำศัพท์มีความเหมาะสมกับพื้นที่จริง	๑๒	๔.๖๙	.๕๕
คำศัพท์มีความชัดเจน	๑๒	๔.๘๐	.๔๕
คำศัพท์เป็นคำศัพท์ที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน	๑๒	๔.๗๒	.๕๔
คำศัพท์มีความเหมาะสมกับการใช้	๑๒	๔.๗๔	.๔๙
คำศัพท์มีความหลากหลาย	๑๒	๔.๕๙	.๗๐
คำศัพท์มีความเป็นสากล	๑๒	๔.๖๗	.๕๙
คำศัพท์สอดคล้องและตรงกับความหมายภาษาไทย	๑๒	๔.๗๔	.๕๐
คำศัพท์มีความเข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากในการออกเสียง	๑๒	๔.๗๔	.๕๓
sum	๑๒	๔.๗๐	.๑๘

Valid N (listwise)

จากตารางพบว่า

โดยภาพรวมทุกกลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าความพึงพอใจ กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัตินในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรฐานคุณภาพด้านความดึงดูดใจ (Quality Standards of Attractiveness) คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยขอที่มีคะแนนสูงที่สุดคือข้อ ๔.๘๐ คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์มีความชัดเจน และข้อที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยเป็นอันดับสุดท้ายได้แก่ ข้อที่ ๔.๕๙ คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์คำศัพท์มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตามยังมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมนำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ แบบสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความต้องการใช้ภาษาอังกฤษในแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ แบบสนทนากลุ่มนี้ประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนา กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕ คนส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๖๐) กลุ่มอายุ ๔๕-๕๕ ปี มีมากที่สุด (ร้อยละ ๔๐) กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด (ร้อยละ ๖๐) และเป็นผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึกมากที่สุด (ร้อยละ ๖๖.๗)

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

กรอบข้อคำถามในการสนทนา ๔ ข้อ ดังนี้

๑. ท่านมีปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษหรือไม่ และท่านมีปัญหาทักษะใดมากที่สุดคือ ฟัง พูด อ่าน และ เขียน ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนมากบอกว่ามีปัญหาภาษาอังกฤษทุกทักษะ แต่ต้องการฝึกทักษะการพูดและการฟังมากที่สุด เพราะได้ใช้จริงในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว

ต่างชาติที่มาเที่ยวและซื้อสินค้าและบริการที่โบราณสถานในจังหวัดนครสวรรค์ ส่วนอีก ๒ ทักษะมีโอกาสน้อยมาก

๒. ท่านคิดว่าตัวท่านมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษหรือไม่ เพราะอะไร ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนมากบอกว่าภาษาอังกฤษมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพ่อค้าแม่ขายที่แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ เพราะนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนมากจะพูดภาษาอังกฤษ และถ้าพูดภาษาอังกฤษได้ก็จะช่วยให้ขายสินค้าได้ง่ายและมากขึ้นเพราะสามารถพูดและอธิบายให้ลูกค้าเข้าใจได้ และสามารถขวนควยเรื่องแหล่งท่องเที่ยวได้

๓. ท่านคิดว่าคำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศมีความจำเป็นหรือไม่ เพราะอะไร ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนมากบอกว่าคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานมีความจำเป็นมากต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีชาวต่างชาติที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (native speaker) ดังนั้น นักท่องเที่ยวจากอาเซียนก็จะมาเที่ยวที่จังหวัดนครสวรรค์มากขึ้นซึ่งต้องใช้ภาษากลางของอาเซียนคือภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกัน

๔. คำศัพท์ที่ควรเรียนรู้ควรเป็นอย่างไร และควรเรียนรู้เรื่องอะไรบ้าง เช่น วัด วิหาร สิ่งของ เครื่องใช้ เป็นต้น ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนมากบอกว่าคำศัพท์ที่นักวิจัยแสดงให้เห็นทั้งหมดนั้นล้วนมีประโยชน์ แต่อยากจะฝึกฝนและอยากจะเรียนเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวกับอาชีพของผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม อาจจะมีหัวข้อภาษาอังกฤษพื้นฐานอื่นๆ ที่ใช้ในการสนทนาด้วยก็ได้

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ ผู้เข้าร่วมสนทนาบอกว่าสามารถเรียนรู้และนำคำศัพท์ไปใช้สื่อสารได้จริง และสามารถพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเยาวชนรุ่นหลังที่จะใช้คู่มือคลังคำศัพท์ที่สร้างขึ้น ทั้งนี้ลักษณะทั่วไปของแหล่งโบราณสถานบางแห่งในนครสวรรค์เหลือแต่เพียงตำนานที่เก็บไว้เล่าขาน เพราะในความเป็นจริงถูกบุกรุกเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตรมานาน ทำให้เยาวชนรุ่นหลังสามารถรู้เรื่องราวแหล่งโบราณสถานจากการได้ยินได้ฟังคนรุ่นก่อนๆ เล่าให้ฟังสืบ ๆ มา เป็นต้น ทำให้เกิดการอนุรักษ์บางพื้นที่ เช่น โบราณสถานโพธิ์ประสาธ อำเภอโศก

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบไปด้วย ๑) เพื่อสำรวจคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ๓) เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงผสมผสาน (mixed method research) โดยใช้รูปแบบเชิงผสมผสานแบบอธิบาย (explanatory design) เพื่อให้การวิจัยมีสาระครอบคลุมครบถ้วนเหมาะสมสำหรับนำไปใช้จริง

คณะผู้วิจัยจะใช้กลุ่มประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ พระสงฆ์ และตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกับการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้นำชาวบ้านในชุมชนที่จะศึกษานั้น ๆ นักวิชาการ ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลเทศบาลตำบล โดยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

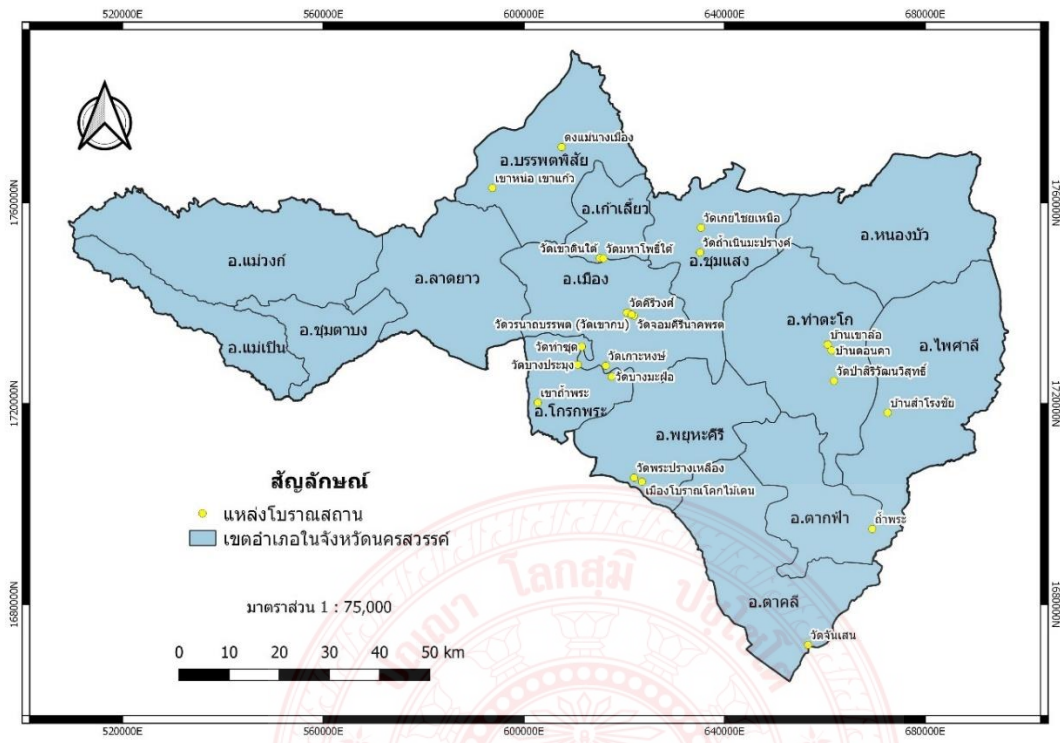
๑) ผู้นำชุมชน ตัวแทนวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดที่เป็นที่กรณีศึกษา โดยจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แต่ละวัดจะมีพระสงฆ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ จำนวน ๑๒ รูป/คน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจะใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด

๒.) ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น นักวิชาการ ผู้บริหารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดนครสวรรค์ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล จะกำหนดกลุ่มตัวอย่างรวม ๑๕ คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

แหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์จำนวน ๗๔ แหล่ง ประกอบไปด้วย

๑.) อำเภอเมืองฯ จำนวน ๙ แห่ง,วัดกระตี่ทอง, วัดจอมคีรีนาคพรต, วัดช่องลม,เมืองพระบาง, วัดเขากบ, วัดบน, แหล่งโบราณคดีบ้านคลองกระดาน, บ้านทัพชุมพล ๒.) อำเภอชุมแสง จำนวน ๓ แห่ง วัดถ้ำเนินพระปรารค์, วัดเกษไชโยเหนือ, วัดหนองปลาคนอก ๓.) อำเภอเก้าเลี้ยว จำนวน ๕ แห่งวัดเขาดินใต้, วัดมหาโพธิ์ใต้, ดงแม่นางเมือง, ถ้ำพระนอน, บ้านดงประดาง, วัดท่าพระเจริญพรต, แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยถั่วใต้ ๔.) อำเภอไพศาลี จำนวน ๑๑ แห่งโคกพระยาเผาเข้า, เมืองงอไภยสาวิ (เมืองอภัยศาลี), โคกเศรษฐีหรือนาไร่เนาเดียว, ตีกอีกา, เมืองประจำ(บ้านโคกเตือ),วัดหลวงพ่อดำ, วัดโพธิ์ประสาท,เขาสอยดาว,บ้านวังตามด, บ้านสำโรงชัย,รอยพระพุทธรูปบาทไพศาลี ๕.) อำเภอโกรกพระ จำนวน ๗ แห่ง วัดท่าซุด, วัดบางประมุง, วัดบางมะฝ่อ,บ้านตีนเขา , วัดหนองตอ, วัดเกาะหงษ์,วัดหนองปลาแห้ง, ๖.) อำเภอตากฟ้า จำนวน ๑๖ แห่ง ถ้ำพระ, บ้านเขาดินแดง, บ้านพูนมิตร, บ้านหนองใหญ่ (ไร่ นายจวง คงสะบุตร), บ้านหนองใหญ่ (ไร่ นายเสน่ห์ น่วมภักดี),เนินโบราณสถานบ้านพูนมิตร, บ้านซอนทุเรียน (ไร่ นายณรงค์ สมสุด), บ้านพูนกยุง,แหล่งโบราณคดีบ้านพุ่ม่น, บ้านพุกำแพง (ไร่ นางสำรวย บุญญาติพงษ์), บ้านพุกำไล, วัดถ้ำพรสวรรค์, บ้านเขากา, บ้านซัดตะเคียน, บ้านพุกมื่น (ไร่ นายเล็ก เอมเปรม), บ้านพุกาม ๗.) อำเภอท่าตะโก จำนวน ๓ แห่ง, บ้านดอนคา, แหล่งโบราณคดีบ้านเขาล้อ, บ้านหัวถนนกลาง, ๘.) อำเภอตากาลี จำนวน ๑๘ แห่ง, บ้านโคกจันเสน, บ้านตากาลี, บ้านเขาน้อย, บ้านเขาใบไม้,แหล่งโบราณคดีบ้านบ่อดินขาว,บ้านเขาขวาง (ไร่ นายยม กัญหารีก), บ้านเขาขวาง (ไร่ นางสิน ใจกล้า), บ้านเขาขวาง (ไร่ นายแหมว แผ่นทอง), บ้านพุกมื่น (ไร่ นายเคี้ยง),บ้านพุกมื่น (ไร่ นายสมพล มีฉ่า), บ้านพุกมื่น (ไร่ นายสุธัน ศรีเนตร), บ้ายเขาขวาง (ไร่ นายแหมว แผ่นทอง), บ้านใหม่ชัยมงคล, บ้านโคกสูง, บ้านพุก้างล้าง, บ้านหนองบัวตากลาน, บ้านห้วยน้ำหวาน(ไร่ นายภู เชียงักัด), บ้านดงเพิ่ม, ๙.) อำเภอพยุหะคีรี จำนวน ๑๐ แห่ง,บ้านพุกาง, บ้านซอน (ไร่ นายเข้า เสือสนธิ), บ้านซัดกระโดน, บ้านซัดผักกาด, บ้านพุกิเศษ, บ้านพุกิว้า, เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน), กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน, วัดพระปรารค์เหลือง, บ้านนิคมสาย, วัดเขาแก้ว,แหล่งโบราณคดีบ้านเขาบ่อพลับ, สระทะเล, วัดสระทะเล,แหล่งโบราณคดีโคกสำริด,เมืองโบราณคูเมือง, เขาสระนางสรง

ผู้วิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยในแหล่งโบราณสถานดังนี้ อำเภอเมือง วัดจอมคีรีนาค
 พรต วัดคีรีวงศ์ วัดวรนาถบรรพต (วัดเขากบ) อำเภอชุมแสง วัดถ้ำเนินพระปรางค์ วัดเกยไชยเหนือ
 อำเภอตากลี วัดจันเสน อำเภอไพศาลี บ้านสำโรงชัย อำเภอบรรพตพิสัย ดงแม่นางเมือง เขาน่อ เขา
 แก้ว บ้านห้วยถั่วใต้ อำเภอโกรกพระ วัดท่าซุด วัดบางละมุง วัดบางมะฝ่อ วัดเกาะหงส์ เขาลำพระ
 อำเภอตากฟ้า ถ้ำพระ อำเภอท่าตะโก บ้านดอนคา บ้านเขาลือ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ อำเภอแก้วเหลียว วัด
 เขาดินใต้ วัดมหาโพธิ์ เป็นคำศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีจากการนำเอาไปใช้
 ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และมักคุเทศก์ท้องถิ่นในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัด
 นครสวรรค์ ซึ่งสามารถรวบรวมคำศัพท์ที่เป็นประโยชน์จำนวน ๕๘๔ คำซึ่งส่วนใหญ่ แล้วเป็นคำนาม
 ดังนี้

แหล่งโบราณสถาน	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
อำเภอเมือง		
วัดจอมคีรีนาคพรต		
๑. ซุ้มประตูวัด	[Noun]	Arch, door façade, arched entrance
๒. บนยอดเขาสูง	[Noun]	On the high peak
๓. โรงอุโบสถ	[Noun]	Chapel
๔. วิหาร	[Noun]	Sanctuary
๕. มณฑป	[Noun]	Mondop
๖. เจดีย์	[Noun]	Pagoda
๗. ศาลาการเปรียญ	[Noun]	Sermon hall in a monastery
๘. กุฏิ	[Noun]	Cubicle
๙. ภิกษุสามเณร	[Noun]	Novice and monk
๑๐. โบสถ์เทวดาสร้าง	[Noun]	Church that angels built
๑๑. ชายคาต่ำ	[Noun]	Low eaves
๑๒. โถงโถง	[Noun]	Be roomy
๑๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย	[Noun]	Buddha image of Maravichai
๑๔. ต้นลั่นทม	[Noun]	Frangipani tree
๑๕. วิสุ่งคามสี่	[Noun]	The area that was given to the monks to use as a temple building
๑๖. พระธรรมวินัย	[Noun]	Dhamma discipline
๑๗. พญานาค	[Noun]	Serpent
๑๘. นาคสามเศียร	[Noun]	Three-headed serpent
๑๙. ศาลาโถง	[Noun]	Hall
๒๐. ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๑. พระไล	[Noun]	Phra li
๒๒. พระประธาน	[Noun]	Principle Buddha image
๒๓. หินอ่อน	[Noun]	Marble
๒๔. พระศรีสรรเพชญ์	[Noun]	Phra Si Sanphet
๒๕. อาพวกยักษ์	[Noun]	Giant
๒๖. ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussoy

๒๗. พระพุทธรธัญดร	[Noun]	Thandorn Buddha
๒๘. พระอัครสาวกคู่	[Noun]	Double Apostles
๒๙. ยักษ์ที่พระแท่น	[Noun]	The giant at the altar
๓๐. สะพาน	[Noun]	the bridge
๓๑. ศาลาเฉลิมธรรม	[Noun]	Chalermtham Hall
๓๒. ศาลารวมสุข	[Noun]	Ruam Suk Hall
๓๓. เเมรุ	[Noun]	crematory
๓๔. ศาลาธรรมเวช	[Noun]	Thammavet Hall
๓๕. เสนาสนะ	[Noun]	Senasana
๓๖. ระฆังใบใหญ่	[Noun]	Big bell
๓๗. ระฆังแขวน	[Noun]	Hanging bell
๓๘. พระเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda
๓๙. ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย	[Noun]	A twin boundary marker of a temple of the Sukhothai period
วัดศรีวังค์		
๔๐. องค์มหาเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์	[Noun]	The holy pagoda
๔๑. พระจุฬามณีเจดีย์	[Noun]	Phra chulamani pagoda
๔๒. ฐานพระเจดีย์	[Noun]	The base of the pagoda
๔๓. บึงบอระเพ็ด	[Noun]	Bueng Boraphet, Boraphet swamp
๔๔. ตลาดปากน้ำโพ	[Noun]	Pak nam pho market
๔๕. อุทยานสวรรค์	[Noun]	Sawan park
๔๖. ต้นแม่น้ำ	[Noun]	River origin
๔๗. เจ้าพระยา	[Noun]	Chao phraya river
๔๘. ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์	[Noun]	Nakhon sawan center city hall
๔๙. ภูเขาหลวง	[Noun]	Mountain royal
๕๐. เทียนบูชา	[Noun]	Worship candles
๕๑. รูปหล่อเหมือนขนาดเท่าองค์จริง	[Noun]	The statue like the actual size
๕๒. รอยพระพุทธรบาทจำลอง ๑๒ ราศี	[Noun]	๑๒ zodiac footprint simulation
๕๓. พระพุทธรูปโตวัดระฆัง	[Noun]	Phra phutthajarnto, rakhang temple

๕๔. หลวงปู่ทวดวัดช้างไห้	[Noun]	Luang pu thuat, chang temple
๕๕. หลวงปู่สดวัดปากน้ำ	[Noun]	Luang pu sod, pak nam temple
๕๖. พระแก้วมรกต	[Noun]	The emerald buddha
๕๗. พระพุทธชินราช	[Noun]	Buddha chinnarat
๕๘. พระพุทธโสธร	[Noun]	Buddha sothon
๕๙. พระพุทธรูปวัดไร่ขิง	[Noun]	Buddha image, Rai Khing Temple
๖๐. ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง	[Noun]	Mural painting
๖๑. พระบรมสารีริกธาตุ	[Noun]	Buddha relics
๖๒. หลวงพ่อมหาบุญรอด	[Noun]	Luang pho maha boonrod
วัดวนาถบรรพต (วัดเขากบ)		
๖๓. เจดีย์ทรงลังกาหรือระฆังคว่ำ	[Noun]	Pagoda in Sri Lanka style or bell inverted
๖๔. พระพุทธรูปศิลาปางนาคปรก	[Noun]	Stone Buddha statue sheltered by Naga Hood
๖๕. หินชนวน	[Noun]	Slate
๖๖. ลายดอกบัว	[Noun]	Lotus pattern
๖๗. รอยพระพุทธรบาทจำลองข้างซ้าย	[Noun]	The left footprint of the Buddha model
๖๘. พระยารธรรมิกราช	[Noun]	Phraya thammiraj
๖๙. พระนอนใหญ่	[Noun]	Large leaning Buddha
๗๐. ต้นพระศรีมหาโพธิ์	[Noun]	Sri maha bodi tree
๗๑. หลวงพ่อช้างคูด	[Noun]	Luang pho chang kud
๗๒. ตากบ ยายเขียด	[Noun]	Grandfather Kob and Grandmother Kead
๗๓. หอระฆัง	[Noun]	Bell tower
๗๔. ตักบาตรเทโว	[Noun]	Offer food to monk calls Devo
๗๕. เจ้าอาวาส	[Noun]	Abbot
๗๖. การเดินจิต	[Noun]	Mental processing
๗๗. ภาวนา	[Noun]	Praying
๗๘. สวดมนต์	[Noun]	Chanting

อำเภอชุมแสง		
วัดถ้ำเนินพระปรางค์		
๗๙. วัดพันลานใต้	[Noun]	Phan Lan Tai Temple
๘๐. บวชชีพรามหมณ์	[Noun]	Ordained as a Hindu priest
๘๑. เดินจงกรม	[Noun]	Meditation walking
๘๒. พระพุทธรูปปางไสยาสน์	[Noun]	Reclining Buddha image
๘๓. ปูนปั้น	[Noun]	Stucco
๘๔. สถาปัตยกรรม	[Noun]	architecture
วัดเกษไชยเหนือ		
๘๕. อาคารพิพิธภัณฑ์	[Noun]	Museum building
๘๖. ไม้ตาล	[Noun]	Tan wood
๘๗. พิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ	[Noun]	Upstream Museum
๘๘. ประวัติศาสตร์	[Noun]	History
๘๙. เครื่องเบญจรงค์	[Noun]	Benjarong
๙๐. เครื่องจักรสาน	[Noun]	Wickerwork
๙๑. โทรทัศน์รุ่นเก่า	[Noun]	old age television
๙๒. เครื่องแก้ว	[Noun]	Glassware
๙๓. ตะเกียง	[Noun]	Lamp
๙๔. เตารีด	[Noun]	Iron
๙๕. จระเข้สตัฟฟ์	[Noun]	Crocodile Stuff
๙๖. น้ำตาลสด	[Noun]	Palm juice
๙๗. น้ำตาลปึก	[Noun]	Loaf sugar
๙๘. ลอนตาลสด	[Noun]	Toddy palm
๙๙. จาวตาลเชื่อม	[Noun]	Palm in syrup
อำเภอตากลี		
๑๐๐. ขวดดินเผา	[Noun]	Terracotta bottle
๑๐๑. กำไล	[Noun]	Bracelets
๑๐๒. ลูกปัด	[Noun]	Beads
๑๐๓. ปิ่นปักผมสำริด	[Noun]	Bronze Barrette
๑๐๔. ขวานเหล็ก	[Noun]	Steel axe

๑๐๕.	หินอ่อน	[Noun]	marble
๑๐๖.	ต่างหู	[Noun]	ear rings
๑๐๗.	ลายเชือกทาบ	[Noun]	Rope pattern
๑๐๘.	ภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๐๙.	หินสีเขียว	[Noun]	Green stone
๑๑๐.	เปลือกหอย	[Noun]	Shells
๑๑๑.	ลูกปัดหินจะเกิดและคาร์ เบเลียน	[Noun]	Stone beads Ked and Carbelian
๑๑๒.	ลูกกระพวนสำริด	[Noun]	Bronze spun balls
๑๑๓.	ตุ๊กตาดินเผาวัดจันเสน	[Noun]	Clay doll
๑๑๔.	หลวงพ่อนาคน้อย	[Noun]	Luang Pho Naknoi
๑๑๕.	หอก	[Noun]	Spear
๑๑๖.	ขวาน	[Noun]	axe
๑๑๗.	หัตถ์	[Noun]	Archer
๑๑๘.	ลูกปัด	[Noun]	Beads
๑๑๙.	เครื่องปั้นดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๒๐.	อาวุธโบราณ	[Noun]	Ancient weapons
๑๒๑.	โครงกระดูกมนุษย์	[Noun]	Human skeleton
๑๒๒.	พระมหาธาตุเจดีย์ วัดจันเสน	[Noun]	Phra Maha That pagoda, Chan Sen Temple
๑๒๓.	ศูนย์กลางชุมชน	[Noun]	Community center
๑๒๔.	โบราณวัตถุยุคก่อน ประวัติศาสตร์	[Noun]	Prehistoric antiquities
๑๒๕.	ศาสนา	[Noun]	Religion
๑๒๖.	วัฒนธรรม	[Noun]	Culture
๑๒๗.	ประเพณี	[Noun]	Tradition
๑๒๘.	พระสงฆ์	[Noun]	Buddhist monks
๑๒๙.	ยุวมัคคุเทศก์	[Noun]	Youth Guide
๑๓๐.	ดอกไม้จากใบเตย	[Noun]	Flowers from Pandan
๑๓๑.	ทอผ้า	[Noun]	Weaving

๑๓๒.	ขนมตาล	[Noun]	Toddy palm cake
๑๓๓.	ผ้าขาวม้า	[Noun]	Loincloth
๑๓๔.	ของที่ระลึก	[Noun]	Souvenir
๑๓๕.	สมุนไพร	[Noun]	herb
๑๓๖.	โบราณคดี	[Noun]	Archeology
๑๓๗.	โบราณวัตถุ	[Noun]	Antiques
๑๓๘.	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	[Noun]	Local wisdom
อำเภอไพศาลี			
๑๓๙.	หลวงพ่อดำ	[Noun]	Luang Pho Dam
๑๔๐.	หม้อดินเผา	[Noun]	Pottery clay
๑๔๑.	ตะคัน/ตะเกียง	[Noun]	Lamp
๑๔๒.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
บ้านสำโรงชัย			
๑๔๓.	กุฏิฤาษี	[Noun]	Hermit cubicle
๑๔๔.	พระพุทธรูปปฏิมากร	[Noun]	Buddha statue
๑๔๕.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๑๔๖.	จอมปราสาท	[Noun]	Castle
๑๔๗.	สระแก้ว	[Noun]	Sa Kaeo
๑๔๘.	สระขวัญ	[Noun]	Sa Kwan
๑๔๙.	พระปรางค์	[Noun]	Phra Prang
๑๕๐.	หอสมุด	[Noun]	Library
๑๕๑.	พระพุทธรูปขอมโบราณ	[Noun]	Ancient Khmer Buddha images
๑๕๒.	อุโบสถ	[Noun]	Chapel
๑๕๓.	อาหารพื้นบ้านพื้นถิ่น	[Noun]	Local foods
๑๕๔.	ตำนานท้องถิ่น	[Noun]	Local legend
๑๕๕.	งานศิลปหัตถกรรม	[Noun]	Arts and Crafts
๑๕๖.	ดนตรีไทย	[Noun]	Thai music
๑๕๗.	การละเล่นพื้นบ้าน	[Noun]	Folk play
๑๕๘.	วาดภาพ/ระบายสี	[Noun]	Drawing / Coloring
อำเภอบรรพตพิสัย			

ตงแม่นางเมือง			
๑๕๙.	จารึกตงแม่นาง	[Noun]	Inscription of Mae Nang Dong
๑๖๐.	กองโบราณคดี	[Noun]	Archeology division
๑๖๑.	รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	[Noun]	Rectangle
๑๖๒.	มุมมน	[Noun]	Rounded corners
๑๖๓.	แม่น้ำใหญ่	[Noun]	Enlarge river
๑๖๔.	โคกมุลกองอิฐสูงๆ	[Noun]	High brick pile
๑๖๕.	กระดูกคน	[Noun]	Human bone
๑๖๖.	พระพุทธรูปสำริด	[Noun]	๑๖๖. Bronze buddha statue
๑๖๗.	พระพุทธรูปหินทราย	[Noun]	Sandstone buddha statue
๑๖๘.	พระพิมพ์ดินเผา	[Noun]	Clay mold
๑๖๙.	ตลับสังคโลกปูนปั้น	[Noun]	Stucco chinaware
๑๗๐.	ศิลาจารึก	[Noun]	Inscription
๑๗๑.	พระพุทธรูปหินชนวน สลักแบบนูนต่ำ	[Noun]	Low relief carved slate Buddha statues
๑๗๒.	พระพักตร์เป็น พระพุทธรูปสมัย ทวารวดี	[Noun]	The Buddha's face is a Buddha image in the Dvaravati period.
๑๗๓.	ป่าทึบ	[Noun]	Dense forest
๑๗๔.	ช้าง	[Noun]	Elephant
๑๗๕.	เสือ	[Noun]	Tiger
๑๗๖.	กวาง	[Noun]	Deer
๑๗๗.	ก้าง	[Noun]	Barking deer
๑๗๘.	เผาถ่าน	[Noun]	Burning charcoal
๑๗๙.	โคกเจดีย์	[Noun]	Khok pagoda
๑๘๐.	พระพุทธรูปพิมพ์กัน	[Noun]	Printed buddha images
๑๘๑.	ผังเมือง	[Noun]	Town planning
๑๘๒.	เจดีย์แปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda
๑๘๓.	อิฐเก่า	[Noun]	Old brick
๑๘๔.	ฐานเจดีย์	[Noun]	Pagoda base

๑๘๕.	พระพุทธรูปปางสมาธิ ดินเผา	[Noun]	Buddha statue in meditation clay pose
๑๘๖.	พระเศียรพระพุทธรูป	[Noun]	Buddha head statue
๑๘๗.	แผ่นหิน	[Noun]	Stone sheet
๑๘๘.	กระเบื้องมุงหลังคา	[Noun]	Roof tiles
๑๘๙.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๑๙๐.	เศษเครื่องประดับ อาคาร	[Noun]	Building ornaments
๑๙๑.	ฐานพระ	[Noun]	The Buddha base
๑๙๒.	โลหะ	[Noun]	Metal
๑๙๓.	สร้อย	[Noun]	Necklace
๑๙๔.	แหวนทองคำ	[Noun]	Gold ring
๑๙๕.	พระพิมพ์	[Noun]	Votive tablet
๑๙๖.	กะโหลกศีรษะ	[Noun]	Skull
๑๙๗.	แท่นบูชา	[Noun]	Altar
เขาน้อย เขาแก้ว			
๑๙๘.	ถ้วยชามสังคโลก	[Noun]	Chinaware bowl
๑๙๙.	ถ้ำ	[Noun]	Cave
๒๐๐.	ถ้ำค้างคาว	[Noun]	Bat cave
๒๐๑.	เขานางพันธุรัตหรือ เขาลูกเล็ก	[Noun]	Nang Phanthurat mountain or small mountain
๒๐๒.	เข้พระพุทธบาทหรือ เขาลูกใหญ่	[Noun]	Phra Phutthabat mountain or huge mountain
๒๐๓.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๒๐๔.	พระพุทธรูปสี่รอย	[Noun]	Four Footprints of the Buddha
๒๐๕.	พระพุทธรูปกุกุสันธะ	[Noun]	Phra buddha kakusatha
๒๐๖.	พระพุทธรูปโกนาคมน์	[Noun]	Phra buddha konakom
๒๐๗.	พระพุทธรูปกัสปะ	[Noun]	Phra Buddha kasapa
๒๐๘.	พระพุทธรูปโคดม	[Noun]	Lord buddha
๒๐๙.	เจดีย์โบราณ	[Noun]	Ancient pagoda

๒๑๐.	ลีลาวดีพันปี (ถันทมพันปี)	[Noun]	Plumeria flowers thousand years
๒๑๑.	ถ้ำปลา	[Noun]	Fish cave
๒๑๒.	ถ้ำเทวดา	[Noun]	Angle cave
๒๑๓.	ถ้ำเพชร	[Noun]	Diamond cave
๒๑๔.	ถ้ำกาหลง	[Noun]	Kaloung cave
๒๑๕.	ถ้ำเขาทะเล	[Noun]	Kho Thalu cave
๒๑๖.	ถ้ำลับแล	[Noun]	Lab Lae cave
๒๑๗.	ถ้ำพระนอน	[Noun]	Leaning Buddha cave
๒๑๘.	ถ้ำจระเข้	[Noun]	Crocodile cave
๒๑๙.	ถ้ำชีปะขาว	[Noun]	Hermit Cave
๒๒๐.	ถ้ำน้ำ	[Noun]	Water cave
๒๒๑.	อุโมงค์	[Noun]	Tunnel
๒๒๒.	ลานเผานางพันธุรัต	[Noun]	Nang phantharat burning yard
๒๒๓.	พระบรมสารีริกธาตุ	[Noun]	Buddha's relics
๒๒๔.	พระเสด็จ	[Noun]	Phra sadet
๒๒๕.	เขาแก้ว	[Noun]	Kaew mountain
๒๒๖.	ลิง	[Noun]	Monkey
๒๒๗.	รูปเหมือนหลวงปู่ โต พรหมรังสี	[Noun]	The Luang Pu To Phromsang's portrait
บ้านห้วยถั่วใต้		[Noun]	
๒๒๘.	ขวานหิน	[Noun]	Stone axe
๒๒๙.	ภาชนะดินเผาทรงกลม	[Noun]	Circular pottery
๒๓๐.	รูปวัวดินเผา	[Noun]	Cattle clay
๒๓๑.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun]	Tool steel
๒๓๒.	หินลับ	[Noun]	Whetstone
๒๓๓.	กำไล	[Noun]	Bracelets
๒๓๔.	แหวนสำริด	[Noun]	Bronze ring
๒๓๕.	เปลือกหอย	[Noun]	Shells
อำเภอโกรกพระ			

วัดท่าซุด			
๒๓๖.	หอไตรไม้สมัย รัตนโกสินทร์	[Noun]	The Buddhist scriptures hall, tripitaka hall in Rattanakosin Period
๒๓๗.	ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๓๘.	ไม้ตะเคียน	[Noun]	Takhian wood
๒๓๙.	ใต้ถุนสูง	[Noun]	High basement
๒๔๐.	หลังคาทรงไทย	[Noun]	Thai style roof
๒๔๑.	พระไตรปิฎก	[Noun]	Tripitaka
๒๔๒.	รูปปั้นยักษ์	[Noun]	Giant statue
วัดบางละมุง			
๒๔๓.	วิหารขวางตะวัน	[Noun]	Sanctuary
๒๔๔.	ศาลเจ้าเจ้าพ่อปากคลอง	[Noun]	Chao pho pak khlong shrine
๒๔๕.	กระถางธูป	[Noun]	Incense burner
วัดบางมะฝ่อ			
๒๔๖.	แม่น้ำเจ้าพระยา	[Noun]	Chao phraya river
๒๔๗.	ภาพพุทธประวัติ	[Noun]	Buddha's biography picture
๒๔๘.	ภาพพระเวสสันดร	[Noun]	Phra Wessadon picture
๒๔๙.	กัณฑ์ฉกษัตริย์	[Noun]	Six kings count unit
๒๕๐.	ภาพเขียนพระเจ้า สิบชาติ	[Noun]	The painting of the Buddha ten lives
๒๕๑.	ศิลปะตะวันตก	[Noun]	Western art
๒๕๒.	ปราสาท	[Noun]	Castle
๒๕๓.	บ้านเรือน	[Noun]	House
๒๕๔.	ศาลา	[Noun]	Hall
๒๕๕.	กำแพง	[Noun]	Barrier
๒๕๖.	ซุ้มประตู	[Noun]	Arch
วัดเกาะหงษ์			
๒๕๗.	การเหยียบฉ่ำ	[Noun]	Creeping
เขาถ้ำพระ			
๒๕๘.	หินงอก	[Noun]	Stalagmite

๒๕๙.	หินย้อย	[Noun]	Stalactite
๒๖๐.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๒๖๑.	ดอกไม้	[Noun]	Flowers
๒๖๒.	ธูปเทียน	[Noun]	Incense candle
๒๖๓.	ยุคหินใหม่	[Noun]	New stone age
อำเภอตากฟ้า			
๒๖๔.	ลานไก่ฟ้า	[Noun]	Pheasant yard
๒๖๕.	ถ้ำพระ	[Noun]	Monk cave
๒๖๖.	ดินเผา	[Noun]	Clay
๒๖๗.	เปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shells
๒๖๘.	สำริด	[Noun]	Bronze
๒๖๙.	เหล็ก	[Noun]	Steel
๒๗๐.	ตุ๊กตาดินเผารูปวัว	[Noun]	Cow-shaped clay
๒๗๑.	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished stone ax
๒๗๒.	ขวานหินของกำไล	[Noun]	Stone axes of bracelets
๒๗๓.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
๒๗๔.	ขวาน	[Noun]	Axe
๒๗๕.	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๒๗๖.	ลูกปัดแก้ว	[Noun]	Glass beads
อำเภอท่าตะโก			
บ้านดอนคา			
๒๗๗.	เชิงเขาภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery foothills
๒๗๘.	เวตาล	[Noun]	Devils
บ้านเขาล้อ			
๒๗๙.	เครื่องปั้นดินเผา ทรงพาน	[Noun]	Phan-shaped pottery
๒๘๐.	หม้อก้นกลม	[Noun]	Round bottom pot
๒๘๑.	ตราประทับดินเผา	[Noun]	Terracotta seal
๒๘๒.	ขวาน	[Noun]	Axe
๒๘๓.	เสียม	[Noun]	Siem

๒๘๔.	ใบหอก	[Noun]	Lance
๒๘๕.	เคียวขี้แร่	[Noun]	Sickle
๒๘๖.	ห่วงตระกรีน	[Noun]	Loop
๒๘๗.	เหล็ก	[Noun]	Steel
๒๘๘.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun]	Steel tool
๒๘๙.	หินลับ	[Noun]	Whetstone
๒๙๐.	พนมฉัตร (ชื่อภูเขา)	[Noun]	Phanom chat
๒๙๑.	หลวงพ่อพันธ์	[Noun]	Luang pho phan
๒๙๒.	พระธาตุบรรจุพระบรม สารีริกธาตุ	[Noun]	Relics that containing Buddha's relics
วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ			
๒๙๓.	ธุดงค์เจดีย์	[Noun]	Hiking pagoda
๒๙๔.	มณฑปเรือนแก้ว	[Noun]	Glass house
๒๙๕.	พระพุทธรูปสมัยอุทอง ปางนั่งสมาธิ	[Noun]	Buddha statue in meditation pose of U Thong period
๒๙๖.	ลานพระธรรมจักร หินแกะสลักรูปกาง แท่นหินแปดเหลี่ยม	[Noun]	Thammachak yard, Deer carved stone, Octagonal stone pedestal
๒๙๗.	พระพุทธรูปเอกราช	[Noun]	Phra buddha ake nopparat
๒๙๘.	หัวเรือราชญาณ ที่ขามวงค์	[Noun]	Rajayanthekhayu Mongkhon head ship
๒๙๙.	พระปางขัดสมาธิเพชร	[Noun]	Sitting cross-legs with legs locked together
๓๐๐.	เจดีย์ศรีมหาธาตุ	[Noun]	Sri maharaj pagoda
๓๐๑.	วิหารนาคปรก	[Noun]	Vihara sheltered by naka hood
๓๐๒.	วิหารเทพสถิต	[Noun]	Angle vihara
๓๐๓.	พระพุทธรูปกุมารปาง ประสูติ	[Noun]	Childhood buddha in birth pose
๓๐๔.	พระอวโลกิเตศวร กวนอิมโพธิสัตว์ปางลีลา	[Noun]	Phra avalokiteseon guan yin bodhisattva in walking attitude

๓๐๕.	มหาจุติพระพิฆเนศวร	[Noun]	Maha chuti ganesha
๓๐๖.	นาคปริวัตน์โพธิสัตว์นิมิต ปุมมาตย์สถิตเทวฤทธิ์ อนุรักษ์	[Noun]	Nak Pariwat Bodhisattva Nimit Pumamat Sathit Devawarit
๓๐๗.	ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussopy
๓๐๘.	ต้นศรีมหาโพธิ์	[Noun]	Sri maha bodi tree
๓๐๙.	เจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติ	[Noun]	Sri buddhakaya pagoda honor
๓๑๐.	พระพุทธเมตตา สันติภาพ	[Noun]	Buddha mercy peace
๓๑๑.	พระศรีอริยเมตไตรย ศรีศากยสิงห์	[Noun]	Phra sri ariyatitrai si sakayasing
๓๑๒.	พระคันธกุฎีจำลอง	[Noun]	Mulagandhakuti simulate
๓๑๓.	สมเด็จพระพุทธเจ้า หลวงพ่อดำ	[Noun]	Somdet phra buddha luang por dam
อำเภอเก้าเลี้ยว			
วัดเขาดินใต้			
๓๑๔.	ภูเขาศิลาสองลูกที่อยู่ หลังวัด	[Noun]	Two stone mountains behind the temple
๓๑๕.	ปี่พาทย์	[Noun]	Gamelan
๓๑๖.	ฆ้อง	[Noun]	Gong
๓๑๗.	เครื่องสาย	[Noun]	Stringed instruments
๓๑๘.	บึงใหญ่	[Noun]	Big swamp
๓๑๙.	มณฑปประดิษฐานรอย พระพุทธบาทสำริด	[Noun]	Monthop enshrined the bronze footprint
๓๒๐.	เจดีย์เก่า	[Noun]	Old pagoda
๓๒๑.	พระอุโบสถ	[Noun]	Chapels
วัดมหาโพธิ์		[Noun]	
๓๒๒.	โบสถ์วิหารมีลักษณะโค้ง	[Noun]	Cathedral church that has curves
อำเภอพยุหะคีรี			

เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน) กลุ่มโบราณสถานโคกไม้เดน			
๓๒๓.	ตะเกียงดินเผา	[Noun]	Earthen lamp
๓๒๔.	สมัยทวารวดี	[Noun]	Dvaravati period
๓๒๕.	โกลน	[Noun]	Stirrup
๓๒๖.	ใบหอกสำริด	[Noun]	Bronze spear blade
๓๒๗.	ต่างหูหิน	[Noun]	Stone earrings
๓๒๘.	หินลับมีด	[Noun]	Whetstone
๓๒๙.	ขวานสำริดมีบ้อง	[Noun]	Bronze axe
๓๓๐.	ดินเผา	[Noun]	Clay
๓๓๑.	ลายเชือกทาบ	[Noun]	Handprinted rope pattern
๓๓๒.	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished Stone Axe
๓๓๓.	กำไลหิน	[Noun]	Stone bracelet
๓๓๔.	กำไลเปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shell bracelets
๓๓๕.	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๓๓๖.	ลูกปัดเปลือกหอย	[Noun]	Shell beads
๓๓๗.	กระดูกแกนก้างปลา	[Noun]	Herringbone bone
๓๓๘.	กำไลสำริด	[Noun]	Bronze bracelets
๓๓๙.	ใบหอก	[Noun]	Spear
๓๔๐.	รูปร่างคล้ายนก	[Verb Noun]	Shaped like a bird
๓๔๑.	กำแพงดิน	[Noun]	Earth wall
๓๔๒.	กำแพงเมือง	[Noun]	City wall
๓๔๓.	แท่นหินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๔.	พระโพธิสัตว์	[Noun]	Bodhisattva, Bodhisatta
๓๔๕.	ตะเกียงโรมัน	[Noun]	Roman lamp
๓๔๖.	ศิลาจารึก	[Noun]	Stone inscription
๓๔๗.	หินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๘.	อู่เรือสำเภา	[Noun]	Argosy Shipyard
วัดพระปางเหลื่อง			

๓๔๙.	พระปราสาทเหลือง	[Noun]	Yellow pagoda, Yellow Phra Prang
๓๕๐.	งาช้างสีขาว	[Noun]	White Ivory
๓๕๑.	แก่งเรือพระที่นั่ง	[Noun]	Royal Shad Boat
๓๕๒.	พระปราสาท	[Noun]	Phra Prang
๓๕๓.	แพรับเสด็จ	[Noun]	Raft

การนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญาเครือข่ายชุมชน แหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ แบบสนทนากลุ่ม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งมีปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษทั้ง การฟัง การพูด การอ่าน และ การเขียน ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนมากบอกว่ามีปัญหาภาษาอังกฤษทุกทักษะ แต่ต้องการฝึกทักษะการพูดและการฟังมากที่สุด เพราะได้ใช้จริงหรือมีโอกาสที่จะใช้ทักษะการฟังน้อยมาก

ภาษาอังกฤษมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพ่อค้าแม่ขายที่แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ เพราะนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนมากจะพูดภาษาอังกฤษ และถ้าพูดภาษาอังกฤษได้ก็จะช่วยให้ขายสินค้าได้ง่ายและมากขึ้นเพราะสามารถพูดและอธิบายให้ลูกค้าเข้าใจได้ และสามารถขานคุยเรื่องแหล่งท่องเที่ยวได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศมีความจำเป็นมาก เพราะการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีชาวต่างชาติที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (native speaker) เข้ามาในจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น ทั้งมาท่องเที่ยว มาเยี่ยมญาติพี่น้อง มาศึกษา นักเรียน แลกเปลี่ยน หรือมาศึกษาดูงานในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้น นักท่องเที่ยวจากชาติต่าง ๆ และชาติอาเซียนก็จะมาเที่ยวที่จังหวัดนครสวรรค์มากขึ้นซึ่งต้องใช้ภาษากลางของอาเซียนคือภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกัน คำศัพท์ต่าง ๆ เช่น วัด วิหาร สิ่งของต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น สอดคล้องกับข้อมูลกับสำนักงานระหว่างประเทศ ในระดับภูมิภาควิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ในประชาคมแห่งชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศบรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม และไทย ในช่วงระยะเวลาการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นในหลายๆ ด้าน อาทิ การเปิดเขตแดนการค้าเสรี การบริการ การลงทุน แรงงานระหว่างประเทศ เป็นต้น รวมไปถึงด้านการศึกษาที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง กลไกความร่วมมือด้านการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการสร้างอาเซียนสู่การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์เพื่อสร้างอนาคตที่รุ่งเรืองของอาเซียน ทั้งนี้มีการดำเนินกิจกรรมในด้าน การศึกษาอย่างหลากหลายเช่นโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนคณาจารย์การจัดการศึกษาดูงาน การประชุม วิชาการการจัดค่ายเยาวชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างประชาชน และสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรมก่อเกิด มิตรภาพและผนึกอาเซียนให้เป็นดินแดนที่ ประชาชนมีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของภูมิภาคและมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (สำนักความสัมพันธ์ ต่างประเทศ: ๔๐) ในปัจจุบันเมื่อมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการ สื่อสารด้วยภาษากลาง (Lingua Franca) ของภูมิภาคอาเซียน นั่นคือ “ภาษาอังกฤษ” ซึ่งได้กำหนดไว้ อย่างชัดเจนในกฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้กฎบัตรอาเซียนข้อที่ ๓๔ ระบุว่า “ภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ” (The working language of ASEAN shall be English) (<http://www.aseansec.org/๒๑๐๖๙.pdf>) ดังนั้นเราจึงสามารถพูดได้ว่า ภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับประชาคมอาเซียน จะเห็นได้ว่ารัฐบาลของประเทศในภูมิภาค อาเซียนได้เพิ่มงบประมาณขึ้นเพื่อให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาษาอังกฤษ

การการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าห่วงโซ่มูลค่าทางปัญญาเครือข่าย ชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่ง ท่องเที่ยวระดับประเทศ ผู้เข้าร่วมสนทนากล่าวว่าสามารถเรียนรู้และนำคำศัพท์ไปใช้สื่อสารได้จริง และ สามารถพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเยาวชนรุ่นหลังที่ จะใช้คู่มือคลังคำศัพท์ที่สร้างขึ้น ทั้งนี้ลักษณะทั่วไปของแหล่งโบราณสถานบางแห่งในนครสวรรค์เหลือ แต่เพียงตำนานที่เก็บไว้เล่าขาน เพราะในความเป็นจริงถูกบุกรุกเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตรมานาน ทำให้ เยาวชนรุ่นหลังสามารถรู้เรื่องราวแหล่งโบราณสถานจากการได้ยินได้ฟังคนรุ่นก่อนๆ เล่าให้ฟังสืบๆ มา เป็นต้น ทำให้เกิดการอนุรักษ์บางพื้นที่เช่น โบราณสถานโพธิ์ประสาธ อำเภอโศก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จังหวัดนครสวรรค์มีฐานทรัพยากรที่สำคัญอยู่หลากหลาย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ สำคัญ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลูกฟูก (เนินเขาสลับกับที่ราบ) เหมาะแก่การทำ การเกษตรอีกทั้งมีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ไหลมา รวมกันเป็น แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านช่วงกลางของจังหวัด และอาศัยความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าทางน้ำ ทำใ้ นครสวรรค์กลายเป็นแหล่งกระจายและจำหน่ายสินค้าที่สำคัญเนื่องจากสามารถขนสินค้าได้สะดวกหลาย ทางมีพื้นที่ชุ่มน้ำ และมีบึงบอระเพ็ดที่เป็นบึงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย จึงได้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพมาจับจองที่ดินในการทำกิน และสร้างแหล่งอารยธรรมของตนเองมีการนำขนบธรรมเนียม

ประเพณีของตนเองนำมาปฏิบัติด้วยความหวงแหนและรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมากและได้ร่วมกลุ่มกันจัดประเพณีต่าง ๆ ขึ้นทุกปีจนถึงปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครสวรรค์มี ๗ กลุ่มชาติพันธุ์^๑ แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์หลากหลายรูปแบบเหมาะกับการท่องเที่ยวทั้งทางนิเวศวัฒนธรรม

จากผลการวิจัย การได้ศึกษาแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นำไปสู่การก่อให้เกิดการสร้างคลังคำศัพท์แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์ และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ สอดคล้องกับ วิจารณ์ พานิช^๒ กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การสร้างคลังคำศัพท์เป็นการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจร ทั้งนี้ความหลากหลายทางแหล่งโบราณสถานในนครสวรรค์แสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะและความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

ภาษาอังกฤษมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพ่อค้าแม่ขายที่แหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ เพราะนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนมากจะพูดภาษาอังกฤษ และถ้าพูดภาษาอังกฤษได้ก็จะช่วยให้ขายสินค้าได้ง่ายและมากขึ้นเพราะสามารถพูดและอธิบายให้ลูกค้าเข้าใจได้ และสามารถขวนคุยเรื่องแหล่งท่องเที่ยวได้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศมีความจำเป็นมาก เพราะการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีชาวต่างชาติที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา (native speaker) เข้ามาในจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น ทั้งมาท่องเที่ยว มาเยี่ยมญาติพี่น้อง มาศึกษา นักเรียนแลกเปลี่ยน หรือมาศึกษาดูงานในจังหวัดนครสวรรค์ ดังนั้น นักท่องเที่ยวจากชาติต่าง ๆ และชาติอาเซียนก็จะมาเที่ยวที่จังหวัดนครสวรรค์มากขึ้นซึ่งต้องใช้ภาษากลางของอาเซียนคือภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกัน

^๑ ทีวีศักดิ์ ชูมา ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ นำเสนอในที่ประชุมวิชาการระดับชาติภาษาและวัฒนธรรม ๒๕๕๙ จัดโดยสถาบันภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ๒๕-๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙ หน้า ๑๔๖-๑๕๙

^๒ วิจารณ์ พานิช. วิธีสร้างการเรียนรู้ เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

คำศัพท์ต่าง ๆ เช่น วัด วิหาร สิ่งของต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้นสอดคล้องกับข้อมูลกับสำนักงานระหว่างประเทศ ในระดับภูมิภาควิสัยทัศน์อาเซียน ๒๐๒๐ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ในประชาคมแห่งชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศบรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม และไทย ในช่วงระยะเวลาการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นในหลายๆ ด้าน อาทิ การเปิดเขตแดนการค้าเสรี การบริการ การลงทุน แรงงานระหว่างประเทศ เป็นต้น รวมไปถึงด้านการศึกษาที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง กลไกความร่วมมือด้านการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการสร้างอาเซียนสู่การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์เพื่อสร้างอนาคตที่รุ่งเรืองของอาเซียน ทั้งนี้มีการดำเนินกิจกรรมในด้านการศึกษาอย่างหลากหลายเช่นโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนคณาจารย์การจัดการศึกษาดูงานการประชุม วิชาการการจัดค่ายเยาวชน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างประชาชนและสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรมก่อเกิด มิตรภาพและผนึกอาเซียนให้เป็นดินแดนที่ประชาชนมีความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของภูมิภาคและมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ: ๔๐) ในปัจจุบันเมื่อนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการสื่อสารด้วยภาษากลาง (Lingua Franca) ของภูมิภาคอาเซียน นั่นคือ “ภาษาอังกฤษ” ซึ่งได้กำหนดไว้ อย่างชัดเจนในกฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติอาเซียนตะวันออกเฉียงใต้ ภายใต้กฎบัตรอาเซียนข้อที่ ๓๔ ระบุว่า “ภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน คือ ภาษาอังกฤษ” (The working language of ASEAN shall be English) (<http://www.aseansec.org/๒๑๐๖๙.pdf>) ดังนั้นเราจึงสามารถพูดได้ว่าภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับประชาคมอาเซียน จะเห็นได้ว่ารัฐบาลของประเทศในภูมิภาคอาเซียนได้เพิ่มงบประมาณขึ้นเพื่อให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาษาอังกฤษ

ความจำเป็นในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารระหว่างบุคลากรที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีทักษะการใช้ภาษาและทักษะการสื่อสารมีประสิทธิภาพและสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นกับผู้เดินทางมาเที่ยวจากทั่วโลก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ปัญหาของความไม่พร้อมของบุคลากรในธุรกิจนี้ก็ยังมีปรากฏอยู่ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อให้บริการ แม้ว่าการเตรียมความพร้อมด้านภาษาให้กับบุคลากรนั้นจะพยายามกระจายความต้องการภาษาต่างประเทศอื่น ๆ เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาญี่ปุ่น

ภาษาจีน แต่ก็ยังปรากฏว่า ภาษาอังกฤษยังคงเป็นภาษาต่างประเทศที่มีความสำคัญ และมีประโยชน์ที่สุดในธุรกิจการท่องเที่ยว จากความจริงข้อนี้บุคลากรที่จะเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ปฏิบัติหันมาเตรียมความพร้อมด้านภาษาอังกฤษเพื่อความสำเร็จของการประกอบการมากขึ้น (ผาณิต บุญยวรรธนะ, ๒๕๔๒) สอดคล้องกับงานของพิชัย สดภิบาล (๒๕๕๓) ที่ทำวิจัยเรื่อง การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมปัจจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากเห็นว่าคนไทยยังไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้ดีพอ จุดอ่อนของคนไทยคือ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษโดยทั่ว ๆ ไปยังไม่เพียงพอสำหรับระดับของการเป็นเมืองท่องเที่ยวคุณภาพ แต่จุดแข็งในการสื่อสารของคนไทยกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ คือ ความสุภาพ ความมีน้ำใจ ความเป็นมิตร ความสนุกสนานความยิ้มแย้มแจ่มใส ความพยายามที่จะสื่อสารแม้จะมีข้อจำกัดทางภาษา

ทั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ดังนี้ ๑) ผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพและประโยชน์ของคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๒) คุณภาพของคู่มือคลังคำศัพท์โดยภาพรวมจากทุกกลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่ามี ความพึงพอใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัติในแหล่งโบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ๓) องค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทางปัญญา เครือข่ายชุมชน และแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศได้จริง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยการศึกษาครั้งนี้พบว่า

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตั้งงบประมาณในการส่งเสริมการจัดการแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป
๒. การปลูกฝังด้านจิตอาสาในแต่ละพื้นที่ต้องมีเครือข่ายอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์เพื่อติดต่อในการป้อนข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

๑. ศึกษาประวัติศาสตร์แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และถ่ายทอดออกมาอย่างเป็นระบบให้กับบุคคลโดยรอบแหล่งโบราณสถานได้รับรู้
๒. ศึกษาการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน**. กรุงเทพฯ:สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, ๒๕๔๘.

..... **คู่มือถวายนความรู้แก่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ:สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, ๒๕๔๔.

..... **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**. เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข ๑/๒๕๓๒, ๒๕๓๓

..... **โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดและศาสนสถานสำคัญ**. ในโครงการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติ ๖๐ ปี. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : ไทภูมิพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๐.

การท่องเที่ยวและกีฬา, **กระทรวง. ยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวของประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ๒๕๔๗

กรองแก้ว ไชยปะ. **สัตศาสตร์อังกฤษและสรีรวิทยาเบื้องต้น**. เลย : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๔๘.

จรงค์ เลี้ยงพานิชย์. **การพัฒนาชุดคลังคำศัพท์สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษธุรกิจ**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๓.

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. **การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว**. ภาควิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยดุสิตธานี. ๒๕๔๗.

กิตติพงษ์ ล้ออุทัย, **การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ชุมชนตลาดล่าง ในเขตเมืองเก่าลพบุรี**, หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บทความย่อ.

สายันต์ ไพเราะญจิตร, **กระบวนการโบราณคดีชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน**, ๒๕๔๘

ชำนาญ ณ สงขลา. **การใช้หลักภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว:กรณีศึกษาพัฒนาการ์เดิน**. เอกสารประกอบการสัมมนาภูมิศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๘ ณ โรงแรม Rose Garden จังหวัดนครปฐม, ๑๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๕.

ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์. **คู่มือการจำแนกเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพมหานคร : เท็กซ์ฮอนด์ เจอร์ นัลพับลิเคชัน, ๒๕๔๗.

น้ำทิพย์ ภิงคารวัฒน์. **การเปลี่ยนแปลงของภาษา : ภาษาอังกฤษผ่านกาลเวลา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

น.อ(พิเศษ) ปรีชา นันทาภิวัดน์ ร.น. **ศัพทานุกรมพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

ประมุข แก้วเนียม. **การวิจัยทางภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว.เอกสารประกอบการสัมมนาภูมิศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๘ ณ โรงแรม Rose Garden จังหวัดนครปฐม. ๑๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๕**

ประเสริฐ วิทยาธิรัฐ. **ภูมิศาสตร์ปักษ์ใต้**. กรุงเทพฯ:อาร์ พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๓๕
_____ **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, ๒๕๓๕.

พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต. **พาเพื่อนฝรั่งเที่ยว Take Me to the Temple**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ พี อี ซี คอมมิวนิเคชัน จำกัด, ๒๕๕๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). ป.ธ.๙. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุด คำวัด**. วัดราชนัดดาราม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.

พัชรี วิจิตรไพศาล. **การพัฒนาความสามารถด้านการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเพื่อการเป็นยุวมัคคุเทศก์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้โปรแกรมฝึกอบรมแบบเน้นงานปฏิบัติ**. ปริญญาโทศ.ม. (การสอนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ภายเอกสาร.พ.ศ. ๒๕๔๘
บทคัดย่อ

พะยอม ธรรมบุตร. **หลักการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.เอกสารประกอบการสัมมนาภูมิศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๘ ณ โรงแรม Rose Garden จังหวัดนครปฐม. ๑๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๕.**

มนัส สุวรรณ. **ภูมิศาสตร์กับการท่องเที่ยวเชิงเปรียบเทียบ.เอกสารการสัมมนาภูมิศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๘ การประชุมวิชาการสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๔๕. ที่โรงแรม Rose Garden จังหวัดนครปฐม. ๑๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๕.**

ราชบัณฑิตยสถาน. **หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ**. ค้นเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๕. จาก <http://www.royin.go.th>, ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕.

ร.ศ. ดนัย ไชยโยธา. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๓.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะะ “กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” **โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน**, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย [Online] เข้าถึงได้จาก <http://www.stou.ac.th/tourism/Achieve/April/Topic๒.htm> (๒๕๕๗, กรกฎาคม ๔)

วรรณ วลัยวานิช . **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

วิจารณ์ พานิช. **วิถีสร้างการเรียนรู้ เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๕.

วิวรรณ วงศ์ทองศรี **ประมวลศัพท์เรื่องการเชื่อมโยงใจเรือเดินทะเล** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (การแปลและล่าม) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๖

วิโรจน์อรุณมานะกุล. (๒๕๕๓). **ภาษาศาสตร์คลังข้อมูล : หลักการและการใช้**. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชุตินา เตชะพิรุฬห์ **ประมวลศัพท์เรื่องเครื่องหมายการค้า (Terminology on Trademarks)** สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๐

ทวีศักดิ์ ชูมา **ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์** ที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ภาษาและวัฒนธรรม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๕๙

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ . **กลยุทธ์การตลาดยุคใหม่**. กรุงเทพฯ:พัฒนาศึกษา, ๒๕๓๙.

สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย. **ภูมิศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** เอกสารการสัมมนา **ภูมิศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๘ การประชุมวิชาการสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ประจำปี ๒๕๔๕**. ที่โรงแรม Rose Garden จังหวัดนครปฐม. ๑๖-๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๕.

สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ(GISTDA).ภูมิศาสตร์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ ประจำปี ๒๕๕๒**. ,มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม, ๒๒-๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๒.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย[Online] http://www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=๔๗ :(

๒๕๕๓, ต.ค.๒๐)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิ

ปัญญาไทย.กรุงเทพฯ:สภคศ. ๒๕๕๘

สินี ช่วงฉ่ำ, บรรณาธิการ. การทำ PAR ในงานพัฒนา และแผนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง.**โครงการ**

สนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๗.

สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๓๙.

ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการ**

จัดการทรัพยากร. เชียงใหม่ : จัดพิมพ์โดยโครงการ BRT , โรงพิมพ์ลพบุรีการพิมพ์,

๒๕๕๔.

อเนก นาคะบุตร. **องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเชิงพหุภาคี.** กรุงเทพฯ : สถาบัน

ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๐.

อัครพนธ์, เนื้อไม้หอม; พุทธชาติ, รายงานการวิจัย, ศรีพัฒนสกุล การพัฒนานวัตกรรมที่ส่งเสริม

ความสามารถการใช้ ภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน สำหรับ

บุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ ๒๕๕๗

ไพศาล เรียนทัพ,ผลของการสอนด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง

การตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงของอาณาจักรไทยในรายวิชา ส ๐๒๘ ของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม จังหวัดกำแพงเพชร,

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน),มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,พ.ศ.

๒๕๕๔,บทคัดย่อ.

Huchinson. T., and Waters, A. **English for specific Purposes.**Cambridge : Cambridge University Press. 1999.

Richard. J.C., and Roger, T.S. **Approaches and Methods in Language Teaching.** Cambridge : Cambridge University Press. 1991.

Wehmeier. S. **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English.** England : Oxford University Press. 2003.

Wells. C. **Phonetics symdols for English.** Retrieved May 19, 2555, from www.phon.ucl.ac.uk. 2008.

เว็บไซต์

_____ <http://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อโบราณสถานในจังหวัดนครสวรรค์>

_____ <http://www.go2days.net/เขาถ้ำพระ-นครสวรรค์,๒๕๗.html>

_____ <http://heritage.mod.go.th/nation/oldcity/nakhonsawan๑.htm>

_____ <http://heritage.mod.go.th/nation/oldcity/nakhonsawan๓.htm>

กองงานโฆษกสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ข่าวสดจากหนังสือพิมพ์ "โพสต์ทูเดย์" เดลินิวส์

<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=๙๕๑๐๐๐๐๕๒๔๐๒> ข่าว :

๓๐ กันยายน ๒๕๕๐

ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย

แบบสอบถามความพึงพอใจ

Satisfaction questionnaire

แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ A questionnaire has a total of ๓ episodes.

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม

Part ๑ General Information The economic and social information of the respondents

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ตามความเป็นจริงของท่าน

Explanation Please mark ✓ in the box according to your reality

1. เพศ Gender

1) ชาย Male

๒) หญิง Female

2. อายุ Age..... ปี year (ตั้งแต่ ๖ เดือนขึ้นไปนับเป็น ๑ ปี if over ๖ months is counted as one year)

3. สถานภาพ Status

๑) พระสงฆ์ Monk

๒) ผู้นำชุมชน Community leader

๓) เครือข่ายการจัดการ Network management

๔) นักท่องเที่ยว Tourist

๕) ภาคธุรกิจ Business sector)

๖) ประชาชนในพื้นที่ People in the area

๔. ระดับการศึกษา Education

๑) ประถม Primary school

๒) มัธยมต้น Junior High School

๓) มัธยมปลาย Senior High School

๔) อนุปริญญา Diploma

๕) ปริญญาตรี Bachelor's Degree

๖) อื่นๆ Other (please specify)

๕. อาชีพ Career

๑) รัฐบาล Government officer

๒) เกษตรกรรม Agriculture

๓) ค้าขาย Trade

๔) พนักงานบริษัท Employees

๕) เจ้าของกิจการ Business owner

๖) อื่นๆ Other (please specify)

๖. รายได้จากอาชีพหลัก Income from occupationบาท/เดือน Baht / month

ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจ กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักสื่อสารประวัติในแหล่ง
โบราณคดี และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

Part ๒ Satisfaction with foreign tourists, Thai tourists, Historical communicator in archeology, and government officials

ที่ No.	รายการ Statement	ระดับความคิดเห็น Level of Agreement				
		๑ น้อยที่สุด Strongly Disagree	๒ น้อย Disagree	๓ ปานกลาง Uncertain	๔ มาก Agree	๕ มาก ที่สุด Strongly Agree
	มาตรฐานคุณภาพด้านความดึงดูดใจ Quality Standards of Attractiveness					
๑	คำศัพท์มีความน่าสนใจ					
๒	คำศัพท์มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ					
๓	คำศัพท์มีความยากง่ายที่เหมาะสม					
๔	คำศัพท์มีการเน้นความสำคัญของเนื้อหา					
๕	คำศัพท์ถูกต้องตรงตามเนื้อและความหมาย					
๖	ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องเหมาะสม					
๗	คำศัพท์มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่					
๘	คำศัพท์มีความเหมาะสมกับพื้นที่จริง					
๙	คำศัพท์มีความชัดเจน					
๑๐	คำศัพท์เป็นคำศัพท์ที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน					
๑๑	คำศัพท์มีความเหมาะสมกับการใช้					
๑๒	คำศัพท์มีความหลากหลาย					
๑๓	คำศัพท์มีความเป็นสากล					
๑๔	คำศัพท์สอดคล้องกับภาษาไทยอย่างมาก					
๑๕	คำศัพท์มีความเข้าใจง่าย ไม่ยุ่งยากในการออกเสียง					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา Part ๓ Development recommendations

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์

ชุมชน.....อำเภอ.....
วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เริ่มเวลา.....สิ้นสุดเวลา.....

บริบทชุมชนในบริเวณแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....

ประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....

ลักษณะทางกายภาพ

.....
.....

ลักษณะทางชีวภาพ

.....
.....

ลักษณะประชากร

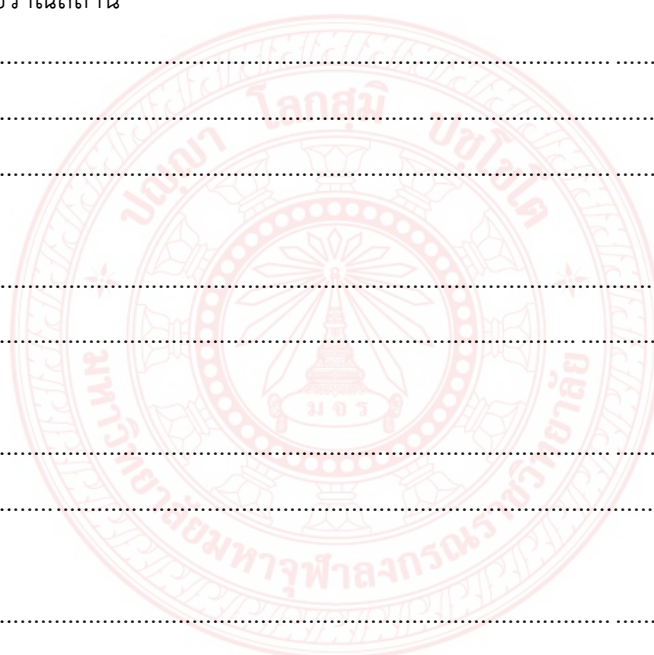
.....
.....
.....

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

.....
.....
.....

ลักษณะทางสังคม

.....
.....
.....

ภาษา

.....
.....
.....
.....

ความเชื่อ

.....
.....
.....

ประเพณี

.....
.....
.....

วัฒนธรรม

.....
.....
.....
.....

ข้อจำกัด

.....
.....
.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....
.....
.....

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....

แบบสังเกต

การร่วมกิจกรรมชุมชน.....อำเภอ.....

๑. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในบริเวณแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....
.....

๒. การพูดคุยสนทนากันเกี่ยวกับของแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....
.....

๓. การทำกิจกรรม

.....
.....
.....
.....
.....

๔. การนำเสนอความคิดในเรื่องของแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....
.....

๕. การแก้ปัญหาของแหล่งโบราณสถาน

.....
.....
.....
.....
.....

**แบบประเมินคุณภาพคู่มือคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ
ในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์**

ผู้ประเมินตำแหน่ง.....

สังกัด

หัวข้อการประเมิน	ระดับการประเมิน				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. เนื้อหาสาระของคู่มือถูกต้อง					
2. มีแนวคิดและการนำเสนอที่ชัดเจน					
3. มีความครบถ้วนสมบูรณ์					
4. สามารถนำไปใช้ได้จริง					
5. ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรู้					
6. มีการพัฒนารูปแบบการนำเสนอที่หลากหลาย					

สรุป คุณภาพของผลงานนี้อยู่ในเกณฑ์

ดีเด่น ดีมาก ดี พอใช้ ปรับปรุง

ความเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....กรรมการ

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ภาคผนวก ข
คู่มือ คลังคำศัพท์

คำนำ

การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ Creating a Glossary of English within the Archaeological Sites Official Registered in Nakhonsawan Province จัดทำโดยคณะผู้จัดทำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ได้รับการสนับสนุนการจัดทำโดยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รหัสโครงการ MCU RS 610760326 เพื่ออำนวยความสะดวกเป็นเครื่องมือในการสื่อสารภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และเนื่องจากปัญหาด้านความสามารถใช้ภาษาอังกฤษที่จำกัด คณะผู้จัดทำจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการจัดทำคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ และด้านสถาปัตยกรรมเพื่อให้ได้สื่อที่ง่ายต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชน และนิสิตนักศึกษาทั่วไปสามารถเพิ่มคำศัพท์ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสื่อสารได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

ขอขอบคุณคณะทำงานจัดทำเอกสารเล่มนี้ที่ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ในการสอนภาษาอังกฤษช่วยกันจัดทำเอกสารฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

คณะผู้วิจัย

คำชี้แจง

นครสวรรค์เป็นเมืองโบราณที่มีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖ เป็นเมืองเก่าสมัยทราวดี ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเมืองนครสวรรค์ได้ปรากฏชัดในหลักศิลาจารึกว่า “เมืองพระบาง” เป็นเมืองหน้าด่านทางตอนใต้ของราชอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้นครสวรรค์ยังรู้จักกันในนาม นครพิงคา เมืองขอนแก่นและเมืองปากน้ำโพในปัจจุบัน (สุชาติ แสงทอง, ๒๕๔๕) ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลูกฟูก (เนินเขาสลับกับที่ราบ) เหมาะแก่การทำการเกษตรอีกทั้งมีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ไหลมา รวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านช่วงกลางของจังหวัด ทั้งนี้จังหวัดนครสวรรค์ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำมีบึงบอระเพ็ดเป็นบึงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย จะเห็นได้ว่าจังหวัดนครสวรรค์มีฐานทรัพยากรที่สำคัญอยู่หลากหลาย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับระบบการเกษตรของจังหวัดทั้งสิ้น จึงได้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่อพยพมาจับจองที่ดินในการทำกิน และสร้างแหล่งอารยธรรมของตนเองมีการนำขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองนำมาปฏิบัติด้วย (เสรี ซาเหลา และคณะ, 2545) บางชาติพันธุ์ยังคงอนุรักษ์ไว้อยู่จนถึงปัจจุบัน เช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยจีนที่อาศัยความความสะดวกในการขนถ่ายสินค้าทางน้ำ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และการขนส่งสินค้าทางเรือยนต์และรถไฟ ทำให้นครสวรรค์กลายเป็นแหล่งสินค้าที่สำคัญเนื่องจากสามารถขนส่งสินค้าได้สะดวกหลายทาง (สุภรณ์ โอเจริญ, ๒๕๑๙) กลุ่มชาติพันธุ์ไทยจีน จังหวัดนครสวรรค์มีความหวงแหนและรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมากและได้ร่วมกลุ่มกันจัดประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในช่วงเทศกาลตรุษจีนของทุกปี

จังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืนของผู้คนหลากเผ่าพันธุ์ต่างประเพณี เช่นชาวไทยจีนและชาวไทยอีสาน เป็นต้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลากหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั่นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทาง

วัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น (ทวิศักดิ์ ชูมา และคณะ 2559) จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งโบราณสถานเป็นจำนวนมากและนำไปสู่การขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งโบราณสถานในจังหวัดนครสวรรค์ผู้วิจัยได้รวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยในแหล่งโบราณสถานดังนี้ อำเภอเมือง วัดจอมคีรีนาคพรต วัดคีรีวงศ์ วัดวรนาถบรรพต (วัดเขากบ) อำเภอชุมแสง วัดถ้ำเนินพระปรางค์ วัดเกษไชยเหนือ อำเภอตากลี วัดจันเสน อำเภอไพศาลี บ้านสำโรงชัย อำเภอบรรพตพิสัย ดงแม่นางเมือง เขาหน่อ เขาแก้ว บ้านห้วยถั่วใต้ อำเภอโกรกพระ วัดท่าซุด วัดบางละมุง วัดบางมะฝ่อ วัดเกาะหงส์ เขาลำพระ อำเภอตากฟ้า ถ้ำพระ อำเภอท่าตะโก บ้านดอนคา บ้านเขาล้อ วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ อำเภอเก้าเหลียว วัดเขาดินใต้ วัดมหาโพธิ คลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ได้จัดหมวดหมู่ตามอำเภอเพื่อให้ง่ายต่อการใช้

คำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

แหล่งโบราณสถาน	ชนิดของคำ	คำศัพท์ภาษาอังกฤษ
อำเภอเมือง		
วัดจอมคีรีนาคพรต		
๑. ชุ่มประตูวัด	[Noun]	Arch, door façade, arched entrance
๒. บนยอดเขาสูง	[Noun]	On the high peak
๓. โรงอุโบสถ	[Noun]	Chapel
๔. วิหาร	[Noun]	Sanctuary
๕. มณฑป	[Noun]	Mondop
๖. เจดีย์	[Noun]	Pagoda
๗. ศาลาการเปรียญ	[Noun]	Sermon hall in a monastery
๘. กุฏิ	[Noun]	Cubicle
๙. ภิกษุสามเณร	[Noun]	Novice and monk
๑๐. โบสถ์เทวดาสร้าง	[Noun]	Church that angels built
๑๑. ชายคาต่ำ	[Noun]	Low eaves
๑๒. โถงโถง	[Noun]	Be roomy

๑๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย	[Noun]	Buddha image of Maravichai
๑๔. ต้นลั่นทม	[Noun]	Frangipani tree
๑๕. วิสุ่งคามลี	[Noun]	The area that was given to the monks to use as a temple building
๑๖. พระธรรมวินัย	[Noun]	Dhamma discipline
๑๗. พญานาค	[Noun]	Serpent
๑๘. นาคสามเศียร	[Noun]	Three-headed serpent
๑๙. ศาลาโถง	[Noun]	Hall
๒๐. ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๑. พระไล	[Noun]	Phra li
๒๒. พระประธาน	[Noun]	Principle Buddha image
๒๓. หินอ่อน	[Noun]	Marble
๒๔. พระศรีสรรเพชญ์	[Noun]	Phra Si Sanphet
๒๕. อาฬวกยักษ์	[Noun]	Giant
๒๖. ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussoy
๒๗. พระพุทธรูปธัญดร	[Noun]	Thandorn Buddha
๒๘. พระอัครสาวกคู่	[Noun]	Double Apostles
๒๙. ยักษ์ที่พระแท่น	[Noun]	The giant at the altar
๓๐. สะพาน	[Noun]	the bridge
๓๑. ศาลาเฉลิมธรรม	[Noun]	Chalermtham Hall
๓๒. ศาลารวมสุข	[Noun]	Ruam Suk Hall
๓๓. เมรุ	[Noun]	crematory
๓๔. ศาลาธรรมเวช	[Noun]	Thammavet Hall
๓๕. เสนาสนะ	[Noun]	Senasana
๓๖. ระฆังใบใหญ่	[Noun]	Big bell
๓๗. ระฆังแขวน	[Noun]	Hanging bell
๓๘. พระเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda
๓๙. ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย	[Noun]	A twin boundary marker of a temple of the Sukhothai period
วัดศรีวังค์		
๔๐. องค์มหาเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์	[Noun]	The holy pagoda

๔๑. พระจุฬามณีเจดีย์	[Noun] Phra chulamani pagoda
๔๒. ฐานพระเจดีย์	[Noun] The base of the pagoda
๔๓. บึงบอระเพ็ด	[Noun] Bueng Boraphet, Boraphet swamp
๔๔. ตลาดปากน้ำโพ	[Noun] Pak nam pho market
๔๕. อุทยานสวรรค์	[Noun] Sawan park
๔๖. ต้นแม่น้ำ	[Noun] River origin
๔๗. เจ้าพระยา	[Noun] Chao phraya river
๔๘. ศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์	[Noun] Nakhon sawan center city hall
๔๙. ภูเขาหลวง	[Noun] Mountain royal
๕๐. เทียนบูชา	[Noun] Worship candles
๕๑. รูปหล่อเหมือนขนาดเท่าองค์จริง	[Noun] The statue like the actual size
๕๒. รอยพระพุทธรูปจำลอง 12 ราศี	[Noun] 12 zodiac footprint simulation
๕๓. พระพุทธรูปโตวัดระฆัง	[Noun] Phra phutthajarnto, rakhang temple
๕๔. หลวงปู่ทวดวัดช้างไห้	[Noun] Luang pu thuat, chang temple
๕๕. หลวงปู่สดวัดปากน้ำ	[Noun] Luang pu sod, pak nam temple
๕๖. พระแก้วมรกต	[Noun] The emerald buddha
๕๗. พระพุทธชินราช	[Noun] Buddha chinnarat
๕๘. พระพุทธโสธร	[Noun] Buddha sothon
๕๙. พระพุทธรูปวัดไร่ขิง	[Noun] Buddha image, Rai Khing Temple
๖๐. ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง	[Noun] Mural painting
๖๑. พระบรมสารีริกธาตุ	[Noun] Buddha relics
๖๒. หลวงพ่อมหาบุญรอด	[Noun] Luang pho maha boonrod
วัดวรนาถบรรพต (วัดเขากบ)	
๖๓. เจดีย์ทรงลังกาหรือระฆังคว่ำ	[Noun] Pagoda in Sri Lanka style or bell inverted
๖๔. พระพุทธรูปศิลาปางนาคปรก	[Noun] Stone Buddha statue sheltered by Naga Hood
๖๕. หินชนวน	[Noun] Slate
๖๖. ลายดอกบัว	[Noun] Lotus pattern
๖๗. รอยพระพุทธรูปจำลองข้าง	[Noun] The left footprint of the Buddha

ซ้าย	model
๖๘.พระยาธรรมิกราช	[Noun] Phraya thammiraj
๖๙.พระนอนใหญ่	[Noun] Large leaning Buddha
๗๐.ต้นพระศรีมหาโพธิ์	[Noun] Sri maha bodi tree
๗๑.หลวงพ่อช้างขุด	[Noun] Luang pho chang kud
๗๒.ตากบ ยายเขียด	[Noun] Grandfather Kob and Grandmother Kead
๗๓.หอรระฆัง	[Noun] Bell tower
๗๔.ตักบาตรเทโว	[Noun] Offer food to monk calls Devo
๗๕.เจ้าอาวาส	[Noun] Abbot
๗๖.การเดินจิต	[Noun] Mental processing
๗๗.ภาวนา	[Noun] Praying
๗๘.สวดมนต์	[Noun] Chanting
อำเภอชุมแสง	
วัดถ้ำเนินพระปรารงค์	
๗๙.วัดพันลานใต้	[Noun] Phan Lan Tai Temple
๘๐.บวชชีพรามหมณ์	[Noun] Ordained as a Hindu priest
๘๑.เดินจงกรม	[Noun] Meditation walking
๘๒.พระพุทธรูปปางไสยาสน์	[Noun] Reclining Buddha image
๘๓.ปูนปั้น	[Noun] Stucco
๘๔.สถาปัตยกรรม	[Noun] architecture
วัดเกษไชยเหนือ	
๘๕.อาคารพิพิธภัณฑ์	[Noun] Museum building
๘๖.ไม้ตาล	[Noun] Tan wood
๘๗.พิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ	[Noun] Upstream Museum
๘๘.ประวัติศาสตร์	[Noun] History
๘๙.เครื่องเบญจรงค์	[Noun] Benjarong
๙๐.เครื่องจักรสาน	[Noun] Wickerwork
๙๑.โทรทัศน์รุ่นเก่า	[Noun] old age television
๙๒.เครื่องแก้ว	[Noun] Glassware
๙๓.ตะเกียง	[Noun] Lamp

๙๔.เตารีด	[Noun]	Iron
๙๕.จระเข้สตัฟฟ์	[Noun]	Crocodile Stuff
๙๖.น้ำตาลสด	[Noun]	Palm juice
๙๗.น้ำตาลปึก	[Noun]	Loaf sugar
๙๘.ลอนตาลสด	[Noun]	Toddy palm
๙๙.จาวตาลเชื่อม	[Noun]	Palm in syrup
อำเภอตาคลี		
๑๐๐. ขวดดินเผา	[Noun]	Terracotta bottle
๑๐๑. กำไล	[Noun]	Bracelets
๑๐๒. ลูกปัด	[Noun]	Beads
๑๐๓. ปิ่นปักผมสำริด	[Noun]	Bronze Barrette
๑๐๔. ขวานเหล็ก	[Noun]	Steel axe
๑๐๕. หินอ่อน	[Noun]	marble
๑๐๖. ต่างหู	[Noun]	ear rings
๑๐๗. ลายเชือกทาบ	[Noun]	Rope pattern
๑๐๘. ภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๐๙. หินสีเขียว	[Noun]	Green stone
๑๑๐. เปลือกหอย	[Noun]	Shells
๑๑๑. ลูกปัดหินจะเขดและ คาร์เบเลียน	[Noun]	Stone beads Ked and Carbelian
๑๑๒. ลูกกระพวนสำริด	[Noun]	Bronze spun balls
๑๑๓. ตุ๊กตาดินเผา วัดจันเสน	[Noun]	Clay doll
๑๑๔. หลวงพ่อนาคน้อย	[Noun]	Luang Pho Naknoi
๑๑๕. หอก	[Noun]	Spear
๑๑๖. ขวาน	[Noun]	axe
๑๑๗. หัวธนู	[Noun]	Archer
๑๑๘. ลูกปัด	[Noun]	Beads
๑๑๙. เครื่องปั้นดินเผา	[Noun]	Pottery
๑๒๐. อาวุธโบราณ	[Noun]	Ancient weapons
๑๒๑. โครงกระดูกมนุษย์	[Noun]	Human skeleton

๑๒๒.	พระมหาธาตุเจดีย์ วัด จันเสน	[Noun]	Phra Maha That pagoda, Chan Sen Temple
๑๒๓.	ศูนย์กลางชุมชน	[Noun]	Community center
๑๒๔.	โบราณวัตถุยุคก่อน ประวัติศาสตร์	[Noun]	Prehistoric antiquities
๑๒๕.	ศาสนา	[Noun]	Religion
๑๒๖.	วัฒนธรรม	[Noun]	Culture
๑๒๗.	ประเพณี	[Noun]	Tradition
๑๒๘.	พระสงฆ์	[Noun]	Buddhist monks
๑๒๙.	ยุวมัคคุเทศก์	[Noun]	Youth Guide
๑๓๐.	ดอกไม้จากใบเตย	[Noun]	Flowers from Pandan
๑๓๑.	ทอผ้า	[Noun]	Weaving
๑๓๒.	ขนมตาล	[Noun]	Toddy palm cake
๑๓๓.	ผ้าขาวม้า	[Noun]	Loincloth
๑๓๔.	ของที่ระลึก	[Noun]	Souvenir
๑๓๕.	สมุนไพร	[Noun]	herb
๑๓๖.	โบราณคดี	[Noun]	Archeology
๑๓๗.	โบราณวัตถุ	[Noun]	Antiques
๑๓๘.	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	[Noun]	Local wisdom
อำเภอไพศาลี			
๑๓๙.	หลวงพ่อดำ	[Noun]	Luang Pho Dam
๑๔๐.	หม้อดินเผา	[Noun]	Pottery clay
๑๔๑.	ตะคัน/ตะเกียง	[Noun]	Lamp
๑๔๒.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
บ้านสำโรงชัย			
๑๔๓.	กุฏิฤาษี	[Noun]	Hermit cubicle
๑๔๔.	พระพุทธรูปปฏิมากร	[Noun]	Buddha statue
๑๔๕.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๑๔๖.	จอมปราสาท	[Noun]	Castle
๑๔๗.	สระแก้ว	[Noun]	Sa Kaeo
๑๔๘.	สระขวัญ	[Noun]	Sa Kwan

๑๔๙.	พระปรารักษ์	[Noun]	Phra Prang
๑๕๐.	หอสมุด	[Noun]	Library
๑๕๑.	พระพุทธรูปขอมโบราณ	[Noun]	Ancient Khmer Buddha images
๑๕๒.	อุโบสถ	[Noun]	Chapel
๑๕๓.	อาหารพื้นบ้านพื้นถิ่น	[Noun]	Local foods
๑๕๔.	ตำนานท้องถิ่น	[Noun]	Local legend
๑๕๕.	งานศิลปหัตถกรรม	[Noun]	Arts and Crafts
๑๕๖.	ดนตรีไทย	[Noun]	Thai music
๑๕๗.	การละเล่นพื้นบ้าน	[Noun]	Folk play
๑๕๘.	วาดภาพ/ระบายสี	[Noun]	Drawing / Coloring
อำเภอบรรพตพิสัย			
ดงแม่นางเมือง			
๑๕๙.	จารึกดงแม่นาง	[Noun]	Inscription of Mae Nang Dong
๑๖๐.	กองโบราณคดี	[Noun]	Archeology division
๑๖๑.	รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า	[Noun]	Rectangle
๑๖๒.	มุมมน	[Noun]	Rounded corners
๑๖๓.	แม่น้ำใหญ่	[Noun]	Enlarge river
๑๖๔.	โคกมูลกองอิฐสูงๆ	[Noun]	High brick pile
๑๖๕.	กระดูกคน	[Noun]	Human bone
๑๖๖.	พระพุทธรูปสำริด	[Noun]	166. Bronze buddha statue
๑๖๗.	พระพุทธรูปหินทราย	[Noun]	Sandstone buddha statue
๑๖๘.	พระพิมพ์ดินเผา	[Noun]	Clay mold
๑๖๙.	ตลับสังคโลกปูนปั้น	[Noun]	Stucco chinaware
๑๗๐.	ศิลาจารึก	[Noun]	Inscription
๑๗๑.	พระพุทธรูปหินชนวน สลักแบบนูนต่ำ	[Noun]	Low relief carved slate Buddha statues
๑๗๒.	พระพักตร์เป็น พระพุทธรูปสมัย ทวารวดี	[Noun]	The Buddha's face is a Buddha image in the Dvaravati period.
๑๗๓.	ป่าทึบ	[Noun]	Dense forest
๑๗๔.	ช้าง	[Noun]	Elephant

๑๗๕.	เสือ	[Noun]	Tiger
๑๗๖.	กวาง	[Noun]	Deer
๑๗๗.	กึ่ง	[Noun]	Barking deer
๑๗๘.	เผาถ่าน	[Noun]	Burning charcoal
๑๗๙.	โคกเจดีย์	[Noun]	Khok pagoda
๑๘๐.	พระพุทธรูปพิมพ์กัน	[Noun]	Printed buddha images
๑๘๑.	ผังเมือง	[Noun]	Town planning
๑๘๒.	เจดีย์แปดเหลี่ยม	[Noun]	Octagonal pagoda
๑๘๓.	อิฐเก่า	[Noun]	Old brick
๑๘๔.	ฐานเจดีย์	[Noun]	Pagoda base
๑๘๕.	พระพุทธรูปปางสมาธิ ดินเผา	[Noun]	Buddha statue in meditation clay pose
๑๘๖.	พระเศียรพระพุทธรูป	[Noun]	Buddha head statue
๑๘๗.	แผ่นหิน	[Noun]	Stone sheet
๑๘๘.	กระเบื้องมุงหลังคา	[Noun]	Roof tiles
๑๘๙.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๑๙๐.	เศษเครื่องประดับ อาคาร	[Noun]	Building ornaments
๑๙๑.	ฐานพระ	[Noun]	The Buddha base
๑๙๒.	โลหะ	[Noun]	Metal
๑๙๓.	สร้อย	[Noun]	Necklace
๑๙๔.	แหวนทองคำ	[Noun]	Gold ring
๑๙๕.	พระพิมพ์	[Noun]	Votive tablet
๑๙๖.	กะโหลกศรีษะ	[Noun]	Skull
๑๙๗.	แท่นบูชา	[Noun]	Altar
	เขาน้อย เขาก้าว		
๑๙๘.	ถ้วยชามสังคโลก	[Noun]	Chinaware bowl
๑๙๙.	ถ้ำ	[Noun]	Cave
๒๐๐.	ถ้ำค้างคาว	[Noun]	Bat cave
๒๐๑.	เขานางพันธุรัตหรือเขา ลูกเล็ก	[Noun]	Nang Phanthurat mountain or small mountain

๒๐๒.	เข้าพระพุทธรบาทหรือ เขาลูกใหญ่	[Noun]	Phra Phutthabat mountain or huge mountain
๒๐๓.	ระฆัง	[Noun]	Bell
๒๐๔.	พระพุทธรบาทสี่รอย	[Noun]	Four Footprints of the Buddha
๒๐๕.	พระพุทธรกุกัสนัระ	[Noun]	Phra buddha kakusatha
๒๐๖.	พระพุทธรโกนาคมนั	[Noun]	Phra buddha konakom
๒๐๗.	พระพุทธรกัสปะ	[Noun]	Phra Buddha kasapa
๒๐๘.	พระพุทธรโคตม	[Noun]	Lord buddha
๒๐๙.	เจตีย์โบราณ	[Noun]	Ancient pagoda
๒๑๐.	ลีลาวดีพันปี (ลันทมพันปี)	[Noun]	Plumeria flowers thousand years
๒๑๑.	ถ้ำปลา	[Noun]	Fish cave
๒๑๒.	ถ้ำเทวดา	[Noun]	Angle cave
๒๑๓.	ถ้ำเพชร	[Noun]	Diamond cave
๒๑๔.	ถ้ำกาหลง	[Noun]	Kaloung cave
๒๑๕.	ถ้ำเขาทะลุ	[Noun]	Kho Thalu cave
๒๑๖.	ถ้ำลับแล	[Noun]	Lab Lae cave
๒๑๗.	ถ้ำพระนอน	[Noun]	Leaning Buddha cave
๒๑๘.	ถ้ำจระเข้	[Noun]	Crocodile cave
๒๑๙.	ถ้ำชีปะขาว	[Noun]	Hermit Cave
๒๒๐.	ถ้ำน้ำ	[Noun]	Water cave
๒๒๑.	อุโมงค์	[Noun]	Tunnel
๒๒๒.	ลานเผา nang พันธรัตน์	[Noun]	Nang phantharat burning yard
๒๒๓.	พระบรมสารีริกธาตุ	[Noun]	Buddha's relics
๒๒๔.	พระเสด็จ	[Noun]	Phra sadet
๒๒๕.	เขาแก้ว	[Noun]	Kaew mountain
๒๒๖.	ลิง	[Noun]	Monkey
๒๒๗.	รูปเหมือนหลวงปู่ โต พรหมรังสี	[Noun]	The Luang Pu To Phromsang's portrait
บ้านห้วยถั่วใต้		[Noun]	
๒๒๘.	ขวานหิน	[Noun]	Stone axe

๒๒๙.	ภาชนะดินเผาทรงกลม	[Noun]	Circular pottery
๒๓๐.	รูปวัวดินเผา	[Noun]	Cattle clay
๒๓๑.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun]	Tool steel
๒๓๒.	หินลับ	[Noun]	Whetstone
๒๓๓.	กำไล	[Noun]	Bracelets
๒๓๔.	แหวนสำริด	[Noun]	Bronze ring
๒๓๕.	เปลือกหอย	[Noun]	Shells
อำเภอโกรกพระ			
วัดท่าซุด			
๒๓๖.	หอไตรไม้สมัย รัตนโกสินทร์	[Noun]	The Buddhist scriptures hall, tripitaka hall in Rattanakosin Period
๒๓๗.	ไม้สัก	[Noun]	Teak
๒๓๘.	ไม้ตะเคียน	[Noun]	Takhian wood
๒๓๙.	ใต้ถุนสูง	[Noun]	High basement
๒๔๐.	หลังคาทรงไทย	[Noun]	Thai style roof
๒๔๑.	พระไตรปิฎก	[Noun]	Tripitaka
๒๔๒.	รูปปั้นยักษ์	[Noun]	Giant statue
วัดบางละมุง			
๒๔๓.	วิหารขวางตะวัน	[Noun]	Sanctuary
๒๔๔.	ศาลเจ้าเจ้าพ่อปาก คลอง	[Noun]	Chao pho pak khlong shrine
๒๔๕.	กระถางรูป	[Noun]	Incense burner
วัดบางมะฝ่อ			
๒๔๖.	แม่น้ำเจ้าพระยา	[Noun]	Chao phraya river
๒๔๗.	ภาพพุทธประวัติ	[Noun]	Buddha's biography picture
๒๔๘.	ภาพพระเวสสันดร	[Noun]	Phra Wessadon picture
๒๔๙.	กัณฑ์ฉกษัตริย์	[Noun]	Six kings count unit
๒๕๐.	ภาพเขียนพระเจ้า สิบชาติ	[Noun]	The painting of the Buddha ten lives
๒๕๑.	ศิลปะตะวันตก	[Noun]	Western art
๒๕๒.	ปราสาท	[Noun]	Castle

๒๕๓.	บ้านเรือน	[Noun]	House
๒๕๔.	ศาลา	[Noun]	Hall
๒๕๕.	กำแพง	[Noun]	Barrier
๒๕๖.	ซุ้มประตู	[Noun]	Arch
วัดเกาะหงษ์			
๒๕๗.	การเหยียบฉ่ำ	[Noun]	Creeping
เขาถ้ำพระ			
๒๕๘.	หินงอก	[Noun]	Stalagmite
๒๕๙.	หินย้อย	[Noun]	Stalactite
๒๖๐.	พระพุทธรูป	[Noun]	Buddha statue
๒๖๑.	ดอกไม้	[Noun]	Flowers
๒๖๒.	ธูปเทียน	[Noun]	Incense candle
๒๖๓.	ยุคหินใหม่	[Noun]	New stone age
อำเภอตากฟ้า			
๒๖๔.	ลานไก่ฟ้า	[Noun]	Pheasant yard
๒๖๕.	ถ้ำพระ	[Noun]	Monk cave
๒๖๖.	ดินเผา	[Noun]	Clay
๒๖๗.	เปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shells
๒๖๘.	สำริด	[Noun]	Bronze
๒๖๙.	เหล็ก	[Noun]	Steel
๒๗๐.	ตุ๊กตาดินเผารูปวัว	[Noun]	Cow-shaped clay
๒๗๑.	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished stone ax
๒๗๒.	ขวานหินของกำไล	[Noun]	Stone axes of bracelets
๒๗๓.	กำไลเปลือกหอย	[Noun]	Shell bracelets
๒๗๔.	ขวาน	[Noun]	Axe
๒๗๕.	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๒๗๖.	ลูกปัดแก้ว	[Noun]	Glass beads
อำเภอท่าตะโก			
บ้านดอนคา			
๒๗๗.	เชิงเขาภาชนะดินเผา	[Noun]	Pottery foothills
๒๗๘.	เวตาล	[Noun]	Devils

บ้านเขาล้อ		
๒๗๙.	เครื่องปั้นดินเผาทรงพาน	[Noun] Phan-shaped pottery
๒๘๐.	หม้อก้นกลม	[Noun] Round bottom pot
๒๘๑.	ตราประทับดินเผา	[Noun] Terracotta seal
๒๘๒.	ขวาน	[Noun] Axe
๒๘๓.	เสียม	[Noun] Siem
๒๘๔.	ใบหอก	[Noun] Lance
๒๘๕.	เคียวขี้แร่	[Noun] Sickle
๒๘๖.	ห่วงตระกรัน	[Noun] Loop
๒๘๗.	เหล็ก	[Noun] Steel
๒๘๘.	เครื่องมือเหล็ก	[Noun] Steel tool
๒๘๙.	หินลับ	[Noun] Whetstone
๒๙๐.	พนมฉัตร (ชื่อภูเขา)	[Noun] Phanom chat
๒๙๑.	หลวงพ่อพันธ์	[Noun] Luang pho phan
๒๙๒.	พระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ	[Noun] Relics that containing Buddha's relics
วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์		
๒๙๓.	จุดตั้งเจดีย์	[Noun] Hiking pagoda
๒๙๔.	มณฑปเรือนแก้ว	[Noun] Glass house
๒๙๕.	พระพุทธรูปสมัยอุทองปางนั่งสมาธิ	[Noun] Buddha statue in meditation pose of U Thong period
๒๙๖.	ลานพระธรรมจักร หินแกะสลักรูปกวาง แท่นหินแปดเหลี่ยม	[Noun] Thammachak yard, Deer carved stone, Octagonal stone pedestal
๒๙๗.	พระพุทธรูปเอกนพรัตน์	[Noun] Phra buddha ake nopparat
๒๙๘.	หัวเรือราชญาณที่ขามูมงคล	[Noun] Rajyanthekhayu Mongkhon head ship
๒๙๙.	พระปางขัดสมาธิเพชร	[Noun] Sitting cross-legs with legs locked together
๓๐๐.	เจดีย์ศรีมหาธา	[Noun] Sri maharaj pagoda

๓๐๑.	วิหารนาคปรก	[Noun]	Vihara sheltered by naka hood
๓๐๒.	วิหารเทพสถิต	[Noun]	Angle vihara
๓๐๓.	พระพุทธกุมารปาง ประสูติ	[Noun]	Childhood buddha in birth pose
๓๐๔.	พระอวโลกิเตศวร กวนอิมโพธิสัตว์ปาง ลีลา	[Noun]	Phra avalokiteseon guan yin bodhisattva in walking attitude
๓๐๕.	มหาจุติพระพิฆเนศวร	[Noun]	Maha chuti ganesha
๓๐๖.	นาคปริวัตน์โพธิสัตว์ นิมิตปุมมาตย์สถิต เทวฤทธิ์อนุรักษ์	[Noun]	Nak Pariwat Bodhisattva Nimit Pumamat Sathit Devawarit
๓๐๗.	ท้าวเวสสุวรรณ	[Noun]	Adloussoy
๓๐๘.	ต้นศรีมหาโพธิ์	[Noun]	Sri maha bodi tree
๓๐๙.	เจดีย์ศรีพุทธคยา เฉลิมพระเกียรติ	[Noun]	Sri buddhakaya pagoda honor
๓๑๐.	พระพุทธเมตตา สันติภาพ	[Noun]	Buddha mercy peace
๓๑๑.	พระศรีอริยเมตไตรย ศรีศากยสิงห์	[Noun]	Phra sri ariyatitrai si sakayasing
๓๑๒.	พระคันธกุฎีจำลอง	[Noun]	Mulagandhakuti simulate
๓๑๓.	สมเด็จพระพุทธเจ้า หลวงพ่อดำ	[Noun]	Somdet phra buddha luang por dam
อำเภอเก้าเลี้ยว			
วัดเขาดินใต้			
๓๑๔.	ภูเขาศิลาสองลูกที่อยู่ หลังวัด	[Noun]	Two stone mountains behind the temple
๓๑๕.	ปี่พาทย์	[Noun]	Gamelan
๓๑๖.	ฆ้อง	[Noun]	Gong
๓๑๗.	เครื่องสาย	[Noun]	Stringed instruments
๓๑๘.	บึงใหญ่	[Noun]	Big swamp

๓๑๙.	มณฑปประดิษฐานรอย พระพุทธรูปสำริด	[Noun]	Monthop enshrined the bronze footprint
๓๒๐.	เจดีย์เก่า	[Noun]	Old pagoda
๓๒๑.	พระอุโบสถ	[Noun]	Chapels
	วัดมหาโพธิ์	[Noun]	
๓๒๒.	โบสถ์วิหารมีลักษณะ โค้ง	[Noun]	Cathedral church that has curves
	อำเภอพยุหะคีรี		
	เมืองบน (บ้านหนองไม้เดน) กลุ่ม โบราณสถานโคกไม้เดน		
๓๒๓.	ตะเกียงดินเผา	[Noun]	Earthen lamp
๓๒๔.	สมัยทวารวดี	[Noun]	Dvaravati period
๓๒๕.	โกลน	[Noun]	Stirrup
๓๒๖.	ใบหอกสำริด	[Noun]	Bronze spear blade
๓๒๗.	ต่างหูหิน	[Noun]	Stone earrings
๓๒๘.	หินลับมีด	[Noun]	Whetstone
๓๒๙.	ขวานสำริดมีบ้อง	[Noun]	Bronze axe
๓๓๐.	ดินเผา	[Noun]	Clay
๓๓๑.	ลายเชือกทาบ	[Noun]	Handprinted rope pattern
๓๓๒.	ขวานหินขัด	[Noun]	Polished Stone Axe
๓๓๓.	กำไลหิน	[Noun]	Stone bracelet
๓๓๔.	กำไลเปลือกหอยทะเล	[Noun]	Sea shell bracelets
๓๓๕.	ลูกปัดหิน	[Noun]	Stone beads
๓๓๖.	ลูกปัดเปลือกหอย	[Noun]	Shell beads
๓๓๗.	กระดูกแก่นก้างปลา	[Noun]	Herringbone bone
๓๓๘.	กำไลสำริด	[Noun]	Bronze bracelets
๓๓๙.	ใบหอก	[Noun]	Spear
๓๔๐.	รูปร่างคล้ายนก	[Verb Noun]	Shaped like a bird
๓๔๑.	กำแพงดิน	[Noun]	Earth wall
๓๔๒.	กำแพงเมือง	[Noun]	City wall

๓๔๓.	แท่นหินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๔.	พระโพธิสัตว์	[Noun]	Bodhisattva, Bodhisatta
๓๔๕.	ตะเกียงโรมัน	[Noun]	Roman lamp
๓๔๖.	ศิลาจารึก	[Noun]	Stone inscription
๓๔๗.	หินบดยา	[Noun]	Stone crusher
๓๔๘.	อู่เรือสำเภา	[Noun]	Argosy Shipyard
วัดพระปางเหลือง			
๓๔๙.	พระปรางค์เหลือง	[Noun]	Yellow pagoda, Yellow Phra Prang
๓๕๐.	งาช้างสีขาว	[Noun]	White Ivory
๓๕๑.	เก๋งเรือพระที่นั่ง	[Noun]	Royal Shad Boat
๓๕๒.	พระปรางค์	[Noun]	Phra Prang
๓๕๓.	แพรับเสด็จ	[Noun]	Raft

A twin boundary marker of a temple of the Sukhothai period

ใบเสมาคู่ สมัยสุโขทัย

ภาคผนวก ค
การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์:

- ✓ ด้านวิชาการ
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ✓ ด้านสังคม/ชุมชน
- ✓ ด้านนโยบาย

หน่วยงานร่วมดำเนินการและการบริหารจัดการ:

ประเภท	ชื่อหน่วยงาน	โทรศัพท์	หนังสือยินยอม	จัดการ
๑	สถาบันพัฒนา ชุมชนเข้มแข็ง จังหวัดนครสวรรค์			

รายละเอียดการใช้ประโยชน์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ เดือนตุลาคม ๒๕๖๒ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้คือ ได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญา เครือข่ายชุมชน นักเรียน นักศึกษา และบุคคลที่ประกอบการต่าง ๆ ในแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์ และยังทำให้ชาวจังหวัดนครสวรรค์ มีความหวงแหนและสนใจในแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัดนครสวรรค์มากขึ้น

แบบสรุป

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

เรื่อง การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียน
ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.ผลผลิต (output)

- ๑) ประชาชนจะนำคำศัพท์ภาษาไทย และภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ไปใช้ได้
- ๒) ใต้อองค์ความรู้ด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์
- ๓) สามารถนำไปใช้พัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ๔) ได้ข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนและพัฒนาตนเองโดยใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ไปใช้ได้
- ๕) นำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าทุนทางปัญญาเครือข่ายชุมชนแหล่งความรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ในจังหวัดนครสวรรค์และแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ

๒.ผลลัพธ์ (outcome)

- ๑) ได้ชุดคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกลุ่มเป้าหมายการวิจัย เชิงคุณภาพเป็นคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ที่ได้มาจากข้อมูลสภาพจริงที่ถูกต้องซึ่งสามารถนำไปใช้การต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพเชิงปริมาณประหยัดต้นทุนและเวลาในการวิจัยให้ได้มาซึ่งข้อคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษดังกล่าว
- ๒) ได้สรุปข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกลุ่มเป้าหมายการวิจัย เชิงคุณภาพเป็นข้อสรุปที่ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่มีคุณค่าสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือการดำเนินงานตามการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ ได้อย่างแท้จริงเชิงปริมาณมีความครอบคลุมครบถ้วนทุกประเด็นในการได้มาซึ่งข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมาย

๓) ได้ข้อสรุปข้อมูลที่ได้ทั้งหมดของแต่ละหน่วยงานมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการตามกระบวนการวิเคราะห์ ทั้งนี้ยึดหลักเกณฑ์ความสอดคล้องของข้อมูลเป็นสำคัญเชิงคุณภาพ เป็นองค์ความรู้ใหม่ภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เชิงปริมาณเป็นข้อสรุปมีความครอบคลุมผลดีในทุกมิติ เช่น การท่องเที่ยว การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนใกล้ๆกับแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๔) ได้แนวทางพัฒนาคำศัพท์ภาษาอังกฤษของแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ อย่างแท้จริง เชิงคุณภาพ เป็นข้อสรุปที่เกิดจากการดำเนินงานตามบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ อย่างแท้จริง ประกอบกับการสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญในระดับมหาวิทยาลัยจึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ได้เป็นผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ เชิงปริมาณ เป็นความต้องการอย่างแท้จริงของ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นิสิต นักศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้ในการจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ได้

๕) นักวิจัยได้ปฏิบัติงานภาคสนามเห็นสภาพของแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ อย่างแท้จริง เชิงคุณภาพนักวิจัยลงมือปฏิบัติงานจริงสามารถดำเนินงานวิจัยในอนาคตได้อย่างมีคุณภาพเชิงปริมาณ ได้จำนวนผู้ผ่านงานและกลุ่มเป้าหมายภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์

๓.ผลกระทบจากงานวิจัย

ในเชิงปฏิบัติการเป็นที่ประจักษ์ คณะผู้วิจัยมีความสนใจ มีความรอบรู้ทั้งเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ สนใจที่สำรวจแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อการจัดสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษ เพราะประสงค์จะเห็นนโยบายประเทศที่จะต้องดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา และสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญอย่างสมดุล และเพื่อความยั่งยืนที่สร้างความเข้มแข็งสังคม การท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริงตามความต้องการ

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) นายทวีศักดิ์ นามสกุล ชูมา

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Thaweesak C

hooma ๒. เลขหมายบัตรประชาชน -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำวิทยาเขตนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหิดล

๔. **หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ** มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขต

นครสวรรค์ เลขที่ ๔๐๒/๑ หมู่ที่ ๕ อาคารอำนวยการ

ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๑๓๐

โทร. ๐๕๖- ๒๗๔๓๖๒-๕

โทรสาร. ๐๕๖-๒๗๗๓๖๖โทรศัพทมือถือ ๐๘๖-๙๐๐-

๔๔๕๒

E-mail: thaweesak๐๐๗@gmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

คุณวุฒิ	สาขาวิชา	สำเร็จการศึกษาจากสถาบัน	ปี
ปร.ด.	หลักสูตรและการสอน (ภาษาอังกฤษ)	มหาวิทยาลัยศิลปากร	ปัจจุบัน กำลังศึกษา
M.A.	English Literature	University of Mysore, India	๒๕๔๔
พธ.บ	ภาษาอังกฤษ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๔๒

๖. สาขาวิชาที่ทำวิจัย

๑. Communicative Strategies (CSs)
๒. Second Language Acquisition (SLA)
๓. Task Based Language Learning (TBL)
๔. Curriculum Development and Instructional Design
๕. Language Culture and Buddhist Study

๗. ประสบการณ์งานวิจัยทั้งภายในและต่างประเทศ
งานวิจัยที่ทำเสร็จ

ชื่อเรื่อง	ปีที่เสร็จ	สถานภาพ
๑. กระบวนการสร้างและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์ (The Procedure of Creation and Applying the Thai Wisdoms of the Local Scholars in Nakhonswan Province) ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๕๘	๒๕๕๘	ผู้ร่วม โครงการ
๒. รูปแบบการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดตามพุทธจริยธรรม (The Conservation Model of Buengboraphet by Buddhist Ethic) ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๕๘	๒๕๕๘	ผู้ร่วม โครงการ
๑. ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ (The Diversity of the Language and Culture of the Ethnic Groups in Nakhonsawan Province) ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๕๙	๒๕๕๙	หัวหน้า โครงการ
๒. การบริหารจัดการแหล่งโบราณคดีที่ได้รับการขึ้นทะเบียน ในจังหวัดนครสวรรค์ (The Management of the Archaeological Sites Official Registered in Nakhonsawan Province) ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี ๒๕๕๙	๒๕๕๙	ผู้ร่วม โครงการ
การสร้างคลังคำศัพท์ภาษาอังกฤษภายในแหล่งโบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนในจังหวัดนครสวรรค์ (Creating a Glossary of English within the Archaeological Sites Official Registered in Nakhonsawan Province) ทุนงบประมาณแผ่นดิน	๒๕๖๐	หัวหน้า โครงการ

งานวิชาการที่กำลังทำ

ชื่อเรื่อง	ปีที่เสร็จ	สถานภาพ
การศึกษาและการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมสำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเขตพัฒนาสาทรบนพื้นที่สูง จังหวัดอุทัยธานี ทุนวิจัยสถาบันวิจัยแห่งชาติ วช.	๒๕๖๓	หัวหน้า โครงการ

งานวิจัยที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

รายงานการประชุมทางวิชาการระดับนานาชาติ

- ๑.) **Chooma, T.** (๒๐๑๓) The Influence of Task-based Language Teaching (TBLT) for English Reading Comprehension on Ability of Thai Undergraduate Students. Proceedings of ๒๔th International Conference on Society for Information Technology and Teacher Education. ๒๕-๒๙ March, ๒๐๑๓, New Orleans, USA, ๑. (pp. ๓๔๗๙-๓๔๘๑)
- ๒.) Srikote S., **Chooma T.** (๒๐๑๔) The effects of English teaching and learning strategies in relation to reading ability among Buddhist high school students in Thailand. Proceedings of TEFL Shanghai, October ๒๕,
- ๓.) **Chooma T.**, Moongkun S., Sompong U. (๒๐๑๕) The influence of cultural background and language proficiency on the use of oral communication strategies by ASEAN Buddhist monk students Proceedings of ๑๒nd United Nations Day of Vesak ๒๐๑๕ Buddhism and World Crisis ๒๗-๒๙ May, United Nations Conference Center Bangkok pp. ๕๐๓-๕๑๑
http://www.undv.org/vesak๒๐๑๕/paper/the_influence_oral_communication.pdf
- ๔.) **Chooma T.**, Bulsathaporn A., Nareerak P. (๒๐๑๕) A Study of Oral Communication Strategies Used by Environmental Health Students. National and International Research Conference ๒๐๑๕: NIRC ๒๐๑๕. ๒๓ January. Burirum, Thailand. pp. ๔๙-๕๗
- ๕.) Sangvech Sricot, **Thaweesak Chooma.** (๒๐๑๕) An Application of Buddhism Principles with Sufficiency Economic Philosophy in Developing the Quality of Life of Social Network Group in Thailand. The MacroJournals Conference on Business and Social Science: New York ๒๐๑๕, New York Hilton Midtown, December ๒๘-๒๙,

วารสารระดับนานาชาติ/ภูมิภาค

๑. Sangvech Sricot, **Thaweesak Chooma.** An Application of Buddhism Principles with Sufficiency Economic Philosophy in Developing the Quality of Life of Social Network Group in Thailand. **The Journal of Macrotrends in Social Science.** JMSS Vol ๑ Issue ๑, ๒๐๑๕. pp ๕๔-๕๘
http://www.macrojournals.com/yahoo_site_admin/assets/docs/๕_SS๑_๑_P.๓๖๒๐๒๖๕๗.pdf

๒. Srikote S., **Chooma T.** "Developing the Text Content as Multimedia Computer Lesson of the Basic English Subject for the First Year Monk Students, MCU, Loei Buddhist College." *Langlit, an International Peer-Reviewed Open Access Journal*, (Aug, ๒๐๑๔) Vol. ๑ Issue – ๑ pp. ๑๐-๑๗
๓. Phramaha Sangvech Sricot, Apaporn Bulsathaporn, **Thaweesak Chooma.** Buddhist Ethics with Solving the Environmental Problems. *Cultural and Religious Studies*, January ๒๐๑๗, Vol. ๕, No. ๑, ๕๔-๖๐
<http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/๕๕๓๕๐ca๐๖d๑๒.pdf>

วารสารระดับประเทศ

๑. **ทวีศักดิ์ ชูมา** แนวทางการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร โดยใช้รูปแบบกลวิธีสื่อสาร *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒิการ* (ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) หน้า ๑๒ <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/ojsacademic/article/view/๔๒๕/๓๓๔>
๒. **ทวีศักดิ์ ชูมา** อาภาภรณ์ บุลสถาพร การใช้กลวิธีสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อรับมือกับปัญหาการพูดและการฟังของนักศึกษามหาวิทยาลัย, *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี* ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙)
๓. Nareerak P., **Chooma T.** Analysis of Non-literal Meaning in Micheal Learns to Rock's Ultimate Collection: ๑๕th Anniversary Edition. *Phikun Journal*, Vol. ๑๒ No. ๒ July-December. (๒๐๑๔)
๔. **ทวีศักดิ์ ชูมา** พุด พิต ฟอ ไฟ ในสำนักงาน (Secretarial English) *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร* (๒๕๕๖)

ที่ประชุมวิชาการระดับประเทศ

๑. **ทวีศักดิ์ ชูมา** ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ นำเสนอในที่ประชุมวิชาการระดับชาติภาษาและวัฒนธรรม ๒๕๕๙ จัดโดยสถาบันภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ๒๕-๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๙ หน้า ๑๔๖-๑๕๙
๒. อติศักดิ์ จันทวิมานวงศ์, วิสุทธิ บุญญะโสภิต, ปฏิธรรม มิ่งเมือง, **ทวีศักดิ์ ชูมา** และคณะ. **การจัดทำธรรมนูญสุขภาพผู้สูงอายุตำบลเขาทอง จังหวัดนครสวรรค์ แบบมีส่วนร่วม** นำเสนอในที่ประชุมวิชาการเขตสุขภาพที่ ๓ จัดโดยสำนักงานท้องถิ่นและควบคุมโรคที่ ๓ จังหวัดนครสวรรค์ ๑๘-๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๙

หนังสือ

๑. ทวีศักดิ์ ชูมา (๒๕๕๙) พูดอังกฤษไม่สะดุด ด้วยกลยุทธ์ง่ายๆ Speak Out! English Speaking Grammar & Strategies สำนักพิมพ์ธนะพัฒน์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิเคชั่น ราชบุรีบุรณะ กทม.
<http://www.chulabook.com/description.asp?barcode=๙๗๘๙๙๙๐๑๑๑๒๗๙>
๒. ทวีศักดิ์ ชูมา (๒๕๕๒) สวัสดิ์ครับ สวัสดิ์คะ สำนักพิมพ์ลีดมีแฟมิลี ประชาอุทิศ กรุงเทพมหานคร
<http://thankyouka.weloveshopping.com/template/a๑๐/showproduct๑.php?shopid=๑๓๔๕๑๓&pid=๑๒๙๘๓๓๙๘>

Membership: Thailand TESOL (Teachers of English to Speakers of Other Languages)

ผู้ร่วมวิจัย คนที่ ๑

๑. ชื่อ - นามสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิธรรม สำเนียง

๒. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำผู้รับผิดชอบหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พุทธบริหารการศึกษา

สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๓. ประวัติการศึกษา

๓.๑ คุณวุฒิทางธรรม

๓.๒ คุณวุฒิทางโลก

ระดับ	คุณวุฒิ	ปีที่สำเร็จ	ชื่อสถานที่ศึกษา
ปริญญาตรี	ครุศาสตรบัณฑิต (คณิตศาสตร์)	๒๕๔๖	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
ปริญญาโท	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การวัดผลการศึกษา)	๒๕๕๐	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ปริญญาเอก	พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหาร การศึกษา)	๒๕๕๘	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย

๔. คำสั่งแต่งตั้งบุคลากรมหาวิทยาลัย

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ การบ
รรจุ แต่ ึ่งตั้งตามเลขที่บัตร -ลงวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๘

๕. ภาระงานในความรับผิดชอบ (ภายใน ๓ ปีย้อนหลัง)

๕.๑ ประสพการสอนปริญญาตรี

๑	การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๒/๒๕๕๘
๒	ประชากรศึกษา	๑/๒๕๕๘
๓	การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๒/๒๕๕๘
๔	การประกันคุณภาพการศึกษา	๑/๒๕๕๘

๕.๒ ประสพการณ์สอนปริญญาโท

๑	ระเบียบวิธีวิจัยทางการบริหารการศึกษา	๒/๒๕๕๘
๒	การบริหารหลักสูตรและการสอน	๑/๒๕๕๘
๓	การประกันคุณภาพการศึกษา	๒/๒๕๕๘

๔	การบริหารหลักสูตรและการสอน	๑/๒๕๕๘
---	----------------------------	--------

๕.๓ ประสพการณ์สอนปริญญาเอก

๑	การวิจัยเชิงคุณภาพขั้นสูง	๒/๒๕๕๙

๖. ผลงานทางวิชาการ

๖.๑ งานวิจัย

๑. ปฏิบัติธรรม สำเนียง. การพัฒนาชุดนวัตกรรมการเรียนรู้ รายวิชาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับบัณฑิตระดับปริญญาตรี สาขาสังคมศึกษา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

๒. ปฏิบัติธรรม สำเนียง. การสังเคราะห์งานวิจัยและผลงานสร้างสรรค์ด้านพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะ : สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๙.

๓. ปฏิบัติธรรม สำเนียง และคณะ, การประเมินโครงการสวดมนต์ภาวนาสร้างสุขภาวะทางปัญญาและลดปัญหาอบายมุข : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๙. (กำลังดำเนินการ)

๔. ปฏิบัติธรรม สำเนียง และคณะ, การสร้างและพัฒนาหลักสูตรพระธรรมทายาท สร้างเสริมสังคมสุขภาวะ, : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๙. (กำลังดำเนินการ)

๕. ปฏิบัติธรรม สำเนียง และคณะ การส่งเสริมการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงพุทธในการอนุรักษ์มรดกโลก : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๖๐. (กำลังดำเนินการ)

๖.๒ บทความทางวิชาการ

๑. ปฏิบัติธรรม สำเนียง, วิฤตการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาไทย, วารสารมหาจุฬาวิชาการ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑, หน้า ๑๑๑ - ๑๒๘.

๒. ปฏิบัติธรรม สำเนียง, การพัฒนาชุดนวัตกรรมการเรียนรู้ รายวิชาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับบัณฑิตระดับปริญญาตรี สาขาสังคมศึกษา, วารสาร การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๙, หน้า ๖๐๔ - ๖๐๕.

๓. ปฏิบัติธรรม สำเนียง, การจัดทำธรรมนูญสุขภาพผู้สูงอายุตำบลเขาทอง จังหวัดนครสวรรค์ แบบมีส่วนร่วม, การสัมมนาวิชาการ เขตสุขภาพที่ ๓ ปี ๒๕๕๙, (โรงพิมพ์ทิศทางการพิมพ์ นครสวรรค์, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑ - ๒๒.

ผู้ร่วมวิจัย คนที่ ๒

๑.ชื่อ-นามสกุล นางสาวภาวิณี บุญจันดา PHAWINEE BOONJANDA ๒

. เลขที่บัตรประชาชน

๓.ที่อยู่ปัจจุบัน ๘๐๒/๑ หมู่ ๑๐ ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง

จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร. ๐-๙๓๓๓๑-๘๓๓๒

๔.สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครสวรรค์ ๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมืองฯ จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

โทร. ๐-๕๖๒๑-๙๙๙๙, ๐๘-๓๒๖๗-๙๖๔๙ โทรสาร. ๐-๕๖๒๑-๙๙๙๘

๕.ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๖ ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๕๘ ปริญญาโท สาขาวรรณคดีอังกฤษ มหาวิทยาลัยวิศวการติ

ประเทศอินเดีย

๖.ประวัติการทำงาน วิจัยและการอบรม**๖.๑ งานวิจัย**

ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนครสวรรค์ The Diversity of the Language and Culture of the Ethnic Groups in Nakhon Sawan Province ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙

พ.ศ.๒๕๖๑

- วิทยากร หัวข้อ “ ภาษาอังกฤษเบื้องต้นสำหรับงานโรงแรม ” สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน เพชรบูรณ์

- วิทยากร หัวข้อ “โครงการภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านอาชีพ(Tourism)” ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ตำบลปากน้ำโพ

- วิทยากร หัวข้อ “การอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับ นักศึกษาคณะภาษาอังกฤษ” สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

- วิทยากร หัวข้อ “Active Learning Teaching Technique” ณ Buddha’s Way Community in Rawatawatta, Moratuwa, Sri Lanka

- วิทยากร หัวข้อ “ค่ายภาษาอังกฤษ” สถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ผ่านการอบรม หลักสูตรเทคนิคการสอนงาน สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ๘ พิษณุโลก

- เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมหลักสูตร “The Foundation of Mind Storming การระดมจิตใจขั้นพื้นฐาน” โดย สสส.

- เข้าร่วมกิจกรรม “An international youth event promoting Solidarity and Universal Brotherhood, called “Genfest ๒๐๑๘” Manila, Philippines”

พ.ศ.๒๕๖๒

- วิทยากร หัวข้อ “At the airport and Going to abroad” สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

- วิทยากร หัวข้อ “กิจกรรมค่ายภาษาอังกฤษ” สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

- วิทยากร หัวข้อ “โครงการกิจกรรมค่ายภาวะผู้นำและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม” สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์